

T.C
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Gazetecilik Anabilim Dalı

146639

Doktora Tezi

146639

**1923–2000 YILLARI ARASINDA
TÜRKİYE’DE DOĞAL AFETLER:
1999 MARMARA DEPREMLERİ HAKKINDA HABER
SÖYLEMLERİ VE KAMUOYU ARAŞTIRMASI**

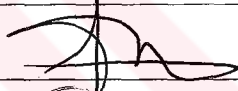

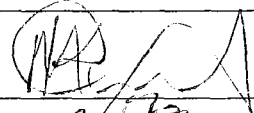

**Selma KOÇ
2502960196**

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Edibe SÖZEN

İstanbul – 2004

TEZ ONAYI

Enstitümüz **GAZETECİLİK** Anabilim Dalında 2502960196 numaralı **SELMA KOÇ'UN** hazırladığı "**1923-2000 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE DOĞAL AFETLER:1999 MARMARA DEPREMLERİ HAKKINDA HABER SÖYLEMLERİ VE KAMUOYU ARAŞTIRMASI**" konulu **DOKTORA TEZİ** ile ilgili TEZ SAVUNMA SINAVI **26.02.2004 PERŞEMBE** günü saat: **14.00'de** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin ....**KABUL**.....'ne* **OYBİRLİĞİ /OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATI(*)	İMZA
PROF.DR. SUAT GEZGİN	Kabul	
PROF.DR. VEYSEL BATMAZ	KABUL	
PROF.DR. EDİBE SÖZEN	Kabul	
PROF.DR. MİKTAT KADIOĞLU	Kabul	
YRD.DOÇ.DR. OĞUZ GÜNDOĞDU	Kabul	

ÖZ

“1923-2000 Yılları Arasında Türkiye’de Doğal Afetler: 1999 Marmara Depremleri Hakkında Haber Söylemleri ve Kamuoyu Araştırması”, başlıklı bu tez, medyanın doğal afetlerdeki haber anlayışını, hangi afet söylemlerini yeniden inşa ettiğini ve afet söylemlerinin kamuoyunu ne ölçüde belirlediğini analiz etmektedir.

Tarihsel olarak birey ve kollektif bilinç oluşturmada etkili olan medyada ideolojik yapılanmasında iktidarla doğru ilişkili afet söylemleri mevcuttur ve bu söylemlerde bir afet kültürü söz konusudur.

Medyada yer alan afet söylemleri bir toplum teorisi verir. Buna bağlı olarak entelektüellerin, tarihsel süreç içinde değişen sosyal toplum yapısına paralel yeniden inşa ettikleri afet söylemleriyle afet kültür ve deneyiminin gelişmesindeki rolü açıktır.

Tez, “afet yönetim sistemi” içinde *haberdar etme, bilgilendirme ve eğitim* işlevlerini üstlenen medyanın rolünü tanımlayarak, afet zararlarının azaltılması ve afet kültürünün oluşumun da rol oynayan entellektüellere bu alanda çok yönlü bakış açısı getirmeyi amaçlamaktadır.

ABSTRACT

“Natural disasters occurred between 1923-2000 in Turkey: This thesis has been titled with reference to the 1999 Marmara Region Earthquakes News Declaration and Public opinion Research. It analyses media’s news perceptiveness regarding natural disaster, which disasters’ statement is being reconstructed and how far these statements design public opinion.

Existent disaster statements are related to the Government at accurate balance to form individual and collective consciousness as historical in Media to process ideological construction. These disaster statements, which took place in the media, deliver a society theory. In this context media intellectuals at historical process, play a clear role inside the changeable social society structure as parallel with reconstructed disaster testimony on social consciousness.

Thesis, describe the media’s role inside “disaster management system” as *to report, to inform and education*, to reduce damages of disasters and intends to bring many different aspects to the intellectuals whom play a great role in creating a disasters culture.

ÖNSÖZ

Afet kültürünün oluşması ve afet yönetiminin başarısı, medyanın doğal afetleri doğru algılayıp anlamlandırması ve objektif haber sunumu ile bilinçli kamuoyu oluşturmasındaki etkinliğine bağlıdır.

Bu nedenle tez çalışması *Doğal Afetler ve Medya* konusuna, sosyolojik ve psikolojik boyutlarla değil iletişimsel süreç içinde bakmayı amaçlamıştır.

Bu çalışmanın somutlaşmasında; bana tanıdığı geniş zaman ve sürekli teşviklerinden dolayı hocam Prof. Dr. Suat Gezgin'e,

Tezin her aşamasında entelektüel bilgisinden yararlandığım, bilgi birikimime çok yönlü bakış açısı kazandıran ve manevi desteğini her zaman yanımda hissettiğim değerli danışman hocam Prof. Dr. Edibe Sözen'e, deprem ve afet yönetim sistemi konusundaki tecrübe ve bilgisiyle çalışmamın doğru zemine oturmasına yardımcı olan Yrd. Doç. Dr. Oğuz Gündoğdu'ya, manevi destekleri ile her zaman itici güç olan hocam Ali Gevgilili ve Prof. Dr. Faruk Erzen'e teşekkür ederim.

Kamuoyu anket çalışmasının 12 ilde uygulanmasına olanak sağlayan ve katkıda bulunan,

Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanlığı'na,

Türk Mimar ve Mühendis Odaları Birliği Başkanlığı'na,

İstanbul Üniversitesi Merkez Kütüphanesi Çalışanlarına,

İstanbul-İzmit-Adapazarı Makine ve Jeofizik Mühendisliği Oda

Başkanlıkları'na,

İstanbul, Adana, Denizli, Afyon, Bolu İl Defterdarlıkları'na,

Muş (Varto) Belediye Başkanlığı'na,

Erzincan, İzmit, Adapazarı, Gölcük, Yalova Kızılay Şube

Başkanlıkları'na,

Denizli, Adana Kızılay Kan Merkezi Müdürlükleri'ne,

Yalova Koleksiyon Dergisi ve İzmit Kanal 41 Çalışanlarına,

Kızılay Özel Sağlık Meslek Lisesi Çalışanlarına,

İ.Ü. İletişim Fakültesi Arş. Gör. Ayşe Cengiz'e teşekkür ederim.

Aileme ve dostlarıma ise her zaman şükran borçluyum.

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	II
ÖNSÖZ.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
TABLOLAR	VII
KISALTMALAR LİSTESİ	VIII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM DOĞAL AFETLER VE TÜRKİYE

1.1. DOĞAL AFETİN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ	13
1.1.1 Afet ve Doğal Afet Tanımı	13
1.1.2. Doğal Afetlerin Sosyolojik Yönü	16
1.1.2.1. Tehlike, Risk,Hasara Açıklık (Savunmasızlık.....	16
1.1.3. Doğal Afet Çeşitleri.....	17
1.1.3.1. Deprem.....	17
1.1.3.1.1. Deprem Nedenleri ve Tanılama Parametreleri	19
1.1.3.1.2. Depremin Yeryüzündeki Etki ve Zararlar.....	23
1.1.3.2. Meteorolojik Karakterli Doğal Afetler	23
1.1.3.2.1. Hava Kirliliği, Asit Yağışları,Kimyasal ve Nükleer Serpinti ...	24
1.1.3.2.2. Küresel Isınma ve İklim Değişiklikleri, “La Nina” ve “El Nino” Olayları.....	25
1.1.3.2.3. Deniz-Göl Su Seviye Değişimleri,Sel ve Taşkınlar	27
1.1.3.2.4. Kuraklık ve Çölleşme, Orman Yangınları, Yağmur ve Rüzgar Erozyonu.....	28
1.1.3.2.5. Fırtınalar, Hortum, Kar Yükleri ve Çığlar	29
1.1.4. Türkiye'nin Jeolojik ve Sosyo-Demografik Yapısı	29
1.1.4.1. Türkiye'nin Doğal Afet Profili	32
1.1.4.1.1. Depremler.....	32
1.1.4.1.2. Seller	35
1.1.4.1.3. Toprak Kaymaları.....	35
1.2. TÜRKİYE VE DÜNYADA AFET YÖNETİM SİSTEMİ.....	36
1.2.1. Tanımı ve Süreçleri	36
1.2.2. Türkiye'de Afet Yönetim Sistemi	40
1.2.2.1. Mevcut Yasal Durum.....	40
1.2.2.2. Merkezi Teşkilat ve Görevleri.....	42
1.2.2.2.1. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi.....	42
1.2.2.2.2. Başbakanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü.....	43
1.2.2.2.3. Sivil Savunma Genel Müdürlüğü.....	44
1.2.2.2.4. Afet İşleri Genel Müdürlüğü	45
1.2.2.2.5. Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu.....	45
1.2.2.2.6. Bakanlık-Kamu Kurum ve Kuruluş Kriz Merkezleri	47
1.2.2.2.7. Kızılay Genel Müdürlüğü	48
1.2.2.3. Yerel Yönetim Yapısı	48
1.2.2.3.1. İl-İlçe Kriz Merkezleri	48
1.2.2.3.2. İl-İlçe Kurtarma ve Yardım Komitesi.....	49

1.2.2.3.3. İl-İlçe Sivil Savunma Müdürlükleri	49
1.2.3. Dünyada Afet Yönetim Sistemi	52
1.2.3.1. A.B.D’de Afet Yönetim Sistemi	52
1.2.3.1.1. Bütünleşik (Entegre) Acil Durum Yönetimi Sistemi (IEMS).....	52
1.2.3.1.2. Eyalet Acil Durum Yönetimi	53
1.2.3.3.3. Federal Acil Durum Yönetimi (FEMA)	55
1.2.3.2. Japonya’da Afet Yönetim Sistemi	57

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞAL AFET HABERLERİNİN İLETİŞİMSEL BOYUTU

2.1. DOĞAL AFETLER VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ	60
2.1.1. İletişim Teknolojisindeki Gelişmeler ve Doğal Afetler.....	60
2.1.1.1. Doğal Afetlerde Zarar Azaltma ve Hazırlık Aşamasında İletişim Teknolojilerinin Uygulanması.....	61
2.1.1.2. Doğal Afetlerde Müdahale ve İyileştirme Safhalarında İletişim Teknolojilerinin Kullanımı.....	64
2.2. DOĞAL AFETLER VE MEDYA	68
2.2.1. Medyada Yer Alan Doğal Afet Haberlerinin Genel İçerik Bilgisi	71
2.2.2. Medyada Yer Alan Doğal Afet Haberlerinin Genel Özellikleri.....	73
2.2.3. Doğal Afetlerde Medyanın Olumlu Rolü	76
2.2.4. Doğal Afetlerde Medyanın Olumsuz Rolü.....	78
2.2.4.1. Doğal Afet Söylemlerinin Tekrar Edilmesi ve Abartılması	80
2.2.4.2. Medyanın Afet Haber Kaynakları Üzerinde Etkileri.....	82
2.3. AFETLERDE YEREL MEDYA ETKİNLİĞİ	85
2.4. MEDYALARA GÖRE AFETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ	86
2.4.1. Televizyon	86
2.4.2. Radyolar	87
2.4.3. Yazılı Basın (Gazeteler ve Dergiler).....	87
2.5. DOĞAL AFETLERDE BASIN VE KAMUOYU.....	88
2.5.1. Doğal Afetlerde Basın ve Kamu Gündemi.....	91
2.5.2. Basında Doğal Afet Haberlerine İlişkin Haber Yapılanması	97
2.5.2.1. Basında Doğal Afet Haber Söylemleri	97
2.5.2.2. Basında Doğal Afet Haber Söylemlerinde İktidar Sahiplerinin Gündem Belirlemede Rolü.....	100
2.5.2.3. Basında Doğal Afet Haber Söylemlerinin Kamu Gündemi Belirlemedeki Rolü	103
2.5.2.4. Basında Doğal Afet Haber Söylemlerinin Oluşumunda Etkin Olan Unsurlar.....	105
2.5.3. Doğal Afetler ve Kamuoyu	109
2.5.3.1. Doğal Afetlerde Kamuoyu Oluşumunda Medyanın Rolü	115
2.5.3.2. Kamuoyu Oluşumunda, Doğal Afet Haber Söylemlerinin Rolü.....	118
2.5.4. Afet Yönetim Sistemi ve Kamuoyu	122

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1923 – 2000 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE’DE DOĞAL AFET HABER SÖYLEMLERİ

3.1- AMAÇ VE YÖNTEM	125
3.2-KAPSAM.....	126
3.3-SINIRLAMALAR	127
3.4 -TÜRK BASININDA DOĞAL AFETLERE İLİŞKİN HABER YAPILANMASI.....	127
3.4.1-Türk Basınında Doğal Afet Haber Metinleri	127
3.4.2-Türk Basınında Doğal Afet Haber Şemaları	133
3.4.3-Türk Basınında Doğal Afet Haberlerinde Üslup ve Retorik	141
3.4.4-Türk Basınında Doğal Afet Söylemleri.....	144
3.1.4.1- Doğal Afetlerde Devletin Resmi Söylemi.....	145
3.1.4.2- Doğal Afetlerde Pozitivist Doğa Söylemi.....	158
3.1.4.3- Doğal Afetlerde Dini Söylem.....	164
3.1.4.4- Doğal Afetlerde Bilim Adamlarının Söylemi.....	171

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

2000’LI YILLAR TÜRKİYE’SİNDE DEPREME İLİŞKİN KAMUOYU

4.1- ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE YÖNTEMİ	182
4.2- ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR.....	182
4.2.1-Sosyo-Demografik Özellikler	183
4.2.2-Örnekleme Grubunun Medya İzleme Durumu	188
4.2.3-Doğal Afet Haberleri ve Kamuoyu	192
4.2.4-Marmara Depremleri ve Medya.....	197
4.2.5-Marmara Depremleri ve Kamuoyu	205
4.2.6-Kamuoyu ve Doğal Afetlere Müdahalede Devlet Uygulamaları	212
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	219
KAYNAKÇA	234
EKLER	242
ÖZGEÇMİŞ	248

TABLolar

Tablo 1. Titreşimleri Oluşturan Sismik Kaynaklar.....	20
Tablo 2. Şiddet, Zemin İvmesi, Hız ve Yapı Tiplerindeki Hasar Arasında İlişkiler	22
Tablo 3. 1923-2000 Yılları Arasında Türkiye’de Yaşanan Doğal Afetler	30
Tablo 4. 1923- 2000 Yılları Arasında Türkiye’de Yaşanan Büyük Depremler İle Can ve Mal kayıpları.....	34
Tablo 5. Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi.....	43
Tablo 6. 1.4.1988/12777 Sayılı Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik Gereği Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu”	46
Tablo 7. Başbakanlık Kriz Değerlendirme Takip Kurulu.....	47
Tablo 8. Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu Başkanlığı’na Bağlı “ İl Bazlı Afet Yönetim Yapılanması”.....	51
Tablo 9. Japonya Afet Müdahale Sistemi	59
Tablo 10. İnceleme Kapsamına Alınan Gazetelere Göre Doğal Afet Haber Dağılımı	126
Tablo 11. Basında Doğal Afetleri Açıklamada En Sık Kullanılan Dini Boyutlu Kavramlar	167
Tablo 12. Sosyo-Demografik Özelliklerin Alt grup ve Bölgelere Dağılımları	183
Tablo 13. Medya İzleme Durumu.....	188
Tablo 14. Doğal Afetler Haberleri ve Kamuoyu Yaklaşımı	192
Tablo 15. Marmara Depremlerinde Medya Yaklaşımı	197
Tablo 16. Marmara Depremleri ve Kamuoyu Yaklaşımları	205
Tablo 17. Doğal Afetlere Müdahalede Devlet Uygulamalarında Kamuoyu Yaklaşımları.....	212

KISALTMALAR LİSTESİ

BM	Birleşmiş Milletler Teşkilatı
BKYM.....	Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi
CPP.....	Bangladeş Siklon Haberleşme Ağı
DİE	Devlet İstatistik Enstitüsü
DPT	Devlet Planlama Teşkilatı
ESF	Acil Durum Destek Fonksiyonları
EMAC	Eyaletler Arası Karşılıklı Yardım Antlaşması
FEMA.....	Federal Acil Durum Yönetimi
GIS	Coğrafi Bölge Sistemi
GDIN.....	Küresel Afet Bölge Ağı
ICS.....	Olay Komuta Sistemi
IFRC.....	Uluslararası Kıızılay-Kızıılhaç Federasyonu
IEMS	Bütünleşik (Entegre) Acil Durum Yönetimi
KAF.....	Kuzey Anadolu Fay Zonu
KHK	Kanun Hükmünde Kararname
SERT	Eyalet Acil Durum Müdahale Ekipleri
TMMOB.....	Türk Mimar ve Mimar Odaları Birliğı
UNDP	Uluslararası Kalkınma Programı
WMO.....	Dünya Meteoroloji Örgütü

GİRİŞ

Birleşmiş Milletler Teşkilatı (BM) tarafından dünyada son otuz yılda meydana gelen afetlerde 3 milyon kişinin hayatını kaybettiği yüzmilyonlarca insanın da mağdur olduğu ifade edilmektedir. Yine Birleşmiş Milletlerin 2002 yılında yayımladığı Afet Raporuna göre geçtiğimiz on yıl içinde doğal afetlerin yol açtığı ekonomik kayıp 400 milyar dolara ulaşmıştır. Bu miktarın da ancak dörtte birinin sigortalı olduğu tespit edilmiştir. Dünya Bankası (WB) verileri doğal afetlerin yüzde 95 inin *gelişmekte olan ülkelerde* gözlemlendiğini ortaya koymaktadır. Doğal afetlerin ve çoğu zaman bununla birlikte ağırlaşan çevresel bozulmanın kalkınma çabalarına ciddi darbeler vurduğu da aynı kaynağın verdiği bilgiler arasındadır (ODTÜ, 5. Yuvarlak Masa Toplantısı, 2003).

1999 yılında Türkiye’de yaşanan depremler dahil Venezualla’daki seller, Hindistan’daki siklonlar gibi doğal afetler ve felaketlerde yaşamını kaybedenlerin sayısı, nüfus artışı ile paralel olarak geçmişe oranla 160 kez artmıştır. Yine 1999 yılında doğal afetler ve felaketlerde 100.000’ i aşkın insan ölmüştür (IFRC Dünya Felaket Raporu, 2000).

İklimlerin değişmesi, ekolojik dengenin bozulması, kentlerdeki nüfus yoğunluğu ve hükümetlerin koruyucu halk sağlığı ile ilgili sorumluluklarını yeterince yerine getirememesi doğal afet ve felaketlerin artmasında önemli roller oynayarak doğal afetler ve felaketleri sessiz silahlara dönüştürmektedir.

IFRC (Uluslararası Kızılay ve Kızılhaç Federasyonu) tarafından yıllık olarak yayımlanan Dünya Felaketleri 2002 raporunda, insanların doğal afetlere hazırlık ve müdahale sürecinde, davranış biçimlerini değiştirme ve bilgilendirmenin pahalı donanımlar ve hastanelerde yapılacak yatırımlardan daha fazla insan yaşamını kurtarabileceği ve medyaya bu konuda büyük görevler düştüğü vurgulanır (IFRC Dünya Felaket Raporu, 2002).

17 Ağustos 1999 günü saat 03.02’de, Türkiye’de Marmara bölgesinde 17.600 kişinin ölümüne, 40.000 kişinin yaralanmasına yol açan doğa olayı, toplumumuzun

tarihsel, kültürel ve antropolojik özelliklerine bağlı nedenlerle, toplumsal bir felaket niteliğine bürünmüştür. Araştırma kapsamında incelenen basında doğal afet haberleri içinde nicel olarak en büyük yeri kaplayan deprem haberlerinde klasik söylemler şöyledir:

Milletimizin başı sağolsun; Takdir-i ilahi elden ne gelir; Allah bir daha milletimize böyle acılar yaşatmasın; Dramdan devlet sorumlu; Ötenlere Allaktan rahmet, kalanlara acil şifalar diliyoruz; Marmara'da deprem alarm; Devletimiz güçlüdür, yaralar en kısa zamanda sarılacaktır; Hiç kimse aç ve açıkta bırakılmayacaktır; Sorumlular en kısa zamanda cezalandırılacaktır.

60 yıl önce, Erzincan depremi olduğunda, Falih Rıfki Atay *Ulus* Gazetesinde şöyle yazmıştı: “*Felaketin, bilhassa can kaybının mesuliyetinin, inşaat kusurlarına bağlı olması bize cidden ağır geliyor*” (30.12.1939 tarihli *Ulus Gazetesi*). 30 yıl önce ise *Cumhuriyet Gazetesi* Varto depreminden sonra bölgeye gerekli yardımların ulaştırılmadığını ve salgın hastalıkların ortaya çıktığı haberlerini manşetlerine taşımıştır (21.08.1966 tarihli *Cumhuriyet Gazetesi*).

30 yıl ve 60 yıl önce yaşanan doğal afetlerde basında yer alan trajik olguların benzerlerinin Marmara depremlerinde de yer alması bunlara ek olarak Marmara depremlerinde dürüst ve gerçek bilgi arayışının 13.11.1999 günlü *Radikal* Gazetesinin manşetine “*Kime inanacağız*” başlığıyla taşınması, tarihsel süreçte doğal afete hazırlık ve müdahale yöntemleri bakımından Türkiye'nin başarılı sınav veremediğinin de bir göstergesi sayılabilir.

Yarım yüzyılı aşkın bir dönemde Erzincan, Varto ve Marmara depremleri ile ilgili genel görünümünden, doğal afetleri önleme ve müdahalede, kamuoyu, devlet ve basın üçgeninde büyük aksaklıklar bulunduğu görülür.

Korku hissi ile beraber karşılıklı acıma ve yardım hislerinin yanında bilinmeyene karşı merakı doğuran doğa olayları, aniden ortaya çıkan gizemli ve evrensel bir olgu olarak geçmişten günümüze farklı olayları ve söylemleri ile medyanın vazgeçilmez haber kaynakları olmuştur.

Medyada yer alan doğal afet haberleri de çoğunlukla geniş kitlelere ulaşmak için, sarsıcı, çekici, ürkütücü, ilginç ve belleklerde iz bırakan insanlık belgeleri olarak dikkat çekmektedir (Sood, Stockdole, Rogers, 1987:27-30; Sherretz and Quick, 1987). İnsanların yaşadıkları acılar ile ilgili görüntüler, acılarının davranışları üstünde yarattığı etkiler ve bu duygusal etkilerin tanımlanması, doğal afet haberleri için vazgeçilmez haber konularıdır. Cemal Yıldız tarafından yapılan bir çalışmada da, basında yer alan haberlerin konu dağılımlarında felaketler ve doğal afetler “sansasyon haberleri” olarak nitelenmiştir (Yıldız, 1998:28).

Kamuoyu gündeminde, 1999 depremlerinin yıkım ve kayıplarının etkisini giderme konusunda devlet-medya ve toplumun sergilediği uygulamalar tartışılırken, ülkemizde daha büyük yıkımlarda toplumun bu hazırlığı nasıl gerçekleştirilebileceği sürekli sorgulanma konusu olmaktadır.

Doğal afetlerde etkin bir kamuoyunun afete hazırlık ve müdahale sürecinin oluşumunda önemli katkılar sağladığı açıktır. David Truman’ın deyişiyle kamuoyu, belli bir durum içinde bulunan kişilerle bu durum hakkında karar veren kişiler arasındaki ilişkilerin ürünüdür (Sezer, 1972:47). Kamuoyunun afetler konusunda bilinçlendirilmesi, medyanın kamu hizmeti ideallerinin başında gelmelidir.

Medyanın kamu görevi “*haber vermek, bilgilendirmek, denetlemek, eleştirmek, böylece kamuoyunun oluşmasına katkıda bulunmak ve oluşan kamuoyunu açıklamak*” olarak tanımlanmaktadır (Girgin, 2000:127). Bu bağlamda medya, doğal afet haberlerinde kamu görevini yerine getirmekte nasıl bir stratejik uygulama içerisindedir? Doğal afet haberleri neden birinci sayfa haberleridir ya da haber bültenlerinin ilk haberleridir? Haber üretim sürecinde; doğal afet haberlerinin seçimi de aynı kriterler ve oluşturulmuş standartları değerlendirilip gerçekleştirilmektedir? Haber yapılışında hangi tür afet söylemleri yer almakta ve toplumsal yaşama dair hangi olguları vurgulamaktadır? Medyada yer alan doğal afet söylemlerinin kamuoyunun oluşumunda etkisi nedir? sorularının yanıtları, afet zararlarının azaltılması için önlemlerin alınmasında medyanın işlevlerinin tanımlanmasında etkili rol oynayabilecektir.

Tarih içinde medyanın bilgi/iktidar ile kamuoyu arasında iletişimi sağlama işlevi, değişik anlayışlar tarafından çok farklı biçimlerde kullanılmıştır. Medyanın, işlevselliklerinin ötesinde, sanayi sonrası toplumdaki görüntü ve simge bolluğunun temel taşıyıcısı haline geldiği görülmektedir (Chomsky, 1999; Dynes, 1970). “Ölüm” gibi, hayata karşıt bir olgu, çoğu kez bir “medya şölenine”, “gösteriye” dönüştürülmüştür. Kamuoyu duyarsızlaştırılarak “ölümü” tepkisiz, suskun belki de biraz gözyaşıyla izler duruma getirilebilmiştir (Wenger, 1985).

Ülkemizde; jeolojik ve sosyo-demografik yapı ile birlikte afetlerin toplumsal işleyişin kısa süreli bir aksaması ve takdir-i ilahi kader olarak algılanması, egemen politik, kültürel ve ekonomik koşullarının sorgulanmamasına neden olduğundan doğal afetlerin Türkiye için toplumsal bir felakete dönüşmesi engellenememektedir.

Canetti “*insanlar yeni ve heyecan verici olduğu ve onlara otoriterce sunulduğu sürece pek çok şeye katlanırlar. İnsanın kendisi hiçbir şeyse, iktidarın kucağına düşmekten anlaşılmaz kölece bir zevk alır. İnsanlar ne olacağını da ne zaman olacağını da bilmezler*” ifadesinde sanki genel anlamda yaklaşık 80 yıldır doğal afetlere onbinlerce kayıp veren Türk insanını tanımlamaktadır (Canetti, 1998:294). Günümüzde; coğrafyası her zaman doğal afet risk ve tehlikesine açık, yaşadığı afet deneyimlerden ders alarak olarak kayıp ve hasarlarını en aza indirmek için stratejik planlar hazırlayıp, teknolojiyi insanlığın yararına kullananan ülkeler örnek gösterildiğinde; Türk toplumunun önünde aşması gereken bir çok problemin olduğu görülmektedir.

Toplumların sanayi ötesi, post-modern ve bilgi çağı nitelendirilmelerine ek olarak, son yıllarda yaygın bir şekilde kullanılan önemli bir kavramda “*risk toplumu*” kavramıdır. Alman sosyolog Ulrich Beck tarafından ortaya atılan, daha sonra İngiliz sosyolog Anthony Giddens tarafından sürdürülen tartışmaların temelinde doğal ve kültürel farkın kalkması gelmektedir. Bu nedenle günümüzde hangi olayın doğal, hangi olayın kültürel olduğuna dair sınırların belirsiz hale geldiği tartışılmaya başlanmıştır (Kasapoğlu, 2001:2).

Bir çok doğa kökenli afete maruz kalan Türkiye'nin dünyada beliren çok uzak olmayan bir zamanda çıkacak riskleri önleyebilmek için başta sosyal güvenlik, ulus

devlet ve sivil otoriteler gibi modernitenin temel kurumlarının gözden geçirilmesi ve hatta değiştirebilmesi gerekmektedir.

1999 Marmara Depremleri göstermiştir ki “*Afet Yönetim Sistemimiz*” köklü bir değişime uğramadan modern toplum hayatına geçişimiz mümkün değildir.

Bütün bir sistemin radikal ve global anlamda değiştirilmesi anlamına gelen bir revizyon programı; değiştirilecek afet yönetim sisteminin teorik analizinin yanısıra bir devrim stratejisini ve devrimin ardından kurulacak yeni bir sistemle ilgili vizyonu gerektirir. Böylesi ayrıntılı bir programın oluşmasını sağlayacak olan kimdir? sorusunun geleneksel yanıtı Foucault’ya göre “entelektüeldir”dir. Entelektüel bütünsel bir toplum teorisi vermekte ve spesifik sorular cevaplarını bu bütünleştirici bilgi bağlamında bulmaktadır. Onsekizinci yüzyıldan beri Batı’da ortaya çıkan geniş ölçekli toplumsal ve siyasi mücadelelerde, kitlelerin yalnız hareket etmediği, yanlarında onlara yol gösterecek bir entelektüel grubun özellikle de basın entelektüellerinin olduğu görülmektedir. Sosyo-ekonomik değişimde entelektüelin bildiği ama kitlelerin bilmediği şey gerçektir (Foucault, 2000).

Basın seçkinleri, toplumun entelektüelleri olarak, afet yönetim döngüsü içinde kamu yönetimi organizasyon yapılanması ve fonksiyonlarının toplumsal pratikte etkin hale getirilmesi yönünde siyasi ideolojilerin oluşturulmasında bilgisini, uzmanlığını ve gerçeklikle ilişkisini siyasi mücadelede kullanan kişilerdir. Afetler toplumsal pratikte bireyin yaşamına dair en somut etkileri meydana getiren olgulardır. Bu olgulara karşı birey ve toplumların gelecekte önlemler alması için afet bilinci ve kültürünün gelişmesi gereklidir.

Basın entelektüelinin bilgi ve eleştiriyi teorik olarak bütünleştirmesinin yansıması pratikte basın için haber söylemleridir. Haber söylemleri, toplumu betimleyen global bir teori içinde formüle eder. Bu bağlamda medyada yer alan afet söylemleri bir toplum teorisi vermekte ve spesifik sorular yanıtlarını bu bütünleştirici bilgi içinde bulmaktadır. Tarihsel boyutta birey ve toplum bilinci oluşturmada etkili olan medya tarafından oluşturulan afet söylemleri, ideolojik yapılanmaları yeniden işler kılınarak iktidar söylemlerine göre yinelenerek günümüze kadar gelmiştir.

Türkiye’de basın entelektüellerinin değişen sosyal toplum yapısı içinde, yeniden inşa ettikleri afet söylemleriyle; doğal afet bilincinin toplumsal bilinç olarak gelişmesindeki rolü açıktır.

Ancak Foucault’ya göre, günümüzde entelektüelin rolü başkalarına ne yapmalarını söylemek değildir. Foucault, teorinin pratik için yol gösterici olmadığını, tahakküm biçimini almış ve almaya eğilimli tüm iktidar ilişkilerine karşı verilen yerel mücadele pratiklerinde kitlelere öncülük etmediğine, kitlelerin kendileri için neyin iyi ya da neyin doğru olduğunu bildiğine bu nedenle teorinin olsa olsa yeri geldiğinde kitleler için işe yarayacak bir alet kutusu olabileceğine dikkat çekmektedir (Foucault, 2003). Foucaultcu yaklaşımla, yaşanan her afette benzer acı tablolar, Türkiye’de basın entelektüellerinin doğal afetlerle mücadelede sundukları teorik bilgiyle pratikte kitleleri harekete geçirme ve bilinçli kamuoyu oluşturma noktasında etkili olmadıklarını gösterir.

Toplumsal teori ve pratik örüntü bilginin topluma yansımadır. Bilgi eşyaya hakim olmaya yönelik bir soyutlama ve basitleştirme aygıtıdır. Doğal afetlerle ilgili bilgi, bizim dışımızda bulunacak ya da keşfedilecek bir şey değil; süreç içerisinde önlenemez doğa olaylarının zararlarını engelleyebilme güç istencinin diğer bir adı olarak tanımlanabilir.

Yaşanılan afetlerde yaşamın sürdürülmesinde güç istencinin ve gücün artırılabilmesi için dünyanın farklı söylemlerle yorumlanması gerekmektedir ve dünyanın yorumlanabilme biçimlerinin sınırları yoktur. Buna bağlı olarak doğal afetlerde “gerçek” yoruma bağlı ve birden çoktur. Foucault; gerçek kendisini üreten ve destekleyen iktidar sistemleriyle ve kendisinin meydana getirdiği ve kendisini yayan iktidar etkileriyle döngüsel bir ilişki içindedir diyerek “gerçeklik rejimi” ni doğru ve yanlışın birbirinden ayrıldığı ve doğruya spesifik iktidar etkilerinin yüklendiği kurallar bütünü olarak tanımlar (Foucault, 2000:20-21).

Foucault’nun iktidar kavramı; ne merkezi bir hükümdarlık ne yasa ne de yalnızca ekonomik bir alt yapıya hizmet eden, üretim ilişkilerini yeniden üretmeye ve muhafaza etmeye yarayan siyasi bir üst yapı kurumudur. Her toplumsal ilişkide

üretilmekte ve dolayısıyla her yerde varolabilmektedir. İktidar herşeyden önce bir güç ilişkileri çokluğu, bu ilişkilerin içinde yer aldığı karmaşık bir stratejik durum, birbirlerinden aldıkları destek ya da onları birbirinden ayıran çelişkilerdir. İktidar tüm bu ilişkilerin her yerde ve her zaman var olan hareketliliğinin genel etkisidir. Dolayısıyla iktidar odakları olarak görülen devlet aygıtı, yasa ya da başka hegemonya biçimleri, iktidarı tanımlayan bu stratejileri kristalleştirerek yansıtır (Sözen, 1997).

Basında yer alan doğal afet söylemleri de iktidar odaklarının afetlerle mücadelede çelişkiler yumağı olan etkilerine ayna tutmaktadır. Örneğin; ülkemizde devlet aygıtının afet müdahale sürecinde, toplumun doğal afetleri algılama ve yorumlamada farklılıkları ile stratejik yaklaşımı arasındaki iktidar konumu 1970'li yıllara kadar başat konumda iken 1990'lı yıllarda sorgulanan ve eleştirilen noktaya gelmiştir.

Doğal afet haber söylemlerinde yer alan bilgi; iktidar-güç ilişkisinde bir etkileşimler bütünü olarak düşünülebilir. Bu haliyle doğal afet haber söylemleri, (iktidar-güç ilişkilerine uygun olarak) yukarıdan aşağıya doğru hareket eder ve düşüncenin çözümlenmesinde kullanıldığı söyleme göre her zaman allegoriktir. Eylemler birer sosyal pratiktir. Eylem olmadan söylem, söylem olmadan pratikler ortaya çıkmaz. Bu bağlam içinde anlamlı hale gelen pratikler Foucaultcu yaklaşımla afet söylemlerinde de makro-tarihsel özellikler taşır ve kurumsal söylemi izah eder. Doğal afetlerde devlet söylemi, dini söylem gibi. Bu bağlamda; medyada yer alan afet söylemlerinde inşa edilen sosyal gerçeklikler de genelleştirilmiş söylemlere içkindir.

Foucault iktidar analizinde, iktidar ilişkilerinin daima bir bilgi alanı oluşturduğunu, bu bilginin de karşılığında iktidar ilişkilerini güçlendirdiğini ve iktidarın işleyişini mümkün kıldığını ifade etmektedir. Bilimsel söylem olarak bilginin taşıdığını iddia ettiği gerçeklik, bu anlamda iktidarla döngüsel bir ilişki içindedir ve ikisi birlikte bir iktidar rejimini oluşturur (Foucault, 2001). Doğal afet haber söylemlerinde ise bilimsel gerçeklik, basında farklı iktidar söylemleri ile kurgulanarak yeniden inşa edilirken teorik bilgi ile pratik çelişmekte, afetleri önleme ve müdahale uygulamalarında iktidar ilişkileri kendi gerçeklik rejimini

oluşturmaktadır.

Aslında doğal afetlerde iktidar-bilgi ilişkisinde gerçeklik rejimi; iktidara yararlı olacak veya ona karşı gelecek bir bilgiyi üretecek olan bilgi öznesinin faaliyeti değil öznenin faaliyetlerini aşan ve afet söylemlerini oluşturan mümkün bil-gi biçimi ve alanlarını belirleyen süreçler ve mücadelelerdir (Foucault, 2000:65-66).

Doğal afetler, insanlar için güç ve iktidarı üzerinde barındıran, ne zaman oluşacağı ile ilgili gizliliği üzerinde taşıyarak bir anda çok hızlı gelişen, soru sorulmasına fırsat tanımadan mahkûm eden ve son anda daha kötü sonuçlar oluşmasında merhametli davranarak yokedişi sonlandıran mitlerdir.

Sosyo-ekonomik farklılıklara bağlı olarak, insanların doğal afet ile ilgili haber, yorum ve raporlarını oldukça farklı tarzda yorumladıkları, değerlendirdikleri ve böylece farklı kanaat, tutum ve ideolojiler oluşturdukları açıktır. Doğal afet haberlerinin yapısal etkileri toplumsal olarak paylaşılan seçmece bilgi temelini amaçlayarak normlar, değerler ve bunlara dayanan yorum çerçevelerini imatmektedir. Böylece doğal afet haberlerinde medyanın gücü, afet olgularının küresel bazda betimlenmesinde alternatif kaynakların, alternatif enformasyonun ve diğer ilgili olguların dışlanması ortaya koymaktadır. Hükümetler veya medya şirketleri böylesi alternatif *seslerin* basımını ya da yayını sonuç alacak şekilde denetleyebilmekte ve bundan dolayı *radikal* medyayı yasaklayarak, taciz ederek marjinalleştirerek halkın haber alma özgürlüğünü sınırlandırmaktadır (Hall, 1999:370-371). Doğal afet haberlerinde genel yaklaşım; afet müdahalede olumsuzlukların ve yardım organizasyonlarının ortaya konulması, her doğal afette tekrar edilen aynı tipte klişe olaylar ve aktörler üzerinde durulmasıdır.

Hangi afet söylemlerinin afetleri algılama ve yorumlamada etkili olduğu ile insanların kimliği, hangi durumda buldukları, ne yaptıkları, gereksinimlerinin ve kaynaklarının ne olduğu ve kendilerine hangi hizmetlerin ulaştırabileceği ile ilgili söylemler medyada ön plana çıkan unsurlardır (IFRC Afet Eğitim Modülleri, 2001; Sherretz and Quick, 1983).

Türkiye’de afet kültürünün ana özelliğini birey ve toplumsal aygıtlar bazında, afetin temel anlamından kaçıp toplumsal güçlerle açıklamaya çalışmak oluşturmaktadır. Aslında doğal afet kültürü bireye dönük anlamların oluşturulması ile birlikte afet zararlarını azaltıcı önlemleri içeren bir toplumsal söylemi gerektirmektedir (Fiske, 1999:67).

Afet olgusu insanların yaşamını tehdit ederken, amaç yaşamı koruma ve insana hak ettiği saygıyı göstermekse, medyanın insanların en temel hakkı olan haberleşme, yardım sağlama ve alma haklarından yola çıkarak afete hazırlık ve müdahale sürecinde kamuoyunu doğru bilgilendirmesi gerekmektedir. Çünkü, medya konuşulabilir olanın alanını yaratan bir görme biçimi, düzenleme ve yargılama yöntemi ile seçme ve tercih aracı yaratır.

Doğal afetler, medyada yer alan söylem düzeni içinde hem dışlayıcı bir bilgi alanı hem de bu alana karşılık gelen özne konumlarının oluşmasını sağlar. Medyada yer alan afet söylemlerinin çeşitliliğini ortadan kaldırmayan ama onların çeşitliliğini farklı biçimlerin içine dağıtmaya çalışan karşılaştırmalı bir çözümleme, doğal afetler hakkında Türkiye’de yinelenen bilgi-güç ilişkilerinin ortaya çıkardığı farklı kamuoyu kanaatlerinin analizinde önem kazanır. Söylem Analizi ile ortaya çıkarılan doğal afet söylemlerinin farklı kamuoylarını birleştirici değil çoğaltıcı bir etkisi vardır (Foucault, 2003; 2001; 2000; 1999).

“Söylem” adlı eserinde Sözen; *“daha geçerli, daha tarafsız, daha objektif ya da evrensel söylemler yoktur; ancak daha güçlü söylemler vardır”* der (Sözen, 1999:17). Bu yaklaşıma göre, basının yeniden inşa ederek okuyucu ile paylaştığı başat afet söylemleri afet zararlarının azaltılması ve tedbir alınmasında kamuoyunu bilinçlendirmede etkin olabilmesi için yeniden kurgulanabilir ve etkin hale getirilebilir.

Afetlerde riski azaltmak ve önlem almak için bireyin doğal afetler karşısında doğru tutum ve davranış geliştirmesi, bilgi ve deneyimlerini de felaket ortaya çıktığında kullanması gerekmektedir. Bu bağlamda, doğal afetler ile ilgili doğru bilgileri bulabilmesi için bir öğreti, bir okuma ya da bir öğüt aracılığı ile verilmiş olan doğal afet gerçekliği ve alınması gerekli tedbirler özümsemelidir.

Afetlere hazırlık ve müdahale sürecinde yaşanan olumsuzlukların aşılabilmesi için kamu yönetimi, kamuoyu ve basın üçgeninin eşgüdümlü çalışması gerekmektedir. Eşgüdümlü çalışabilmenin anahtarında gerçek bilgiye ulaşılması, bilginin paylaşılması ve afet kültürünün pratik hayata yansımalarıdır.

Medyada afetlerde başarılı bilgi yönetimi; doğal afetlere hazırlık ve müdahale süreci içinde doğru bilgiye ulaşmayı, bu bilgiyi analiz etmeyi, doğru biçimde ve zamanında; afet öncesinde (tehlike ve erken uyarı bilgileri), afet sırasında (afet sırasındaki gereksinimlerin değerlendirilmesi) ve afet sonrasında (afet sonrasındaki iyileşmede sağlanan ilerleme) aktarılan bilgilerden yola çıkarak harekete geçmeyi gerektirir. Bu durum medyanın, hangi bilgilere gerek duyulduğunu, bu bilginin nasıl biriktirileceğini, bilgiyi kimin toplayacağını, analiz edeceğini ve zamanında gerçekleştirilecek bir karar verme sürecine bütün bu birikimlerin nasıl katılacağını ve hangi söylemleri kullanacağını belirlemesine bağlıdır (Kortez, 1987). Medya doğal afetlerde doğru bilgiye nasıl ulaşabilir? Afet müdahale sürecinde zamanla yarışıldığından doğru bilgiye ulaşmak ve yansıtmak Türkiye’de ve dünyada zor olmaktadır.

Medya -kamuoyu -devlet üçgeninde medyanın, insan yaşamını tehdit eden doğal afetlerde zararların azaltılması ve afet kültürünün geliştirilmesi için pratikteki rolünü tanımlamak afet müdahale sürecinde doğru bilgiye ulaşılmasında bilgi yönetiminin etkinliğine ivme kazandıracaktır.

Bu bağlamda medyanın, doğal afetlerde zararların azaltılması ve afet kültürünün geliştirilmesindeki rolünü tanımlayabilmek amacıyla tezde iki ayrı araştırma metodu kullanılmıştır.

İlk olarak çalışmada, Foucaultcu söylem analizi yöntemi kullanılmıştır. Söylem analizi çok boyutlu, çok fonksiyonlu, tarihsel ve eleştirel bir analiz olup “veriler”, “analiz” ve “sonuçlara” dayanmaktadır (Sözen, 1999:67-83).

Foucaultcu söylem analiziyle Türk basınında, doğal afetlerle ilgili metin analizleri yapılmış ve 1923’ten günümüze başat afet söylemlerinin neler olduğu

ortaya konulmuştur. Afet söylemlerinde doğal afetlere ilişkin gerçeklik rejiminin nasıl kurulduğu, hangi doğal afet söylemlerine yer verildiği ve kamuoyu gündeminde karşıt söylemler oluşturup-oluşturmadığına odaklanılmış, “güç”, “hakimiyet” ve “çelişki” unsurları belirlenmiştir. Bir meta eylem olarak afet söylemlerinde “strateji” ve “politik” yapılar ortaya çıkarılmıştır.

Araştırmada afet söylemlerinin değişen toplumun nasıl değiştiği ile ilgili açıklamalar şeklinde, insanların doğru olana değil yaşadıkları dünyayı tasvir edişlerine göre gelişme gösterdiği varsayımından yola çıkılmıştır.

Afet yönetim sisteminin başarısı kamuoyu tarafından kabul edilip uygulanmasıyla mümkündür. Kamuoyunun ne olduğunu bilmediği, desteklemediği ve içinde olmadığı afet müdahale süreci afetin yanında birçok problemlede çözüm bulunmasını gerektirir.

Doğal afetler ve müdahale süreci ile ilgili haberler hakkında kamuoyunun yaklaşımlarının bilinmesi afet yönetim sisteminin ve bu sistemin içinde etkin rol üstlenen medyanın özeleştirisini yapması açısından önemlidir. Bu nedenle tezde, “Doğal Afet Haberlerinin Kamuoyu Oluşumuna Etkileri” başlıklı kamuoyu anket çalışması ikinci araştırma yöntemi olarak kullanılmıştır.

Çalışmada amaç, insan yaşamına zarar veren doğal afetler ile ilgili medyada yer alan afet söylemleriyle birey-basın-devlet üçgeninde basının afetlerle mücadelede afet zararlarının azaltılması ve kamuoyunu bilinçlendirme de pratikteki rolünü tanımlayabilmektir.

Araştırmanın birinci bölümünde, “Doğal afetler ve Türkiye” başlığında doğal afet ve afet yönetim sistemi kavramları ile dünyada afet yönetim sistemi modellerinden örnekler teorik bazda irdelenerek durum tespiti yapılmış, ikinci bölümde ise; doğal afet haberlerinin iletişimsel boyutu aktarılmış, medyanın doğal afetlere bakış açısı ile kamuoyu ve medya ilişkisi ortaya konulmuştur.

Üçüncü Bölümde, 1923-2000 yılları arasında Türkiye’de yaşanan doğal afetlerde müdahale sürecinde; basın tarihi açısından dönemin tirajı yüksek etkin 5 gazetesinde (*Akşam, Ulus, Cumhuriyet, Milliyet, Hürriyet*) yer alan toplam 2687 doğal afet haberi arşivlenmiş “*söylem analizi yöntemi*” ile incelenerek, basında yeniden işler kılınan bilgi düzenlilikleri ile toplumun sosyal değişim tablosunu betimleyen doğal afet söylemleri belirlenmeye çalışılmıştır. Eleştirel paradigma doğrultusunda medyanın, doğal afet söylemlerinde toplumsal gerçekliği doğrudan ve nesnel olarak yansıtan bir araç olup-olmadığı ve toplumsal gerçekliği şeffaf olarak yansıtıp-yansıtmadığı sorusu sorgulanmıştır.

Dördüncü Bölümde ise “Doğal Afet Haberlerinin Kamuoyu Oluşumuna Etkileri” başlıklı “Kamuoyu Araştırma Anket” aşama ve sonuçları bulunmaktadır. Halkın medya ve medyada yer alan doğal afet haberleri ile ilgili kanaatlerini ortaya çıkarmayı amaçlayan araştırmada, daha önceden pilot çalışma yapılarak anket sorularının geçerliliği tespit edilmiştir. Daha sonra anket araştırma soru formu deprem yaşamayan ve depremden doğrudan/dolaylı yoldan etkilenen ve Türkiye genelinde kamuoyunu temsil edebileceği düşünülen 12 ilde (*Adana, Adapazarı, Afyon, Ankara, Bolu, Denizli, Düzce, Erzincan, İstanbul, İzmit, Muş, Yalova*) toplam 2163 kişiye uygulanmıştır.

Araştırmamızda varolan bulgu ve bilgiler ışığında, 1923-2000 yılları arasındaki tarihsel süreçte, Türkiye’de yaşanan doğal afetlerde basında yer alan doğal afet söylemleri, kamuoyuna yansıma biçimleri, kamuoyu oluşumuna etkileri, basının doğal afet haber anlayışı ve yaklaşımı, bilgi/güç ilişkisi çerçevesinde “*afet müdahale sürecinde medyanın yeri ve işlevleri*” nin bir panoraması sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

DOĞAL AFETLER VE TÜRKİYE

I.1- DOĞAL AFETİN TANIMI VE ÇEŞİTLERİ

I.1.1. Afet ve Doğal Afet Tanımı

Afetler; fiziksel ekonomik ve sosyal kayıplar doğuran normal yaşamı ve insan faaliyetlerini durdurarak veya kesintiye uğratarak toplulukları etkileyen, doğal, teknolojik veya insan kökenli olaylardır(Ergünay, 2000).

1960'lı ve 70'li yıllarda dünyadaki afet araştırmalarında kullanılan egemen teorik yaklaşım determinizmdir. Bu yaklaşımda afetler beklenmeyen doğa olaylarının sonucu ortaya çıkan fiziksel bir süreç olarak açıklanmaktadır. Determinizm yaklaşımı, bu tarz bir olay karşısında yapılabilecek tek anlamlı şeyin teknolojinin doğaya hakim kılınması olduğunu varsaymaktadır. 1980'ler bu yaklaşımın değişimine sahne olmuştur.Yeni yaklaşımda afetlerin yalnız doğa ve teknolojiyle açıklanması yeterli değildir. Sosyo-ekonomik ve politik faktörlerin afetleri anlamakta vazgeçilmez öneme sahip olduğunu ileri süren (*vulnerability*) zarar görme olasılığının belirlenmesi yaklaşımı; bu dönemi karakterize etmektedir (Degg, 1994: 29).

Bu yaklaşıma göre bir toplumun sahip olduğu toplumsal örgütlenme biçimleri de afet riski ve etkilerinin belirleyicileridir. Afetler bir doğa olayıyla zarar görme olasılığına açık bir toplumun karşılıklı etkileşimi sonucu ortaya çıkar. Tüm afetler nüfus yönelimlidir, yani insansız afet olmaz (Clarke and Curson,1996:3). Kaynakların eşitsiz dağılımı giderek artan oranlarda kent yoksullarını marjinalleştirirken, kentlerde yaşanan nüfus artışı; kişileri özellikle yoksulları afetlere karşı daha savunmasız hale getirmektedir (Main, 1994: 11).

Doğal afetler dünyada süre gelen doğa olaylarının (deprem, sel, fırtına, hortum, sıcak hava dalgaları, asit yağışları, dolu, don vb) insan yaşamını önemli ölçüde etkilemesi sonucu ortaya çıkan olaylardır ve yaşanan her yeni afet bir öncekini unutturmaktadır.

Doğal afetlerin büyük bir kısmı (deprem, volkan patlamaları dışında) meteorolojik kaynaklı afetlerdir (dolu, sel, taşkın, don, orman yangınları, kuraklık, yıldırım, çığ, kar ve kar fırtınaları vb). Doğal afetlerin neden olduğu ekonomik kayıplarda; depremler, fırtınalar ve sellerin payı ise %30 dolaylarındadır (Ergünay., Güler; 2000:2).

Afetler aynı zamanda insanın doğa ile mücadelesinde başarısının bir göstergesidir. “Doğal Afet” terimi bir yandan afetin fiziksel nedenlerine işaret ederken, öte yandan ortaya çıkan durumla mücadelesinin insanoğlunun gücünün dışına düştüğünü ima etmektedir. Doğal afetleri (deprem gibi) yalnızca yerkabuğunun bir hareketinin sonucu olarak görmek, sonuçlarıyla mücadele etmede teknik bir yaklaşımın egemen olmasına yol açmaktadır. Bu tarz bir yaklaşım afetleri yalnızca ölüm, yaralanma ve mal kaybından ibaret görür, toplumsal neden ve sonuçları ihmal eder.

Oysa 17 Ağustos 1999 yılında yaşanan Marmara Depremleri açıkça göstermiştir ki afetlerin nedenleri basitçe bir doğa olayına indirgenemez. Sonuçlar ise hemen her toplumsal düzeyde -kısa ya da uzun dönemli demografik değişimlerden, toplumsal, ekonomik ve psikolojik etkilere kadar uzanan- ortaya çıkar.

Farklı bir biçimde ifade edilirse, deprem vb. bir doğa olayının afet halini alması toplumsal bir süreç içinde olur. Hiç kimsenin yaşamadığı yerde oluşan deprem bir afet değildir. Deprem, sel, heyelan vb. doğa olaylarının görülebileceği varsayılan bölgelerde, şehirleşme ve binalar bu muhtemel doğa olayları hesaba katılarak yapılır, bölge halkı yaşanabilecek doğa olayı konusunda doğru bilinçlendirilirse, maddi ve manevi kayıplar en aza indirgenmiş olur. Afet riski taşıyan bölgelerde toplumsal olarak öngörüp alınabilecek tüm önlemleri aldıktan sonra hala kayıp veriliyor, bir hasara uğranılıyorsa , olayın bu boyutu “doğal afet” tanımını alır (Balta, 1999:40).

İrade ve bilgimiz dışında meydana gelen, çok sayıda insanı etkileyen doğa olaylarının büyük bir felakete dönüşmesine neden olan unsurlar, olayın fiziksel büyüklüğü, olayın yoğun yerleşme oranlarına uzaklığı, fakirlik ve az gelişmişlik, hızlı nüfus artışı, tehlikeli bölgelerdeki hızlı ve denetimsiz şehirleşme ve sanayileşme,

ormanların ve çevrenin tahribi ve yanlış kullanımı, bilgi ve eğitim eksikliği ve toplumun afet olaylarına karşı önceden alabildiği koruyucu ve önleyici önlemlerin ulaşabildiği düzey olarak açıklanabilir.

Doğal afetler, insan toplulukları ve yerleşim mekanları üzerinde kayıplar meydana getirir; şaşkınlık, panik, şok, yaralanma, sakatlanma ve ölümlere neden olur, bulaşıcı ve salgın hastalıklara yol açar ve yerleşme birimini etkileyerek altyapı (binalar ile elektrik, ısınma, su, kanalizasyon), taşıma ve haberleşme sistemlerini tahrip eder. Devletin bölgeye yönelik planladığı uzun vadeli yatırımları geciktirir.

Doğal afetlerin bireyler ve toplumlar üzerindeki etkileri günler, aylar hatta kimi zaman yıllar boyunca sürerken söz konusu etkiler fiziksel, psikolojik veya sosyal nitelikli olabilmekte ve global tehlike özelliği taşımaktadır.

Belirli bir bölgede büyük bir doğal afet meydana geldiğinde “çözüm” genellikle bölgenin kendi imkanlarında bulunamamakta, ancak bölge dışından gelmektedir. Az gelişmiş ülkelerde afetlerin yol açtığı can ve mal kayıpları gelişmiş ülkelere daha fazla olmaktadır.

Geçmişte meydana gelen bir afet, günümüzde aynı şiddette meydana geldiğinde yol açtığı can ve mal kayıpları geçmişe oranla çok daha fazla olmaktadır. Bunun ana nedenleri; geçen yıllara göre doğal afet riski taşıyan yerleşim birimlerinin kapsadığı alanın genişlemesi, söz konusu yerleşim birimlerindeki nüfus yoğunluğunun artması ve büyümenin olumsuz bir sonucu olarak kontrolün güçleşmesidir.

Doğal afetlerin farklı nedenleri bulunduğu, çözüm yolları farklılık gösterdiği ve ülkelere yol açtıkları zararlar farklı düzeylerde gerçekleştiği için, bu global ve kompleks sorunlara evrensel çözümler üretmek güçtür. Tüm bu güçlüğü rağmen, doğal afetlerden etkilenme riski ile karşı karşıya bulunan ülkelerin bu kompleks sorunların çözümüne yönelik modern yaklaşımlarda Yılmaz tarafından *birey odaklı afet önleme ve müdahale* gerçekleştirme ve uygulanması da kaçınılmaz zorunluluk olarak ifade edilmektedir (Yılmaz, 2002).

I.I.2. Doğal Afetlerin Sosyolojik Yönü

Afetlere ilişkin öne sürülen modern ve sosyolojik yaklaşımlarda, insanların hareket kabiliyetleri ve davranış biçimlerini olumlu ya da olumsuz etkileyen sosyal, politik ve ekonomik koşulların gelişimi afetlerle mücadelenin boyutunu belirlemede önem kazanır.

1.1.2.1-Tehlike, Risk, Hasara Açıklık (Savunmasızlık)

Tehlike, belli bir zaman ve yerde can ve mal kaybına sebebiyet vererek o bölgede hayatı olumsuz etkileyebilecek, potansiyel bir olay olarak tanımlanır. Deprem, su taşkını ve kasırga gibi bir tehlikenin afet olarak kabul görebilmesi için can kaybı ve yaralanmalarının olması, yer değiştirme veya evsizlik probleminin gerçekleşmesi ile ekonomik yıkımın meydana gelmesi gereklidir. Üzerinde nüfus barındırmayan bir adayı etki altına alan kasırga bir afet sayılmaz. Ancak aynı kasırganın üzerinde insanların yaşadığı bir bölgeyi etkisi altına alması ve önemli miktarda can ve mal kaybına yol açma hali ise afet olarak nitelendirilir.

Diğer bir tanımla tehlike; doğal ya da insan yapısı çevrede meydana gelen ve insanın hayatını, malını ve faaliyetlerini bir afete dönüştürecek derecede olumsuz etkileyen ekstrem bir olaydır. Çeşitli tehlike tipleri vardır:

Aniden ortaya çıkan tehlikeler: (Jeolojik ve meteorolojik tehlikeler) depremler, tsunamiler, seller, volkanik patlamalar vb.,

Yavaş ortaya çıkan tehlikeler: (Çevresel tehlikeler) kuraklık, açlık, çevresel bozulma, çöllenme vb.

Endüstriyel/teknolojik tehlikeler: Sistem çökmeleri, kazalar, radyasyon vb.

Savaşlar ve İç Savaş: Silahlı saldırı, isyan, terörizm ve insanların yer değiştirmesine ve mülteci konumuna düşmesine neden olan diğer olaylar.

Salgınlar: Su ve gıdaların neden olduğu hastalıklar, Bulaşıcı enfeksiyon hastalıkları, AIDS, Kolera, Sıtma, vb.

Meydana gelebileceği tahmin edilen bir afet nedeniyle beklenen can ve mal kayıpları ile altyapıda meydana gelebilecek tahmini hasar boyutlarının öngörülmesi ise risk olarak tanımlanmaktadır. Riskler belirlenerek oluşabilecek tehlikelere karşı gereken tedbirlerin alınması afetin verebileceği zararlar en aza indirebilir (IFRC Afet

Müdahale Eğitim Program Modülü, 2000).

Hasara açıklık (savunmasızlık) kavramı ise; birey ya da toplumun meydana gelebilecek bir afetin etkilerine karşı öngörüle bulunma, afetle mücadele edebilme ve hatta bunlara karşı koyabilme gücünden göreceli olarak yoksun olması olarak tanımlanabilir. İnsanların afet durumunda savunmazlığını arttıran faktörlerin başında hızlı şehirleşme, nüfus artışı, yapı denetimsizliği ile afet bilgi ve bilinç yetersizliği bulunmaktadır.

Kısaca; doğa olaylarında tehlike ve afet etkilerinin neler olabileceği konusunda öngörüle bulunamayan ve tedbir alamayan toplumlarda doğa olayları can ve mal kayıplarına yola açabilecek afet riski olarak karşımıza çıkmaktadır (Rattien, 1999).

Birey ve bulunduğu ortamın doğal afet riski taşıyıp taşımadığının, hangi tehlikelere açık olduğunu ve hasara açıklık boyutunun tespit edilmesi afet müdahalede alınacak önlemler ile müdahale kapasitesinin geliştirilmesi için gerekli tedbirlerin alınmasında önemli rol oynar.

I.1.3- Doğal Afet Çeşitleri

1.1.3.1 - Deprem

İnsanlığın varoluşundan beri depremler insanları etkileyen en önemli doğa olaylarından biri olmuştur. Yapılaşma ve nüfus artışına bağlı olarak depremlerin, insanlar ve mal varlıkları üzerindeki etkileri de hızla artmıştır.

İnsanlar, ilk zamanlar depremlerin oluş nedenlerini bir takım hurafelerle ve doğaüstü güçlerle açıklamaya çalışmışlardır. Bazı toplumlar ise depremi, tanrının insanları sına ya da cezalandırma yolu olarak tanımlamayı uygun bulmuşlardır. Bu tür bilim dışı tanımlamalar XVIII. yüzyılın sonuna kadar sürmüştür. Ancak insanlar çeşitli hurafelerin etkisinden kurtulup, özgürce düşünmeye ve gözlemlerini özgürce değerlendirmeye başladıktan sonra depremlerle ilgili bilimsel açıklamalar ortaya çıkmaya başlamıştır.

Depremlerin oluşum nedenlerinin olağanüstü güçlere dayandıran bu skolastik düşüncenin değişmesine bir neden de 1755 Lizbon depremi olmuştur. Bu depremin getirdiği büyük olumsuz etkiler, depremlerden korunma fikrini ortaya çıkarmış bunun sonucu olarak objektif gözlemlere dayalı bilimsel yöntemlerden yararlanarak deprem oluşumu ile ilgili “*Nasıl ve Neden*” sorularının kapsamlı bir şekilde yanıtları aranma devri başlamıştır (Gündoğdu, 1986:2).

Bir doğa olayı olan deprem; yerküre içerisinde biriken elastik deformasyon enerjisinin, kayaçların kırılma direncini aşması sonucunda kayaçların kırılması ve bu kırılma hareketlerinin oluşturduğu elastik dolguların yeryüzünde yarattığı titreşim hareketidir. Depremin büyüklüğü(magnitüt); deprem anında açığa çıkan sismik enerjinin sayısal bir ölçüsüdür. Şiddeti ise depremin insanlar, yapılar ve toprak üzerindeki etkisinin ölçüsü olup, sadece depremin büyüklüğüne değil merkez üssünden uzaklığa ve zemin özelliklerine bağlıdır. Daha sade bir anlatımla deprem, yerin derinliklerinde biriken enerjinin boşalması sonucunda ortaya çıkan sismik dalgaların yeryüzünde meydana getirdiği sarsıntılar olarak tanımlanabilir (TMMOB, 2000:3).

Uzayda sürekli bir hareketlilik sergileyen yerküre, kendi içinde de hareketlidir. Derinlik arttıkça sıcaklığı artan yer içinde büyük boyutlu ısı akımları (konveksiyon akımları) vardır. Bu akımlar yeryüzünü kaplayan katı ve kırılğan Litosfer parçalarının (Levha) hareket etmesine neden olmaktadır. Bu hareket sırasında levhalar birbirinden koparlar, birbirlerini sıyırlar ya da birbirlerine çarparlar. Depremlerin levha sınırlarında meydana geldiği belirlenmiştir. Levha sınırlarında hareket değeri yılda 25 cm'ye ulaşabilmektedir. Bu devingenlik ve değişim yeryüzünü kaplayan yerkabuğunda deformasyonlar, gerilme birikimleri ve giderek kırılmalar oluşturmaktadır. İşte bu kırılmalar ve varolan kırıklar boyunca oluşan yer değiştirmeler sonucu enerji boşalması depremlerin oluşmasını sağlamaktadır.

Deprem yerkabuğunun kırılması ya da varolan bir kırık boyunca hareket etmesi işlemidir. Deprem kaynağı ya da fay (yerkabuğunda oluşan kırık) olarak adlandırılan bu yerkabuğu kırıkları boyunca oluşan hareketler sırasında sismik

dalgalar oluşur ve çevreye yayılan deprem dalgalarını oluştururlar. Levha hareketleri sonucunda dünyada her yıl çeşitli büyüklüklerde ortalama 12 milyon deprem olmaktadır. Bu depremlerin bir bölümü insanların hissetmediği küçük depremlerdir.

Bilim adamları, bir fay kuşağı üzerinde son jeolojik dönemlerde oluşan depremlerin sıklığı bulunursa, gelecekte bu fay üzerinde ortaya çıkabilecek depremlerin tehlikesinin kestirilebileceğini vurgulamaktadır (Barka., Eyidoğan, 1996)

Yerkabuğunun kırılması sırasında yer içinde sarsıntı dalgaları yayılmakta ve dalga enerjisinin ulaştığı her yerde deprem algılanabilmektedir. Büyükçe (>4.0) ve yakın (<100 km) bir depremde, önce zayıf bir sallama duyulur ve birkaç saniye sonra deprem şiddetle sarsar. Bazen, başlangıçta şiddetle iter, bir gümleme sesi duyulur, ya da zayıf bir gürültü ardından bir-iki saniye sonra ayakta kalmakta güçlük çekecek kadar sallanır. Bir noktadaki sarsıntının türü ve algılanma biçimi depremden olan uzaklığa ve o noktaya varan sismik dalgaların tür ve özelliklerine bağlıdır.

Doğa olayı depremin engellenmesinin mümkün olmadığı herkes tarafından kabullenilmiş bir gerçektir. Bununla birlikte, depremlerin hangi bölgelerde, hangi fay hatları üzerinde ve hangi büyüklükte olabileceğinin tahmini konusunda pek çok ülkede ve ülkemizde araştırmalar yapılmış ve yapılmaktadır.

1.1.3.1.1- Deprem Nedenleri Ve Tanılama Parametreleri

Yer sürekli olarak titreşmektedir. Bu titreşimlerin kaynakları doğal ya da doğal olmayan yollardan oluşmaktadır. Titreşimlerin genlikleri birkaç mikrondan birkaç on santimetreye kadar, periyodları ise birkaç yüz devir/saniyeden (Hertz) birkaç saatlik değerlere ulaşır. Titreşimleri oluşturan sismik kaynaklar şu şekilde sınıflandırılır.

Tablo 1: Titreşimleri Oluşturan Sismik Kaynaklar (Barka, Eyidoğan: 1996)

Doğal Olaylar	İnsan Tarafından Oluşturulan Olaylar	
	Denetimli Olaylar	Tetiklenmiş Olaylar
Tektonik Depremler Volkanik Depremler Çöküntü Depremleri Mikro-Sarsıntılar	Patlama Endüstriyel gürültü	Barajların Oluşturduğu Depremler Madencilik Kökenli Depremler Sıvı Yükleme Kökenli Depremler

Volkanik depremler; yanardağların etkin olduğu kuşaklarda oluşan ve genellikle büyük olmayan ve yerel olarak duyulan olaylardır. Yer altındaki büyük mağara ve boşlukların çökmesi çöküntü depremlerini yaratır ki bunlar da yerel olarak duyulabilen depremlerdir. Dünyada meydana gelen depremlerin büyük çoğunluğu tektonik depremlerdir. Genel alanlarda hasar yaratan, can ve mal kaybına neden olanlar, tektonik kökenli olanlardır, volkanik ve çöküntü kökenli olanlar ender oluşurlar ve çok dar alanlarda hasar verici olurlar (Gündoğdu, 2001:1).

Yerkabuğunun kırılğan bölümlerinde oluşan depremlerden ortamın elastiklik parametrelerine bağımlı olacak şekilde dalgalar yayılır. Bu dalgalara sismik dalgalar adı verilmiştir. Bu dalgaların oluşturduğu sarsıntılar, sesin işitilebileceği kadar yüksek frekanslı olabildiği gibi, birkaç saniye ya da dakika uzunluklu olabilir. Büyük depremler yerktüreyi birkaç kez dolaşan ya da yerin bir kalp gibi atmasına neden olan sismik dalgalar üretebilirler. Depremi oluşturan faylanma ile birlikte kaynaktan çeşitli türde sismik dalgalar yayılır. Bunlar boyuna dalgalar, enine dalgalar ve yüzey dalgalarıdır. Boyuna dalgalara P dalgası, enine dalgalara ise S dalgası denmektedir. P dalgaları ilk gelen dalgalardır ve enerjileri azdır. Partikül hareketleri yayınım doğrultusundadır ve cismin şeklini bozmaz. S dalgaları ise enerjileri yüksek ve yıkıcı etki yapan dalgalardır, partikül yayınım doğrultusuna dik titreşir ve cismin şeklini bozarlar.

Yapılarda en fazla hasara S dalgaları neden olur. Yüzey dalgaları bulan kişilerin adları olan Love ve Rayleigh dalgaları olarak anılırlar. Yüzey dalgaları yeryüzünde büyük genlikle oluşurlar ve derinlikle azalılırlar. S dalgalarından sonra

gelen bu dalgalar yakın depremlerde yıkıcı özelliindedir.

Depremlerin ya da diğer tür enerji kaynaklarının ürettiği sismik dalgalar sismograf adı verilen aygıtlar tarafından kaydedilir. Deprem kayıtlarına sismogram denir. Depremi tanımlamak için dört temel parametre kullanılır. Bunlar sırası ile; oluş zamanı, episantr (dış merkez), enlem ve boylamı, hiposentr (odak iç merkez) derinliği ve büyüklük (manyitüd)'tür.

Oluş zamanı: Fay üzerinde ilk kırılmanın olduğu andır. Tarih ve GMT (Greenwich Saati)'ye göre oluş zamanı belirlenir.

Episantr koordinatı: Deprem odak noktasının yeryüzündeki izdüşümünün (episantr) enlem ve boylam cinsinden koordinatıdır. Jeo Santrik ya da coğrafik koordinat türünden verilebilir.

Odak derinliği: Depremi oluşturan ilk kırılmanın başladığı yeraltı noktasına, depremin odak noktası ve bu noktanın yeryüzünde olan derinliğine de odak derinliği denir. Odak noktasının bir diğer adı başlama noktasıdır.

Depremin aletsel büyüklüğü: 1935'de Charles Richter ML ile simgelenen ve sismograflarda izlenen deprem kayıtlarının genliklerinden hesaplanan büyüklük adı verilen bir ölçek geliştirmiştir. Bu ölçeğin yararı depremin ölçüsünü bulunulan konumdan bağımsız olarak saptayabilmeyi olanaklı kılmaktır. Richter büyüklük ölçeği logaritmiktir.

Depremin şiddeti: Sismografların olmadığı dönemlerde depremin ölçüsünü belirleme amacıyla canlılar, yapılar ve toprak üzerindeki etkileri sınıflanmış ve şiddet adı verilen ölçek ortaya çıkmıştır. Günümüzde yaygın olarak Değiştirilmiş Mercalli (MM), Japon (JM) ve Medvedev Spenheur-Kernik (MSK) ölçekleri kullanılmaktadır (Barka.,Eyidoğan;1996).

Depremlerde can ve mal kayıplarını arttıran en önemli unsurlar; depremin büyüklüğü, yayılım özellikleri, zemin özellikleri ve nüfusun yoğunluğu ile paralel yapı özellikleridir.

Tablo 2 - Şiddet, Zemin İvmesi, Hız ve Yapı Tiplerindeki Hasar Arasındaki İlişkiler
(çevirimiçi) <http://www.deprem.gov.tr>, 24.01.2004

Şiddet	Zemin İvmesi (gal) (0.1-0.5 sn periyod aralığı için)	Yer Titresiminin (0.5-2 sn periyod hızı cm/sn aralığı için)	YAPI TİPLERİ		
			Ax	Bx	Cx
V	12-15	1.0-2.0	%5 Hafif hasar	-	-
VI	25-50	2.1-4.0	% 5 Orta Hasar % 50 Hafif Hasar	%5 Hafif hasar	-
VII	50-100	4.1-8.0	% 5 Yıkıntı % 50 Ağır Hasar	%5 Orta hasar	% 5 Hafif hasar
VIII	100-200	8.1-16.0	% 5 Fazla Yıkıntı % 50 Yıkıntı	%5 Yıkıntı % 50 Ağır Hasar	% 5 Ağır hasar % 50 Orta Hasar
IX	200-400	16.1-32.0	% 50 Fazla Yıkıntı	% 5 Fazla Yıkıntı %50 Yıkıntı	% 5 Yıkıntı % 50 Ağır Hasar
X	400-800	32.1-64.0	% 75 Fazla Yıkıntı	%50 Fazla Yıkıntı	% 5 Fazla Yıkıntı % 50 Yıkıntı

Yapı Tipleri :

A Tipi: Kırsal konutlar, kerpiç yapılar, kireç ya da çamur harçlı moloz taş yapılar.

B Tipi: Tuğla yapılar, yarım kagir yapılar, kesme taş yapılar, beton biriket ve hafif prefabrike yapılar.

C Tipi: Betonarme yapılar, iyi yapılmış ahşap yapılar

Yapılardaki hasar ise beş gruba ayrılmıştır :

Hafif Hasar : İnce sıva çatlaklarının meydana gelmesi ve küçük sıva parçalarının dökülmesiyle tanımlanır.

Orta Hasar : Duvarlarda küçük çatlakların meydana gelmesi, oldukça büyük sıva parçalarının dökülmesi, kiremitlerin kayması, bacalarda çatlakların oluşması ve bazı baca parçalarının aşağıya düşmesiyle tanımlanır.

Ağır Hasar : Duvarlarda büyük çatlakların meydana gelmesi ve bacaların yıkılmasıyla tanımlanır.

Yıkıntı : Duvarların yarılması, binaların bazı kısımlarının yıkılması ve derzlerle ayrılmış kısımlarının bağlantısını kaybetmesiyle tanımlanır.

Fazla Yıkıntı : Yapıların tüm olarak yıkılmasıyla tanımlanır.

1.1.3.1.2-Depremın Yeryüzündeki Etki ve Zararları

Depremın yapılaraya etkileri ve zararları: Binaların yıkılması, çökmesi ve beraberinde insanlara verdiği maddi ve manevi kayıplar.

Depremlerin yeryüzündeki etkileri:

Yüzey kırıkları

Heyelan (yer kayması), kopma ve çökme

Toprak ve çamur akması

Sıvılaşma

Depremlerin neden oldukları diğer etki ve zararlar:

Yangınlar

Tsunami: (Denizde büyük dalgalanma) Tsunami dalgalarının dalga boyu birkaç yüz metre, genlikleri ise birkaç metre olabilmektedir.

Yerkürenin oluşumunun başlangıcından bu yana var olan deformasyonlar ve deprem, yerküre ömrünün sonuna kadar varolacaktır. İnsanoğluna düşen görev onun özelliklerini anlamak, deprem risk ve tehlikeleri konusunda bilinçlenmek, konut ve şehirleşme planlarını sağlam yapmak ve önceden kestirip gerekli önlemleri almaktır (Barka ., Eyidoğan,1996).

Depremden en az etkilenmenin ya da depremin zararlı etkilerini en aza indirmenin formülü sağlam bir zemin üzerine çağdaş bir yapı tekniği ile deprem yönetmeliğine uygun yapı yapma alışkanlığı kazanmak ve depreme müdahalede bilinçli hareket edebilmektir. Bunun içinde en önemli parametre eğitimidir.

1.1.3.2-Meteorolojik Karakterli Doğal Afetler

Doğal afetlerin büyük bir kısmı hava şartları ile çok yakından ilişkilidir. Örneğin, orman yangınları, tarımsal zararlılar, tarımsal ve hidrolojik kuraklık, çölleşme, göl ve deniz su seviye yükselmeleri, çığ ve seller vb. afetler hava şartları ile yakından ilişkisi olan doğal afetlerdir. Yağışlar, şiddetli yerel fırtınalar, tropikal fırtınalar, fırtına kabarması, kırağı, don, vb. ise hava şartları tarafından direk olarak oluşturulan afetlerdir. Meteorolojik şartlar ile doğrudan ve dolaylı olarak ilişkisi olan doğal afetlerin tümü, meteorolojik afetler veya meteoroloji karakterli doğal afet

olarak adlandırılır.

Dünya Meteoroloji Örgütü'ne (WMO) göre sadece 1980'li yıllarda dünyada 700.000 kişi meteorolojik afetlerde hayatını kaybetmiştir. Meteorolojik afetlerin "Önceden Tahmin Edilerek Erken Uyarılarının Yapılabilmesi" deprem vb. diğer doğal afetlerden onları farklı kılan tek ve önemli özelliğidir. Türkiye ve dünya için risk ve tehlike oluşturan meteorolojik karakterli doğal afetler aşağıda tanımlanmıştır (TMMOB Komisyon, 1999).

1.1.3.2.1- Hava Kirliliği, Asit Yağışları, Kimyasal ve Nükleer Serpintiler

Geleceğimizi ciddi biçimde tehdit eden çevre sorunlarına yeterince önem verilmemesi dünyamızı ekolojik tehlikelerle karşı karşıya getirmiştir. Bu sorunların başında hava kirliliği gelmektedir.

Hava kirliliği, insanların çeşitli aktivitelerinden doğan ve sağlıklarının yanı sıra kaynakların da kirlenmesine neden olan kirleticilerin atmosfere karışmasıdır. Hava kirliliği olayı, atmosferin aşağı tabakasında "planeter sınır tabaka" diye adlandırılan bölgede meydana gelir. Hava kirletici emisyonlar, bu tabaka içerisinde yayılarak atmosferin yapısal özelliklerinin kontrolüne girer ve bu suretle hava kirliliği problemi yüzey topografyası ile meteorolojik değişkenlerin kontrolünde gelişir. Günlük hayatta atmosfere salınan kirleticilerin miktarı değişmediği halde, hava kirliliğinde günden güne değişiklikler olduğu gözlenir. Gerçekte, hava kirliliği problemlerinin tehlikeli boyutlara ulaştığı günlerde, atmosfere salınan kirleticilerin miktarındaki artış değil, bazı hava şartlarının değişmesi önemli rol oynar.

Çevremizde atmosfere salınan çeşitli kirletici emisyonlarda hava hareketleriyle uzun mesafelere taşınarak çevre üzerinde etkili olabilmektedir. Özellikle, kömür ve sıvı yakıt kullanmak suretiyle elektrik enerjisi elde edilen termik santrallerin bacaları ile atmosfere yaydığı emisyonlar, hava hareketleriyle uzun mesafelere taşınır. Bu taşınım esnasında, kirleticiler yağışla reaksiyona girerek asit yağışlarını meydana getirir. PH değerinin 5.6'nın altında kaldığı yağışlar asit yağışı olarak adlandırılır.

Asit yağışları, tarım ve ormanlarımız için birçok risk taşımaktadır. Topraktaki etkilerinden en önemlisi toprak içindeki mikroorganizmalar üzerindeki olumsuz etkidir. Topraktaki organik maddelerin ayrışmasıyla serbest kalan anyon ve katyonları bitkiler alamamaktadır. Ayrıca toprağın yapısını bozarak onun zayıflamasına ve topraktaki asit birikimi ile de besin elementlerinin bitkiler tarafından kullanılmamasına neden olur. Topraktaki demir, alüminyum ve mangan gibi zehirli maddelerin açığa çıkmasını sağlayarak, ağaçlara ve bitkilere zarar verir.

Ülkemizde, özellikle Marmara Bölgesi'ndeki ormanların asit yağışlarından zarar gördüğü ve asit yağışlarının kış aylarında belirgin olarak asidik özellik kazandığı ve ağaçların gövdelerinden süzülerek akan suyun da asitleşmeyi şiddetlendirerek ölümlere yol açtığı belirlenmiştir. Asit yağışları, orman ekosistemlerinin yok olmasına, dolayısıyla erozyona ve yerleşim alanlarının sellerden zarar görmesine de dolaylı olarak neden olmaktadır.

Bir diğer kirlilik sanayi tesislerinde ve nükleer santrallarda olası bir kazanın veya patlamanın sonucunda atmosfere bırakılacak kimyasal ve radyoaktif kirleticilerle yüklenen hava parsellerinin rüzgarlar vasıtasıyla çok uzaklara taşıyabildiği kimyasal ve nükleer serpintilerdir. Her ne kadar ülkemizde henüz nükleer bir santral mevcut değilse de, büyük kirletici kaynağı olan eski Doğu Bloğu ülkelerinin eski teknolojileri Orta ve Doğu Avrupa'nın rüzgaraltı kısmında bulunan Türkiye için her zaman tehlike yaratmaktadır.

1.1.3.2.2-Küresel Isınma ve İklim Değişikliği, “El Nino” ve “La Nina” Olayları

Günümüzde karşı karşıya kaldığımız iklim değişiklikleri, toplumların en az kalkınma, açlık ve sağlık kadar dünyanın üzerinde durması gereken çevre sorunlarının başında gelmektedir. Tüm dünyada şehirleşme hareketleri kırsal kesimden yaşanan göçler ile birlikte hızlanmakta, nüfus yoğunluğundaki artış ile değişen yaşam standartları sonucunda daha çok sanayi üretimine ihtiyaç duyulmaktadır. Düzensiz şehirleşme ile özellikle sanayi ve yerleşim bölgelerinden çıkan sera gazları ile çevre ve atmosfer kirlenmekte ve küresel ölçekte havanın

ısınma eğilimi de giderek artmaktadır.

Böylece canlı küreden (biyosferden) yukarı atmosfere (stratosfere) kadar olan kısım başta olmak üzere, günümüzde dünya atmosferinin kirlenmesi giderek artmaktadır. Bu değişiklikler doğayı tahrip ederek kentlerin iklimini değiştirirken su, kara ve havadaki yaşamı tümüyle tehdit eden çevre problemlerini de beraberinde getirmektedir (Kadıoğlu, 1997).

IPCC'nin Küresel İklim Modelleri ile yapılan projeksiyonlara göre 2030 yılında Türkiye'nin büyük bir kısmı oldukça kuru ve sıcak bir iklimin etkisine girecektir. Türkiye'de sıcaklıklar kışın 2°C, yazın ise 2 ila 3°C artacaktır. Yağışlar kışın az artış gösterirken yazın %5 ila 15 azalacaktır. Bununla birlikte, şu an Türkiye'nin gece ve gündüz sıcaklıkları ile beraber yağış gözlemlerinin trend analizinde ise, dünyada olduğu gibi Türkiye'de de özellikle gece sıcaklıklarında istatistiksel anlamda önemli artışların olduğu belirlenmiştir.

Pasifik Okyanusu kıyılarında gözlenen "El Nino" ve "La Nina olayları ise (El Nino/Güneyli Salınımları, ENSO), dünyanın bir bölgesinde meydana gelen büyük iklim olaylarının diğer bölgeler üzerinde ne denli etkili olabileceğinin en önemli kanıtlarından biridir. Türkiye'de, dünya iklimini etkileyen bu olayların afet, ekonomik ve ekolojik yönü çoğu kez gözardı edilmektedir.

Bu olayların önceden tespit edilmesi tüm dünya ekolojisi, ekonomisi için büyük önem taşır. Örneğin, "El Nino" yılları, Peru balıkçılığı için oldukça zararlı olsaydıysa da, bölgenin bol yağışlar almasına neden olur. "El Nino" nun aksine "La Nina" yılları, balıkçılık için uygun şartlar oluştururken bölgede kuraklığa neden olduğundan, bu sefer de çiftçiler büyük ekonomik kayıplara uğrarlar. Çiftçilerin ekonomik kayıplarını en aza indirmek için "El Nino" ve "La Nina" yıllarının önceden tahmin edilmesi büyük önem taşır. Böylece, bölge çiftçileri "El Nino" yıllarında bol suya kavuşacağı için pirinç, "La Nina" yıllarında ise kuraklığa daha dayanıklı olan pamuk ekimine zamanında karar verebilmektedirler.

1.1.3.2.3-Deniz ve Göl Su Seviyesi Değişimleri, Sel ve Taşkınlar

Günümüzde en önemli çevre sorunları küresel ısınma ve iklim değişimidir. Deniz su seviyesi artan bir hızla yükselmeye devam ederse, tuzlu deniz suyu ve dalgalar, gelecekte denizlerin fırtınalardan kabarması sonucu yıkıcı etkilere sahip olabilecektir. Bu etkiler, alçak arazinin su altında kalması, plajlar ve dik sahillerde erozyon, yer altı ve yüzey sularının tuzlanması, taban suyunun yükselmesi ile fırtına ve sel tahribatının artması şeklinde özetlenebilir. Bu olumsuzluklar deniz suyu seviyesindeki yükselme, tatlı su sıkıntısı ile beraber Türkiye'nin balıkçılık, turizm ve tarım sektöründe de büyük kayıplara neden olabilecektir.

Ani aşırı yağışlar, yurdumuzda hemen hemen her yıl önemli can ve mal kaybına neden olan sel ve taşkın olaylarını meydana getirmektedir. Ülkemizin gelişen yerleşim bölgeleri, altyapı ve endüstri tesisleri, tarım ve turizm alanları, özetle sosyal ve ekonomik değerler her yıl artan sel ve taşkınların tehdidi altındadır.

Seller ile mücadelede öncelikle sellerin oluşum süreleri ve yerlerinin bilinmesi gerekmektedir. Seller, oluşma süreleri bakımından ikiye ayrılır: a) Seller (floods), bir hafta veya daha uzun bir süre içinde oluşabilir b) Ani Seller (flash foods), 6 saat içinde oluşabilir. Ani seller, çöller dahil, dünyanın her tarafında sık sık görülür. Normal seller ise oluşma yerleri bakımından dörde ayrılır:

- 1- Dere ve Nehir Selleri,
- 2- Dağlık Alan Selleri,
- 3- Şehir Selleri,
- 4- Kıyı Selleri.

Seller sık görülen ve tahrip edici doğal afetlerden biridir. Sellerin neden olduğu hasar sadece su basması ile sınırlı değildir. Sel suları ile beraber çamur ve diğer dağ kalıntılarının akması da büyük problemlere neden olur. Gelişmemiş ülkelerde en önemli problem, sel tehlikesi öncesinde insanların doğru ve zamanında uyarılamamasıdır. Türkiye'de de sellerde daha çok sel yataklarına yerleşmiş, altyapı problemleri yaşayan ve sel için gerektiği gibi önceden modern meteorolojik ihbarlar ile uyarılamayan insanlar ölmektedir. 1995 yılında yaşanan İzmir Sel Felaketi ve 1998 yılında yaşanan Batı Karadeniz Sel Felaketi buna iyi bir örnektir.

1.1.3.2.4 Kuraklık ve Çölleşme, Orman Yangınları Yağmur ve Rüzgar Erozyonu

Kuraklık tüm doğal afetler içinde insanlık için büyük riski taşıyan afet olarak dikkat çekmektedir. Kuraklık yağışın yer altı ve yüzey sularının ortalamalarının altında olması olarak tanımlanmaktadır. Meteorolojik, hidrolojik, tarımsal ve sosyo ekonomik kuraklık olarak dört grupta incelenebilir.

Kuraklığın en önemli sonuçlarından biri orman yangınlarıdır. Orman yangınlarının çoğuna insanlar ve kuraklık neden olur. Hava şartları ise yangınlarda önemli bir çevre ve tetik faktördür. Her yıl yıldırımların sebep olduğu yangınlar, Türkiye’de yaklaşık olarak 140 hektarlık ormanı tahrip eder. Orman yangınları sonucunda ülkede bozulan ekolojik denge kuraklık ve çölleşmenin artmasına neden olur.

Yağmur damlalarının bitki örtüsünden yoksun olan toprak yüzeyi üzerine şiddetli bir şekilde çarpması sonucu, ihtiva ettikleri kinetik enerji ile toprak agregatlarını parçalamaları ve yerlerinden oynatmaları olayı yağmur erozyonu olarak adlandırılır. Yağmurların devamı halinde, topraklar yavaş yavaş doymuş hale gelir. Yağma şiddeti veya süresi toprağın sızma kapasitesini aştığı zaman, toprağa sızamayan sular arazi meyline uyarak akışa geçer. Bu şekilde yüzeysel erozyon başlamış olur. Daha sonra yağmur suları birleşerek daha şiddetli erozyona neden olan su erozyonunu meydana getirir

Rüzgar erozyonu ise iklimsel jeolojik ve beşeri faktörlerin etkisiyle toprağın aşınması, taşınması ve bir yerden diğer bir yere götürülerek yığılması olayıdır. Rüzgar erozyonu tabii faktörler ve beşeri faktörler etkisinde oluşur. Tabii faktörler iklim, toprak ve vejetasyon özellikleridir. Beşeri faktörler ise yanlış tarım sistemi, yanlış arazi kullanımı, yanlış alet ve ekipman kullanımı, aşırı otlatma ve yakacak olarak otların sökülmesi gibi etkenlerdir.

1.1.3.2.5- Fırtınalar, Hortum (Tornado), Kar Yükleri ve Çığlar

Genel olarak halk arasında fırtına denildiğinde kuvvetli rüzgarlar akla gelir. Fırtına, sel ve taşkınlara neden olan kuvvetli yağmurlar ve yıkıcı rüzgarlar üreten hava sistemleri olarak tanımlanır. Fırtına sistemleri sıradan gözlem şebekeleriyle ve bilgisayar tahmin modelleriyle belirlenemeyecek kadar küçük ölçekli olabilir.

Tornado (hortum), dünyanın birçok yerinde meydana gelebilen, can ve mal kayıplarına neden olan atmosfer olaylarından biridir. ABD’de, yılda ortalama 700 tornado oluşmakta ve 100 kişi ölmektedir. Bu yüzden, tornadolar sadece Amerika’ya mahsus bir atmosfer olayı gibi yanlış bir kanı da yerleşmiştir. Son dönemlerde Türkiye’de de hortumlara sık rastlanmaktadır (TMMOB Komisyon, 1999).

Kar ise yapılar üzerinde birikerek oluşturduğu yükler (hidrostatik yükler) sonucu çatı çökmelerine neden olduğu gibi, yoğun olarak gözlendiği bölgelerde, göz önüne alınan alanın meteorolojik özelliklerine bağlı olarak dik eğimli, çıplak arazi kesimlerinde birikime uğraması ile yerleşim alanlarını ve canlıları çığ tehlikesi (hidrodinamik yükler) ile karşı karşıya bırakmaktadır.

Çığ oluşumunda daha çok yörenin topografik ve meteorolojik koşulları etkilidir. Bu yörelerin topoğrafik şartları meteorolojik şartlar gibi günden güne değişmediği için, çığ tahminleri yörenin değişen meteorolojik şartları takip edilerek yapılır.

1.1.4-Türkiye’nin Jeolojik ve Sosyo-Demografik Yapısı

Türkiye 778.000 km yüzölçümüne sahip yaklaşık 65 milyon nüfuslu, kara sınırı 2.573 km, kıyı sınırı 8.333 km’yi bulan Avrupa ve Asya kıtalarını birbirine bağlayan büyük bir ülkedir. Yedi bölgeye ayrılmıştır. Her bölge arasında kıyasal ve karasal iklim ve sıcaklık farkı, jeografik yapı, ekonomik ve sosyal görünüşler arasında farklılıklar vardır (Ergünay ., Güler, 2000:2).

Türkiye coğrafik konumu, sıcaklık değişikliklerinin yaşandığı iklimi, fotoğraflara konu olacak doğal güzellikleri, aynı gün içerisinde yaşanabilecek

iklimsel değişiklikleri ile en ilgi çekici dünya ülkelerinden biridir. Yönetimsel olarak 81 ile ayrılmıştır. İller devletin atadığı valiler tarafından yönetilir. 2000 yılına ait Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre 850 ilçe, 35.119 köy ve 45.000 küçük yerleşim birimi mevcuttur.

Türkiye ekonomisi bölgenin en dinamik ekonomilerinden biridir. 1999 yılından önce Devlet Planlama Teşkilatının raporlarına göre büyüme hızı yılda %6.5 iken 2002 yılında 7.2 olmuştur.2003 yılı ilk altı aylık rakamlarına göre ihracat toplamı 28.1 milyar dolar ithalat toplamı 31.3 milyar dolardır. Devlet Planlama Teşkilatı'nın 2003 yılı bütçe ve program hazırlıkları kapsamında yaptığı tahminlere göre; gayri safi milli hasılanın 202.4 milyar dolar ve kişi başı yıllık gelir 2856 dolar olacağı beklenmektedir (çevirimiçi) <http://www.dpt.gov.tr>.12.10.2003.

Türkiye jeolojik, topografik ve iklim özelliklerinden dolayı çeşitli doğal tehlikelere maruz kalmaktadır. Bu tehlikeler fiziksel ve sosyal yetersizliklerle birleşince istenilmeyen can kayıpları, yaralanmalar ve büyük maddi kayıplar doğurmaktadır. Türkiye'de doğal afetlerde 20.yy. başından bu yana 96.000 kişi hayatını kaybetmiş, 210.000 kişi yaralanmıştır. Yerleşim konutlarından yaklaşık 651.000'ide yıkılmış ya da zarar görmüştür. Doğal tehlikeler içinde depremlerin verdiği kayıplar %97 oranındadır. Doğal Afetler ekonomik büyüme hızında da %1 oranında gerileme oluşturmaktadır (Ergünay, Güler, 2000: 4).

Tablo 3 -Türkiye'de Yaşanan Doğal Afetler (1900-2000)							
		Yangın			Evsiz	Toplam	
10 yıllık süre ile	Afet Tipi	Afet Sayısı	Ölü Sayısı	Yaralı Sayısı	Kişi Sayısı	Etkilenen Kişi Sayısı	Ekonomik Kayıp
0	Deprem	1	6000	-	-	0	-
10	Deprem	2	923	1575	-	1575	-
20	Deprem	1	50	209	-	209	-
30	Deprem	5	33219	898	-	898	20000 \$
40	Deprem	9	11145	5000	-	5000	-
	Sel Baskını	2	332	-	-	-	-
50	Deprem	6	579	-	-	50000	-
	Sel Baskını	2	237	-	-	-	-
60	Deprem	6	2590	2310	87000	449023	28000 \$
	Sel Baskını	2	147	-	-	3000	-
	Fırtına	1				12000	2200 \$
70	Deprem	9	8260	22382	78465	441519	137600 \$
	Sel Baskını	1	33	-	-	-	-
	Toprak Kayması	2	67	-	-	-	-
	Fırtına	1	30	-	-	-	-
80	Deprem	6	1174	1302	65	86467	31000 \$
	İklim Değişimi	1	30	-	-	-	-
	Sel Baskını	4	95	-	-	62700	15000 \$
	Toprak Kayması	2	104	130	185	315	-
	Yangın	1	13	-	-	-	-
	Fırtına	1	-	-	-	-	-
90	Deprem	11	18773	54673	745000	1944673	18718500\$
	İklim Değişimi	1	-	-	-	-	-
	Sel Baskını	9	343	91	-	-	1249500 \$
	Toprak Kayması	6	465	84	-	-	-
	Yangın	1	-	-	-	-	-
	Fırtına	2	31	3	-	-	-
	TOTAL	95	84640	88657	910715	3093970	20201800 \$

Kaynak: (Ergünay., Güler; Afet Müdahale Geliştirme Sempozyumu, Tokyo-2000)

1.1.4.1- Türkiye'nin Doğal Afet Profili

Doğal ve insan kaynaklı afetler günlük yaşam aktivitelerini kesintiye uğratarak manevi, maddi ve çevresel kayıplar doğurur. Etkilenen nüfusun bu problemleri aşması için çeşitli çalışmalar ve araştırmalar devlet, kamu kurum ve kuruluşları tarafından sürdürülmektedir. Ülkemizde yaşanan iklimsel, jeolojik ve hidroklimatolojik kaynaklı afet ve kayıplar ilgili genel bilgiler Tablo 3'te belirtildiği gibidir (DPT, 2000 Yılı Afet Veriler).

1.1.4.1.1- Deprem

Dünya sıralamasında yıkıcı depremlere maruz kalan ülkeler sıralamasında ilk sırada yer alan Türkiye'nin afet tarihinde deprem en önemli yeri tutar. Bunun nedeni bulunduğu coğrafya ve tektonik yapısıdır.

Depremler Türkiye'de, Arap-Afrika ve Avrasya kıtaları arasındaki tektonik süreçlere bağlı olarak meydana gelen aktif faylar boyunca oluşan yer hareketleridir. Sık sık yıkıcı depremler yaşayan Türkiye, güneyinde Afrika ve Arap Levhaları kuzeyinde ise Avrupa –Asya Levhasının bulunduğu coğrafya ve tektonik yapının etkisinde bulunmaktadır. Bu durumda Anadolu bloğu batıya doğru hareket etmek zorunda kalmakta ve bunun sonucunda Kuzey Anadolu Fay Zonu ve Doğu Anadolu Fay Zonu oluşmaktadır. Bu iki fay zonunun dışında Ege Bölgesi sıkışma rejiminden dolayı yıkıcı depremlerle karşılaşmaktadır (Gündoğdu, 2001:3).

Jeolojik, jeomorfolojik ve sismolojik verilere göre ülkemizde yıkıcı depremlere yol açabilecek çok sayıda aktif fay vardır. Son iki bin yıllık istatistiklere göre Türkiye, yaklaşık 1.1 yılda yıkıcı bir depremin meydana geldiği bir ülke olarak risk sıralamasında dünyada en önde yer almaktadır. Ülkemizin %92'si, nüfusun %95'i deprem tehlikesi ile karşı karşıyadır (Şaroğlu, 1996:73).

Yaşanan depremler aynı zamanda eski uygarlıklara ait yerleşim birimlerinde ve eserlerinde onarılamaz hasarlar oluşturarak, dünya kültür mirasının önemli bir kısmının yokolmasına da neden olmaktadır.

Marmara Depremi'nin, 2000 yılında Afet Genel Müdürlüğü tarafından

T.B.M.M'ye sunulan Doğal Afetler Özel İhtisas Komisyon Raporuna göre; 1902-2000 tarihleri arasında yaklaşık 139 depremde 84.508 kişi ölmüş, 71.283 kişi yaralanmış, 493.824 bina hasar görmüş ve yıkılmıştır. Bu rakam 20. yüzyılda doğal afetlerde zarar gören binaların %76'sını oluşturmaktadır. Depremle ortaya çıkan zarar ise ,yaklaşık 19 milyar dolardır (Doğal Afetler Özel İhtisas Komisyon Raporu; 2000).

Ağustos 1999 günü, ülkemizin nüfus ve sanayi yoğunluğu en yüksek olan İzmit Körfezi bölgesinde yol açtığı zararlar açısından Cumhuriyet tarihimizin en büyük depremi yaşanmıştır. 7.4 büyüklüğündeki deprem, Bolu, Bursa, Eskişehir, İstanbul, Kocaeli, Sakarya ve Yalova illerimizde 66.500 konut ünitesinin yıkılması veya ağır hasar görmesine neden olmuştur. 67.250 konut ünitesinin orta ve 81.160 konut ünitesinin hafif hasar görmesine yol açan bu depremde 17.450 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 44 bin kişi yaralanmıştır.

Yaklaşık olarak 16 milyon nüfusu etkileyen bu depremde Türkiye 10 milyar dolara yakın doğrudan ekonomik zarara uğramıştır. Bu depremin henüz yaralar sarılmadan 12 Kasım 1999'da Bolu İlinin Düzce, Kaynaşlı, Gölyaka, Gümüşova ilçelerinde önemli hasarlara yol açan 7.2 büyüklüğünde ikinci bir deprem yaşanmış ve bu depremde de 845 hayatını kaybetmiş, 4948 kişi yaralanmış ve 15.500 civarında konut ve işyeri kullanılamaz duruma gelmiştir (Doğal Afetler Özel İhtisas Komisyon Raporu, 2000).

1923-2000 Arasında Türkiye'de yaşanan depremler ile can ve mal kayıpları Tablo 4' de sunulmuştur.

Tablo 4 - 1923-2000 Yılları Arasında Türkiye’de Yaşanan Depremler İle Can ve Mal Kayıpları (B.Ü.Deprem Araştırma Enstitüsü-2000:35)

TARİH	BÖLGE	CAN KAYBI	ŞİDDET	MAG (MS)	AĞIR HASARLI BİNA
22.10.1926	Kars	355	VIII	5,7	-
07.05.1930	Hakkari	2514	X	7,2	-
19.04.1938	Kırşehir	149	IX	6,6	3860
26.12.1939	Erzincan	32.962	X-XI	7,9	116.720
10.09.1941	Erciş (Van)	194	VIII	5,9	600
20.12.1942	Erbaa- Niksar (Tokat)	3000	IX	7	32.000
27.11.1943	Hendek (Adapazarı)	336	X	6,6	2240
26.06.1943	Ladik (Samsun)	2824	IX-X	7,2	25.000
01.02.1944	Gerede (Bolu)	3959	X-IX	7,2	20,865
31.05.1946	Varto Muş Hınıs	839	VIII	7	1986
17.08.1949	Karlıova (Bingöl)	450	IX	7	3000
03.01.1952	Hasankale(Erzurum)	133	VIII	5,8	701
18.03.1953	Yenice (Gönen)	265	IX	7,4	9670
19.08.1966	Varto- Muş	2394	IX	6,9	200.007
22.07.1967	Adapazarı	89	IX	7,2	7116
28.03.1970	Gediz (Kütahya)	1086	IX	7,2	9452
22.05.1971	Bingöl	878	VIII	6,7	5617
06.09.1975	Lice (Diyarbakır)	2385	VIII	6,9	8149
24.11.1976	Muradiye-Çaldıran (Van)	3840	IX	7,2	9552
30.10.1983	Erzurum (Kars)	1155	VIII	6,9	3241
13.03.1992	Erzincan	653	VIII	6,8	6702
14.08.1996	Mezitözü (Çorum)	1	VI	5,6	707
27.06.1998	Ceyhan (Adana)	146	VIII	6,2	1338
17.08.1999	İzmit -Marmara	17.127+	X	7,8(Ms)	50.000
12.11.1999	Bolu -Düzce	798	X	7,5(Ms)	20.503

1.1.4.1.2-Seller

Türkiye’de doğal afetler içinde seller oluşumlarındaki sıklık ve verdiği zararlar açısından, insan yaşamını tehdit eden ve ekonomik kayıplara uğratan en önemli afet çeşididir. Sellerin büyüklüğü, oluştuğu bölgeden bölgeye, yaygın iklim değişikliklerine, havzalardaki yüzey aşınmalarına ve süresine bağlıdır.

Seller sonucunda ortaya çıkan tablo göstermiştir ki, toplumsal ve ekonomik zararlar erken uyarı sistemi ve çarpık yapılaşmayla mücadele ve doğru ekim arazi kullanım yoluyla en aza indirgenebilir. Örneğin çarpık şehirleşme ve yoğun nüfus sonucu İstanbul ili bir metropol sel felaketi ile karşı karşıya kalmaktadır.

Devlet İstatistik Enstitüsü 2002 yılı verilerine göre; Türkiye nüfusunun %65’i şehirlerde, %35 köylerde yaşamaktadır. Nüfus yoğunluğundaki artış ve göç ile iklimdeki değişiklikler belirli aralıklarla sel afetinin büyüklüğünü etkilemektedir.

1955-2000 yılları arasında, 1300 sel afeti meydana gelmiş, 1.200 kişi hayatını kaybetmiş, 61.000 konut ciddi hasara uğramıştır (DPT, 2000 Yılı Afet Verileri).

1995 yılında İzmir ve Isparta’da 1998 yılında Batı Karadeniz Bölgesinde, 2001 yılında ise Hatay’da büyük maddi hasara ve can kayıplarına sebep olan sel afetler yaşanmıştır. İzmir sel afetleri için en riskli ildir, 450.000 kişi risk altındadır.

1.1.4.1.3-Toprak Kaymaları

Toprak kaymaları genellikle İç Anadolu, Doğu Anadolu ve kısmen Karadeniz Bölgelerinde etkilidir. Jeolojik, jeomorfolojik ve iklimsel durumları nedeniyle bu bölgeler toprak kaymaları için uygun zemin oluştururlar. Diğer yandan doğal nedenlerin dışında, hızlı nüfus artışı ve göç, ruhsatsız yapılaşma ve gecekondular, yerel düzeyde toprak kullanım alanlarının belirlenememesi, ekim arazilerinin ve binaların denetlenememesi gibi nedenler toprak kaymalarının sık görülmesine neden olmaktadır.

1958-2000 tarihleri arasında ülkemizde oluşan toprak kaymalarında 63.000 yerleşme yeri zarar görmüş, 197 kişi hayatını kaybetmiştir (DPT, 2000 Yılı Afet Verileri).

I.2-TÜRKİYE VE DÜNYADA AFET YÖNETİM SİSTEMİ

1.2.1. Tanımı ve Süreçleri

Olağan ve rutin olaylara karşı yasa, yönetmelik, tüzük vb. gibi esaslarla örgütlenmiş olan insan toplulukları, tehlike ve risk taşıyan olağandışı olaylara karşı da ne yapılacağını önceden planlanmak, örgütlenmek ve kullanılacak kaynakların (insan, malzeme, para) organizasyonunu yapmak zorundadır. Ortaya çıkabilecek sorunlar karşısında önceden hazırlıklı ve eğitilmiş olmalı, alternatif çözümler üretebilmelidir.

Dünyada doğal/teknolojik afetlere ilişkin güncel politika ve etkinliklerin yönetimi ve bunların kurumsal bir yapıda düzenlenmesinde farklı yaklaşımlar söz konusudur. Geleneksel yaklaşım, tüm etkinlikleri “afet” in gerçekleşmesine dayalı olarak tanımlamaktadır.

“Afet Yönetimi”, afet öncesi, afet anı ve sonrası safhalarında yapılması gereken faaliyetlerin koordine edilmesi, yönetilmesi şeklinde tanımlanabilir. Don Schramm’a göre afet yönetimi; doğal afet sonrasında kurtarma çalışmalarını daha uzun dönemde ise toplum sistemlerinin ve bireysel yaşamların yeniden yapılması çalışmalarının yönetilmesidir (çevirimiçi) [http// www.annenberg.org/disaster](http://www.annenberg.org/disaster), 13.09.2003.

Diğer bir ifade ile afet yönetimi, “Modern araştırma-geliştirme, mühendislik, planlama ve yönetim teknolojilerini kullanarak, doğal, teknolojik veya insan kökenli olaylardan, insan topluluklarının fiziksel, sosyal, ekonomik ve psikolojik kayıplara uğramaması veya bu kayıpların en düşük düzeyde tutulmasını sağlayan ve kendine özgü kural ve yöntemleri olan bir “yönetim şekli” olarak tanımlanabilmektedir (çevirimiçi) [http//www.metu.edu.tr](http://www.metu.edu.tr), 09.10.2003.

UNDP/UNDRO tarafından 2000 yılında yayınlanan Afet Yönetimi El Kitabı’na göre afet yönetimi şu ana başlıkları içermektedir: a) Olası afetlerin olumsuz etkilerini azaltıp, ekonomik yönünü gözeterek, afetlerin ortaya çıkabilirliğini azaltıcı önlemlerin planlanması ve bunların yürütülmesi; b) Aniden gelişebilecek afet tehdidine karşı uyarı-hazırlık düzenlemelerinin yapılması, alarm ve

uyarı dönemlerinde, afet etkisinin kötü sonuçlarında, etkin acil durum önlemlerinin düzenlenmesi; c) Göçüklerde, sel baskınlarında, kıtlıkta, “yavaş seyirli” afetlerde bölgenin ve bölge halkının durumunun saptanarak takip edilmesi, çözüm ve tedbirlerin zamanında uygulanması; d) Afetten hemen sonra arama-kurtarma, ilkyardım ve acil sağlık hizmetlerinin uygulanması; e) İyileşmeyi hızlandıracak rehabilitasyon önlemlerine hız kazandırılması ve afet sonrası devam eden sürekli gelişmenin teşvik edilmesi (çevirimiçi)<http://www.undp.org/disastermanagement>, 12.08.2003.

Literatürde genel anlamıyla sosyal, ekonomik ve politik bakış açısından afet yönetimi, afetlerin önlenmesi ve zararların azaltılması amacıyla bir afet olayının zarar azaltma, önceden hazırlık, olaya müdahale, iyileştirme ve yeniden inşa olarak ayırt edilen 5 ana safhasında yapılması gereken çeşitli faaliyetlerin planlanması, yönlendirilmesi, koordine edilmesi ve uygulanması için toplumun tüm kurum ve kuruluşlarıyla kaynaklarının bu ortak amaç doğrultusunda kullanımını gerektiren faaliyetler grubu olarak tanımlanmaktadır.

Afet yönetimi, farklı disiplinlere farklı manalar ifade edebilmektedir. Yönetim Bilimleri açısından bakıldığında, yönetim bilgi sistemleri, kaynak kullanım teknikleri, yöneylem araştırması, proje yönetimi ve planlaması afet yönetiminin ayrılmaz parçalarıdır. Keza kamu yönetimi bilimi, özellikle ülkemizde mevcut sistemin iyileştirilmesi çabalarında can alıcı bir rol oynamak durumundadır.

Konu planlama açısından ele alındığı takdirde “*topyekün hazırlıklı olmak*” başlığı altında şehir ve bölge planlaması, altyapı envanteri, nüfus ve ekonomik faaliyetin dağılımı, alan kullanımı, afet mimarisi ve planlaması gibi konuları saymak mümkündür.

İşin yer bilimleri çerçevesi, bölge planlama ve önceden tahminler konusunda coğrafi bilgi sistemleri, uzay teknolojisi, topografya gibi konuları içine alır. İnşaat mühendisliği ise fiziki çevrenin afet tesirlerine karşı rasyonel dizaynı, zararların kabul edilebilir düzeyde tutulması gibi klasik uğraşı alanlarının yanı sıra yukarıda sayılan diğer disiplinlerle karşılıklı etkileşme içinde entegre olmak zorundadır.

Afet Yönetim Sistemi süreçleri hazırlıklı olma, müdahale, iyileştirme ve zarar azaltma olmak üzere dört ana başlık altında toplanmaktadır (Ek:1).

Hazırlıklı Olma, olası bir afette ortaya çıkabilecek kayıpların ve tehlikelerin giderilmesi, öncelikle tehlike ve tehdit altındaki canlıların kurtarılması, kayıpların bulunması ve acil yardım gereksinmelerinin karşılanması amacıyla, 'arama-kurtarma kabiliyeti'nin (AKK) geliştirilmesi ve güncel tutulması için gerekenlerin yapılmasıdır. Ayrıca, afet sonrasında hemen başvurulacak sağlık, barınma ve günlük tüketim konularındaki gereksinmeler için stok oluşturma ve dağıtım hizmetlerinin yürütülmesine ilişkin ilkelerin belirlenmesi ve uygulamaların yapılması zorunluluğu vardır. Hazırlıklı olma, bu amaçlarla hazır tutulacak eğitimli kadroların, malzemenin ve araç gerecin doğru noktalarda konumlandırılması işlerini kapsar. Çok sayıda resmi, özel birim ve toplum kuruluşlarının eşgüdümünü, ortaklaştırılmış eğitim ve donanımını gerektirir.

Müdahale, en kısa zamanda afet tablosunu ve ortaya çıkan gereksinmeleri tespit etme, çok yönlü iletişim kurabilme, yeterli sayıda gereç ve eğitimli kadroları afet yerine ulaştırma, acil sağlık hizmetleri ve günlük yaşam destekleri ekiplerinin çalışmalarını kapsar. Deneyime ve hızlı bilgilenmeye dayalı mutlak ve tekil otorite ile disiplini gerektirir. Afetlerin yerel olaylar olması nedeniyle, acil müdahale güçlerinin de yerel otorite altında yerel kaynaklarla oluşturulması gereklidir. Ancak afette bu kaynakların da zarar görmesi ihtimaline karşılık, komşu ya da üst düzeyden müdahale yapılması seçeneklerinin de hiyerarşik bir düzen içinde hazır tutulması, evrensel bir ilkedir. Müdahalede amaç ortaya çıkan acı tabloda yaşamı en kısa zamanda eski yaşanabilir durumuna getirebilmektir.

İyileştirme kavramı, acil durum ile ilgili sorunlar giderildikten sonra öncelikli olan asıl hedefin, zarara uğramış birey ve toplulukların desteklenmesi olduğu kadar, yerel ekonomik canlılığın yeniden kazanılması, altyapının geliştirilmesi, sanayinin ve ticaretin desteklenmesi, toplum eğitimi, sosyal ve psikolojik destek hizmetlerinin sağlanarak toplumun olası bir yeni afet karşısında daha dirençli kılınması anlamını taşımaktadır.

Zarar azaltma, toplumun fiziki altyapısını oluşturmak için , yer seçimi

ilkelerinden başlayarak yapılaşmada daha yüksek standartların belirlenmesi, yasal ve ekonomik yöntemlerin geliştirilmesini safhasını tanımlar. Bireylerin, yerel toplulukların ve kuruluşların olası afet zararlarını azaltmak amacıyla alabilecekleri önlemlerin tanımlanması, kurumsal ve toplumsal kültür oluşturma ve eğitim yoluyla sağlanması süreçleri zarar azaltma safhasının ana ilkelerini oluşturur.

Acil durum politika ve uygulamalarının temelde iki farklı alan bulunduğu, bunların acil durum dönemleri ile olağan dönemleri kapsamak üzere ikiye ayrıldığı ve bu dönemlere ilişkin yönetsel konuların “Acil Durum Yönetimi” ve “Risk Yönetimi” altında tanımlanması gerektiğini ileri süren ve Ulusal Deprem Konseyi tarafından da desteklenen bir diğer anlayışta ise, “Hazırlıklı Olma” –“Acil Müdahale” birlikte bir alt yönetim alanı, “İyileştirme” –“Zarar Azaltma” çalışmaları ise bir başka alt örgütlenme alanı oluşturmaktadır. Gerçekte, bu alanlarda oluşturulan yönetimler, toplumların çok sayıda mevcut kurum ve kuruluşları ile afetlerle ilgili birimleri arasında yalnızca koordinasyon ve ortaklaştırma işlevi görmektedirler (Ulusal Deprem Konseyi Raporu: 2002).

Afet Yönetim Sistemi ile ilgili faaliyetler 4 ana başlıkta özetlenebilir:

- 1-Afet nedeni olabilecek unsurların, afet boyutunun ve etkilerinin önceden bilinerek hafifletilmeleri ve/veya ortadan kaldırılmaları,
- 2-Afet başlangıcında uygulanacak afet müdahale planı ve tekniklerinin geliştirilmesi ve etknliklerinin artırılması,
- 3-Afete neden olan olayın etkilerine karşı gerekli tedbirlerin alınması, planlanan tedbirlerin detaylandırılması,
- 4-Afet etkilerinin ortadan kaldırılması için zarar gören maddi ve manevi kaynakların etkili ve süratli şekilde yerine konması.

Afet yönetimi afetten önce başlar. Bu nedenle afet öncesi, afet süresi ve afet sonrası yapılacak koordineli çalışmaların detaylandırılarak, periyodik eğitim ve tatbikatlarla pekiştirilerek, kamuoyunun da katılımı sağlanarak Afet Yönetim Sisteminin etkin hale getirilmesi gereği açıktır.

1.2.2 – Türkiye’ de Afet Yönetim Sistemi

Ülkemizde Afet Yönetim Sistemi kavramı henüz oturmuş bir kavram ve disiplin değildir. Kriz yönetimi, risk yönetimi, acil durum ve afet yönetimi kavramları arasındaki kaotik durum, yasa ve yönetmelikler açısından da aynen devam etmektedir. 1999 yılında yaşanan Marmara Depremlerinin ardından afet müdahale etkinliği arttırabilmek için 37 tane kanun hükmünde kararname çıkarılmıştır (çevirimiçi)<http://www.yargitay.gov.tr>, 22.08.2003.

1.2.2.1- Mevcut Yasal Durum

8716 Sayılı Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi Yönetmeliği: 09 Ocak 1997’de yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin amacı, kriz durumlarında faaliyet gösterecek olan Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezinin teşkilatlanmasını, tertiplenmesini, çalışma usullerini, görev ve sorumluluklarını belirlemektir.

600 Sayılı Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü’nün Kurulmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname: 14 Haziran 2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu kararnamenin amacı, her türlü doğal ve insan kaynaklı afetlerle ilgili acil durum yönetiminin ülke düzeyinde etkin bir biçimde yapılmasını, acil durum öncesi, anı ve sonrası çeşitli alanlarda çalışmalar yürüten kurum ve kuruluşlar arasındaki eşgüdümü sağlamaktır. Uygulamanın ayrıntıları ile ilgili bir yönetmelik henüz yürürlükte değildir.

7216 Sayılı Sivil Savunma Kanunu: 13 Haziran 1958 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Geçen süre içerisinde duyulan ihtiyaca paralel olarak değişik tarihlerde, bazı maddelerinde değişiklikler yapılmış olup, ele aldığı konularla kanunda belirtilen görevlere ilişkin sorumluluk İçişleri Bakanlığına aittir.

Kanunun amacı, düşman taarruzlarında, doğal afetlerde ve büyük yangınlarda halkın can ve mal kaybının en aza indirilmesi, önemli tesislerin korunması, faaliyetlerinin sürdürülmesi ve cephe gerisi moralin muhafazası için alınacak her türlü silahsız, koruyucu ve kurtarıcı faaliyetler anlamına gelen sivil savunmayla ilgili teşkilat, yetki ve sorumlulukları belirlemektir.

7269 Sayılı Umumi Hayatı Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanun: 25 Mayıs 1959 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Ele aldığı konularla ilgili sorumluluk Bayındırlık ve İskan Bakanlığına ait olan bu kanunun yayınından sonra yaşanan yoğun deprem ve sel felaketleri üzerine 1968 yılında 1051 sayılı kanunla önemli değişiklikler yapılmıştır. 27 Aralık 1999 tarihinde yürürlüğe giren 587 sayılı KHK ile de, 27 Eylül 2000 tarihinden itibaren kapsamdaki meskenler için deprem sigortası yapmak zorunlu hale getirilmiş olup, geçerli bir Zorunlu Deprem Sigortası bulunmayanlar, bu sigorta kapsamında karşılanacak maddi zararlar için 7269 sayılı Kanun ve ilgili diğer mevzuat çerçevesinde hak sahibi olamamaktadırlar.

Kanunun amacı, deprem, yangın, su baskını, yer kayması, kaya düşmesi, çığ ve benzeri afetlerde; yapıları ve kamu tesisleri genel hayata etkili olacak derecede zarar gören ya da görmesi muhtemel olan yerlerde alınacak tedbirlerle, yapılacak yardımlara ilişkin usul ve esaslarla, yetki ve sorumlulukların belirlenmesidir.

2690 Sayılı Türkiye Atom Enerjisi Kanunu: 09 Temmuz 1982 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Kanunun ele aldığı konulara ilişkin sorumluluk Başbakanlık Türkiye Atom Enerjisi Kurumuna aittir.

Bu kanunun amacı: Türkiye'deki tüm nükleer enerji kullanımının ve nükleer madde dolaşımının planlaması ve denetlenmesi, radyasyon güvenliğinin sağlanması, nükleer tesislerin korunması ve nükleer tehlikelerin önlenmesi konularıyla görevli ve Başbakanlık altında yer alan Türkiye Atom Enerjisi Kurumunun teşkilat ve görevlerinin belirlenmesidir.

Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik: 02 Eylül 1997 tarih ve 23098 sayılı bu yönetmelik, afet riski taşıyan bölgelerde inşa edilecek yapıların malzeme ve işçilik bakımından "Türk Standartlarına ve Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Genel Teknik Şartnamesi" kurallarına uyma zorunluluğu getirmektedir.

Afetlere İlişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik: 08 Mayıs 1988 tarih ve 19808 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak

yürürlüğe giren bu Yönetmelik, acil durum yönetimine ilişkin merkez ve taşra teşkilatının kuruluşu ile yapılacak planların esaslarını belirlemektedir.

Sivil Savunma Arama ve Kurtarma Birlikleri ve Ekiplerinin Kuruluşu, Görevleri, Çalışma Usul ve Esaslarına Dair Yönetmelik: 21 Temmuz 2000 tarih ve 24116 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yönetmeliğin amacı, Sivil Savunma Genel Müdürlüğü'ne bağlı arama kurtarma ekiplerinin kuruluş, görev, haberleşme, koordinasyon ve donanımla ilgili usul ve esaslarını belirlemektir.

595 Sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname: 10 Nisan 2000 tarihinde yürürlüğe giren kent planlarının ve yapıların projelendirilme, uygulanma aşamalarında yönetsel ve teknik denetimin özel kuruluşların yerel yönetimi bilgilendirilmek ve onay almak koşulu ile sorumluluk üstlenmesini amaçlayan kararname 17 Ocak 2002 yılında Anayasa Mahkemesince iptal edilerek yerine 29 Haziran 2001 yılında kabul edilen 4708 sayılı “Yapı Denetimi Hakkında Kanun” yürürlüğe konmuştur. Aynı zamanda 587 sayılı ve 27.12.1999 tarihli kanun hükmünde kararname ile yapılara “Zorunlu Deprem Sigortası” getirilmesiyle afet öncesi önlemler alınması için bir stratejik ilk adımı oluşturulmuştur. Deprem zararlarının karşılanmasında merkezi ve yerel yönetimlerin sorumluluklarını büyük ölçüde kaldıran bu sistem, özel yapı sahiplerini yükümlülük altına sokarak ülke ölçeğinde büyük bir kaynağın oluşmasının öngörmektedir.

1.2.2.2- Merkezi Teşkilat ve Görevleri

1.2.2.2.1- Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi

8716 sayılı Başbakanlık Kriz Merkezi Yönetmeliği gereği herhangi bir kriz durumunda faaliyete geçen Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi ;

1. Krizi yaratan olayların önlenmesi, ortadan kaldırılması veya milli menfaatler doğrultusunda sona erdirilmesi maksadıyla gereken hazırlık ve faaliyetleri yönlendirmek.

2. Hizmet ve faaliyetlerin yürütülmesinde Genelkurmay Başkanlığı, ilgili bakanlık, kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyon, işbirliği ve etkinlik sağlayarak krizin en az zararla ve milli menfaatlerimiz doğrultusunda atlatılmasını sağlamakla yükümlüdür.

Kriz yönetimine geçilmesi durumunda Başbakanlık Kriz Koordinasyon Kurulunu oluşturan birimler aşağıda belirtilmiştir.

Tablo 5- Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezi

**KRİZ YÖNETİMİNE GEÇİLMESİ HALİNDE
KRİZ YÖNETİM MERKEZ KURULU**

BAŞKAN: Başbakan veya İlgili Devlet Bakanı

ÜYELER: Adalet Bakanı
Milli Savunma Bakanı
İçişleri Bakanı
Dışişleri Bakanı
Maliye Bakanı
Bayındırlık ve İskan Bakanı
Sağlık Bakanı
Ulaştırma Bakanı
Tarım ve Köy İşleri Bakanı
Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı
Sanayi ve Ticaret Bakanı
Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı
Orman Bakanı
Çevre Bakanı
Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreter

**1.2.2.2.2-Başbakanlık Türkiye Acil Durum Yönetimi Genel
Müdürlüğü**

583 ve 600 sayılı KHK ile Başbakanlık'ın görevleri kapsamına eklenen "Ülke güvenliğini etkileyecek ölçekteki deprem, heyelan, kaya düşmesi, yangın, kaza, meteorolojik afet, nükleer ve kimyasal madde kazaları ve göç hareketleri ile ilgili acil durum yönetiminin ülke düzeyinde etkin şekilde gerçekleştirilmesi için gerekli önlemleri almak ve acil durum yönetimi gerektiren olayların vukuundan önce alınacak önlemler, olay sırasında yapılacak arama, kurtarma ve yardım faaliyetleri, olay sonrasında gerçekleştirilecek iyileştirme çalışmalarını yürüten kurum ve kuruluşlar arasında koordinasyonu sağlamak" hükmü gereğince kurulan Acil Durum Yönetimi Müdürlüğü'nün görevleri ;

a) Acil durum yönetiminin etkin bir şekilde gerçekleştirilmesi amacıyla kamu kurum ve kuruluşlarında acil durum yönetimi merkezlerinin kurulmasını sağlamak,

çalışma esaslarını belirlemek ve bu merkezler arasında koordinasyonu sağlamak,

b) Acil durum yönetimi gerektirecek olayların önlenmesi ve zararlarının azaltılması için kurum ve kuruluşlarca gerekli önlemlerin alınmasını kısa ve uzun vadeli planların hazırlanmasını ve bilgi bankalarının kurulmasını izlemek ve değerlendirmek.

c) Acil durum yönetimine geçilen hallerde kamu ve özel sektöre ait her türlü kara, deniz, hava taşıtlarıyla kurtarma ve yardım araç-gereçlerinden yararlanılmasında koordinasyon hizmetlerini yürütmek.

d) Acil durumlarda yardım sağlayan gönüllü kuruluş ve kişiler için teşvik edici düzenlemeler yapmak, yardım malzemelerinin teslim alınması, korunması ve ihtiyaç noktalarına sevk edilmesinde koordinasyonu sağlamaktır.

1.2.2.2.3-Sivil Savunma Genel Müdürlüğü

İçişleri Bakanlığına bağlı olarak görev yapan Sivil Savunma Genel Müdürlüğü;

a) Savaş zamanı halkın can ve mal güvenliğini sağlamak, doğal afetlerde can ve mal kurtarma, büyük yangınlarda can ve mal kaybını azaltma, savaş zamanı her türlü savunma faaliyetlerinin sivil halk tarafından desteklenmesini sağlamak.

b) Sivil savunma hizmetlerini yurt düzeyinde teşkilatlandırmak, kamu kurum ve kuruluşları ile özel kuruluşlarda bu hizmetlerin planlanmasını, uygulanmasını ve koordinasyonunu sağlamak ve denetimini yapmak;

c) Her türlü silahsız, koruyucu ve kurtarıcı tedbirleri, acil kurtarma ve ilk yardım faaliyetlerini planlamak ve yürütmek, yangından korunma ve önleme tedbirlerini, itfaiyenin standartlarını tespit etmek, personeli eğitmek, denetlemek ve koordinasyonunu sağlamak, sivil savunma arama ve kurtarma birlikleri ile ekiplerini hazır halde bulundurmak, gerektiğinde göreve sevk etmekle yükümlüdür.

1.2.2.2.4-Afet İşleri Genel Müdürlüğü

İmar ve İskan Bakanlığına bağlı olarak görev yapan, afet önleme ve müdahalede uygulamalardan sorumlu olan Afet İşleri Genel Müdürlüğü;

Afet olduğunda acil yardımın uygulamasını ve koordinasyonunu yapmak ve afete uğramış bölgelerde süratle geçici yerleşme ve barınmayı sağlayıcı kısa ve uzun süreli tedbirleri uygulamak ve uygulamak, bu bölgelere götürülmesi uygun görülen hizmetleri yapmak, ilgili bakanlıklar ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarıyla koordinasyon ve işbirliği sağlamak.

Doğal afete uğrayabilecek yerleri, bölgeleri tespit etmek, afetlerin önlenmesi için gerekli tedbirleri almak.

Afete uğrayabilecek bölgelerde afetlerden en az can ve mal kaybı ile kurtulmayı sağlayacak tedbir ve esasları ilgili bakanlıklar ve kamu kurum ve kuruluşlarıyla işbirliği içinde belirleyip uygulanmasını sağlamakla yükümlüdür.

1.2.2.2.5-Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu

Genel hayatı geniş ölçüde etkileyen afetlerde kurulan Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Müsteşarlığının başkanlığında;

Milli Savunma Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye ve Gümrük Bakanlığı, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Tarım Bakanlığı, Orman Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı müsteşarları ile Türkiye Kızılay Derneği Genel Başkanı veya Genel Müdüründen oluşur. Genelkurmay Başkanlığının sorumlulukları ile ilgili konularda kurula Genelkurmay Başkanlığı temsilcisi katılır. Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu;

Başbakanlıktan alacağı talimatların uygulanmasını sağlar. Afet bölgesi valilerinden ve diğer kaynaklardan alınan bilgilerden valilik ihtiyaçlarının giderilmesi ve varsa sorunlarının çözülmesi için kararlar alır.

Bu kararlar doğrultusunda bakanlıklar, kurum ve kuruluşlar ile afet bölgeleri arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlar, çözümlenemeyen sorunlar varsa Başbakanlık bilgisine sunar.

Dış ve iç yardımlarla ilgili koordinasyonu sağlar. Alınan bilgi ve raporların değerlendirilmesi sonucunda Başbakanlık'a sürekli bilgi verir.

Bakanlık, kurum ve kuruluşların illeri takviye ve destek planları gereğince yapılması gereken işlemleri her safhada izler, aksamalar varsa tedbirler alır veya aldırır.

TABLO 6- 1.4.1988 / 12777 Sayılı Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik Gereği "Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu"

AFETLER MERKEZ KOORDİNASYON KURULU
BAYINDIRLIK VE İSKAN BAKANLIĞI MÜSTEŞARININ BAŞKANLIĞINDA
MİLLİ SAVUNMA BAKANLIĞI, DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI, İÇİŞLERİ BAKANLIĞI, MALİYE BAKANLIĞI, MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI, SAĞLIK BAKANLIĞI, ULAŞTIRMA BAKANLIĞI, TARIM VE KÖYİŞLERİ BAKANLIĞI, ÇALIŞMA VE SOSYAL GÜVENLİK BAKANLIĞI SANAYİ VE TİCARET BAKANLIĞI ENERJİ VE TABİİ KAYNAKLAR BAKANLIĞI, ORMAN BAKANLIĞI MÜSTEŞARLARI İLE
TÜRKİYE KIZILAY DERNEĞİ GENEL BAŞKANI VEYA GENEL MÜDÜRÜNÜN İŞTİRAKIYLA OLUŞMAKTADIR.
GENEL KURMAY BAŞKANLIĞININ GÖREV VE SORUMLULUKLARI İLE İLGİLİ KONULARDA BU KURULA GENELKURMAY BAŞKANLIĞI TEMSİLCİSİ DE KATILIR.

1.2.2.2.6-Bakanlık-Kamu Kurum ve Kuruluş Kriz Merkezleri

BKYM Yönetmeliği uyarınca en üst düzey yöneticilerin başkanlığında kurulur. Bakanlık-Kamu Kurum Kuruluşlarının görev alanlarıyla ilgili olarak koordinasyon, sevk ve idareden sorumludurlar.

Tablo 7- Başbakanlık Kriz Değerlendirme Takip Kurulu

BAŞKAN

Başbakanlık Müsteşarı

ÜYELER:

Adalet Bakanlığı Müsteşarı

Milli Savunma Bakanlığı

İçişleri Bakanlığı Müsteşarı

Dışişleri Bakanlığı Müsteşarı

Maliye Bakanlığı Müsteşarı

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Müsteşarı

Sağlık Bakanlığı Müsteşarı

Ulaştırma Bakanlığı Müsteşarı

Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı Müsteşarı

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Müsteşarı

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Müsteşarı

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Müsteşarı

Orman Bakanlığı Müsteşarı

Çevre Bakanlığı Müsteşarı

MGK Genel Sekreteri Temsilcisi

Kızılay Genel Başkanı

1.2.2.2.7-Kızılay Genel Müdürlüğü

Afet müdahalede yardım organizasyonlarının ana adresi olan Türkiye Kızılay Derneği afet süresince;

Afet hizmetlerinin amacına uygun olarak gerek genel merkezde, gerekse afet bölgesinde yapılacak çadır, battaniye, yiyecek, giyecek gibi yardımların en süratli şekilde afet bölgesine ulaşmasını organize eder.

Komite kararları doğrultusunda ilgili kuruluşlarla işbirliği içerisinde afetin yaygınlık ve şiddet derecesi göz önünde tutularak afetzedelerin geçici barınma, iaşe, giyim-kuşam ve gerekli acil ihtiyaç maddelerini karşılar.

Yurt içinden ve yurt dışından gelen yardım malzemelerini teslim alarak depolar ve komitenin tahsis edeceği yerlere dağıtır.

Gerekli gördüğü takdirde, sağlık hizmetlerinde yardımcı olmak üzere ihtiyaç duyulan yerlere sağlık ekibi, kan ve kan ürünleri ve tıbbi malzeme gönderir. Bu konularda Sağlık Bakanlığı ve kuruluşlar ile iş birliği yapar.

1.2.2.3- Yerel Yönetim Yapısı

Bölge Kriz Merkezi: BKYM Yönetmeliği uyarınca kurulan Bölge Kriz Merkezi, Başbakanlık Kriz Yönetim Merkezinin kriz bölgesindeki ünitesi olarak bölgedeki uygulamaları takip ve kontrol eder, birimler arası hizmetlerin koordinasyonunu sağlar, problemlerin çözümlenmesinde ve merkezden yapılan yardım ve desteğin zamanında ve yerinde kullanılmasında mülki amirlere yardımcı olur.

1.2.2.3.1-İl-İlçe Kriz Merkezleri

BKYM Yönetmeliği uyarınca kurulan İl-İlçe Kriz Merkezleri krizin meydana geldiği il ve ilçelerde en üst mülki amirin başkanlığında kurulur. Var ise ilgili kuruluş amirleri de kriz merkezine dahil edilir. Afet bölgesindeki uygulamalardan o bölgenin il ve ilçe kriz merkezleri sorumludur.

1.2.2.3.2-İl-İlçe Kurtarma ve Yardım Komitesi

Afetlere ilişkin Acil Yardım Teşkilatı ve Planlama Esaslarına Dair Yönetmelik uyarınca kurulur. İllerde, valinin veya görevlendireceği vali yardımcısının başkanlığında Belediye Başkanı, İl Jandarma Alay Komutanı, Emniyet Müdürü, Sivil Savunma Müdürü, Sağlık Müdürü, Tarım Müdürü, Orman İşletme Müdürü, Kızılay temsilcisi, Garnizon Komutanı veya mahallin en büyük askeri temsilcisinden, ilçelerde Kaymakam Başkanlığında Belediye Başkanı, İlçe Jandarma Bölük Komutanı, Emniyet Amiri, Sivil Savunma Müdürü, Mal Müdürü, Milli Eğitim Müdürü, Bayındırlık ve İskan Müdürü, Kızılay Temsilcisi ve Garnizon Komutanından oluşur.

İl –İlçe Kurtarma ve Yardım Komitesi:

İl acil yardım planlarının yapılmasını ve uygulanmasını sağlar.

Planda öngörülen teşkilatı kurar ve burada görev alacakları tespit ederek kendilerine duyurur. Eğitim ve tatbikat düzenleyerek grupların hizmete hazır olmalarını sağlar.

Yapılacak yardım prensiplerini tespit eder ve belirlenen ihtiyaçların teminini sağlar.

Hizmet gruplarının toplanma ve çalışma esaslarını belirler ve bu konuda talimatlar düzenler, çalışmalarını koordine ederek sonuçlarını izler.

Acil yardım hizmetlerinin yürütülmesinde, görevli kuruluşlar arasında işbirliği ve koordinasyonu sağlar.

1.2.2.3.3-İl -İlçe Sivil Savunma Müdürlükleri

Sivil Savunma Kanunu uyarınca kurulur. Sivil Savunma Genel Müdürlüğünün taşra teşkilatıdır.

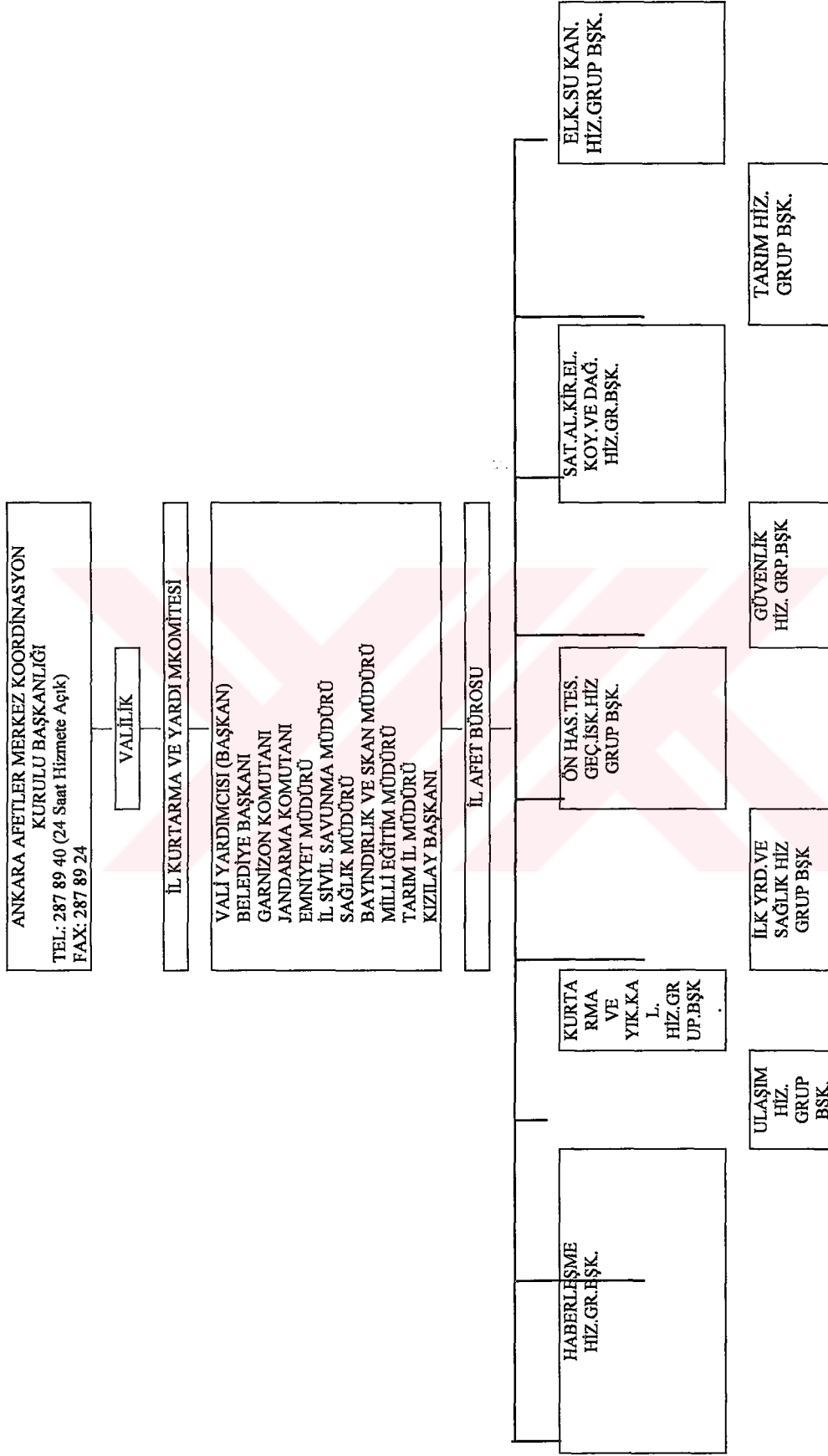
Adına ne dersek diyelim, doğal ve teknolojik afetlerle ülke, bölge veya il bazında alışılmış ve rutin olmayan tehlike ve tehditlerin neden olacağı afetlere karşı en kısa zamanda hayatı tekrar en kısa zamanda rutin haline getirebilecek etkili bir afet yönetim tarzı her şeyden önce;

İyi bir planlama, örgütlenme, eğitim ve tatbikat gibi hazırlıkların yapılmış olması, etkili bir koordinasyon, komuta ve kontrol sisteminin kurulması ve uygulanabilmesi, özel görev, yetki ve sorumlulukların mevzuatlarla düzenlenmiş olması, özel bilgi, beceri ve deneyim sahibi kişiler tarafından yürütülmesi gibi ana faktörlere bağlıdır.

Bu nedenle bu konudaki mevzuatın, çok başlılık, koordinasyon güçlüğü, komuta-kontrol sisteminde zafiyetler, görev yetki ve sorumlulukların belirsizliği gibi zayıflıklardan arınmış olması gerekir (Ergünay, 2000: 4).

TABLO 8- Afetler Merkez Koordinasyon Kurulu Başkanlığı'na Bağlı " İl Bazlı Afet Yönetim Yapılanması "

1.2.3- Dünyada Afet Yönetim Sistemi

1.2.3.1. ABD'de Afet Yönetim Sistemi

1.2.3.1.1- Bütünleşik(Entegre) Acil Durum Yönetimi Sistemi, (IEMS)

Bütünleşik Acil Durum Yönetimi Sistemi (IEMS), Birleşik Devletler'de acil durum yönetimi ile ilgili yaklaşımdır. Herbir acil durum için ayrı plan yapmak yerine, Birleşik Devletler işlevsel bir yaklaşım kullanmaktadır. Örneğin, afetlerin ortak bir noktası vardır, kasırga durumunda da deprem durumunda da, insanlar yemeğe ve barınmaya ihtiyaç duymakta arama ve kurtarma çalışmalarının yapılarak kamu hizmetlerinin tekrar işleve konması gerekmektedir.

Mevcut tüm kaynakların biraraya getirildiği bu sistemde yerel, eyalet ve federal kaynakların yanı sıra, gönüllü kuruluşlar ile ticari kaynaklar da kullanılmaktadır. IEMS, acil durum yönetiminin dört sürecini de kapsamaktadır: Hazırlıklı olma, Müdahale, İyileştirme ve *Azaltma*. IEMS, ayrıca, yerel belediyelerden ulusal hükümete kadar bütün idari birimleri bir araya getirmekte ve özel sektörü de işin içine katmaktadır.

Acil Durum Yönetiminin dört sürecinde IEMS'nin görevleri şöyle sıralanabilir:

Zarar Azaltma: Zararın ortaya çıkma olasılığını azaltmak, ortadan kaldırmak veya şiddetini azaltmak.

Hazırlıklı Olma: Kişi ve organizasyonları bilgilendirme veya planlama yoluyla afetlere karşı hazırlamak ve eğitmek.

Müdahale: İhtiyaç duyulan kaynakların belirlenmesi ve koordinasyonu yoluyla acil durum yardımı sağlamak.

İyileştirme: Sistemi, afet öncesi durumuna geri getirmek.

IEMS kapsamındaki müdahaleler, hükümetin her seviyesinde yapılmaktadır. Çoğu afet, yerel ve eyalet birimlerince ele alınmaktadır. Afetleri büyüklüğü ve şiddeti arttıkça, Eyalet birimleri ve Federal hükümette afet müdahaleye dahil edilmektedir. Ancak, Federal Hükümet müdahalesi gerektiren olayların sayısı

oldukça azdır.

“*Tüm afetler yereldir*” politikası geçerlidir. Buna göre, olaya ilk müdahaleden ve olayın yönetiminden yerel otoriteler sorumludur (çevrimiçi) <http://www.redcross.org/disaster/safety/guide/earth.html>), 25.09.2003.

1.2.3.2.1.2-Eyalet Acil Durum Yönetimi

Eyalet düzeyindeki acil durum yönetim birimleri ne tamamen kendi başına organize olmuştur ne de aynı örgüt yapısı altında değerlendirilebilir. Eyalet Acil Durum Yönetimi, Valilik Makamı, kamu güvenliği veya tek bir kurumun kapsamında olabilir.

Acil durum birimlerinin görev ve sorumlulukları, Eyalet yasaları tarafından belirlenmektedir. Bu kanunlar; Eyaletin, Operasyon Merkezinin devamlılığını sağlamasını, kaynaklarını koordine etmesini, eğitim ve tatbikat desteği sağlamasını öngörmektedir. Ayrıca, bu yasalar, Eyalet Operasyon Planının koruması altındadır (IFRC, 2000). İlk müdahale yerel bir acil durum yönetimi işlevidir. Yerel müdahale yetersiz kaldığında, eyalet müdahalesi yürürlüğe girer. Eyalet Acil Durum Yönetimi, Eyalet kaynaklarına “*İkili Kullanım*” kavramını getirmektedir. Birincisi, Ulaştırma Bakanlığı'nın yol yapım çalışmaları gibi günlük faaliyetler ve ikincisi de enkaz kaldırma gibi afet çalışmaları. Eyalet Acil Durum Yönetimi, eyalet birimlerinin afetteki rol ve sorumluluklarını koordine eder. Ayrıca, Eyalet Acil Durum Yönetimi, eyaletin “*ilan edilen*” bir afet sonrası iyileştirilmesi çalışmalarını yönetir.

Eyalet hükümetinde, vali her zaman en baştadır. Vali, genellikle Eyalet Acil Durum Yönetim Birimi Direktörünü Eyalet Koordinasyon Görevlisi olarak görevlendirir. Acil Durum Müdahale Ekibini, bir Eyalet Acil Durum Müdahale Ekibi Şefi yönetir. Bu sistemde yer alan bölümler ise şöyledir: Operasyon Bölümü, Planlama Bölümü, Lojistik Bölümü ve Finansman ve İdari İşler Bölümü.

Birçok eyalette, Eyalet Acil Durum Müdahale Ekipleri (SERT) bulunmaktadır. SERT, eyalet birimleri ve gönüllü birimlerden oluşmaktadır. Birimler acil durum işlevine göre sınıflandırılırlar ve Acil Durum Destek Fonksiyonlarını (ESF) oluştururlar. Acil Durum Destek Fonksiyonları yaklaşımı, federal, eyalet ve

yerel seviyelerin hepsinde aynıdır. Acil Durum Destek Fonksiyonları, eyalet ve yerel düzeydeki müdahale çalışmalarının güçlendirilmesi için gerekli federal desteğin önemli alanlarını tanımlamaktadır. Bu yaklaşım, ilgili birim faaliyetlerini ve kapasitelerini 12 ana işlev alanı altında gruplamaktadır. ESF yaklaşımı, 26 federal birimin ve gerektiğinde eyalet seviyesindeki birimlerin kaynaklarını bir araya getirmekte ve koordineli bir federal veya eyalet müdahalesini kolaylaştırmaktadır. İlk 12 işlev grubu federal müdahalede aynıdır ve genelde eyalet planında da yer almaktadır:

- ESF 1 : Ulaştırma
- ESF 2 : İletişim
- ESF 3 : Kamu İşleri
- ESF 4 : Yangın Söndürme
- ESF 5 : Enformasyon ve Planlama
- ESF 6 : Kitle Bakımı
- ESF 7 : Kaynak Desteği
- ESF 8 : Sağlık İşleri
- ESF 9 : Kentsel Arama ve Kurtarma
- ESF 10 : Tehlikeli Maddeler
- ESF 11 : Yiyecek ve Su
- ESF 12 : Enerji

Bazı eyaletler, ESF'lerin kendilerine özgü bir eyalet işlevi olduğunun bilincine varıp, federal düzeyde gerekli olmayan bir takım ESF'ler belirlemişlerdir:

- ESF 13: Askeri Destek
- ESF 14: Kamuyu Bilgilendirme
- ESF 15: Gönüllüler ve Hibeler
- ESF 16: Kanuni İşler
- ESF 17: Hayvanları Koruma ve Tarım

EMAC, eyaletler arasında karşılıklı bir yardım ve ortaklık anlaşmasıdır. Kuruluş nedeni, kasırgalardan depremlere, yangınlardan toksik atıklara kadar tüm eyaletlerin aynı düşmana sahip olmasıdır: Afet tehlikesi.

Yasal bir temel üzerine oturmakta olan EMAC, acil durumlar sırasında,

eyaletlerin birbirlerine yardım etmelerini sağlamakta, afet iyileştirme çalışmalarını desteklemek için, eyaletlerin birbirlerine personel ve ekipman göndermeleri için çabuk ve kolay bir yol sunmaktadır. Eyalet ve yerel kaynakların tükenmiş olup federal desteğin de yetersiz kaldığı durumlarda, EMAC yoluyla eyalet dışı yardımların gelmesi bu tip boşlukları doldurmaktadır. EMAC, hızlı ve esnek bir destek sağlamaktadır. Eyaletlerin deprem veya terörist saldırısı gibi her hangi bir acil durum için de olsa destek istemelerine izin vermektedir. Diğer taraftan, imkanları olmadığı sürece eyaletlerin hiçbiri yardım göndermek zorunda değildir. EMAC'ın basit prosedürleri, eyaletlerin bürokratik prosedürlere takılıp kalmalarında engellemektedir (çevirimiçi) <http://quake.wr.usgs.gov/hazprep/>, 22.07.2003.

1.2.3.1.3-Federal Acil Durum Yönetimi (FEMA)

1979'da kurulan FEMA'nın kökleri, 1916 tarihli Ulusal Savunma Konseyi'ne kadar gitmektedir. FEMA, ulusal rehberlik, finansman, eğitim ve iyileştirme programları sağlayan bir kurumdur. FEMA, federal afet yardımı alanındaki lider federal birimdir ve Eyaletin Federal kaynaklar için bağlantı noktasıdır. FEMA kaynakları, hizmetleri ve programları, 10 coğrafi bölgeden idare edilmektedir.

Robert T. Stafford Yasası ile FEMA'nın rol ve sorumluluklarını yetkilendirilmiştir. Yasa, Başkanlık Makamının hangi şartlarda bir afet veya acil durum ilanı yapması gerektiğini belirlemektedir. Federal Hükümetin harekete geçmesindeki temel ilke, afetin eyaletin müdahale olanaklarının ve kapasitesinin ötesinde bir büyüklükte olmasıdır.

FEMA tarafından hazırlanan ve güncellenen federal müdahale ve yardım planı, tüm federal birimler için geçerlidir. Plan, politika ve prosedürleri, operasyonların içeriğini, federal/eyalet koordinasyon mekanizmalarını ve federal kapasite ve sorumlulukları ortaya koymaktadır. Plan, ayrıca, müdahale, yardım, iyileştirme ve zarar azaltma faaliyetlerine de organize etmektedir. Federal müdahale ve yardım planı, bir olayın federal destek gerektirebilecek olması ihtimaline karşılık uygulanır. Bununla birlikte, federal müdahale veya yardım gerektiren gerçek bir olay ya da bir valinin, başkandan federal yardım talep etmesi halinde de plan uygulamaya konulabilir.

Bir afete yapılacak federal müdahale veya yardım, birçok federal birimin birlikte ve önceden oluşturulmuş bir çerçevede çalışmasını ifade etmektedir. Federal müdahale ve yardım planı, eyalet bazında yerel ihtiyaçları birleştirip, kişilerin ihtiyaçlarını karşılamak, altyapıyı yenilemek ve gelecekte olabilecek afetlerin önlenmesine yardımcı olmak amacıyla destek sağlayabilir. Maliyetin % 75'i federal hükümet tarafından ve % 25'i ise eyalet hükümeti tarafından karşılanmaktadır.

Afet operasyon ortamının zirvesinde, halkı olayla ilgili bilgilendirmek sorumluluğu vardır. Kamuyu bilgilendirmek için üç yöntem kullanılır. İlk sırada, alarm gelmektedir. Halkı bir tehlikeye karşı uyarmak için yerel ve ulusal seviyede Acil Durum Alarm Sistemini kullanır. İkinci halkı bilgilendirme şekli ise talimatlardır. Talimatlar, tehlikeyle ilgili halkın ne yapacağını söylemektir. Son olarak, kamuyu bilgilendirme gelmektedir; yani, halka olayla ilgili sürekli bilgi sağlamak.

FEMA tüm afet operasyon sisteminde Olay Komuta Sistemi (ICS) ni kullanmaktadır. Bu sistem; yerel itfaiye birimlerinden ulusal seviyeye kadar tüm Birleşik Devletler'de oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır.

Acil durum ve afetlere müdahalede ulusal çapta yaygınlaştırılabilir bir sistem olan ICS ortak bir terminoloji ve modüler bir örgütlenmeye sahip olup, çok-taraflı komutaya uyarlanabilir, yönetilebilir ölçekte bir kontrol yelpazesine sahiptir. Burada bütünleşik iletişim sistemini kullanır.

Afet öncesi, afet ve sonrası, can ve mal kaybının en aza indirilebilmesi için ilgili tüm birimler eşgüdüm içinde çalışmaktadır. Afet müdahaleden sorumlu birim FEMA'dır. Diğer tüm birimler bu birim tarafından yönlendirilir ABD'de afet öncesi çalışmalarda, halkın eğitimi ve afet bilinci ve erken uyarı sistemleri, uygun yerlerinin sistemi ile ilgili çalışmalara büyük önem verilmekte, kendini yenileyen eğitim programları düzenli aralıklarla sürdürülmektedir (çevirimiçi) <http://www.fema.org>., www.emsturkey2002.org/emergencymanagement in Turkey, 23.09.2203.

1.2.3.2- Japonya’da Afet Yönetim Sistemi

Afetlerde olabilecek tüm hasarlara karşı, devlet başkanlığında ulusal ve yerel yerleşim merkezlerinde (şehirler, kasabalar ve köyler) yerinde afetlere karşı gerekli önlemlerin alınabilmesi Japonya Afet Yönetim Sisteminin odak noktasını teşkil eder.

Yerel yerleşim merkezleri ve devlet yönetim kademesi yasaların öngördüğü afet müdahale tedbirleri ve uygulamalarını, geniş bir alana yayılan, büyük ölçekli afetlerde, ulusal devletin bilgisi ve desteği ile birlikte ortaya çıkan sorunlara karşı uygularlar.

Afetlerde ilk müdahalenin başarısı, yerel yerleşim merkezi yöneticilerinin etkinliğine bağlı olacağından, Afet yönetiminde yerel devlet yöneticileri aşırı bir yük ve kritik sorumluluk taşırlar. Bu nedenle Japonya’da yerel ve ulusal afet yöneticileri ve personeli için düzenli zaman aralıkları ile hizmet içi eğitim programları organize edilir. Afet yöneticilerinin müdahale ve yönetim kapasitelerini arttırmak oldukça önemlidir. Bir afet bölgesi olan Japonya’da meydana gelebilecek afet zararları nasıl azaltılır ve afetle nasıl mücadele edilir, maddi ve manevi kayıplar en aza nasıl indirgenebilir ile afet müdahale kapasitesi nasıl artırılır ve gelecekte neler olabilir, nasıl bir koordinasyon sağlanmalıdır? sorularına sürekli cevaplar aranmaktadır.

Japonya’da 1947 yılında yürürlüğe giren Afetlerde Yardım ve Kurtarma Kanunu ile 1961 yılında düzenlenen Afetlere Karşı Önlemler Temel Kanunu, Afet Yönetim Sistemine temel teşkil eder.

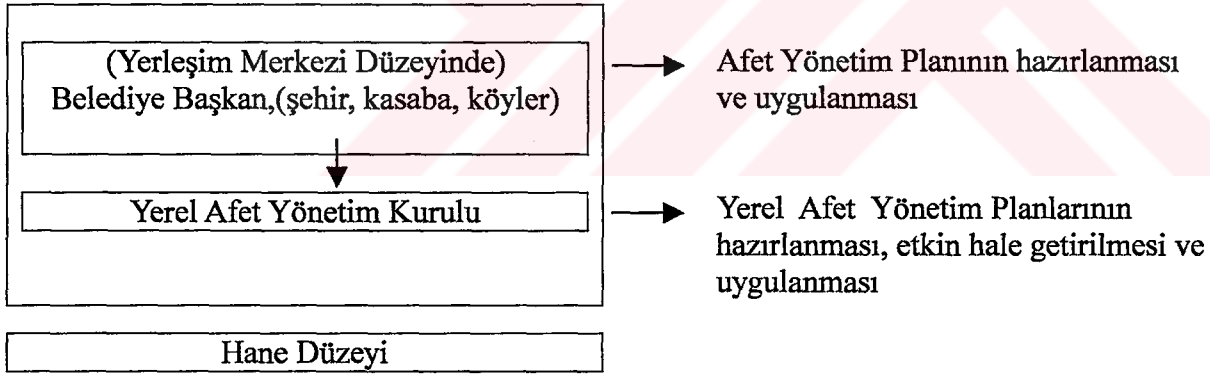
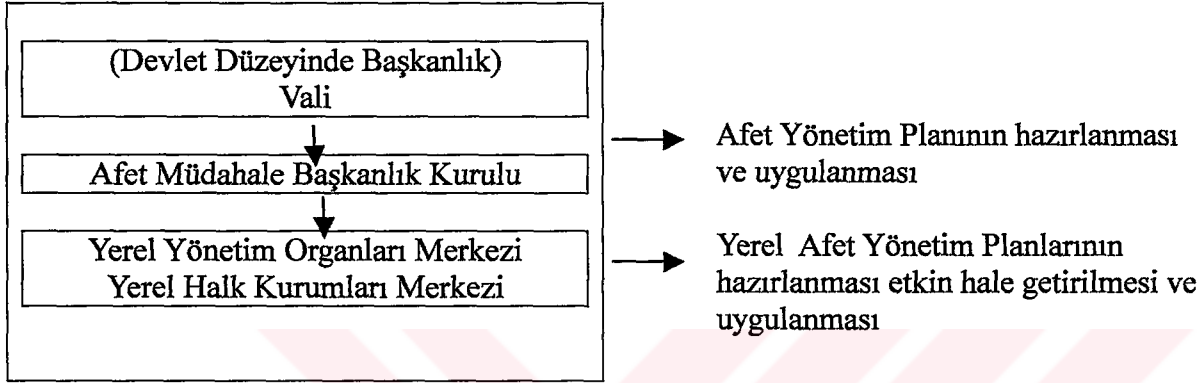
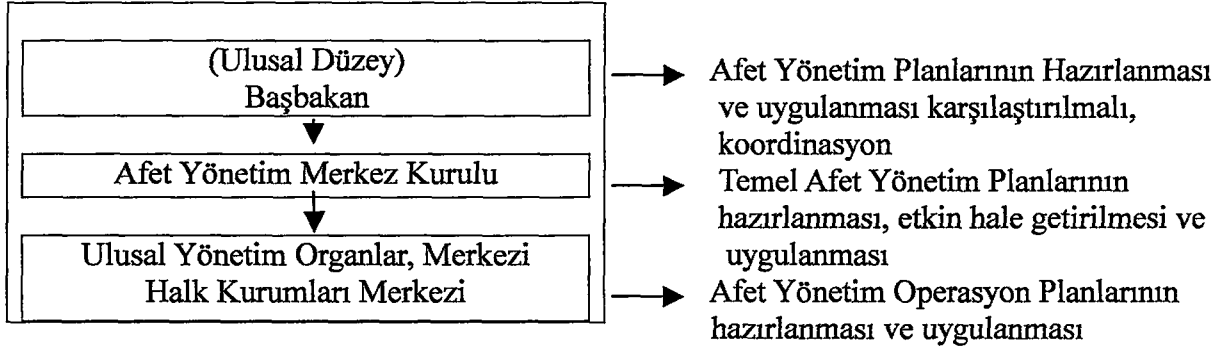
Ulusal hükümetin, afet önleme konusundaki çalışmalarını organize ve koordine eden ve yasal bir kurul olan “Afet Zararlarını Önleme Kurulu” toplumun her kesiminden konuyla ilgili birimlerin zararları engelleyici çalışmaları konusuna yardımcı olmakta ve onları desteklemektedir.

Konuyla ilgili olarak; geliştirilen ulusal politikalarla afete karşı acil önlemler, restorasyon çalışmaları ve diğer çeşitli faaliyetlerin birleştirilmesi ve koordine edilmesiyle ilgili objektif yönetsel faaliyetler en yüksek derecedeki amaçlar doğrultusunda uyumlu bir hale getirilmiş ve sürekli gelişim içerisindedir.

Yerel yönetimler ya da eyaletler afet komuta merkezi oluşturmuşlardır. Bu komuta merkezleri afet olduğu anda tehlikeden uzakta belirlenen bir alanda konuşlanır ve daha önceden hazırlanmış olan acil eylem planları uygulanmaya koyulur. Öncelikle afete ilişkin kullanılabilecek her türlü bilgi bir araya getirilir ve etkili bir iletişim sağlanır.

Hayatı koruyucu tedbirler; ilk yardım, medikal bakım, yangın söndürme faaliyetleri, tahliye faaliyetleri vs. toplanan bilgiler doğrultusunda acil eylem planına göre uygulanır. Afetten sonra karşılanması gereken ikinci gereksinimler; örneğin su, yiyecek, barınak desteği sağlanır. Kurulan servislerle insanlar yaşamına ait her türlü gereksinimleri sağlanmaya çalışılır. Tüm bu çalışmalar yürürlükte olan kanunlar ile detaylandırılarak desteklenmektedir Uluslararası Depreme Hazırlık Workshopu-2000, Tokyo., (çevirimiçi)<http://www.emsturkey2002.org/emergencymanagement> inTurkey, 10. 09.2002.

Afet olduğu zaman Afet Yönetim Merkez Kurulları kendilerini

Afet Müdahale Merkezlerine
dönüştürür.

Tablo 9: Japonya Afet Müdahale Sistemi

İKİNCİ BÖLÜM

DOĞAL AFET HABERLERİNİN İLETİŞİMSEL BOYUTU

2.1. DOĞAL AFETLER VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİ

2.1.1. İletişim Teknolojisindeki Gelişmeler ve Doğal Afetler

Kanadalı iktisatçı Harold Innis'e göre "*iletişim teknolojisi, düşüncenin, bilincin, insanın nadir kavramsal yeteneklerinin uzantısıdır; dolayısıyla, geniş anlamda simgesel biçimleri içeren iletişim araçları, gerçek düşüncenin, beynin uzantısıdır*" (Korkmaz, Erdoğan; 1993: 153).

Haber ve enformasyon akışı, iletişim teknolojisi ve telekomünikasyon hızıyla paralel ilerlemektedir. Dünyanın herhangi bir noktasında olup biten her türlü gelişimden herkesin eşzamanlı haberi olmakta üstelik habere görüntü katılmaktadır. İnsanların karşı karşıya kaldıkları riskler ve tehlikeler ile ilgili bilgiler iletilmektedir. İletişim ve enformasyon teknolojileri sayesinde dünya adeta bir monitörle izlenir ve sürekli olan-bitenle ilgili data aktarımı yapılır hale gelmiştir.

Son yirmi yıldan beri, büyük bir gelişme içinde olan iletişim ve bilgi teknolojileri; çeşitli iletişim sistemlerinin entegrasyonu sonucu tüm dünya ülkelerinde eş zamanda haber ileterek insanları ve toplumları bütünleştirme, haberdar etme misyonu alanında büyük ilerleme kaydetmiştir. İnternet, mobil telefon, fax, e-mail, radyo ve televizyonu içeren çeşitli iletişim sistemleri arasındaki işlevsellik giderek artmıştır.

Doğal afetlerle mücadelede, toplumun bütünleştirici üç tür alt yapısının gelişmiş olması gerekir: *Ulaşım, enerji şebekesi ve iletişim*. Kablolu yayın teknolojisi, fiber optik kablo ile birlikte interaktif yayın sistemi uydu yayın teknolojileri ve doğrudan yayın uyduları sayesinde enformasyon akışı hızlı, değişken ve olabildiğince nettir. Doğrudan yayın uyduları sistemi işletmecileri, çeşitli konulara ilişkin yayınların yanısıra, uluslararası konferansları, üniversite yayınlarını, elektronik oyunlarını, video programlarını ve diğer iletişim servislerini de bu sistemle sunmaktadır (Yotmani, Hollister: 2001).

Bunun sonucunda; doğal afetlerde zarar azaltma ve önleme çalışmalarında, iletişim teknolojilerinin kullanımı da giderek daha büyük önem kazanmıştır. Doğal afetler ve afet yönetiminde iletişim teknolojilerinin kullanımının hem sosyal hem de teknolojik boyutları vardır.

Afet yönetiminde iletişim teknolojilerinin etkin kullanımları, önemli ölçüde ülkelerin sosyal ve ekonomik şartlarının gelişim düzeylerine bağlıdır. Uzun süreden beri iletişim teknolojilerinin rolü afet yönetimi için; ana tamamlayıcı olarak tanımlanıp, benimsenmiştir. Bu genel tanımla birlikte, afet yönetiminde iletişim teknolojilerinin uygulamaları doğal afetlerde zarar azaltma, hazırlık, müdahale, iyileştirme safhaları olmak üzere dört ana grupta sınıflanabilir.

2.1.1.1-Doğal Afetlerde Zarar Azaltma ve Hazırlık

Safhalarında İletişim Teknolojilerinin Kullanımı

Algılama teknolojileri kapasitesindeki olağanüstü gelişim ile alınan sinyallerin bir noktada birleştirilerek ölçülmesi ve dünya gözlem sistemlerindeki ilerlemeler doğal afetlerde zarar azaltmada iletişim teknolojilerinin kullanılmasını sağlamıştır.

Sellere karşı zarar görme olasılığını azaltmak için uzaktan algılanan görüntüler, riskli bölgenin tanımlanması ve sellerin oluşturabileceği potansiyel tehlikeli durumların simulasyonu için o bölgeye ait veri tabanını oluşturulabilmektedir. Sel süresince ve sonrasında sel basması mümkün olan bölgelerin haritalarının oluşturulması, sel basma sürecinin, derinliğinin, etkileyeceği bölgelerin ve ekonomik zararın yönünün tespiti gelişmiş iletişim teknolojileri ile mümkündür.

10 km'lik iki alan arasından daha geniş bir bölge için, oldukça ekonomik koşullarda sel bölge haritaları ve ilgili yüzey incelemeleri için elde edilen uygun veriler, zarar azaltmada kullanılabilir (çevirimiçi)<http://www.meteor.gov.tr>, 22.02.2003. Depremlerin, volkanik patlamaların, toprak kaymaları, orman yangınları ve kuraklık içinde, benzer uygulamaların afet zararlarını azaltmada kullanımı mümkündür.

Coğrafi bilgi sistemi ile bölgesel olarak olabilecek doğal afet tehlikeleri, çok geniş bir alan üzerinde uzak mesafeden algılanabilen sinyal ve görüntüler ile hemen hemen aynı zaman içerisinde yangın tehlikelerinden savunmasız bölgelere kadar her alanda meydana çıkarılmaktadır. Bu sistemde; uzaktan yayılan sinyalleri algılayabilecek hassas sensörlerin bulunduğu sıcak noktalar ile birlikte aynı zamanda meteorolojik gözlemlerin kılık ve kuraklık indeksi, afete uğrayan bölgeye en yakın yardım merkezleri, orman yangını riski, yangın önleme ve söndürme sistemleri ve hareket tarzları da yer alır.

1997-1998 yıllarında Endonezya’ya çıkan yangınlarda, bu sistemin etkinliği ile ilgili ölçümler, kurumsal düzenlemelerin yapılması ve erken uyarı sistemlerinin ilgili yüzeylere doğru yerleştirilmesi ile afetleri önleme ve zarar azaltma sürecinde yangınlara karşı gerekli önlemlerin alınabilmesini sağladığını göstermiştir (Young, 2001).

Okyanus ve atmosfer gözlem sistemleri ile ilgili ölçümlerin yapılmasındaki gelişmeler, hava tahminlerinde doğruluk paylarının artışında önemli rol oynamışlardır. Örneğin; 1997/1998 yıllarında gelişen “*El-Nino*” bu gelişmeler sayesinde başlangıç tarihinden birkaç ay önce tahmin edilmiştir.

İletişim teknolojilerinin yanısıra yerel ve ulusal afet yönetim otoritelerinin kapasitelerinin gelişmişliği erken uyarı sistemlerinin sinyallerine göre yerel ve ulusal düzeyde ilgili önlemleri almalarını gerektirmektedir. Tahminlere karşı ilgili önlemler alınmadığı, insanlar bu konularda bilinçlendirilmediği sürece doğal afetlerin zararlarının azaltılması ve olumsuz etkilerinin azaltılmasında iletişim teknolojilerinin potansiyel yararlarından faydalanılamayacaktır.

Oluşması muhtemel doğal afetlerde, acil müdahale cevap hatları ve organizasyonu, acil yayın sistemleri, acil operasyon merkez linkleri haberleşme ağının tasarlanıp, yapılması iletişim teknolojilerinin yardımı ile mümkündür (Yoshu, 2001:65).

Bu haberleşme ağı; afetlere hazırlık konusunda halkın eğitimi ve

bilinçlendirilmesi, yaklaşan tehlikelerin izlenmesi ve değerlendirilmesi, afet müdahale otoritelerinin erken uyarılması ve doğal afetlerden zarar görecekt kişilerin önceden ikaz edilmelerinde kullanılabilir.

Örneğin, Bangladeş'te benzer bir haberleşme ağı, bölgeyi etkileyen kasırga, siklonlara karşı oluşturulmuştur. Bu program Siklonlara Hazırlık olarak adlandırılan Bangladeş hükümeti ile Bangladeş Kızılay'ının ortaklaşa organize ettiği dünyadaki en başarılı siklonlara hazırlık programıdır. CPP operasyonu kıyı bölgelerini kapsayan en geniş radyo iletişim istasyonları ile Bhaka'da yer alan ana haberleşme merkezi arasındaki haberleşme ağını kapsar. Bu haberleşme ağı, HF ve VHF radyo bantları ile yüksek riskli siklon kuşağı olan bölgeleri içine almaktadır.

CPP adı verilen iletişim ağı üç ana aşamayı takip eder.

Bhaka'da yer alan ana istasyona bağlı olan, çeşitli bölgelere kurulan yüksek frekanslı (HF) taşıyıcı radyo istasyonları siklonla ilgili yerel bilgileri, gelişimleri ve etkileri konusunda sürekli merkeze bilgi gönderir.

Çok yüksek frekanslı (VHF) verici istasyonlar yüksek frekanslı yerel bölge verici istasyonlarından gelen mesajları alır ve merkeze gönderir. Yerel bölge düzeyinde meteorolojik bilgileri olan radyo istasyonları, siklon uyarı sinyallerini Bangladeş Radyosu özel hava bültenlerinde düzenli aralıklarla bilgiler olarak aktarır.

Doğal olarak iletişim haberleşme ağının etkili olabilmesi, geniş tabana yayılmış iyi eğitilmiş afet yöneticileri ile değişik düzeylerde eğitimle temellendirilmiş büyük bir gönüllü teşkilatına bağlıdır. Bu gönüllüler aynı zamanda iyi eğitilerek, ekipman donanımına sahip olmalıdır. Ekipmanlar, megafon, sirenler, kişi adres listeleri, sinyal lambaları ve sinyal bayrakları ile birlikte kendilerinin kullanacağı yağmurluk, botlar, başlık, can yeleği ve ışıklı başlık içermelidir.

Bu program ayrıca halkın uyarılması ve yapılması gerekenler konusunda halkın bilinçlendirilmesi ile ilgili eğitim organizasyonlarını da kapsar. Gönüllülük eğitimlerini CPP ofis görevlileri yapmaktadır. Eğitimler, siklonun meydana getireceği zararlara karşı, yerleşim bölgelerinin boşaltılması, açıkta kalan bireylerin barınmalarının sağlanması, kurtarma, ilkyardım ve yardım operasyonları konularını

içermektedir. Gönüllülere bölge halkının siklonlar ve etkileri, nasıl korunulacağı konusunda nasıl bilinçlendirilmesi yönünde de destek eğitim programları verilmektedir.

Halk eğitimleri aynı zamanda TV ve Radyo programları ile desteklenme video gösterileri, el kitapçıkları ve posterler dağıtılmaktadır. Bangladeş'te uygulanan CPP programı iletişim teknolojilerinin etkin kullanımı ile afetlere hazırlıklı olma, sosyal ve kültürel yapıyla iletişim teknolojilerinin desteklenmesine iyi örnektir (Yotmani., Hollister, 2001).

İyi planlanmış ve organize edilmiş erken uyarı sistemleri, sosyal ve teknik birimlerin geliştirilmesi ve acil durumların desteklenmesi ile doğal afetlerin insanlar üzerindeki olumsuz etkileri en aza indirilebilir.

2.1.1.2- Doğal Afetlerde Müdahale ve İyileştirme

Safhalarında İletişim Teknolojilerinin Kullanımı

Afet esnasında ve sonrasındaki en kritik dönemde afetten etkilenen halkın ve bölgenin genel durumu, müdahale sırasında yapılan doğru ve yanlış uygulamalar, kitle iletişim araçlarının yayın sistemleri ile afet yönetim merkezleri arasındaki iletişim ağının etkinliği afet müdahale ve iyileştirme safhasının başarısının düzeyini belirler.

İletişim bağlantısında cevap aranan konular ise doğal afetten zarar gören bölgenin hasar durumu ve acil ihtiyaçları, gereksinimler ve diğer araştırmalar için bilgi toplama ağı, kurtarma ve yardım organizasyonlarının koordinasyonu, kayıpların belirlenmesi, yaralıları hakkında bilgi, afetzedelerin durumu ve halkın kırılan motivasyonunun tekrar güçlendirilmesi, politik merkezlerin afet müdahale ve sonrasındaki yaklaşımları ve kurumların afet müdahale ve sonrasındaki operasyonlardaki yaklaşım ve becerileridir (Boterelli, 2001:8).

Afet bölgesinde kullanılan iletişim alt yapı sistemlerinin herhangi bir olumsuz etki karşısında kısa zamanda tamir edilebilecek esneklikte olması gereklidir. Yeni iletişim teknolojisi, doğal afetlerde haberleşme ağındaki geleneksel yapıda

değişimlere neden olmaktadır.

Geleneksel iletişim sisteminde kontrol ve yönetim tek tip sistemde birleştirilirken yaşanan deneyimler göstermiştir ki, afet bölgesinin pekçok bölgesine yerleşmiş olan iletişim noktaları ile yönetim ile yerel merkezler arasındaki iletişim de aksayan bir noktada diğer iletişim noktaları devreye girerek iletişimin sürekliliği sağlanabilir. Aynı zamanda afet yönetim sisteminde web tabanlı yayın iletişim teknolojilerinin kullanımında hükümetin rolünün yeniden tanımlanması gereği de açıktır. Bu yolla afet yönetiminde halk tabanlı desteğin öneminin giderek artacağı ve ortak hareket edileceği açıktır.

İleri iletişim teknolojileri ve doğal afetlerde kullanımında etkili erken uyarı sistemlerinin temel prensiplerinin herkes tarafından anlaşılır hale getirilmesi gereklidir. (Doğal afet riski taşıyan bölgelerde halkın, afetleri önceden tahmin edebilen sinyallerin neler olduğunu bilmesi ve yaklaşan tehlikelere karşı gerekli önlemleri almasını gerektirir).

Güvenilir erken uyarı sistemleri iyi tasarlanarak düşünülmüş stratejik uygulamalar ile iletişim teknolojileri etkili hale getirilmelidir. Doğal afetlerin meydana getirdiği problemlerin birçok sektör içinde aynı zorlukları içermesi afet yönetimi ile sektörlerarası işbirliğini gerektirmektedir. Doğal afetlerin etkilerinin belirlenmesinde iletişim araştırmalarına karşı farklı sektörlerin acil krizi izlemeleri ve krizin etkilerine karşı etkili yönetim becerilerini geliştirmeleri, bilgi ve deneyim birikimlerini paylaşmaları ile daha büyük ivme kazanacaktır.

Farklı kurum ve kuruluşlar kendilerine ait coğrafi bilgi sistemlerinde gelişimlerle sektörel ilgi alanları ile ilgili önlemleri alabileceklerdir.

Her ülkenin bilinen iletişim altyapı sistemlerine karşı çeşitli grupların kullandığı farklı iletişim altyapı sistemleri de mevcuttur. Bilimsel ve teknolojik kurumlar, gelişen acil iletişim teknolojiler ile ilk bilgileri, yerel bölgeye ait bilgi ve deneyimleri eş zamanlı paylaşmak, karar mekanizmaları ile afet yönetimi arasındaki işbirliğini arttırmak ve iletişim kavramını geleneksel anlamından soyutlamak için büyük çaba sarf etmektedir.

Zayıf ve düşük frekanslı yayınlar, zayıf bilgisayar ve link bağlantı altyapısı iletişim bağlantılarında ciddi problemlere yol açmaktadır. Ulusal ve bölgesel düzeyde geleneksel açılı iletişim teknolojilerinin yerini yeni iletişim teknolojilerinin alması ve bunlara uygun altyapı sistemlerinin geliştirilmesi kaçınılmazdır (Boterelli, 2001:3).

İletişim teknolojilerinin alt yapı sistemlerindeki bölgelere göre görülen farklılıkların giderilebilmesi için devlet ve özel sektörün karşılıklı işbirliği ve dünya ile entegrasyonunun sağlanması gerekir. Uydu yayıncılığı, internet bağlantılı izleme amaçlı kablolu tv, hücresel telefonlar bilgisayar bilgi ağı, yaygınlaştırılması ve bölge halkının çoğunluğunun kullanılabilir hale getirilmesi afetler ile mücadelenin en önemli bölümünü oluşturmaktadır.

Afet yönetiminin geleneksel yaklaşımda, iletişim teknolojilerinin uygulamasında askeri operasyonlara paralel olarak iyi tanılanmış komuta ve kontrol merkezi yapısı vardır. Buna karşın afet yönetiminin bölgesel ve halk etkinliğine dayanan yeni yaklaşımında, acil iletişim sistemleri uygulamasında yenilikçi yaklaşımlar yeni yapılanmayı ve acil iletişimde sürekliliği gerektirmektedir.

İletişim teknolojilerinin kullanımında amaç haber ve bilgi akışının hızlı ve güvenilir bir şekilde akışının sağlanması, bilgiye en kısa zamanda herkesin rahatlıkla ulaşmasını sağlamaktır. Bu bağlamda, dil engelinin aşılması gereği açıktır. İletişim araçlarının da yüksek teknolojinin kullanıldığı insan bazlı sistemler yönünde gelişimler olması gelecek yıllarda afet yönetiminin başarısına ivme kazandıracaktır. Yeni iletişim teknolojileri bir yandan afet yönetim sisteminde yenilikçi uygulamaları iki farklı evre oluşumuna kapı açarken, diğer yandan toplumsal afet müdahale yaklaşımlarında yeni tutum değişiklikleri oluşturmaktadır.

Gelecek yıllarda, yeni iletişim ve bilgi teknolojileri geleneksel afet yönetim sistemlerinin yeniden tanımlanmasına olanak sağlayacaktır. Çağımızda iletişim teknolojisi büyük bir hızla ilerlemektedir. Bu alandaki teknolojinin afet yönetim sistemine bir başka yansıması ise uluslararası alanda pek çok ülke tarafından kullanılabilir olan GDIN (Global Disaster Information Network) Küresel Afet

Bilgi Ağı'dır.(çevirimiçi):<http://www.tubitak.gov.tr/arşiv>, 21.03.2003.

Temel ilkesi, afetlerle mücadelede gerekli bilginin doğru kişilere en güvenli yoldan ve en kısa süre ulaşması gerekliliği oluşturmaktadır. Uydu görüntüleri ve hava fotoğrafları gibi uzaktan algılama teknolojisinin ürünlerini, internet teknolojisiyle birleştirilerek afet zararlarının azaltılması hedeflenmektedir. Coğrafi Bilgi Sistemleri (GİS)'nin büyük ölçüde kullanıldığı GDIN Projesi NASA tarafından da desteklenmektedir (çevirimiçi) <http://www.anenberg.org/disaster>, 23.03.2003.

Doğal afetlerde afet bölgesi ve afetzedeler ile afet yöneticileri ve diğer insanlar için iletişim, güvenilir, gerçek etkin bilgi akışıdır. İletişim teknolojileri ve medya sayesinde afet müdahale sürecinde temel bağlantıların, alanında uzman bilimadamlarıyla, afet önleme ofisleriyle, afet bölgesi ve bölge dışındaki halk ile yapılması gereklidir.

Aynı zamanda medya ve iletişim teknolojilerinin, halkın afetlere hazırlık konularında eğitimi, yaklaşan tehlikelerin izlenmesi, tehlike ve riskler konusunda yetkililerin uyarılması, afetten etkilenecek bölge halkının uyarılması ve eğitilmesinde kullanımı afet müdahalenin başarısında önem taşır. Afet zararlarının aktarılması, bilgi kaynaklarının sağlanması, afet bölgesinin ve afetzedelerin ihtiyaçlarının belirlenmesi ve ihtiyaçların giderilmesi için gerekli organizasyonların yapılması medya ve iletişim teknolojilerinin temel yükümlülüklerindedir.

Araştırmaların desteklenmesi, arama-kurtarma ve yardım organizasyonlarının koordinasyonu ve desteklenmesi, afet bölgesindeki kayıp insanların listelerinin oluşturulması, yakınları ile iletişime geçilmesi ve halkın motivasyonu, politik ve kurumsal müdahaleler hakkında güvenilir bilgi akışının sağlanması ise afet yönetiminin iyileştirme safhasında etkilidir.

İletişim teknolojileri afet zararlarının azaltılmasında pek çok rol üstlenmiştir. Bu roller başında teknik iletişim sistemleri, (uydu yayınları, uzaktan algılama teknolojileri ve bilgisayar haberleşme ağı) iletişim sistemleri araştırmalarına yönelik teknolojiler (Önceden haber verme, doğal afetleri izleme ve erken uyarı sistemleri) gelmektedir.

Afet bölgesi ile afet müdahale merkezleri, hükümet, etkilenen nüfusun gereksinimlerinin ve acil destek ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için iletişim ağının sürdürülmesi, uluslararası afet önleme ve yardım organizasyonları ile özel ve tüzel kamu kurum ve kuruluşları arasında güvenilebilir ve etkin iletişim organizasyonları afet zararlarının azaltılmasında önemli rol oynar.

Afet politikalarının ve stratejilerinin geliştirilebilmesi, halkın bilinçlendirilmesi ve bilgi düzeyinin geliştirilmesi amacıyla bilim adamları, mühendisler, hükümet yetkilileri, afet müdahale merkezleri, sigortacılar, medya ve halk arasındaki iletişim, halk eğitimi ve iletişimi (elektronik ve yazılı medya, yaygın ve hücresel telefonlar, alternatif medya) afet müdahalede başarının diğer önemli unsurlarıdır.

2.2- DOĞAL AFETLER VE MEDYA

Medyada yer alan haberler içerikleri incelendiğinde doğal afet haberlerinin önemli bir yer tuttuğu görülür. Gans tarafından bir araştırmada medyada yer alan tüm haber hikayelerinin yaklaşık %25'ini doğal afetler, teknolojik tehlikeler ve hükümet karışıklıklarının oluşturduğu belirlenmiştir (Yıldız, 1998:34).

Neden afetler medyada çok yer almaktadır? Birinci neden, afet haberlerinin okuyucuyu etkileme gücüne sahip show haber işi olarak kabul edilmesidir. Sıklıkla, haberler “hikayeler” olarak adlandırılır ve bu hikayeler yazarları olaylar bulma konusunda desteklenmiş, aynı özellik ve sembollere dayandırılarak iyi kurgulanmış hikayelerdir.

Dramlar, savaş ve kavgalar, problemler, istekler, ile azalan ve ortak eylemler. Doğal afetler bu karakteristik özellikleri üzerinde toplayan ve televizyon için dikkatleri üzerinde yoğunlaştırmak ve hapsedmek için ilave avantajları olan olaylar zincirini oluşturur (çevirimiçi):<http://www.disasterresponse.nsf/sectition>, 21.06.2002.

Gazetecilik görüşü açısından bir doğal afet, tüm bileşenleri ile mükemmel bir medya olayıdır (Özellikle elektronik medya için). Doğal afet haberinde, dikkat

çekici ve ilginç, akıl almaz, aksiyona uyumlu, mazlum ve aynı zamanda cesaretli insan portreleri yer alır. Doğal afet olaylarının medyanın bu kadar çok ilgisini çekmesinin bir başka nedeni genellikle çok kolay manşet haber olabilmesidir (Boterelli, 2001:3).

Televizyon ekranında bomba gibi bir haber bir dakika otuz saniyede yer alabilir. Bu bir dakika otuz saniyelik filmde, iki veya daha fazla kişinin soğuk bir korunakta, zor durumda acıklı fotoğraflanmış halleri, sel felaketinde sularla boğuşan birkaç ünlü isim, afette zarar görmüş, yıkılmış, su basmış ev ve yapılar, birkaç yeşillik alan görüntüsü ve afete müdahale eden yetkililerle röportajlar yer alır (Wenger, 1985:3).

Doğal afet haberleri izleyici ve okuyucuların dikkatini çektiği için yerel haber merkezleri tarafından da çok değerli kabul edilir. İzleyiciler daha fazla bilgi için aynı zamanda ulusal haber merkezlerinin yayınlarına yönelirler. Bu nedenle, tüm büyük yayın şirketleri arasında ulusal haber yayınlarına yönelen yerel izleyicileri kendilerine çekebilmek için büyük bir yarış başlar ve haberlerin büyük bir bölümü “*show business*” e dönüşür. Şova dönüşen haber programları izleyici kitlesinin dikkatinin o yöne kaymasına yardımcı olur.

Doğal afetlerle mücadelede medya, afet öncesi, sırası ve sonrasında önemli rol oynar. Büyüyen bir hızla dünyada pek çok insan için tehlike unsuru olan doğal afetlerde, medyanın rolünün düşünülmesi, bilinmesi yanlış olan noktaların gözden geçirilip, en azından değiştirilmesi için çaba gösterilmesi gereklidir.

Doğal afet, risk ve tehlikeleri ile ilgili pek çok bilgi, medya aracılığı ile kitlelere ulaştırılır. Ancak doğal afetler ile ilgili kitlelere iletilen haberlerin pek çoğu açık ve güvenilir değildir. Doğal afetler ile ilgili tehlike ve riskler hakkındaki çoğu raporda haberlerin aldatıcı görünümde ve doğal afetler ile ilgili özel hikayeler olduğu ve gerçek söylemin yerine yan söylemciklerin sıklıkla kullanıldığı görülmektedir.

Genel olarak medya izleyicileri medyadan öğrenmiş oldukları doğal afet risk ve tehlikeler ile ilgili her türlü bilgiyi aile fertlerinin, arkadaşlarının duyduğu ve okuduğu bilgiler ile karşılaştırıp, tartışır. Bu nedenle kitlelere ulaştırılan bu tür

bilgilerde sadece konularına göre ayrılan süre ve başlıklar değil, aynı zamanda içeriklerinin nasıl olduğu konusunda da seçim yapılmalıdır.

Doğal afet haberleri, haber kuşağı içinde nerede yer alıyor, bu haberler için ne kadar zaman ayrılmış, doğal afet haberlerine hangi görsel efektler eşlik ediyor, uzman kaynaklardan faydalanılıyor mu? soruları doğal afet haberlerinin objektifliğinin sağlanmasında önem taşır. Tüm bunların dışında, haberin doğal afet risk ve tehlike bilgilerini içermesi eğer varsa ne çeşit tehlike ve risk olduğunun belirgin şekilde açıklanması gerekir.

Medya tarafından doğal afetler ile ilgili tehlike ve riskler, korunma ve müdahale yolları ile ilgili haberler izleyici ya da okuyuculara genel olarak hangi yollardan seçilip sunulur? Amerika'da 1984 yılında dört aylık bir süre için, ulusal gazete, dergi ve televizyon haberlerinden örnekler tespit edilerek 15 medya seçilerek izlenmiş, bazı haberler yerel medya haberleri ile kıyaslanmıştır. Bu araştırma veri kaynaklarının kullanımı dört ana sorunun cevabını oluşturmaktadır. 1) Medya hangi tür tehlikeleri haber alarak sunar? 2) Doğal afetler ile ilgili ne tür bilgiler haberlerde yer alır? 3) Doğal afetlerde müdahale ve önlenmesinde kimler sorumludur? 4) Medyada doğal afetler ile ilgili haberler nasıl oluşur? (Çevirimiçi) [http:// www.annenberg.org/media](http://www.annenberg.org/media), 22.04.2002.

Medyanın tehlike ile ilgili haber seçimi ve tanımını sağlayan genel prensipler üç başlık altında toplanabilir. Bu başlıklardan *birincisi*, zamanla eşdeğer olarak tehlikedeki değişikliklerin tanımlanmasıdır. Gündem oluşturan tehlikeler haber olarak seçilmiştir. Örneğin Çernobil Nükleer Patlaması. Medyanın manipasyonu ile tehlike tanımlanmasında görünen değişiklikler ve tüm bu değişikliklerin içinde yer alıp, görünen değişimlerin sunulmaması *ikinci* konu başlığını oluşturur. Medyanın oluşturduğu haberlerin yanısıra genellikle araştırma haberleri onların doğal afet haberlerini seçme ve tanımlamasında önemli rol oynar. Örneğin, herhangi bir doğal afet süreci izlenir, ancak olabilecek risklerin nedenleri ancak tehlikeler oluştuğu zaman ön plana çıkarılır. Haber hikayelerinin ana temalarında ölüm olayları şova temellendirilerek afetler ile arasında kıyaslama yapılması, iki konu arasındaki ilişkilendirme *üçüncü* başlığı tanımlamaktadır.

Haber değeri ölü ve yaralı sayısı, afet bölge genişliği, ekonomik zarar vb. konulara göre değişmektedir. Medya haberciliği açısından yeni, birdenbire oluşan, insan yaşamını ve çalışma şartlarını engelleyen, ekonomik açıdan büyük kayıplar verdiren olaylar haberdır.

Medya, doğal afetlerin zengin, çok güçlü ve etkileyici özelliklerini beraberinde topluma sunmak istemektedir. Küçük bir grubu etkileyen tehlike medyada istenilen ölçüde yer alamamaktadır. Bu nedenle doğal afetler medya için vazgeçilmez haber değeri olan haber kaynaklarıdır.

Doğal afetin meydana geldiği coğrafi alan, büyüklüğü ve etkilediği kişi sayısı, ekonomik kayıp, sosyo-kültürel yapısı ulusal medyalar için olduğu kadar uluslararası medyalar içinde önemlidir. Her tehlike ve risk ulusal medyalar için haber değeri taşımaz.

2.2.1- Medya İletişimde Doğal Afet Haberlerinin

Genel İçerik Bilgisi

Medya genel olarak tehlike ve riskler hakkında pek fazla bilgi vermez. Medyanın bir afetle odak noktasını, üretim ve ticari firmalarda büyük ekonomik kayıplar, büyük can kayıpları, yaralı sayısındaki fazlalık, oturma alanlarında harabiyet ve bina kayıpları oluşturur.

Afet yönetiminde ise öncelikli konular doğal afetler ile ilgili araştırmalar, tehlike risk içerikleri, müdahale planlarının uygulanımının yararı ve ekonomik maliyetleridir. Bu noktada medyanın bu tür içerikler ile yakından ilgilenmemekte olduğu görülmektedir.

Haber medyası ile sosyal bilimciler ve afet yöneticileri arasında doğal afetler haberleri konusunda ilginç bir çekişme vardır. Gelişmekte olan doğal afet ve risklerle ilgili olarak bilgi iletişimi müdahaleden sorumlu kişiler için, sağlanan detaylandırılmış ve kesin bilgiler ile kısa ve uzun vadeli sonuçlarını, zarar ve maliyet hesaplarını, bireyler ve kurum için yapılacak alternatif yardımları, durum tartışmalarını, moral ve ekonomik destek ile afetin gelişim süreci ve bu süreç içinde

yaşanan olayları kapsar (Wenger, 1985).

Medya için ise doğal afetlerde yaşanan durumdan çok, gelişen olaylarla ilgili bilgilerin sunulması, uzun vadede yapılacakların değerlendirilerek değil, acil sonuçların verilmesi, olabilecek istatistiksel zararlardan ziyade, abartılı can ve mal kayıpları ile zarar görmüş binalar oluşturmaktadır.

Haber hikayelerinde genellikle moral ya da etik değerler pek yer almaz. Ekonomik boyut pek çok noktada ön plana çıkar. Doğal afet haberleri kısa vadeli sonuçlara dayalı olarak raporlanıp, hikaye edildiği için kaynakları çoğu zaman yanlış olabilmektedir. Bu da haber güvenilirlik özelliğine gölge düşürür.

Genel olarak medya da doğal afetler ile ilgili yaklaşımların içerikleri, afetin insanlar için ne ifade ettiği, oluşturduğu etki ve görünümün maliyeti, afete temellenen tahminsel yaklaşımların ne olduğu, haber değeri taşıyan araştırmalar bulunup bulunmadığı ile istatistiksel veriler (ölü, yaralı sayıları, maddi hasar kayıpları çalışanlar vb.) ve toplumun sosyo-kültürel ve ekonomik değerleri ilgili olup olmadığı ile ilgilidir.

Doğal afetler ile ilgili bilimsel yazılar elit basına göre popüler basında daha rahat okunabilen ve yaşama dair yazılardır. Bu tür yazılar daha basit, aldatmaya açık, belirsizlikleri ve kuşkuları daha azdır.

Medya için doğal afetlerde yaşanan olaylarda farklı görüş açılarının izleyici ya da okuyuculara sunulması pratikte haber objektifliğini yansıtır. Bir haberin doğru olup olmadığı, değişiklik gösterip göstermediği, farklı durumlarda eşit müdahalelerde bulunup bulunulmadığı, önemli kanıtlar yerine açıkça bir yöne meyilli olup olmadığı noktaları önem taşımaktadır.

Objektiflik değeri düşük bir bilgilendirme, doğal afet haberlerinde izleyici ve okuyucu kitlesine sıklıkla kapalı haber verme ve tam olarak bilgilendirmemek demektir. Politik kanaatler, ya da afetlerde yaşanan bazı olaylar medya haberleri için bazen yaklaşımlarında objektifliğine engel teşkil ederler. Okuyucu ya da izleyiciler doğal afet olaylarında gösterilen kanıtların değerini bilebilmeyi isterler. Eğer bir şey

varsa, niye, hangi taraf daha baskın? İfade edilmesi için çok mu erken? Daha iyi kanıtlar elde edilebilir mi? (Wenger, 1985).

Afet müdahale yöneticileri bazı zamanlar medya konusunda olumsuz görüşleri sürer. Eğer medyalar eleştirel yaklaşım ile karar mekanizmalarının nasıl ve niçinlerini sorgulamazlarsa afet müdahale yönetiminde oynadıkları önemli rolde sessizlik atmosferinde görevlerini yapmamış olurlar.

Birçok kişi ise medyanın doğal afetlerde mutlak sorumluluk sahibi olması yönünde düşünür. Bu durumda doğal afetlerde medyanın yokluğu beraberinde pek çok büyük zorluklar getirebilir. Doğal afetlerde yazılı ve elektronik medya halkın bilgilendirilmesi için en önemli kaynaklardır

Dünya ülkelerinde bugün, gelişmiş iletişim teknolojileri ve sistemleri için hem özel sektörde hem de devlet sektöründe çok büyük bütçeler ayrılmaktadır. Medyalar, afet yönetimi, halk, özel ve kamusal sektör arasındaki iletişim ağının odak noktasını oluşturmaktadır.

2.2.2- Medyada Yer Alan Doğal Afet Haberlerinin Genel Özellikleri

Afet yönetiminin birincil amacı, afetlerde medya ile afet yöneticileri arasında etkili ve yapıcı işbirliğini geliştirmek, kamuoyunu bilgilendirerek afet zararlarını azaltabilmektir.

Bütün hükümetlerde temel sorumluluk, afetlerde halkın can ve mal güvenliğini sağlamak ve sürdürmektir. Bu temel sorumlulukta, iletişim ve bilgi edinmek hakkı hiçbir şekilde, gözardı edilemez. İnsanlar bir tehlike içinde olup-olmadıklarını, eğer içinde iseler ne zaman ve ne tür bir tehlike ile karşılaşacaklarını ve başkalarının ne tür bir afet yaşadığını, hangi koşullarda olduklarını, ihtiyaçlarını kesin olarak bilmek zorundadırlar (Holtan, 1985; 6).

Medya çalışanları genel olarak tek ve özel olan izleyicinin ilgisini çekecek, sansasyonel haberleri verebilmek için çalışırlar. Bir doğal afetin haber değerini

belirleyen iki ana özellik dikkati çeker. Bunlardan birincisi, afetin etkilerini tanımlanmasında etkin olan yaralı ve ölü sayıları, diğeri ise oturma ve tarım alanlarına vermiş olduğu ekonomik kaybın büyüklüğüdür (Larsen, 1980:94-119).

Muhabirler afet müdahalede görev alan kişiler ile röportajlar yaparak afet operasyonlarının resmi ekonomik boyutlarını, uygulamalar ile uygulamalardaki aksaklıkları bilmek, afetin oluşumuna ve müdahaleye tanık olan kişiler ve yaralıları bulup kanuşmak ve haber yapmak istemektedir. Medya tarafından büyük kitlelere ulaştırılan bu bilgiler afet müdahale yetkililerinin darboğazda kaldıkları çeşitli bilgilerinde ulaştırılması için sürekliliği olması gereken bilgi yumağıdır (Johnson, 1986:41).

Medyada afet ile ilgili bilgilerde aşağıda yer alan soruların yanıtlarına yer verilmektedir:

Doğal afette kaç kişi ölmüş ya da yaralanmıştır? Yaralıların durum nedir kaç tanesinin durumu ciddiyetini korumaktadır? Kaç kişi kurtulmuştur? Kurtulamayan kaçmalarını engelleyen unsurlar nelerdir? Kişilerin ölümlerinde dikkati çeken herhangi bir olay var mıdır? Yaralılar için yapılan müdahaleler yeterli midir? Afet müdahale yetkilileri gereken önlem ve tedbirleri almışlar mıdır? Afetle kaybedilen kişilerin defin işlemleri için uygulamalar ve aileleri ile ilgili psiko destek çalışmaları nasıl sürdürülmektedir? Hükümet yetkililerinin konu ile ilgili açıklama ve savunmaları nasıldır?

Mal kayıpları ve ekonomik zarar medya izleyicilerinin en çok merak ettikleri konulardır. Bu nedenle; zarar gören ve yok olan mal kayıplarının tahmini değeri nedir? Bu kaybın telafi edilebilmesi için ne tür bir yapılanma söz konusudur? Açıkta kalan insanlar için barınma ihtiyacı nasıl ve nereden karşılanacaktır. Kapasitesi nedir? Hasar gören ya da yıkılan binalar içinde özelliği olan binalar da var mıdır? Örneğin, tarihi binalar, sanatsal değeri olan yapılar, önceliği olan binalar, hastaneler, okullar gibi. Yapıların durumu ile ilgili korkutan başka problemler var mı? Ayakta kalan binalar ve hasarlı binaların durumu ile ilgili koruma tedbirleri alınmış mıdır? Zarar gören binalar sigorta kapsamı altında mıdır? Bu bölge daha önceden benzer bir doğal afetle yine zarar görmüş müdür?

Müdahale ve yardım uygulamaları ile ilgili olarak ise acil müdahale gerektiği kimler/kim tarafından ortaya çıkarılmış, ilk bilgiler nereden alınmıştır? Acil müdahale toplantıları kimlerin başkanlığında yapılmaktadır. Acil müdahale ekipleri afet bölgesine hangi sürede ve hangi yollarda ulaşmıştır? İlk müdahale ekibi kimdir? Hangi acil müdahale ekipleri afet bölgesinde hizmet vermektedir? Afet müdahale ekipleri genel koordinasyonu nasıldır? Destek ekipleri kimlerdir?

Uluslararası yardım kuruluşları mevcut mudur? Sivil destek kuruluşları ile afet müdahale ekipleri koordinasyonu sağlanmış mıdır? Müdahale esnasındaki uygulamalarda cesaret gerektiren durumlar ve hikayeler nelerdir, kahramanları kimlerdir? Bölgede olası tehlike ve risklerin yayılmasına karşı hangi acil tedbirler alınmıştır? Evsiz ve yer değiştirmek zorunda kalan kişilerin bakımı ve güvenli yerlere nakli nasıl yapılmalıdır? Soruları hem afetzedelerin hemde afet haber izleyicisinin en çok merak ettikleri konulardır.

Afetin diğer karakteristik özelliklerini açıklayan, afet bölgesinde şiddet ya da patlamalar tekrarlanacak mı? Afetin özelliği, etkileri, etki bölgesi, yapısı nasıldır? Afet bölgesinde yaşanan şiddet ve suçlar var mı? Afet bölgesinde kişilerin kaçış ve kendilerini kurtarış hikayeleri nelerdir? Böyle bir afetten korunabilmek için neler yapılmalıdır. Aynı bölgede beklenen yeni bir afet riski ve tehlikesi var mı? Konu ile ilgili spekülasyonlar nelerdir? Afetzedelerin problemleri? Afet bölgesinde beklenmedik ne tür olaylar gelişmekte? Afetzedeler aileler ve afet bölgesinde çalışan afet yöneticileri üzerinde afetin etkileri nelerdir? (Örneğin anksiyete, vb) soruların cevapları da afet haberlerinde yer alan konuları açıklamaktadır.

Afetler ilgili olarak ilgi çekici haber hikayelerine konu olabilecek yaşanan afetin nedenleri ile ilgili olarak; bölgede yaşanan afetle ilgili önceden açıklanan ya da hissedilen tehlike belirtileri var mıdır? Afet önceden alınacak tedbirler ile engellenebilir miydi? (Sorular daha çok afet tehlike boyutunu büyüten neden ve kişilerin suçlaması ile ilgilidir). Bölgede olası doğal tehlikelerin önlenmesi için yasal uygulamalar nelerdir? Sigorta şirketleri üzerine düşen görevleri yerine getirmiş mi? Herhangi bir suç var mı ve araştırılıyor mu? Afetin zarar ve nedenleri hakkında adli soruşturma yapılacak mı? Sorularının yanıtlarının medya tarafından bulunması beklenmektedir (çevirimiçi)<http://www.fema.gov/disas-terresponse>, 20.11.2003.

Bu noktada afet yöneticileri için genel kural; medya mensuplarının sorabileceği pek çok soruyu önceden tahmin edebilmek ve onlar için arzulanan, izleyicilerin ilgisiyle beklediği bilgi kaynakları için iyi yapılanmış bir afet bilgi yönetim sistemini uygulayabilmektedir. Bu nedenle farklı medyaların değişik bilgi ihtiyaçları olabileceği gözardı edilmemelidir.

Yaşanan doğal afetle ilgili olarak halkı bilgilendirmek ve uygulamalar hakkında; açıklamalarda bulunurken unutulmaması gereken bir nokta da farklı medyaların değişik bilgilendirme ve lojistik ihtiyaçlara gereksinim duydukları gerçeğidir (Holtan, 1985:19).

Doğal afetlerde medya, iletişim kaynakları, tahliye, ulaşım ve bölgesel araştırmalar ile ilgili sürekli istekte bulunacaktır. Bu durumda, afetin olduğu bölgede mevcut iletişim fonksiyonları, tahliye ve ulaşım sistemleri onların daha fazla ilgisini çekecektir.

Beklenmeyen bu durumda, iletişim ve ulaşım araçları ile yerel resmi kaynaklar konusunda afet durumundan çok tamamıyla sıkışılan konularda medyanın isteklerine cevap vermeye çalışacaklardır. Medyanın istekleri yanında diğer ihtiyaçlarına acil müdahale personeli yanıt vermekle yükümlüdür. Bu ihtiyaçlar ışıklandırma, jeneratör, çalışma alanı, kendilerine bilgi verilmesi için resmi hazırlık ya da onların afet bölgesine götürülmesini içerir .

2.2.3-Doğal Afetlerde Medyaların Olumlu Rolü

Doğal afetler, etkileri ve bunlardan alınacak dersler konusunda medya büyük bir rol oynar. Olması muhtemel doğal afetlerde (deprem, sel baskınları, hortum, fırtına, yanardağ patlamaları vb) bilgi alışverişini ve ilgili uyarıları medya sağlar. Olması muhtemel doğal afetler hakkında halkın alabileceği uyarı ve ilk bilgilerin kaynağı çoğunlukla ticari radyo ve televizyonlardır. Hatta diğer ilk uyarı sistemleri sirenler gibi, halkı daha fazla bilgi almak için medyaya yönelir (Drabek, 1986: 91-113).

İnsanlar, uyarı sinyallerinin doğruluğunu medya onaylamazsa sıklıkla karşı çıkar. İnsanların koruyucu önlemleri alması ile ilgili etkili uyarı, medyada yer alan uyarı mesajlarının açık, anlaşılır, emir ifade eden ve istikrarlı olması sonucunda anlam kazanır. Bu durum resmi kurumların isteklerinin dışında bu tür erken uyarılarda medyanın bilinen önemli rolünü gösterir.

Medyadan kullanışlı uyarı ve bilgileri sıklıkla sadece halk almaz. Bir afet meydana geldiği zaman acil müdahale organizasyonları arasındaki yetersiz iletişim, medyanın bu organizasyonlar için en iyi bilgi kaynağı olmasına neden olabilir. Çeşitli afet müdahale ekipleri çalışmaları ve afetler ile ilgili bilgilerini medya ile paylaşmaktan kaçınırlar. Buna karşı yaşanan afetler ve sorunlarla ilgili pek çok olayı sadece radyodan dinleyerek ya da televizyonları izleyerek öğrenebilirler.

Resmi kaynakların bilgileri birbirleri ile çelişkili ve merkezde de çok az bilgi mevcut ise pek çok hastane ve yardıma gelen acil sağlık servisleri ilk bilgileri medya haberlerinden öğrenebilir (çevirimiçi) <http://www.coedmha.org/dr>, 21.06.2002.

“Çok sayıda afette, resmi otoriteler ve yardım ekipleri için afet müdahale de kullanılan pek çok bilgi medyadan takip edilmiştir. Ağlayan bir küçük çocuk dünyanın neresinde olursa olsun bu tür felaketlere bir şekilde açık olan her ailenin kendi küçük çocuğunu aynı şekilde ağlar olarak hayal etmesine zemin hazırlar. Rastgele enkazın altında dağılmış fotoğraflar , her evin sakinlerine dili, dini, ten rengi ne olursa olsun albümlerini dolduran kendi fotoğraflarını hatırlatır ve onlara aynı şekilde fotoğraflarının böyle dağılıp yiteceği felaket ihtimalini anlatır” diyen Bostancı, medyanın olumlu yönü olarak felaket dışında kalan insanlara dünya kamuoyuyla felaket arasında insani bir köprü oluşturduğunu, onları olayın içine çekerek empati kanalları açtığını ve böylelikle insanı dayanışmayı temin ettiğine dikkat çekmektedir (Bostancı, 1999:216).

Medyanın; doğal afetlerde halk, yardım ekipleri ile afet müdahale ve ilgili organizasyonlar için etkin fonksiyonları:

Doğal afetler, afetle mücadelede insanların yapması gerekenler ile iletişim yolları konusunda halkın afet bilinci gelişiminde medya eğitim ve öğretim için bir

araçtır. Halkın afetlere nasıl hazırlıklı olacağı konusunda eğitimlerine yardımcı olur (Kreps,1980:59), (Wenger, 1985:17).

Aynı zamanda medya doğal afetlerde, afet bölgesinin hızla yeniden iyileştirilmesi, afetzedelerin ihtiyaçlarının giderilmesi için diğer bölge ve ülkelerden maddi ve manevî yardımların gelmesi için itici güç olur (çevirimiçi)<http://www.fema.gov>, 11.09.2004.

Doğal afetlerin zararlarının önlenmesi ve azaltılabilmesi için gerekli uygulamalar için halkın desteğini sağlar, doğal afet ve teknolojik afetlerde kamuoyu kanaatlerinin ilgisini çekmek için dikkati yoğunlaştırır. Halk ve resmi otoritelerin doğal afetler, riskler ve yetersiz ön hazırlığı konusundaki duyarsızlığını ortadan kaldırmaya çalışır (Drabek, 1986:62).

Yayınlanmış oldukları insan kayıp ve yaralı listeleri ile, afet bölgesinin durumunu ve ciddiyeti hakkında yazı ve görüntüler ile sağlanan bilgiler sayısız bilgi kaynağının yarattığı endişe ve çelişkilerin azaltılmasına yardımcı olabilir. Afet bölgesinde diğer iletişim imkanları olmadığı zaman, arama kurtarma ve iyileştirme faaliyetlerini hızlandırmak için gerekli olduğundan kişiden-kişiyeye, bölgeden bölgeye medya ile iletişim sağlanabilir.

Doğal afetler ilgili haberlerde halkı kötü yönde etkileyecek tehlike içerikleri mevcut ise sıklıkla bu konular haber dışı bırakılabilir (FEMA, 1984:18). Medyada yer alan doğal afet haberleri, doğal afetlerde kullanılmak üzere gerekli para kaynağının bulunması, bağışların sağlanması, afet müdahale ve yönetimlerin tekrar gözden geçirilmesi için önemli bir faktördür.

2.2.4-Doğal Afetlerde Medyanın Olumsuz Rolü

Haber yayınlarının eğlenceli görünümünün odak noktalarında afet haberlerinin dramatik ve birebir görünümüleri yer almaktadır. Sunulan olaylarda beklenmedik karşıtlıklar ve vazgeçilmez röportajlar vardır (Quarantelli, 2000: 63). Afetler hakkında yaygın söylentiler ve mitler hakkında farklı bakış açıları ile kesitler sunulur.

Başkalarına ait olan acı dolu dramların en çarpıcı ve ayrıntaki görüntülerin anlatımıyla öne çıkartılması ulusal kamuoyunda çaresizlik, güçsüzlük ve suçluluk duygusu yaratırken afetlerin psiko-sosyolojik boyutları profesyonel tedaviyi gerektirmektedir. Bu tür görüntülere uzun süre maruz kalanların bir savunma biçimi olarak “*duyarsızlık kalkanını*” kullanmasına ve kendisini en azından duygusal açıdan sadece seyirci konumuna sokmasını sağlamaktadır.

Afetlerde yer alan benzer acıyı ve çaresizliği anlatan görüntü ve haber dili tüketimi kitlelerin belli dil ve görüntü biçimlerini kanıksamasına, duyarsızlaşmasına ve sonuçta aldırılmamasına yol açmaktadır. Afeti yaşayanlar acılarını haberciğin onlar için uygun gördüğü kurgunun içinde yaşayıp izleyicilere aktaracaklardır. Etik değerlerin afet haberlerinde ne kadar etkili olacağı noktasında medya afet haberlerinde bir paradoks yaşamaktadır.

Doğal afetin büyüklüğünün abartıldığı resimler ilgili haberler, afet müdahale gücünün aşan büyük problemlerin varlığı ve bunların çözümünün zor olduğu yönünde kamuoyunun yanlış yönlendiğini sağlayacak haberlerin medyada yer alması olumsuz etkilerinden bir diğeridir.

Haberler genellikle kesin olmayan bilgi içerikleri ile verilir. Doğal afet yaşayan bölge, ne olduğu hakkında belirsizliklerle dolu afet gerçeğinin esas görüntüsünü veriyormuş gibi algılanmaz ve farklı içerikler arayışı içine girilir. Bu nedenle afet sürecinde büyük hataların oluşmaması için medya gerçekleri bulmakta ısrarlı olmalıdır .

Afet müdahale sırasında pekçok afet yöneticisi, afet müdahale operasyonlarında medya ile çalışmalarında büyük hayal kırıklığı ve işlerinin engellenmesiyle karşılaştıklarını ifade etmektedir. Medyanın yardım görevlerini güçleştirdiğini, dikkatlerini medyaya yönelttiklerinde de medyanın onların, acil olaylarda örneğin afetzedelerin bakımı, arama, kurtarma ve tehlike gibi olgularda söylemlerini saptırdığını dile getirmektedirler.

Uluslararası basının inceleyen gözleri altında gereken çalışmaları yapmak, oldukça sıkıntı verici olabilmektedir. Doğal afetin meydana gelişinin ilk zamanlarında mevcut, nadir spesifik bilgilere ulaşmada büyük bir medya ordusunun karşı konulmaz istemleri karşısında resmi görevlilerin uğradıkları çöküntüyü yine muhabirler tanımlamışlardır.

Beklenen yardımlar ve içerikleri, afet bölgesinde yaklaşık hasar, yaralı ve ölü sayıları ile ilgili kesin bilgiler için resmi görevliler haber kaynakları olarak kullanılır. Teknolojik bir afette medya niçin ve nasıl ve neden geliştiği konularında da pek çok sorunun yanıtını arar. Eğer resmi görevliler cevabı bilmediklerini söylerseler soruların cevaplarının bulunması medyanın yeteneğine kalmış olur.

Bir çok olayda resmi görevliler olaylar hakkında tahminlerini belirtme baskısını hisseder. Belirtilen tahminler çeşitli kaynaklar tarafından çelişkili ve farklı şekillerde kanıtlanmaya çalışılacağından bunun sonucunda organizasyonun yetersizliği ile ilgili bir tablo çizilebilir (Scanlion, 1985).

Afet ve afet müdahale sürecinde, müdahale uygulamaları ve psiko-sosyal etkileri konusunda yeterli bilgi donanımına sahip olmayan medya mensupları ve zaman yarışı içinde yanlış seçilen haber kaynakları kamuoyunu yanlış bilgilendirip paniğe ve galyana da sürükleyebilir.

2.2.4.1-Doğal Afet Söylemlerinin Tekrar Edilmesi ve Abartılması

Doğal afetlerin nasıl oluştuğuna dair yanlış, sayısız yaygın inanışlar tarih boyunca skolastik düşünce sisteminde yer almıştır. Medya haberlerinde “afet mitleri” ile ilgili az da olsa bazı imajların benzetmeleri yer almaktadır (Hartsough., Mileti, 1985). Örneğin, afetlerden kaçış paniği ile olayların ekstrem örnekleri gösterilerek yazılabilir. Gerçekte, ciddi tehlikelerle yüz yüze kalsa bile evlerini terk etmeyen kişiler oldukça ciddi problemlerle yüz yüze kalabilirler. Yine de medya haberleri görünüşte, panikle meşgul edilmiş zihinlerde, düzenli tahliyelerde bile çürümüş uygulamaları tanımlayabilir.

Medya da sık tekrar edilen bir diğerk örnek doğal afetlerde yağmacılık ve talandır. Afet bölgelerinde afetzedelerin dahil olduğu nadir yağma olayları kayıtlarına rağmen, medyada yaygın yağmacılık söylentilerinin haber olarak yer aldığı görülür.

Afet bölgesinde yaşanan olumsuz olaylar sıklıkla yağmacılık düşüncelerini akla getirir. Ulusal güvenlik ve polis yağmacılığın önlenmesi için kurumsal yetkilere sahip olduğu ve bu kuralları uyguladığı rapor edilmesine rağmen ne bir rapor, ne bir yağma gerçekte oluşmuştur (Drabek, 1986:18-21).

Bazen doğal afetlerde ne olması gerektiği ile ilgili netleşmiş ifadeler vardır. Eğer bir hikaye beklentilerle örtüşmüyorsa, haber görünümünde sunulabilmektedir. İnsanların ne olduğu ve ne hissettiği aşamasının üstünde ne olmaları ve neler hissetmeleri gerektiği konusunda medya haber kurgularını yapabilmekte, haber inşası ideolojik yapısıyla örtüşmektedir.

Bazı araştırmalar için bir diğerk tartışma konusu, medyanın dramatik vurgular ve büyütülen tahrip edici şiddette depremler ile ilgili zihinleri meşgul etmesidir. Amerikalı araştırmacılar bunu “*Drenden Syndromu*” olarak isimlendirmişlerdir. Medya; haber filmleri ve fotoğrafları yok edilmiş, harabeye dönmüş yapılar ve zor durumdaki insanlara odaklanarak görüntü verir, fakat biraz uzak çevresindeki harabiyet görmemiş alanları çekmez (Wenger, 1985).

İzleyiciler ve okuyucular gerçekte birkaç binle sınırlı olan afette, yoğun hasar haber başlıklarına temellendirilmiş yıkıntılar arasında zor durumdaki insanların görüntülerine inanmaya yönlendirilmektedir.

Afetlerin büyük alanlara yayılan yok edici etkilerinin yanısıra, ailelerin ilginç hikayeleri, büyük kayıplar ve acıları haberlerin içeriklerini oluşturur. Haber hikayeleri sunulmaya başlandığında, sadece afet etkilerinin boyutları ifade edilmez. İzleyiciler sıklıkla bir olay olmamış olsa bile afet bölgesinden tipik yerleşim durumlarını, ailelerin acılı ve zor durumdaki hallerini izlerler (Quarantelli, 2000). Medya yalnız başına yorumlanmış bu tür haberleri yanlışlıkla yapamaz. Resmi kaynaklarca sağlanmış netleşmemiş bilgilerin sadece ve sadece yayılmış olumsuz

boyuttaki söylemleri ve medyanın sorunlar hakkındaki haber anlayış problemleridir (Hortsough., Miletı, 1985:282).

2.2.4.2-Medyanın Afet Haber Kaynakları Üzerindeki Etkileri

Abartılmış medya manşetlerinde, endişe ve kaygı dolu haber ve görüntüler farklı resmi ve bilimsel söylemler ile desteklenir. Afetlerin belirleyici özellikleri ve afet yönetimindeki karmaşıklık, araştırmacı gazeteciler için afet müdahaleden sorumlu kurum ve kuruluşların yetersizlik ile suçlanması için gerekli özelliklerin doğması demektir (Quaratelli,2000:68., FEMA, 1984:85).

Medya, yerel afet yöneticilerinin kararları üzerinde müdahaleci bir kaynak olarak isimlendirilir. Ne yapılması gerektiği konusunda, resmi otoritenin uygulamalarından önce, “hazır olarak” resmi kanallara baskı uygular. Resmi otoritelerin içinde yer aldıkları uygulamalar için bu ciddi problemler yaratabilir. Afet müdahalelerde yarışılan zamandır.

Olması muhtemel bir acil durum olduğunda ya da geliştiğinde, ya çok az zaman vardır ya da yoktur. Buna ilaveten afet bölgesinde, medya çalışanlarının haber manşetleri için istek ve taleplerini kim karşılayacaktır? Radyo ve televizyonlar acil cevap bekler, izleyici kitlesini haberdar etmesi gereken büyük bir acil durum vardır. Planlamada bazı şeylerin uygulanması aşamasında aciliyet vardır.

Bu noktada olabilecek tehlikeli durumları büyütme mümkündür. Afet yöneticileri gelişen olay ve değerlendirmeleri biraraya getirme girişiminde iken medya baskısı başlar. Zamanın çok kısıtlı olduğu bu süreçte, haberciler afeti ve müdahaleyi izlerken bilgileri acilen ister eğer bilgiler görevliler tarafından sağlanamazsa resmi olmayan kaynaklardan medya tarafından alınıp aktarılabilir.

Geleneksel politik yaklaşımda, sessizlik ya da içe dönük hareket yani kapalılık resmi otoritelerde afet müdahale sürecinde de görülür. Resmi otoritelerin müdahalede adımları kötüleşir. Kararlar gelişen olaylara göre alınır ve yayımları uzun zaman alır. Medya uygulamalarında ise zaman faktöründen dolayı bir kararın

uygulamasına karar verip anons ettikten sonra geri dönüş çok zordur (FEMA, 1984:85).

Medya uygulamaları, afet planlarında olumsuz yönde etkilenmiş olsa bile afet yöneticileri için karar verme ve uygulama süreçlerine alternatif getirebilir. Afet müdahale için elde bulunan alternatif uygulamalarda kararların alınması sırasında medya hazır bulunabilir ve alternatif olasılık planlaması yapmak oldukça zorlaşabilir.

Afet müdahale ve iyileştirme operasyonlarında, afet bölgesi için fiziksel görüşme yapmak isteyen medya çalışanları önyargılı olabilir. Haber medyaları bazen olumsuz davranışlarda bulunabilir. Genellikle müdahale uygulamasında görevli kişilerle ya kurtarma görevlisi ile ya da diğer resmi acil görevlisi ile röportaj yapmak isterler. Sayısız pek çok afette hava trafiği problemi rapor edilmiştir. Çünkü orda arama kurtarma ekipleri ile medya mensupları helikopterleri ile afet bölgesine aynı anda ulaşmak istemektedir. Bu bağlamda, medyanın afet operasyonu nasıldır sorusu yanıtlayarak afet yöneticileri medyanın neye ihtiyacı olduğunu bilir ve bunları medyaya sağlarsa medya haberleri ile birlikte pek çok durumda başarılı sonuçlar alabilir.

Bir doğal afet duyulduğu anda, medya orada olacaktır. Afet yöneticileri çok nadir olarak afet müdahaleye medyanın haberi olmadan başlayabilir. Genel olarak afet olduğu zaman bazı kişiler medyayı arar. Medya, gelişen hızlı iletişim teknolojileri sayesinde dünyada yaşanan tüm olayları anında izleyebilmekte, acil ünitelerinin telsiz istasyonlarını sürekli dinlemektedir. Afet ile ilgili müdahaleleri gizlemek mümkün değildir.

Bir afetin haber değeri, afeti ve afet müdahaleyi izlemek için medyaların ne kadar çoğaldığı ile ilgilidir. Afet bölgelerinde medya ortaklığı sayesinde yerel bir afet bile dakikalar içerisinde yüzlerce gazeteci ve onların çoğalan gösteri showları ile bir dünya medyası olayı haline geçebilir.

Örneğin; 17 Ağustos 1999'ta Marmara Bölgesinde büyük yıkıma neden olan depremde sayıları 200 aşan medya çalışanları bölgeye bir yığın halinde gelmiştir. Tüm dünya medyası tam anlamıyla afet bölgesinden yayın yapabilmek için

fotoğraflar çekmişler, afetzedeler ve afet çalışanları ile röportajlarla beraber helikopterler kiralarak afet bölgesinin hasar durumu ile ilgili çekimler yapmışlardır.

Böylelikle bir anda afet bölgesinde görev yapmakta olan müdahale ekiplerinin sorumlulukları arasına pekçok medya çalışanı dahil olmuştur. Doğal olarak muhabir, editör, medya yöneticileri ve teknik elemanlarının yanısıra beraberinde kamular, röportaj ekipleri ve çekim arabaları, çeşitli teknik cihazlarda getirilmiştir. Afet bölgesi yakınında da benzer medya ekipleri kendilerine ait televizyon istasyonlarını kurmuşlar ve afet bölgesinden canlı yayın yapmışlardır.

Eğer bugün 17 Ağustos Marmara depremi gibi bir afet meydana gelse, yirmi dört saat içinde dünyanın her yerinden sayısız medya personeli ekipmanları ile birlikte afet bölgesinden görüntüler ve bilgiler aktarmaya başlayacaktır.

İletişim teknolojisindeki son gelişmeler bir yerden başka bir yere taşınabilir görüntü sistemlerinin büyüklüğü, ağırlı ve ekonomik maliyetlerinin düşürülmesine neden olmuştur. Aynı zamanda uydu ve mikrodalga yayınları ile çok uzak mesafeden kesintisiz ve net görsel-ışitsel yayın yapabilme kabiliyetleri de artmıştır.

Teknolojik bu gelişmeler, TV ve radyo istasyonlarının ekonomik ve fiziksel imkanlarının artmasını bu sayede de afet bölgesinden uzak farklı ulusal TV ve radyo istasyonlarına konu ile ilgili haber hikayeleri göndermeleri mümkün kılabilmiştir.

Bugün yerel TV ve radyo istasyonları dünyanın pek çok yerindeki TV ve radyo kanalları canlı bağlantılar sağlayabilmekte ve afet bölgesindeki ihtiyaçlar, bölgenin ve afetzedelerin durumu, afet yönetim kapasitesi ile ilgili sayısal bilgiler verebilmektedir. Dünyanın herhangi bir bölgesinde yaşanan büyük bir doğal afetten çok kısa zamanda medya sayesinde tüm dünya haberdar olabilmektedir. Uzun zaman gündemi meşgul edecek haber hikayelerinin yer aldığı afet bölgesine sayısız medya çalışanı akın etmektedir.

2.3- AFETLERDE YEREL MEDYA ETKİNLİĞİ

Bir doğal afetin bütün evrelerinde yerel başlıklı haberler, afetin uyarı evresindeki gelişmeleri, afetin etkileri ve bunlara karşı müdahalelerin çerçevesinde bakım ve iyileştirme çalışmalarını içerir.

Yerel medya, afet bölgesi içinde ev ve kasabaya ilişkin gelişmeleri gözler ve aktarır. Daha çok o bölgede yaşayanlara, afetle yüzyüze geldiklerinde, kendilerine yardımcı olacak spesifik bilgiler sağlar, erken uyarı bilgileri, bölgenin veya binanın nasıl boşaltılabileceği, nerelerde yardım noktalarının olduğu, bütün hizmet sistemlerinde aksama olduğunda ne tür uygulamaların yapılacağı ve yardımların ne kadar sürede gelebileceği gibi. Yerel medya ulusal ve uluslararası medyanın haber kaynakları olarak büyük işlev görür (Seydlitz ve diğerleri, 1994).

Buna karşı ulusal medya, afetlerin bu detayları ile daha az ilgilenmektedir. Önde gelen ulusal yayın organları olmalarına rağmen, afetten etkilenen isim yapmış kişiler ya da bölgeler, afetin en belirgin özellikli görüntüleri ya da bu olaylarda insanların yoğun ilgisini çekecek, duygusal anlamda etkileyecek ilginç hikayeler onlar için daha ilgi çekicidir.

Ulusal basın, daha çok afetin genelini ilgilendiren görüntüler, afetin etki merkezi ve yıkıcılık özelliği, ölü ve yaralı sayıları, afet müdahale ekiplerinin uygulamaları, arama-kurtarma çalışmaları, ulusal ve uluslararası yardım çalışmaları ile ilgilenmektedir.

Daha çok yerel müdahale kapasitesini aşan, devlet merkezli aktif afetler ulusal medyanın ana konusu olur. Uzun vadeli afet bölgesi iyileştirme çalışmaları daha az ilgisini çeker. Yöneltilen sorularda ve yayınladıkları görüntülerde, daha az hassastırlar. Bazen çekim yapılmasına izin verilmeyen bölgelerde, yerel muhabirlerin düşündüklerinin çok dışında sorular yöneltebilirler. Eğer film görüntüleri gibi görsel çekimler fazla ise, afet bölgesi ve afetzedeler ulusal medyanın daha çok ilgisini çeker. Günün erken saatlerinde meydana gelen olaylar görüntülerinin kayda alınma zamanlarından dolayı öncelikli haberlerdir.

Uluslararası basın ise zaman zaman olayın farklı bir yönüne odaklanır. Örneğin Marmara Depreminde Belçika ve Fransız basını, insan kayıpları ve güvenlikleri ile ilgili sorulardan ziyade İmralı'da bulunan Abdullah Öcalan'ın durumu ve Türkiye'ye dilediği başsağlığı mesajı ile ilgili haberler yayınlamışlardır (Dış Basın Özetleri:Ağustos-Eylül 1999).

2.4. MEDYALARA GÖRE AFETLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ

2.4.1-Televizyon

Uydu kanalı yolu ile görüntü ve ses dalgaları ile etkin bir iletişim aracı olan televizyon medyası, kaliteli görüntü, ses, yakın uzak ve oyun kombinasyonudur. Televizyonun etkileri, yazılı haberlerin etkinliği, yayın saatleri ve bu yayın saatlerinin kaç kez tekrar edildiği ile doğru orantılıdır.

Televizyon medyası, görüntüler ile ilgilenir, telefon bağlantıları yedek oyuncu görevini görür. Televizyonun önceden hazırlanmış bir haber içeriğinde yaklaşım kısa, öz vurgulamalar, akılda kolay kalacak 20-30 saniyelik bir açıklamadır. Televizyon haber kuşaklarında yer alacak haberlerin nasıl süratle toplum için yayıma hazırladıkları ile ilgili çalışmalar Amerikan ABC televizyonu Haber Daire Başkanı, A.V.Westri kitabında (News-Watch) şöyle tanımlamaktadır.

“Canlı ve yayını devam eden bir haber kuşağında, yayına girecek başka bir haber; dikkat çeken haber değerine göre devam eden sürece bir baskı uygular. Bu haber, sahip olduğu canlı yayına çıkabilme değeri, etki büyüklüğü ve gelişimi, haberi sunacak olan muhabirin etkinliği hızlılığı ile diğer haber hikayelerin önüne geçebilir. Bu haber, haber kuşağı sunucusu ile editörler ve röportajları etkiler. Röportajı yapan muhabir değişebilen görüntü üzerinde bu haberi önemli detaylar ilave edebilir. Haberi özetleyecek olan haber kuşağı sunucusuna gelinceye kadar haber büyütülebilir, tekrarlar yapılır, afet bölgesinden gelen habere değer biçilebilir. Tüm bu yorumlar büyük bir zaman baskısı ve kaotik bir yapı içinde yapılmaya çalışılır”(çevirimiçi) [http:// www.1frc.org/media](http://www.1frc.org/media)), 14.09.2003.

Sayısız olay, söylentiler, kritik durular ve düşünceler her bir dakika hakkında

değişir ve çalışan sistem gelen haberin tekrar detaylandırılarak gözden geçirilmesine fırsat tanımaz. İşlenmemiş veriler içinde ekranda sunulma aşamasında, haber editörü tarafından çalışmaların hızlıca alınmış notlarında okunması gerekebilir.

Görüşmeler görgü tanıkları önünde yapılmıştır. Onların güvenilirlikleri ile ilgili ortak değişiklik ve tekrar kontrol yapılamaz. Sistem bunun için sadece iki alternatif sağlar; ya gelen haberi haber kuşağına dahil edecektir ya da red edecektir (Holtan, 1985:13).

Büyük bir afetin haberleri ile ilgili bağlantıların etkileri izleyici kitlesinin ekrana bağlamaktadır. Bu nedenle paragrafın çok iyi irdelenmesi gerekmektedir.

2.4.2-Radyolar

Radyolar afet bölgesinde ilk, hızlı en güvenilir, geçerli bilgiye sahip olmak isterler. Tüm bunların yanında kesintisiz her yerde dinleyicilerine ulaşabilmektedir. Genel olarak, ulaşabildikleri bilgilere göre haber yayımlarını organize edebilirler ancak, genellikle haber detayları gözden geçirilerek seçilmiş ve kısa aralıklarla sürekli (bir dakikadan az) sınırlı sayıda haber yayımı yapılır. Erken uyarı sistemleri ve yerel haber kaynakları olarak radyolar, afet önleme ve müdahale safhalarında kamuoyunun uyarılması açısından büyük öneme sahiptir.

2.4.3-Yazılı Basın (Gazeteler, Dergiler)

Ofislerinde bilgi çıkışı için mevcut telefon iletişimlerini genellikle radyo ve yazılı basın kullanılır. Çünkü yazılı basın TV ve radyo gibi afetle ilgili ilk uygulamaları aktarmada zaman sınırlaması ile zorlanmaz haber araştırmalarında geri planda olayların gerçekleşme sebepleri ve vurucu noktalar araştırılır.

Yazılı basında, sıklıkla afet gelişiminde gün ve gün meydana gelen olayların hikayelerinin yapılandırılması, yorum ve açıklanması ile analizlerden oluşan haberlere yer verilir. Yazılı basın yoğun ve net sayısal bilgiler ister, televizyon ve radyo gibi haberlerin zamanla kısıtlanması gibi bir zorlamayla karşı-karşıya değildir. Yazılı basında yer alan fotoğraflar çok saldırgan ve duygusal olabilir, çünkü

televizyonun duygusal etkileri ile yarışabilmek için bu fotoğrafların ayrıcalıklı olma zorunluluğu vardır.

Medyada önemli bir kural ilgi uyandıran özel bir haber yakalamaktır. Medya haber atlatma adını verdiği bu kuralda haber atlatma daha önemli olsa bile doğal afetlerden bu kuralı pek işlemez. Farklı bir açıdan bakıldığında haber atlatmak çeşitli medyaların kendi aralarında elde ettikleri bilgileri paylaştıklarından genel olarak bütün muhabirler için bu dönemde gerçek bir ayrıcalıktır (Singer., Endreny, 2002).

Aynı zamanda çeşitli medyalar, kendi aralarında topladıkları her bir bilgiyi izlerken, atladıkları haberlere de sahip olabilirler (Holton, 1985:21). Afetlerle ilgili halkı bilgilendirme araştırmalarının merkezi yapılanması için çeşitli medyalar arasında önemli üstü kapalı bir bilgi paylaşma eğilimi vardır. Örneğin, Anadolu Ajansı tüm ulusal medyanın ana haber kaynağıdır. İhlas Haber Ajansı TGRT televizyonu dışında diğer ulusal kanallarda haber dağıtımı yapılmaktadır. CNN televizyonu ve uluslararası haber ajanslarından ulusal kanallardan yararlanmaktadır. Haber değeri olan bilgiler haber organizasyonları ve onlardan farklı medya organizasyonları ve diğerleri arasında çok hızlı yayılmaktadır.

2.5 - DOĞAL AFETLERDE BASIN VE KAMUOYU

Çoğunlukla ülkemizde yasa dönüşen doğa olaylarının tarihsel,kültürel ve antropolojik özelliklere bağlı nedenlerle bir toplumsal olay olması, düşüncenin üretilmesi, ifade edilmesi ve yansıtılmasına platform oluşturan medyada gündem oluşturmasının ana nedenidir.

Dünyanın bir köye dönüştüğü görüşünden yola çıkarak , doğal afetlerin herkesi ilgilendirdiği, oluşturduğu olumsuz etkilerin önlenemez ve kaçınılmaz olduğu, doğal afetler ile ilgili en yeni bilgiye medya ile ulaşılabileceği gerçeği yadsınamaz. Ancak bu gerçek ile birlikte; ulaşılan bilgi ve haberin kalitesi ile yaşanan doğal afetlerde kamuoyu kanaatlerinin oluşumundaki etkilerinin de gözönünde tutulması gerekir.

Basının küreselleşen dünyada geleneksel rolü halen bilgi sağlamaktır. Dünya halkları sürdürülebilir bir gelecekte yaşamaya değer bir yaşam tarzı için mücadele ediyorsa medyanın da bu mücadelede önemli rol vardır (Belsey., Chadwick, 1998:14).

Dünyanın ve ülkemizin karşı karşıya bulunduğu doğal afetlerle ilgili bilgi ve haberlerin yayılması, tartışılması, demokratik hassasiyetin ve demokratik eylemlerin gelişmesi için zorunludur. Demokratik hassasiyet ve eylemler olmazsa doğal afetlerin oluşturduğu toplumsal olaylardaki sorunların aşılması daha da güçleşecek ve hatta artış gözlenecektir. İnsanları etkileyen bir çok sorun, aynı zamanda medyanında gündemini etkilemektedir.

Sanayi öncesi toplum her şeyden önce doğaya karşı bir oyundur. Eşya üretmeye başlayan toplum ise mamul hale getirilmiş doğaya karşı bir oyundur. Sanayi ötesi toplum ise ayrı bir oyun biçimi geliştirir. Bu toplum hizmetler üzerinde geliştiği için kişilerarası bir oyun olarak nitelenebilir. Burada katılma kitle toplumun koşuludur ve çok sayıda grup, çok sayıda şey istemeye başlar.

Kitle toplumunda hem yatay hem de dikey çeşitlenme söz konusudur. Bu çeşitlenme kitle toplumunda homojenliğin kaybedilmesine ve dayanışma olgusunun zayıflamasına yol açmaktadır. Aynı zamanda toplumda ortak amaçlar (değerler) ile bunlara ulaşmasını sağlayacak kurallar bir uyumsuzluk içine düşer ki bu şekilde anominin bir çeşidi yaşanır (Özkök, 1985: 50 - 51).

Kitle toplumlarında değerler saman alevi gibi geçicidir. Medyanın yaratmış olduğu bu geçici değerler yoluyla dünya hızla tekdüzen olmaya gitmektedir. Diller, kültürler, besin maddeleri, giysiler ve düşünce kalıpları ve değerleri yerini tekil güçlere bırakmakta kitle toplumu bunu edilgen bir biçimde kabul etmektedir. Yirmi birinci yüzyılın enformasyon toplumu belki de önceki yüzyılların tüm toplumlarından daha zayıf bir belleği ve daha az tarih bilgisine sahiptir (Vassaf, 1993:85). İçinde bulunduğumuz kitle toplumunda birinci özellik geçicilik, ikinci özellik ise yenilikçiliktir.

Ortega Y Gasset, kitle toplumunda bireyi; kendisi için iyi veya kötü özel

sahalara dayalı hiçbir hedef seçmeyen, kendini “herkes gibi hissedeni” bu halin kendisini düşündürmediği, gerçekte herkes gibi hissetmekle kendisini mesut hissedeni herkes olarak tanımlar (Gasset, 1992:15). Medya ortamında o kadar çok ileti vardır ki bu iletiler günlük yaşantıda adeta arka planda gürültü halini almaktadır. Bu yoğun ileti bombardımanı insanların ayırım yapamayan duyarsız bir toplum olmaya yönelmektedir. Yani sessiz yığınlar olmaktadır (Bouillard,1991: 14-22).

Basın sessiz yığınların doğal afetlere ilgisinin çekilmesi, yönlendirilmesi, haberdar edilmesi, afet yönetim sisteminin bir parçası olması konusunda kamusal görevler üstlenir. Bu bağlamda doğal afet süreciyle ilgili basın yaklaşımının sosyal gerçeklik, etik, ekonomik ve siyasal boyutunun irdelenmesi gereği açıktır. Basının ana işlevi, bir toplumda olanı yine topluma ayna tutarak yansıtmak, toplumun düşünce ve değer yargılarında doğal afetlerle ilgili değişimleri gerçekleştirmektedir. Günümüzde basın daha çok topluma ne düşünmesi gerektiğini söyleyen bir basın haline gelmiştir.

İnsanlar genel olarak doğal afetler hakkında, teninde hissetmediği, duymadığı, gözleri ile görmediği sürece pek fazla şey bilmek istemez. Halbuki doğa ve doğal olaylar dünyanın oluşumundan bu yana sürekli bir değişim halindedir. Rasyonel ve bilimsel bir yaklaşımla doğa olayları ele alınabilirse, afete dönüşmesi engellenebilir. Toplum doğayı nesnel, akılcı bir şekilde ele alır doğayı bilerek ve anlayarak yaşarsa doğa ile çatışmaya girmesine gerek kalmaz (Şengör, 1999:10).

Doğal afetlerden korunma ancak olguları tüm boyutları ile açıklamakla olanaklı olmaktadır (Gündoğdu, 1986:4). Basın, doğal afetler konusunda insanlara görüntü ve bilgi penceresini açarak doğal afetleri hissetmesini, görmesini, duymasını, toplumsal anomiden duyarsızlıktan uzaklaşıp bütünleşmesini sağlar. Bu noktada basının doğal afet penceresini ne kadar gündemde tuttuğu ile etik değerlere saygılı, güvenilir ve doğru bilgiler verdiğinin yanısıra kanaat önderleri ile toplumu ne oranda bütünleştirebildiği alınması gereken tedbirler ve kamusal çalışmalarla ilgili ideolojik yapılanması ön plana çıkmaktadır.

Medya; izleyicileri ve okuyucuları doğal afetlerde görgü tanığı haline getirmektedir. Görgü tanığı da kendi gözleriyle gördüklerinden asla şüphe etmez. Elektronik medya görüntü zenginliği ile doğal afetleri yansıtırken, yazılı basın

görüntülerin arka planda yatan nedenlerini ve sonuçlarını araştırma temellerine dayandırarak verir.

2.5.1–Doğal Afetlerde Basın ve Kamu Gündemi

Toplumsal, ekonomik ve siyasal ilişkiler bağlamında görülen değişiklikler, iletişim alanındaki gelişmeleri beslemiş ve kitle iletişim aracı olarak basın toplumunda önemli bir yere sahip olmuştur. Gerek düşünce alanında gerekse ekonomik etkinliklerde görülen canlılık, basına olan talebi artırarak gelişmesinde itici bir rol oynamaktadır.

Dünyada olup biten her olay hakkında ayrıntılı bilgilere ulaşmada neden sonuç ilişkilerinin tartışılmasında, yazılı bir bellek oluşmasında, olayların ideolojik söylemlerinin oluşumu ve aktarımında basın ön plana çıkmaktadır. Basın, toplum içinde ve çok sayıda işlevi olan bir toplumsal kurumdur. Doğal afetler konusunda bilgilendirme ve yeni bilgi alma isteği, bu bağlamda basının temel haber verme işlevini oluştururken, toplum ve toplumlar arası afet zararlarının ekonomik ve sosyal boyutu ile iç ve dış yardımlar boyutunu belirlemektedir. Aynı zamanda doğal afetler konusunda toplumu eğitime işlevinide üstlenmiştir.

Doğal afetlerde haber verme işlevi basının en temel işlevidir. Doğal afetlerde kamusal ilişkiler üzerinde hüküm verme de basının haberlerine yönelik olarak yapılır (Tokgöz, 2000:94). Basın doğal afetler ile ilgili haber verme işleviyle; afet bölgesi ve afet zedeler hakkında genel bilgiler ve afetin toplumsal boyutu, yaşanan olgular ile değer yargıları arasında çeşitli bağıntılar kurarak okuyucuya sürekli bir enformasyon akışı sağlar. Doğal afetler ile ilgili sadece toplumsal işlevler değil psikososyal işlevlerde yüklenmiştir. Kamuoyunun ilgisini ve dikkatini doğal afet üzerine yönlendirme, yardım kampanyaları düzenleme, afet yönetimi ve siyasi otoriteler ile etkileşimi sağlama ve eğitim de haber vermenin beraberinde üstlenmiş olduğu toplumsal işlevlerdir.

Kamusal alanda basının üstlendiği bir diğer işlev ise; denetim ve eleştiri işlevidir. Demokratik rejimlerin güvencesi vatandaşların eleştirisel katkılarıdır. Vatandaşların sözcüsü ise basındır (İçel, 1990:92). Bu nedenle doğal afetlerde

basının en önemli kamusal görevi afet bölgesinde kamusal yaşantının kontrolü ve kritiğidir.

Medya, afet bölgesindeki kamusal yaşantıdaki kusurlu davranışları etkili biçimde sergilemenin yanısıra sahip olduğu veya ulaşabildiği uzmanlar aracılığı ile afet yönetimi siyasi erk ve ekonomik kalkınma konularında da adeta bilirkşi faaliyeti de göstermektedir. Afet yönetimi ve doğal afetler konusunda uzman bilimadamları ve afetzedeler kamu otoriteleri ile birlikte basın platformunda yapılanlar, yapılması gerekenler ile isteklerini tartışılabilmektedir.

Doğal afetler toplumların sosyo-ekonomik ve antropolojik yapılarına göre büyük kamusal sorunlar oluşturmaktadır. Halkın bu kamusal sorunlar hakkındaki görüş ve düşünceleri basında yer almaktadır. Böylelikle, vatandaşın sesini duyuran bir araç olarak önem kazan basın, doğal afetler ile ilgili her türlü haberi kamuoyuna açıklama ve kamuoyu görüşlerini aktarmada köprü vazifesini görür.

Kamusal alanda bir diğer görevi, doğal afetler konusunda bireylerin bilmesi ve zarar azaltmak için alması gereken tedbirler ile kamu yönetiminin ve siyasi erkin üstlenmesi gereken sorumluluklar konusunda kamuoyu kanaatleri oluşturulması görevidir. Afet yönetiminde siyasi erkin tarafsız ve etkin kullanımı konusunda da basın monitör görevi görür.

Afetzedelere yapılan iç ve dış yardım organizasyonları, afet bölgesi yatırımları, afet bölgesinde afetzedelerin savunmasız durumlarından yararlanabilecek sosyolojik olgular -din gibi- araştırılarak toplumun bilgilendirilmesi basının kamusal alandaki konumunun gerekleridir. Basının doğal afet haberlerinde varoluş ve kendisini yeniden üretme biçimi, kendisinin de yer aldığı genel toplumsal sistem içerisinde, bu sistemi oluşturan toplumsal-siyasal-ekonomik güç ilişkilerinin eklemlenmesi çerçevesinde oluşacaktır. Doğal afetlerde birey ile içinde yer aldıkları grupları kendi günlük yaşam pratikleri dışında kalan olay ve oluşumlardan basın yoluyla kendilerine aktarıldığı kadar ve biçimde haberdar olup bilgilenecektir.

Başlangıçta doğal afetler ile ilgili olgu ve tartışmalar basına haber olurken, sonrasında basındaki haberler kamular için kamusal ortamın tartışma konuları

olmaktadır. Toplumsal iletişim toplumsal bütünleşmeyi sağlamaktadır. Toplumsal bütünleşme ikna gücüne, retorığe, otoriteye veya zora dayalı yaptırımlara değil yalnızca daha iyi olan argümanın gücüne bağlıdır. Böylece “Bir kamu oluşturmak üzere biraraya gelen kişiler alanı” olarak tanımlanan kamusal alanda doğal afetler ile ilgili yöneticiler ve olgular, kamusal alanda biçimlenen kamuoyunun yargılayıcı ve eleştirel kanaatlerinin huzuruna çıkarılmaktadır (Habermas, 1997:31-37).

Haber medyası doğal afetler ile ilgili toplumsal anlamı yeniden inşa ederken içinde yer aldığı toplumsal alan bütünü içindeki ilişkilerin dışında değildir. Aksine onların işleyişine ve içsel olarak inşasına yardımcı olur. Anlamlandırıldığı her olayı yapılandırırken ideolojik yapıya uygun olarak iktidar-bilgi-güç ilişkilerini yeniden üretir. Yani haber medyası “doğal afet olaylarını” anlamlandırırken toplumsal sistemdeki egemen söylemlerden, söylemlerin oluşum tanımlarından bağımsız hareket etmez (Cangöz., Gökalp, 2000:156).

Haber seçiminde iletişim kurumunun ekonomik çıkarları birincil belirleyicidir. Çünkü haber üreten kuruluşlar pazar ekonomisinin dinamikleri içinde üretim yapmaktadırlar. Haber seçiminde en etkin pozisyonda olan redaktörler, genellikle kurumun yayın politikası çerçevesinde hareket etmektedirler. Yayın politikalarına kimlerin belirlediği sorusuna İrfan Erdoğan şöyle yanıtlamaktadır;

“Medya politikalarını kim sağlar ? Özel teşebbüs tarafından sahiplikteki medyanın politikasını mülk sahibi belirler, tabi mülk sahibi medya politikası çizecek kadar eğitimi, veya neden sonuç ilişkileri kuracak kadar mental kapasiteye sahipse... Çoğunlukla genel politikayı yöneticilerine ileten mülk sahibidir. Mülk sahibinde politika anlayışı içinde yaşayan düzenin egemen ideolojisinin medya ile ilgili özel bir biçimidir. Medya politikaları çizen ve yürütenler ise ücretli yönetim kadrosudur. Bunların kararlarını da etkileyen ekonomik ve siyasal pazardır. Basının politikası öncelikle ideolojiktir ve gazetenin, mecmuanın içeriği bu politikaya göre ayarlanır. Haber politik olan gene ideolojik karadır ve sahipliğin anlayış tarzı egemendir. Bu politikayı da çizen ve yürütenler TV kanalı sahibinin sesine uymaya çalışan yönetici kadrosudur. Kamu kurumu sektöründe ise politikalar toplumsal siyasal kültür geleneklerine göre belirlenir ve saptanır. Buda kendini yasal biçimler olarak gösterir (Erdoğan, 1996:120).

Genel olarak medya her şeyi piyasayla bütünleştirmektedir. Kar, kamuoyunun serbestçe oluşumunun önüne geçmektedir. Haber önyargılıdır, bir gösterişten yana ya da olayların yorumundan yanadır. Hiçbir iletişim tümüyle yansız olamaz.

Haber yazan kişiler kendi geçmişlerini, inançlarını, ideolojilerini yansıtır. Gazeteciler de yansız değildir. Kimi haberler halk arasında anında yayılır, kimileri ise yalnızca küçük bir azınlıkça bilinir. Dramatik haberlerin yayılması çok daha hızlıdır (Ramonet, 2000:51). Doğal afet haberleri dramatik haberlere örnektir. Bir haber redaktörü kamu gündemi oluşturan pek çok kişinin ölümüne ve yaralanmasına yol açan bir doğal afet haberini asla atlamaya ya da arka plana atmaya cesaret edemez.

Doğal afet haberleri politik, ekonomik, psikolojik, sosyal ve ekolojik gibi zorlayıcı güçler tarafından biçimlendirilir. Galtung ve Rupe, bir haberin yayınlanabilmesi için sahip olması gereken başat haber değerlerini;

Seçkin kişilerle ilgili olması

Olumsuz olması

Güncel olması

Şaşırtıcı olması gereği olarak sınıflanmıştır (Fiske, 1999:128).

Doğal afet haberlerinde genel olarak afet çeşidine bağlı haber aktörü olarak ilgili bilim dalı uzmanlarının, afetzedelerin, yardım organizasyonlarının ve siyasal seçkinlerin yer aldığı görülmektedir. Elitlerin yer aldığı doğal afet olaylarının haber değeri yüksektir. Onlar çoğu kez baş aktör olarak olayları şahıslandırmakta ve yorumlamaktadır.

Doğal afetlerin yaratacağı dramatik etki nedeniyle karmaşa durumları, gerilimler, gözyaşı, ekonomik zorluklar, afet haberlerinin değerini yükseltmektedir. Kötü haber iyi haberi kovmaktadır. Yeni ve anormal olan kabul görmektedir. Gündemi oluşturmaktadır. Doğal afet haberleri haber programlarının yapıtaşlarıdır. Ölenlerin sayısı belirtildiği yada enkaz görüntüleri gösterildiği zaman izleyici ve okuyucular basına yönelmektedir. Normalin dışına çıkıldığı için haber ilgi çekici hale gelmektedir.

Doğal afetlerde kaçınılmaz unsurlar olan gözyaşı, öfke ve acı görüntüler sunan fotoğraflar kamu gündeminde basını güçlü kılmaktadır. Sözcüklere fazla önem verilmemekte, resimler, birincil ikna edici güç olmaktadır. Çoğu zaman doğal afetlerde yer alan haber fotoğrafları okuyucuyu bilgilendirme ve kanunun merkezindeki kavramı görselleştirmeye yaramaktadır (Gezgin, 1994:30-31).

Bernand Cohen'in dile getirdiği "*medya ne düşüneceğimizi söylemekle başarılı olmayabilir, fakat ne hakkında düşüneceğimizi söylemekle fevkalade başarılıdır*" ifadesi gündem belirleme yaklaşımının temel düşüncesini ifade etmektedir (Yüksel, 2001:24). Doğal afetlerin coğrafi konumu, ölü ve yaralı sayısının ekonomik hasarın büyüklüğü ile paralel olarak, doğal afet haberleri basının ana gündemini oluşturur. Cohen'in ifadesiyle de doğal basının gündemi, kamunun gündemidir. Basında yer alan afetler ile ilgili olumlu yada olumsuz söylem, kamuoyunun söyleminde tekrar inşa edilecektir.

Gündemde yer alan doğal afet haberlerinde basın topluma ulaşacak bilgilerde kendi ideolojik yapılanmasına uygun olarak önem sıralaması yapmakta belirli bir düzen içinde eleyerek sunulmasını yada öğrenilmesini sağlamaktadır.

Doğal afet haberlerinde hangi bilgilerin ve konunun toplumu ilgilendireceğine ve haber değeri taşıdığına karar vererek I. sayfa haber yapısı toplumu dikte ettirmektedir. Örneğin 7.5 büyüklüğünde bir depremin İstanbul'da hangi bölgelerde hasar yapacağı hakkındaki senaryolar, "*Işıkkara'nın Haritası*" "*Deprem sahilleri çok sert vuracak*" adlı haber birinci sayfada kısaca yer almış 13. sayfada da yarım sayfalık bir yer kaplamıştır (*Milliyet Gazetesi*, 19.03.2002:13).

Medya eleştirmenleri doğal afet haberleri içinde mest olmaktan bahsetmektedirler. Haberlerde somut enformasyon, yerini korku filmlerini aratmayacak korku sahnelerine bırakmıştır. Zaman zaman günlük dehşetin propagandası yapılmaktadır. Basında felaketler felaketimsi olmuş, kurban sayısı artan nüfusu ile birlikte artmış, çevre tahribatı ise gelişen teknoloji ile global boyutlara ulaşmıştır.

Basın doğal afetleri çoğunlukla izlenme oranlarını artırmak için dramatize ederek aktarmaktadır. Doğal felaketleri moralin çöküşü izlemektedir. İnsanlar kendilerine acıyarak haberleri takip etmektedir. Güvenin kaybolması, inandırıcılık krizi doğal afet haberlerinin odak noktasında çeşitli konularda uzman bilimadamları kaos ve rezaletlerden bahsederek sözde nutuklar çekmektedir.

Doğal afetler günlük konuşmaların bir parçası olmuştur. Doğal afette somut olgular ve çözüm yaklaşımları yerini dramatik sahnelere dövünen arada isyan eden insanlara bırakmıştır. Afet hayalleri ve senaryoları içinde insanlar mestedilirken her afet olayı kısa bir süre sonra unutulmakta ve hemen bir diğeri izlemektedir. Bu felaket tellallığı içinde politika ve medya afetleri yazılı hafızalar olarak kaydetmektedirler.

Haberlerde sunulan doğal afetlerle ilgili olgularda felaket sahnelerinin sansasyonel, hatta sadomazoistik bir cazibesi vardır. Bu açıdan haberlerdeki şüphe götürmeyen gerçeklik unsuru kendiliğinden bir fantaziye, duygusal vurgularla yüklü olan ve bazen kurgudan zorlukla ayırdelebilen imajlarla anlatılan hikaye şeklinde dramaya dönüşür (Esslin, 1991:35).

Doğal afetlerde haber dilinin ve resimlerin bayağılaştırılması, ölülerin yaralananların temsili neo-sömürgeci bir kötülük dizisi içinde yapılmaktadır. Pek çok insan kaybına yola açan daha fazla sayıda insanın zarar görmesine neden olan afet günlük olaylarla hatta bazen futbol karşılaşmaları ile aynı usluhta sunulmaktadır. Sonuç dehşet ve çılgınlığın normalleştirilmesi ve bu tür olaylara psikolojik hazırlılıktır. Her gün yüzlerce ölü haberi verilmektedir. Kanımızca, Baudrillard *“gerçek bir felaket olmayacak, çünkü sanal felaket koşullarında yaşıyoruz”* derken yaşadığımız medya felaketselliğinden bahsetmektedir (Baudrillard, 1995:29). Doğal afetlerde demokrasi kuralları basın için kendi retoriği doğrultusunda şekil kazanmaktadır. Basın doğal afet olgularını daha ayrıntılı ve doğru haber kaynaklarına dayandırarak vermekte ve gündemi daha uzun süre koruyabilmektedir.

Ayrıca basın, kendi sınırlı okuyucusunun durumuna bağlı olarak yazılı metinler üzerinde değişiklik yapabilir. Basının en büyük şansı belirli bir kitleye hitap

etme durumunda olmasıdır (Groombridge, 1993:106). Doğal afet haberlerini sunan manşetin yeri ve büyüklüğü okuyucuya haberin önemi konusunda bilgi verir.

John Whale'in sadece felaket haberlerinin ilgi çektiği şeklindeki tezi çok sayıda taraftar toplamaktadır. "İyi haber, haber değildir" yaklaşımı ne yazık ki "İyi haber, haberdir" yaklaşımından daha baskındır.

Basında yer alan doğal afetlerinin kamusal gündem oluşturmada belirleyici unsurlar, medya çalışanlarının eğitim, kültür, sosyal, ekonomik, politik ve dini değer yargıları, medyanın habercilik işlemini yerine getirirken kullandığı pratikler (haber değeri, haber yazım kuralları, zaman vb.) medyanın ekonomik-politik yaklaşımları (doğal afetlerde denetleyici sorumluluğunun medyayı denetleyenlerin sözcüsü rolü ile yapmak gibi) medyanın ideolojik eğilimlerinin etkisidir (medyanın herhangi bir ideolojiye yatkınlığı afet haberlerinin yeniden inşasında ve aktarımında belirleyicidir).

Doğal afet haberleri, içeriği basının gündeminde sürekli I. sayfa manşet haberleridir. Manşet haberleri genel olarak kamuoyu söyleminde sürekli yeniden inşa edilmekte ve sunduğu olgular karşısında kamuoyu medyanın yaklaşımları ile manipüle edilmektedir.

2.5.2- Basında Doğal Afetlere İlişkin Haber Yapılanması

2.5.2.1-Basında Doğal Afet Haber Söylemleri

Her söylem bir gerçeklik inşasıdır. Eylem ve etkileşimlerimizi belirleyen, içinde bulunduğumuz dünyevi hayatı anlamlı ve de anlaşılır kılan, dille ve dilde inşa edilen sosyal gerçekliklerdir. Birer söylem formu olarak tıbbın, ekonominin, psikiyatrinin doğa bilimlerinin inşa ettikleri gerçekliklerden söz edilebilir, çünkü her gerçeklik bir söyleme dayanır (Sözen, 1999:12). Bu bağlamda; doğal afet haber söylemi, bir sosyal gerçekliktir.

Söylemler hiçbir zaman ve hiçbir yerde tarafsız olmadığından, sosyal gerçeklik içinde sosyal ilişkilerde önemli etkiler yaratan doğal afet söylemleri de çok boyutlu ilişkiler halinde varolur.

Sosyal-pratik boyutta doğal afet haber söylemleri, toplumsal yaşantıda kurumsal ve organizasyonel yapıların sosyal analizini, psikolojik süreçte doğal afetin insan üzerinde yarattığı derin üzüntü-anksiyete, öfkenin gelişimini, ekonomik boyutta maddi değer ve insanın değer çatışmasını içermektedir. Zaman zaman doğal afet haber söylemi, insanların “sosyal kimlik”, “özne durumları” nı haber aktörü yaparken, ideolojik yapılanmada ise afette kamu yönetimi organizasyonları ile siyasi yaklaşımları ön plana çıkarır. Teolojik ve metafizik yaklaşımlar da doğal afet haber söylemi içinde yer alır.

Basın, özel olarak doğal afet haber söylemini oluştururken genel olarak da egemen söylemlerini doğal afetlerde yeniden üreten konumuna gelmektedir (Atabek, 2000:214). Teknolojinin kendi yapısındaki karmaşıklık arttıkça, toplumsal üretimle dolaysız ve dolaylı olarak ilgili tüm toplumsal etkinliklerde uygulanacak teknolojilere ilişkin kararların alınabilmesi için gerekli olan bilgilerin üretilmesi ve kullanılması da, klasik demokrasinin kendine temel aldığı ilkelere ters düşecek biçimde siyasal karar alma organlarının alt ve orta düzeylerinden uzaklaşmıştır.

Toplumun temsili kurumları ve organları ile iletişimde bulunma gereksinimi bile duymayan; Wright Mills ‘in İktidar Seçkinleri’ ndeki deyimi ile “sorumlular” denen toplumsal egemenliğin en üst çevrelerine geçmiştir. Bilimin konumundaki bu değişimler de teknolojiklere koşut bir evrim geçirmiştir (Oskay, 1993:300).

Doğal olarak, bilim ve teknolojideki değişimler, doğal afet haber söylemine de yansımıştır. Ancak doğal afet haber söyleminde insanların olayları değil, olayların imajlarının olduğu “*sözde olaylar*” yaşadığı, zaman zaman fantazyanın gerçekliğin yerini aldığı göz ardı edilmemelidir. Zira gerçekliğin yeniden inşası, belli mantık-silsilesi içinde ve belli ölçülerden belli bir sonuca varmayı gerektirecek nitelikteki bir toplumsal söylem içinde gerçekleştirilmektedir.

Medya dilinin popülist yaklaşımı kuşatacak şekilde olay ve haberleri transformasyona uğratarak, onları popüler söylem içine yerleştirmesinden doğal afetlerde payını almıştır. Transformasyon, algılamının subjektifliğiyle medyanın

doğal afetleri kavrayış ve yorum tarzıyla örtüşen bir şekilde ortaya çıkar. Bu süreç medya metninin yazılı, sözlü, görsel oluşma sürecini kapsamaktadır. Örneğin doğal afetler mühendislik bilimi söylemi olmasına karşın, doğal afet haber söylemlerinde mühendislik metin özelliği göstermemektedir.

Doğal afetler ampirik gerçeklikteki oluşumlarından farklı bir şekle bürünerek, dil kullanımına, ideolojilere ve güç alanlarına göre biçimlenmektedir. Örneğin:17 Ağustos Marmara Depreminde, 18.08.1999 tarihinde Milliyet Gazetesinin mahşeti olan “*Alçaklar*” başlığı ile mütahhitler hedef alınmış ve ilk gün afetin acı sorumluluğu ötekilere göre yeniden yapılandırılmıştır.

Doğal afet haber söylemleri, afet öncesinde medya söylemi gündeminde sansasyonel söylemlerinin dışında yer almaz. Kamuya yansıyan gündem, siyaset, ekonomik, din, eğitim, ve medya dünyamıza ilişkindir. Ülkemizde bilimsel kuruluşlar, üniversiteler üretilen bilgiyi konuşan dünyanın verisi olmaya dönüştürememektedir (Sözen, 1997:86). Aynı zorluk, doğal afet haber söylemleri içinde geçerlidir. Doğal afet yaşandığında afetin çeşidine ve büyüklüğüne bağlı olarak ilgili bilim adamları medyada söylemlerini dile getirme fırsatı bulabilmektedir. Doğanın insan ihtiyaçlarına uyarlanması ancak insanın diğer insanlarla girdiği toplumsal işbirliğinin büründüğü biçimler yoluyla gerçekleştirilebilir (Hall, 1999: 200).

Doğanın süre gelen değişimleri konusunda, gerçek bir enformasyona sahip olmayan birey ve toplumlar için doğa olaylarının bulunduğu biçim doğal afet söylemleridir.

Medyada doğal afet haber söylemleri , bir bölgede yaşanan doğal afetin ve afetzedelerin farklılaşan düzenini, onların hayata dair yeni anlam, pratik ve “değer imgesi” inşa etmelerinin temeli ile onları izleyenlerin doğal afeti bir bütün olarak kavrayabilmesi için imgeleri temsilleri ve düşünceleri bir arada sunan bir süreç içerir.

Medyanın doğal afet haber söyleminde gerçekliği yansıtan yada çarpıtan değil, yeniden kuran bir işleyişi vardır. Medya, bir yandan felaketlerin boyutlarını,

bilgisini kendi coğrafi sınırları dışına yayarken, diğer yandan da yaydığı bu bilgi aracılığı ile afete ilişkin bir anlam dünyası kurmaktadır. Politikacı, bilim adamı ve medya aktörlerinin arasında kurulan bu gerçeklik içinde birey ve halkın sözü, bu üçlü arasındaki mücadele ve uğraşlar boyunca yer alabilmektedir (Timisi., Çiler, 1999:204-214).

Haber medyasının, doğal afet haber söylemi, toplumsal formasyondaki hakim söylemlere eklenerek oluşur. Doğal afet haberlerinde zaman baskısı, kuramsal haber kaynaklarına ulaşılmasındaki güçlük nedeniyle, haber söylemleri öncelikli olay merkezli olarak göze çarpmakta ve semantik hafızada yer etmektedir.

Dünyada meydana gelen doğal afet olaylarının çoğu hakkında, bilgi edinimi ve kanaat oluşumu büyük ölçüde, milyonlarca kimsenin paylaştığı medya söylemine dayanır. Hemen hemen başka hiçbir söylem tipi bu kadar çok insan tarafından aşağı yukarı aynı anda paylaşılmaz ve okunmaz. Bundan dolayı doğal afet haber söyleminin güç potansiyeli devasa olup, haber raporlarının, şemalarının, başlıklarının ve üslubunun incelenerek siyasal, ekonomik, toplumsal ve kültürel iktidarın uygulanmasındaki etkilerinin betimlenmesi afet zararlarının azaltılmasında önemli rol oynayacaktır.

2.5.2.2-Basında Doğal Afet Haber Söylemlerinde İktidar Sahiplerinin Gündem Belirlemede Rolü

Genel anlamda haber söylemi; ülkelerdeki iktidarın öncelikle hakim olmak istediği yada hakim olduğu kamuoyu oluşturma ve yönlendirme aracıdır. Haber gerçekle bağlantılı yada gerçeğin ta kendisi olduğu sanılmasından dolayı en etkili medya içeriğidir. Doğal afet söylemleri gündem belirlemede, iktidar sahiplerinin çıkarlarına en iyi satatükoyu sürdürerek hizmet edebilir. Bu nedenle doğal afetler doğasında yer alan ve kendisini gündeme yerleştiren “haber değeri” açısından iktidar sahiplerini mest eder.

Bir medya kuruluşunun doğal afet haber yayın politikasının niteliği ve hangi siyasi iktidar yönünde olduğu haberlerden anlaşılmaktadır. Genel olarak doğal afet haber içeriğini “haberler” ve “öteki şeyler” olarak ayırmak mümkündür. Çünkü

basında yer alacak doğal afet haberinin seçimi, sunuluş biçimleri, haber söylemi, geniş bir yanıltmaca alanı oluşturabilmektedir. Haberlerdeki çoğu ürünler, oluşturma, yönlendirme teknikleri ile ortaya çıkarılmaktadır. Doğal afet haberlerinde gerçek dışı haberlerin bile iyi düzenlendiklerinde, uygun bir biçimde ve koşulda sunulduklarında bireyleri inanmaya yönelttikleri bir gerçektir.

Hedef kitlenin kimliği, toplumun yaşam biçimi, gelenekleri, doğal afetin niteliği, haberin kaynakları ve kimliği, afet haberinin yayılmasını isteyen çıkarı, hükümetin tutumu, verilen bilginin özelliği, neyin gizli tutulduğu ve ekonomik durumun halk üzerindeki baskısı doğal afet haberini etkileyen iktidar sahiplerinin gücüdür.

Halkın bilgili olmadığı ya da bilgi alacak kaynaklara sahip olma-dığı bir doğal afet kavramı bir komedinin ya da trajedinin belki de ikisinin birden öz sözü olabilir.

Bilgi her zaman cehaleti yönetir. Kendi kendisini doğal afet tehlike-lerinden korumak isteyen bir halkın kendisini bilgiden gelen güçle donatması şarttır. Ekolojik sorunların boyutları ve karmaşıklığı ile sürdürülmesi mümkün ekonomik büyüme kalıplarına geçişin güçlükleri, insanlığın önüne tehlikeli riskler çıkarmaktadır. Doğal afetler ne coğrafya, ne sosyolojik olarak sınırlıdır, ulusal sınır tanımaz, zengin-yoksul ayırımı yapmaz.

Doğal afet riski baskısıyla, (bu riskler hakkında yeni ve farklı görüşleri aktararak erken uyarı ve risk azaltma işlevleri gören kamu hizmeti medyaları) farklı çıkar gözeten iktidar gruplarının, farklı seçenekler dizgesini gözden geçirip kendi adlarına karar verirken gündem belirlemede ana yaklaşımlardan uzaklaşmadıkları görülür.

Foucault iktidarı; modern toplumun hayli farklılaşmış doğasını ve bilinçli öznelerden bağımsız olarak işleyen “çok biçimli” iktidar mekanizmaları olarak tanımlar. Modern iktidar, sayısız noktadan hareketle icra edilen “bağıntısal” bir iktidardır. Karakteri bakımından hayli belirlenmemiş durumdadır ve “*kazanılan ele geçirilen ya da parçalanan bir şey değildir*”. İktidarın karşı çıkabileceği bir kaynağı

ya da merkezi olmadığı gibi iktidarı elinde tutan öznelere yoktur; iktidar öznelere anonim oluklar ya da yan ürünler olarak rol oynadıkları an bir yapısal faaliyettir (Foucault, 2000:30-40).

Bu bağlamda; doğal afetler, modern iktidarların yapısal faaliyetlerinde de aksaklıklar oluşturacak büyük bir güç olduğu için kamusal anlamda da iktidar sahiplerinin doğal afet haberlerinin önünde bir gündem oluşturması pek mümkün görünmez. Bu noktada, doğal afet kavramında herkesin iliklerinde hissettiği büyüyen tehlikeye karşı hayatta kalabilmek endişesidir. Hayatta kalanın kendisi de korkmaktadır (Canetti, 1998 : 465).

Buna karşın, iktidar sahiplerinin beklentileri doğrultusunda doğal afetler konusunda aşırı basitleştirilmiş ve önyargılı habercilik kalıpları kamusal alanda gündem belirlemede olumsuz etkiler yaratmaktadır. Günümüzde doğal afet riskleri konusundaki yayınlar, hükümetlerin, büyük şirketlerin ve profesyonel bilgi imparatorlarının görüşlerini kelimesi kelimesine tekrar etmekten öteye geçmemektedir (Keane, 1993:158).

Farklı görüşler ileri süren bilim adamlarının görüşlerine ve izleyicilerin tüketimi için önceden hazırlanmış olmayan olaylara yeterli ilgi gösterilmemektedir. Profesyonel medya çalışanları doğal afetler, ve riskler konusunda yeterli ve doğru bilgilere sahip değildirler. Gelişen doğal afet olgularına medyada iktidar sahipleri birbirinden kopuk, sansasyonel haberler gözü ile bakarken, siyasi iktidar sahipleri afet yönetimindeki yetersizliklerinin örtbas edilebilmesi için suni gündem belirleme yaklaşımları da bulunmaktadır.

Medyanın “sistemik ve tutarlı bir şekilde başkaları pahasına belli kişiler ve gruplar yararına işleyen egemen bir değerler, inançlar, törenler ve kurumsal yardımları sürekli besliyor” olduğu savı kabul edildiği takdirde; medya kurumları içinde üreticilerin bir ürün ortaya koymak için, ellerindeki anlam üretim araçlarını kullanmalarını sağlayan bir toplumsal örgütlenmeyi evrimleştiği de yadsınamaz. Medya toplumsal pratiğin simgesel bir ürün ortaya çıkarmasına yarayacak örgütlenmeler içerir. İktidar sahipleri bu örgütlenmeler içinde ideolojik yapılandırmada önemli rol oynar (Hall, 1999:89-94).

İnsanların, nasıl edimde bulunacakları, bir ölçüde edimde buldukları durumların nasıl tanımlandığına bağlı olduğu kabul edildiği takdirde, her şeyin ya doğal bir anlamı olduğunu ya da şeylerin anlamı hakkında evrensel bir oydaşmanın olduğunu varsaymaktan vazgeçildiği sürece ve o ölçüde, belli olayların tekrar tekrar özel şekillerde anlamlandırıldıkları süreçler, toplumsal ve siyasal bakımdan daha bir önem kazanır.

Dünyada süregelen doğal afetlerde yer alan haberlerde, önceden mevcut beklentilerin çerçevesini parçalayan, güçlü toplumsal çıkarları içermesi ya da birbirine karşıt ve çatışan çıkarların sahnelenmesi söz konusudur. Çoğu zaman doğal afet haberlerinde gündeme gelen, iktidar sahiplerinin nesnel ideolojik bir iktidardır. Diğer bir deyişle afet olgularını belli bir yönde anlamlandırma iktidardır.

2.5.2.3-Basında Doğal Afet Haber Söylemlerinin Kamu Gündemi Belirlemedeki Rolü

Medyanın en önemli etkisinin dünyayı insanlar için düşünsel olarak düzenlenmesi ve organize etmesi olduğu söylenebilir.

Donald L. Show ve Maxwell E.McCombs medyanın gündem belirleme işlevini “*bireylerin düşüncelerini biçimlendirmek ve onlara algısal yapısını etkileme yeteneği*” biçiminde değerlendirmektedirler. Bu alanda son yıllarda önemli çalışmalarda bulunan Deaning ve Rogers ise yaklaşımı “*Medyanın bir süreç aracılığıyla farklı konuların görece önemliliğini bildirmesi ve kamuoyunu etkilemesi*” biçiminde tanımlanmaktadır (Yüksel, 2001:24).

Doğal afetlerde, toplumun en yüksek noktaya ulaşması kaçınılmaz olan öğrenme ve bilinçlenme ihtiyacı, mevcut tehlike ve riske karşı neler yapması gerektiğini, otoritelerin bu konuda ne tür önlemler aldıklarını veya alacaklarını öğrenme isteği doğal afet haber söylemlerini medyada gündemin ilk sırasına taşımakla kalmayıp, gündem belirleyen konuma getirmektedir. Doğal afetler tüm bireylerin ilgisini çekecek tüm haber değerlerini beraberinde taşımaktadır.

Medyanın yarattığı “gösteri toplumu” ölüm gibi son derece hayata dair sahici bir olguyu tepkisiz, suskun ve birazda zevkle izler hale gelmiştir. Doğal afetlerin ölüm, kan, nefret, gözyaşı ve dramatik sahneleri gündem belirlemede medya için kaçınılmaz haber kaynaklarıdır.

İnsanın insan üzerinde egemenliğinin hayata etkisi, onun doğa ile olan ilişkilerine de yansımaktadır. Doğal afetlerin sorun olması gelişmiş ve geri kalmış toplumlar arasındaki ilişkilerin düzenlenmesine daha sonra da bu ilişkilerin düzeltilebilmesi için, toplumların insanlar arasındaki ilişkilerini yeniden düzenlenmesine yol açmaktadır.

Doğal afetlerin olumsuz etkilerinin aslında insanın kendi içinde bölünmesinden kaynaklandığını, insanın insan üzerinde kurduğu “sultadan” ileri geldiği anlaşılmaya başlanmıştır. Bu sorunlar modern toplumlarda toplumsal konumu ne olursa olsun her sınıf ve tabakada insan için yaşamsal sorunlar haline gelmiştir. Bu bağlamda medya gündeminde uzlaşım söz konusudur.

John Berger *“Bir şeyi gördükten hemen sonra aynı zamanda kendimizin de görülebileceğimizi fark ederiz. Karşımızdakinin gözleri bizimkilerle birleşerek görünenler dünyasının bir parçası olduğumuzu bütünüyle inandırır bizi”* ifadesiyle imgelerin ne kadar gerçekçi olduğunu vurgulamaktadır (Berger, 1995 :8).

Doğal afet haberlerini takip eden medya izleyicisi afet imgelerinde kendini görür. Risk ve tehlike gelişimini merak eder. Zor durumda kendisi olabilirmiş hissine kapılarak toplumsal dayanışmanın ve siyasi otorite uygulamalarının her türlü gelişiminden haberdar olmak ister.

Foucault’un “insanlar kendilerini ve ötekilerini yönetirler” şeklindeki etkili deyişiyle doğa olayları, toplumsal sistem ve örgütlerinde açıklar veren insanları ve araçlarını etkileyerek doğal afete, afetler dramatik gösterilere, gösterilerde tekrar insanlara sunulurken insanların kendilerini ve ötekilerini yönetmekteki başarılarına ve afet olgularını hangi pencereden değerlendirmeleri gerektiğine farklı bir bakış açısı sunar.

Dramatik gösteriye dönüşen doğal afet haber söylemleri, insanın doğa ile evriminden bu yana mücadelesinde kat ettiği mesafeyi ve doğanın gücünün bilginin iktidarına karşı zaferini izledikleri gündemi belirleyen söylemlerdir.

Gözyaşı ve dramatik insan öyküleri akıl almaz kahramanlık hikayeleri ve mucizelerde yer alan haber aktörleri yerinde kendisinin de olabileceğini düşünerek endişeli gözlerle kendilerini medyanın söylemlerine bırakan bırakan kitleler, sürekli tüketerek iletilen yeni haber söylemleri, afet söylemlerinin yerini alıncaya kadar gündemi belirlemektedir.

Telkin ve yayılma yolu olan medya, doğal afet olgularını tekrar tekrar vererek kitleler arasında hızla yayılmasına katılımın artması sonucu duygusallığın, ardından şüphelerin dahi gerçeğe dönüştüğü, nefret, suçlu arama ve cezalandırma olgularının yer aldığı farklı doğal afet söylemlerini oluşturmaktadır.

Doğal afet haber söylemlerinde yeniden kurguya pek gerek yoktur. Afet bölgesinde yaşananlar olduğu gibi amatörce kaliteli olmayan bir kameradan da çekilse kitlelerde aynı etkiyi bırakacaktır. Yaşamı sürekli tehdit eden tehlikenin ne zaman olacağını bilmeyen kitle, duyduklarının daha fazlasını öğrenebilmek ve kendisinin bu tehlikeye karşı nasıl mücadele ve yardım edebileceği hakkında bilgi edinmek için afet haber şovunu reytinglerde birinci sıraya yükseltmektedir.

2.5.2.4- Doğal Afet Haber Söylemlerinde Etkin Olan Unsurlar

Doğal afet haber söylemleri; bireylerin afetleri nasıl bir değerlendirme eğiliminde oldukları ve ilgilerinin hangi yönde odaklandığı ile ilgilidir. İzleyicilerin afet olguları karşısında takındıkları olumlu yada olumsuz tavırlar haber söylemlerine olan tutumu yansıtır. Doğal afet haberlerinde tutumlar, genel olarak duygu ve hislerle ilgilidir ve haber metinleri duygusal bir zemin üzerine oturtulmuştur.

Çaresiz, yardıma muhtaç gözü yaşlı insanlar, çökmüş, harabe halinde kullanılmaz duruma gelmiş binalar, doğanın tahribatından mucizevi kurtuluş hikayeleri ve kahraman haber aktörleri metin içeriklerini zenginleştirir. Daha

önceden ifade edilmiş, benzer afet söylemlerini (bilimsel ve dini söylemler) haber metinlerinde yaşanan afetle kıyaslama imkanı verir.

Doğal afet haber söylemleri, izleyicinin kafasında afetin resmini çizer ve afeti biçimlendirir. Okullardaki eğitim, gazete, radyo ve televizyonlardaki haberler ve çoğu programlar, afet olaylarını içinde yaşadıkları “önemli” ve “genel” olan başat kültüre göre tasvir eder, yorumlarlar. Doğal afet söylemlerinin geçerlilik kazanabilmesi için iletilen mesajın, gönderimci tarafı ile alımcı tarafının başat kültür alanı içinde anlaşabilmelerini gerektiren kitle iletişimde, alımcı taraf bağımlı konumdadır eşit durumda değildir.

Bağımlı konumdaki insanlar, aldığı mesajı kendi konumuna denk düşen kendi alt kültürü içinde değil, toplumdaki egemenlik ilişkilerini taşıyan başat kültür içinde açılmayaacağı, doğal afet haber iletişim süreci; mesajları toplayan, kodlayan, iletimleyen tarafın değerlerine, normlarına, amaçlarına, siyasasına göre, önceden belirlenmiş bulunmaktadır. Burada söz konusu olan bağımlı konudaki tarafın egemen konum tarafından gerçek niteliği mistifiye edilmiş haberleri algılamak ve bunları başat kültüre göre anlamlandırmak yoluyla reel toplum içindeki rutin yaşamını sürdürdürebilmesine yönelik bir enformasyon sürecidir.

Bağımlı konumdaki tarafın, kendisine gönderilen mesajdan çıkaracağı anlamı, toplumdaki reel yaşamın biçimlendirdiği etik belirlemektedir.

Bu bağlamda etik ise, insanların bir bölümünün bağımlı, bir bölümünün ise egemen konumda haklı olmasını haklı gösteren, doğal sayan bir etikdir. Ünsal Oskay'ın belirttiği gibi medyanın haber metinlerinde seçtiği mesajların etkinliği kitlelerce başat kültürlerin içinde algılanabilmesine bağlıdır (Oskay, 1998 : 15-18).

Doğal afetler haber metinlerinde pozitivist doğa söylemi etkinliğini korur. Meta üretimi sayesinde insan, üretim kapasitesini arttırmış ve böylece doğa üzerinde denetimini sınırsız bir şekilde genişletmiştir; ama bu, aynı zamanda insanın toplumsal ilişkilerin üzerindeki denetimini yitirmesine yol açmıştır. Halbuki insanlığın en büyük hedefi doğaya egemen olmaktır. Afetin kaynağı, yüzyıllardan beri süregelen doğa olaylarıdır. Haber metinleri içinde, izleyiciyi içine alan, ölümün

soğuk sessizliğidir. “Ölüm doğa yasasıdır. Yıldırımlarla, depremlerle ve doğanın tüm donanımlarıyla karşı karşıya karşıyayız. O halde, bu doğa olaylarını ortaya çıkaran sebebin ne olduğunu araştıralım” diyen, Seneca I.Ö 62 yıllarında, insan-doğa ilişkisinde ölümün soğuk boyutunu yansıtmaktadır (Seneca, 1999:19).

Tarihte örneklerine pek sık rastlanan ve pek çok kişi tarafından yaşanmış yada medya sayesinde işlenmiş olan doğa olayları zaman zaman ortalığa korku salan, belirsiz karmakarışık büyük etkiler yaratan, doğal afetlere dönüşmektedir. Türkiye’de doğa olayları, genel olarak mitik hale getirilmiş korku üzerine temellenmiş söylemler olarak, alt kültürde dine dayalı kaderci yaklaşımı desteklemiş, gerekli önlem ve tedbirlerin alınması konusunda çalışmaları yavaşlatmıştır.

Devletin doğal afetler konusundaki “oluşumu engellemez, takdiri ilahi ve afet oluştuktan sonra ki yara sarma politikası” resmi söylemi ile halkın afetler konusundaki kaderci yaklaşımı, afetler konusunda tedbir alma ve bilinçlenmeye engel teşkil etmiştir.

Bu bağlamda; doğa olaylarını, doğal afete çeviren, sebep- sonuç ilişkileri, haber metin oluşumlarının vazgeçilmez unsurlarıdır. Bir diğer unsur ise bilimsel söylemlerdir. Bilim, artık teknolojik bir ikinci geliş değildir. Bilimin tekniklerine ve rasyonelliğine, toplumda merkezi bir yer tanınmış olması demek toplumdaki insanların akli ve efsanelerden ayrı korku ve doğa üstü varlıklardan uzak yaşamakta oldukları anlamına gelmemektedir (Chomsky, 1999), (Foucault, 2002:67).

Doğal afetlerde sosyolojik, teknolojik yada bürokratik rasyonelite, bireysel iradelerin ve düşünce yeteneklerinin, düz anlamda bir toplamı olmamaktadır. Doğal afetlerde bireyler açısından ortaya çıkan sorunların çoğu, manipilasyonun, yönetimin ve körükörüne itiat edilmişliğin bir sonucudur.

Toplumda çoğu kez bilimsel çalışmalar ve bilim adamları kendilerini açığa vurmaya gerek duymamakta yada elitist tavır ve bilimsellik ölçütünün kamu söylemine geçişe engel teşkil etmesi nedeniyle gündeme gelmektedir (Mills; 2000:276 -278), (Sözen; 1997:86). Ancak doğal afetler meydana geldiğinde, afetler

ile ilgili bilimsel söylemler ve bilim adamları medyaların haber aktörleri olmakta ve haber metinlerinin de haber kaynakları olarak, gündeme yön vermektedirler.

Birey kültürünün bir parçası olan din, çok önemli bir toplumsal kurum olup, kendisine inananları kaynaştırıcı ve birleştirici görev yapmaktadır. Doğal afetlere karşı tutumların oluşmasında ve siyasi kanıların ortaya konulmasında başta gelen din kurumlarının kültürel, toplumsal ve ekonomik çıkarları vardır. Genellikle bir baskı grubu gibi hareket ederler (Bektaş, 1996: 81-82).

Bazı doğal afetlerin sadece “ilahi-takdir” olarak anlamlandırılması, bu anlamlandırma sürecinin din- bilim dualizmi ekseninde kurulması ve günümüzde kabul gören bilimsel açıklamaları hedef alarak gayri meşrulaştırmaya çalışması, dinin doğal afet haber metinlerine etki eden unsurlardan biri olmasına sebep olmaktadır.

Dinin yüzyıllar boyunca toplumları biçimlendirdiği gözönüne alındığında, doğal afetlerde kamuoyu kanaatleri oluşumunda rol oynayan en önemli kaynaklardan biri olduğunu söylemek yanlış olmaz. Çünkü, büyük yıkıma ve can kaybına yol açan doğal afetleri, açıklayamamak ve anlamdıramamak, insanları isyana, ruhsal ve fiziksel çöküntüye itmektedir. Bu anlam arayışı, bireyleri ve yakın çevresini, afetlerin nedeni olarak “dini inanışları” görmesine neden olmaktadır.

Siyasi söylemi, doğal afet haber metinlerinin oluşumunda diğer bir unsur olarak, dışarıda bırakmak mümkün değildir. Çünkü sorun, insanların bilincini yada kafalarında ne varsa onu değiştirmek değil, siyasi, ekonomik, kurumsal hakikat rejimini değiştirmektir (Foucault, 1991, 2001b).

Doğal afet haber metinlerinin, ideolojik yapılanmasında, siyasal söylem Foucault'un “hakikat rejimi” dediği, bilgi ve hakikate göre yapılanıp üretkenlik ve olumluluk olarak görülmelidir. Her toplumun kendi hakikat rejimi, genel hakikat siyaseti vardır. Yani bir toplumun doğru olarak kabul ettiği ve işlev yüklemesini sağladığı söylem türleri; doğru ve yanlış önermelerin ayırt edilmesini sağlayan araçlar, hakikate ulaşmada değer biçilen teknikler ve yardımlar, neyin doğru olduğunu söylemekte yükümlü olanların statüleridir (Sholle, 1999:284).

Bu statüler, doğal afet haber metinlerinin temelini oluşturmaktadır. Eğer doğal afetlere karşı toplumsal afet kültürü ve bilinç yoksunluğu varsa, siyasal sorun, hata, yanılsama, yabancılaşmış bilinç yada ideolojide değil hakikatin kendisindedir. Bu nedenle, doğal afetler karşısında, nasıl oluyor da bedenlerimize boyun eğdiren, jestlerimizi yöneten, davranışlarımızı dikta eden sürekli ve kesintisiz süreçler ortaya çıkmaktadır sorusu önem kazanmaktadır. Siyasal söylemde, irdelenmesi gereken budur. Foucaultcu bakış açısıyla siyasal söylemde, *“iktidar aşağıdan gelir” yani yönetenler ve yönetilenler ile iktidar ilişkilerinin kökleri arasında her şeyi kapsayan bir karşıtlık söz konusu değildir*” ifadesi bu noktayı işaret etmektedir (Foucault, 2000:78).

Medya, doğal afetlerde, söylenebilir olanın alanını oluşturan bir görme tarzı, düzenleme ve yargılama yöntemi yada seçme ve tercih aracı yaratır. Öznellikler, iktidara içkin söylem düzenlenirken oluşan ortam yoluyla, belli bir iktidar biçimi tarafından oluşturulur ve bunun aracı haline getirilir. Elbette bu medyanın homojen ve bütüncül pratiğinin yarattığı bir proje değildir (Sholle, 1999:297).

Medyanın doğal afet haber metinlerinde, doğal afetleri temsil etme tarzı, tüm ideolojik yapılanma, toplumsal afet bilinci üzerinde etkin rol oynamaktadır. Söz ediminin bilgi nesnellliğini sınırlandırması ve ana söylemden belli biçimleri dışlaması bakımından, iktidar / bilgi ilişkilerinin bir yansıması, doğal afet haberlerinin her kademesinde mevcuttur.

2.5.3. Doğal Afetler ve Kamuoyu

İnsanı, bilinmeyen dokunuşundan daha çok korkutan hiçbir şey yoktur. İnsan kendisine değer şeyi görmek ve tanımak, en azından sınıflandırmak ister. Yabancı herhangi bir şeyle fiziksel temastan her zaman kaçınma eğilimindedir. İnsanlar etraflarında yarattıkları bütün mesafelerin nedeni bu korkudur.

İnsanın zor durumda kaldığında göstermiş olduğu farklı tüm tavırlar, fevkalade duyarlı tepkiler insanoğlunun bilinmeyene karşı korkusundan kaynaklanır (Canetti, 1998: 16). Nietzsche korkaklığı, “sonuçlar karşısında çağıl bir kusur” olarak

betimler (Nietzsche, 1998:58). İnsanoğlunu en fazla korkutan şey doğal çevresi içinde zaman zaman meydana gelen ve kendisiyle birlikte çevresini zor durumda bırakan doğal afetlerdir.

Doğal afetler korku hissi ile beraber karşılıklı acıma ve yardım hislerinin yanında bilinmeyene merakı da doğurur. Doğanın hışmına uğrayan insan, beklemediği, tahrik etmediği, hak etmediği bu saldırının sebebinin merak etmeye başlar. Bu tür afetlerin insana kazandırdığı olumlu kazançlardan birisi kendisiyle aynı korkuları, endişeleri paylaşan diğer insanlarla bir arada olma ve bir arada olmanın vermiş olduğu rahatlama hissidir. Daha önce hiçbir şeyin bulunmadığı yerde aniden beliriveren biraradalık gizemli ve evrensel bir olgudur. Doğal afetler ve kamuoyu bu noktada bileşir ve kamuoyu doğal afetlere karşı çözüm arayışına girer.

İlkel insan doğanın rüzgar, yıldırım, yanardağ patlaması, deniz ve benzeri çeşitli amillerini korkuyla beraber merak hisleriyle karışık keşfetmeye çalışmıştır. Bu amillerin çeşitli etkilerini, temsil ettikleri varlığın keyfi icraatı olarak yorumlayarak onları insan özelliklerine sahip varlıklar olarak kabul etmişlerdir. Bu dünyanın çeşitli ortam ve iklimlerinde yaşayan tüm ilkel insanlarda aynıdır. Bugünün gelişmiş toplumlarının geçmişinde de aynı safhalar mevcuttur.

Yunan mitolojisi incelendiğinde görülür ki Zeus'un çocukları insan yaşamının ve doğanın pek çok cephesini temsil eden tanrıları içerir. Örneğin Zeus hem baştanrı hem de gökyüzü, şimşek ve fırtına tanrısıydı. Çok tanrılı ve putperest inanışlardan tek tanrılı inanışlara kadar çeşitli düzeylerde din, hem tüm alemi açıklayan hem de bireyin yaşamını düzenleyen bir fonksiyona sahiptir. Yani hem bilim hem de hukuktur. Resimler ve heykeller perspektife göre değil resmedilenlerin toplumsal konumlarına göre çiziliyordu.

Dev tanrı betimlemeleri ortaboy kral ve kraliçeler, onları da mini mini halk ve savaşanlar izliyordu. Bu dönemlerde halk doğa olayları ile başedebilmenin tek yolunun tanrılara dua etmek ve adak adamak olduğu düşüncesiyle birarada tanrılarının, dua ayinlerine başkanlık eden büyücülerin yanındaydı. Kendisine ve çevresine zarar veren doğa olaylarından kurtulmasının başka bir yolu yoktu. Kuraklık ayinlerinde Kızılderili Kabilesi Kopilerin yağmur yağdırması için tanrılara dua

etmeleri gibi (Şengör, 1999:8).

Bu dönemde kamuoyu; toplumun varlığını tehdit eden yaşamı etkileyen doğal afet zamanlarında toplumun doğal afetlerle mücadele yollarını tanrılar ve dua ayinleri aracılığı ile güçlendirmek yönünde işlev görmüştür. Bir taraftan yaşanan afetlerin son bulması gereği kamuoyu tarafından istenirken, aynı zamanda toplumların zor durumlarda bütünleşmesi de sağlanmış oluyordu. Bir süre sonra insanlar mitolojiyi tatminkar hatta inandırıcı bile bulmamaya başlamışlardır. Nesillerdir Zeus'e çeşitli şekillerde dua edilmesine rağmen, fırtınalar kopuyor, insanlar telef oluyor, gemiler fırtınalarda kayboluyor, Poseidan'a adaklar adanmasına rağmen depremlerde şehirler yok oluyor, bütün yakarışlara rağmen bir tek ölü geri gelmemiştir (Şengör, 1999:9).

Tanrılarının dışında insanların bilebileceği bazı gerçeklerin varolabileceği fikri Milet'li Tales'e uzanır. Mısır'da Nil nehrinin taşması sonucu oluşan sellerden sonra tarlaların kadastro esnasında kullanılan geometrik ilişkiler Tales ile bir teoreme dönüşmüş ve Mısır'da piramid şeklinde anıt mezarlar dikmek veya tarlaların en az bir hata ile baştan çizilmesi sağlanmıştır. Tales tanrılarının izni veya yardımı olmadan, yalnızca aklını kullanarak "doğru" bilgiye ulaşabilmişti. O dönemdeki düşünüş tarzına göre doğanın her köşesini gözleyerek, anlatımla uyuşup uyuşmadığını kontrol etmek mümkün olmadığından doğa hakkında her anlatım varsayımsal kalmak zorundaydı.

Daha sonra bağıl kavramlar ilişkisi geliştirilmiş, ardından eleştiri yapma ve eleştiri ışığında varsayımları düzeltme alışkanlığı bilime ışık tutmuştur. Bugünkü modern doğa bilimleri bilgi düzeyine bakıldığında geçmişten günümüze ne kadar uzun bir zamanda büyük yol katedildiği açıktır.

M.Ö. 5. yy. Atina'da Sokrates ardından Platon toplumların yönetim biçimleri ile, bilgi edinme amacının kesin, tartışılmaz bilgi edinmek olması gereği, bilgi sahibi filozofların yönetimde olmaları fikirlerini geliştirdiler.

Aristo insan zekasının akıl denen bir marifetle gerçeği yakalayabileceğini varsayıyordu. Aristodan yüzyıllar sonra Alman filozof Kant okul marifetiyle

tümevarım yöntemi sonucu ulaşılan bilginin kesin olduğunu sanmıştı. Tüm bu doneler de insanlık doğal olarak yaşamasının temel noktası ve hayatta kalabilmek için yapacağı mücadelede bilginin ana malzeme olduğunu düşündüğü için kesin bilginin varlığına inanmıştır. Ancak her türlü bilginin her an yeni bir gözlem yeni bir mantıksal kurgu ile değişebileceği kamuoyu tarafından görmezlikten gelinmiştir.

Doğuştan itibaren içgüdüsel olarak annesine inanan insan tüm yaşamı boyunca da inanacağı bir otorite aramıştır. Hayatta kalabilmek, doğa ile mücadele edebilmek için insan ve oluşturduğu toplumlar hep en iyi, en doğru, kesin ve güvenilir bilgiye gitmeyi hedeflemişlerdir.

Sürekli olarak değişime uğrayan insan ve içinde yaşadığı toplum bilgiyi bazen tanrı fikrinde, bazen büyüde bazen de bilimde aramıştır. Hıristiyanlığın Avrupa'da yayılışı esnasında, okuma yazma bilmeyen derebeylerin, kralların hatta imparatorların çekişmesi, halkın bilgisiz ve özgüvensiz olması yönetimde yer alamaması, cahil papazları halk üzerinde din yoluyla oluşturduğu korku baskısı, depresyon, sel, salgın hastalıklar gibi olaylar karşısında yakarma dualarının dışında hiçbir şey yapılamayacağı inancı uzun yıllar kamuoyu bilincinin doğal afet konusunda gelişmesini engellemiştir.

Sekizinci yüzyıldan itibaren şahlanan Müslümanlık dokuzuncu yüzyılda bilhassa Halife Al-Ma'mun'un Bağdat Akademisini kurmasıyla birden bire uyarılığın yeni taşıyıcısı rolünü üstlenmiştir. Bilginin ve bilimin gelişimi ile coğrafya ve teknolojiye büyük atılımlar, keşifler yapılmıştır. Bir süre sonra akıl, vahiy karşısında ikinci sıraya atılmış ve büyük düşüş başlamıştır. Avrupa tekrar silkinmiştir.

Dinsel doğmanın önünde öğrenme ve bilgi peşinden gidene güç otorite ve zenginlik sunulurken insan hakları kavramları tekrar gündeme getirilmiştir. Kutsal kitapların dünya coğrafyası ve gelişimini doğru yansıtmadığı ve kanat hakkında gerçek bilgiyi dile getirmediği bu durumda insanın tek yapacağı şeyin aklın kılavuzluğunda yol almak olduğu insanlığın, çoğu tarafından benimsenmiştir.

16. ve 17. yüzyılda bilim ilerlerken tabii dinsel düşünce ve inancı ölmemiştir. Kamuoyu her zaman açıklayamadığı, mücadele edemediği ve kendisinin başa

çıkamayacağını düşündüğü doğa olaylarını dinsel söylemlerle açıklamayı ve bu doğrultuda hareket etmeyi benimsemiştir. Büyük tehlikelerin özü doğal olarak ölümdür. Tanrılar ölümsüzdür ve istedikleri zaman insanlara ölüm hükmünü verebilir. Ölüm hükmünü kabullenmek, dua ve yakarıшта bulunmakta başka yapabilecek bir şey yoktur. Çünkü sonsuz iktidar Tanrıdadır. Tanrının buyruğu emirdir ve emre karşı gelinmez.

Aydınlanma Felsefesi'nin ardından bilim ve düşün alanındaki gelişmeler doğa, fizik ve sosyal bilimler ve iletişim bilimleri üzerinde paralel gelişimler sağlamıştır. Kamuoyu tüm bu aşamalarda doğal çevresini denetleyebilmek, insanın doğa ile mücadelesinde doğayı kendi lehine kullanır hale getirebilme çabalarında zaman zaman dinsel inanışları ön plana çıkarmış zaman zamanda bilimsel çabaları desteklemiştir. Kamuoyu bilinci kamuoyunu oluşturan insan dokusunun doğal afetlerin neler olduğu nasıl oluştuğu ve mücadele yollarını öğrenmesi doğru bilgiye ulaşması ile mümkün olacağı günümüzde benimsenmiş yaklaşımdır (Şengör, 1999: 6-32).

Doğal Afetler her zaman korku ve merak hislerini doğurur. Yaşam boyunca doğa ile mücadele devam edecektir. Çünkü doğa ile ilgili daha keşfedilecek ve öğrenilecek o kadar çok bilinmeyen vardır ki uygarlık gelişimi bu bilinmeyenlerin keşfi ile paralel ilerlemektedir. Takip edilecek yolun ise şimdilik eleştirel akla yaklaşım olduğu yadsınamaz gerçektir.

Görüldüğü gibi, tarih düzleminde doğal afetler ve kamuoyu yaklaşımının odak noktasını inanışlar oluşturmuştur. İnanışlar kamuoyunun doğal afetler konusundaki kanaatlerini belirlemiştir. Bu kanaatlerde; az gelişmiş ülkelerde dini inanışlar ve kadercilik yaklaşımı ile insanlar kendilerini doğanın bir parçası gibi görmekte, doğaya teslim olup, onun kölesi olmaktadır, gelişmiş ülkelerde ise insanlar doğayı iyi tanıyıp, onunla birlikte olmak ve ona paralel yaşayıp ondan yararlanmayı öğrenmek için çalışmaktadır (Güvenç, 1980: 25).

Kamuoyunun doğal afetlere yaklaşımlarının etkileri toplumsal yaşamda afetle mücadelede kamu yönetimi ve sivil örgütlenmede de etkisini göstermiştir. Afet kültürü nesilden nesile ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre aktarılmıştır.

Gelişmiş ülkelerde bilimsel ve akılcı yöntemler ile doğa mücadelesi bilinçli kamuoyu desteği ile afet yönetim sistemi içinde araştırmaları ile devam etmektedir. Ancak, bilimsel ve rasyonel bir toplum da afet yönetim sistemine bir yer tanınmış olması demek, toplumdaki insanların akli ve efsanelerden uzak, korku ve doğa üstü varlıklardan uzak yaşamakta oldukları anlamına gelmez (Mills, 2000: 276). Kurban edilen hayallerinin arkasında tabiatın zayıflar için amansız ve merhametsiz güçlerini bulmaktadırlar (Le Bon, 1997: 99).

Bu nedenlerle, doğa ve doğal afetlerle mücadelede kamuoyu, tüm eleştirel düşünceler ve hayat felsefelerinde kendisini sürekli bir toparlanma ve karşılıklı meydan okuma konumunda bulacaktır (Foucault, 2001: 239).

Doğal Afetler karşısında soğukkanlılığımızı koruyabilmek için bize gerekli olan söylemdir, yani doğru ve akılsal söylemdir. Korkularımızla başa çıkabilmemiz; felaket olduğuna inandığımız şey karşısında yıkılmamızı sağlayacak olan şey, geleceğe karşı koyabilmemiz için gerekli olan donanım, doğru söylemler donanımıdır (Foucault, 2001: 141-142).

“Kamuoyu herhangi bir olay karşısında toplumun kendisinin hemen gösterdiği ve kendiliğinden bir tepki olarak karşımıza çıkan etkileridir. Bunlardan biriside lekelenmedir. Bu kamuoyunun en kusursuz cezasıdır. Her topluma göre farklılık gösterir, her suçun zararlılık derecesine göre derecelenir, kamunun saygınlığı geri vermesiyle geçersiz kılınabilir ve nihayet yalnızca suçluya dönüktür. Dolayısıyla bu, bir yasaya dayanılmadan, mahkeme tarafından uygulanmadan, bir siyasal iktidar tarafından saptırılmadan suça bağlanan cezadır. Mevzuat, kamuoyu tek başına suçları cezalandıracak kadar güçlü olduğu zaman zafere ulaşır ancak. Onur duygusunun biricik yasa yerine geçebildiği halka ne mutlu. Onun mevzuat diye birşeye neredeyse ihtiyacı yok” diyen Foucault kamuoyunun bilicli eylemlerinin ne kadar etkili olacağına vurgu yapar (Foucault, 2001b:62).

2.5.3.1-Doğal Afetlerde Kamuoyu Oluşumunda Medyanın Rolü

Doğal afetlerde kanaatlerin biçimlenmesinde önemli rol oynayan medya bir yanda mevcut siyasal dünyanın resmini çizerken bir yandan da toplumdaki diğer etki merkezlerinden kanaatlerin oluşumu için ipuçları iletirler öte yandan medya sahiplerinin görüşlerini yayarlar.

Günümüzde medya toplumun denetiminin sağlanmasında olduğu gibi toplumsal değişimin de başlıca araçlarından olan bir güç-iktidar kaynağı olarak görülmektedir.

Medya kamusal olayların yer aldığı bir alan oluşturur. Toplumsal yaşamda gerçekliğin ne olduğu konusunda tanılar medya aracılığıyla oluşmakta veya oluşturulmakta ve aktarılmaktadır. Dolayısıyla medya topluma sürekli bir “anlam sistemi” sunmakta, olağan ve doğal olan ile olağandışı ve doğal olmayanın neler olduğunu göstermekte kısacası normalin ne olduğunun başlıca belirleyicisi olmaktadır (Kaya, 1993:23).

Medya haberin, bilginin ya da en genel anlamıyla kültürün insan topluluklarına dağıtım işlevini gördüğüne göre toplumların düşünsel yapılarının oluşmasına ya da değişmesini önemli ölçüde etkiler. Ayrıca medyanın en önemli özelliği her yerde, aynı zamanda bulunabilme ve olay anında ileti aktarabilme özelliğidir. Belgesel bir nitelikte birlikte süreklilik ve düzenlilik taşırlar.

Bütün bu özellikleri ile medya doğal afetlerde bilinçli kamuoyu oluşumunda afet öncesi bilgi aktarımı ve erken uyarıda bulunma afette ve afet sonrasında meydana gelen tüm olaylara ayna tutmada ve haber vermede en önemli görevi üstlenmektedir. Dolayısıyla toplumun kanaatlerine yön verme olanağına sahiptir. Kamusal anlamda ise medya yönetenlere, egemenlere yani siyasal iktidarı kullananlara, yönetilenlerin davranışlarını etkileme ve denetleme yeteneği sunmak, bunun tam tersi olarak ta yönetilenlerin siyasal iktidarı eleştirme ve denetleme imkanı vermektedir (Kaya, 1985: 26).

Afet Yönetim Sisteminin işlerlik kazanmasında medyanın kamuoyunun oluşması, yönlmesi ve aktarılmasındaki etkisi yadsınamaz. Medya toplumsal ilişkilerde aracı rolü olan bir kurumdur ve geniş kitlelere eş zamanlı, dünyanın her yerinden ulaşabilmektedir. Dünyaya açılan bir pencere işlevi görmektedir. Sadece küçük grup ve ülke içinde değil, dünya üzerinde doğal afetlerde kamuoyunu uyarmakta, haberdar etmekte farklı kamuoylarının oluşmasına yön vermektedir.

Medya son yıllarda dünyadaki değişimlere ayak uydurabilen tek güçtür. Telekomünikasyon alt yapısı iyileştirilmiş, uydu haberleşmesinin getirdiği olanaklardan yararlanmış, bilgisayar teknolojisi yaygın kullanım alanı bulmuş, radyo-televizyon yayıncılığında devlet tekeli kaldırılmıştır (Korkmaz, 1997:17).

Bütün bunların sayesinde dünyanın herhangi bir yerinde meydana gelen doğal afete medya herkesten önce ulaşabilir, açıklayabilir, izleyebilir ve yorumlayabilir. Doğal afetler büyük insan kitlelerini etkilediği için her zaman medyanın haber sıralamasında en üst sıradadır.

Birey kanat ortamına ilişkin izlenimlerinin büyük bir kısmını medyadan edinir. Birçok durumda bireyin medyanın sunduğu haberlerden başka bilgi kaynağı yoktur. Doğal afetler konusundaki tek seslilik ve tek boyutluluk bireye sunulan mesajlar arasında seçim yapma şansını tanımamaktadır. Medyanın birde belirli kanaat ve konuları daha ön plana çıkarma şeklinde bir dillendirme işlevi vardır. Bu nedenle belirli bir kanaatin veya davranışın yandaşları ve karşıtları medyada eşit biçimde dillendirme olanağına sahip değildirler. Tartışmalı bir konuda medyada baskın olarak temsil edilen kanaat kendini daha kolay kabul ettirecektir. Çünkü bu kanaati benimseyenlere gereken argümanlar, sloganlar ve ifadeler medya tarafından verilecektir. Doğal olarak afetlerde kanaat ortamının belirlenmesinde medya tek başına belirleyici değildir.

Medyada doğal afetler ile ilgili yer alan söylemler, bireylerin dünya ile ilişkileri, doğa düzeninde yerleri, ortaya çıkan olayda bağımsızlığı yada bağımlılığı ölçüsünde kamuoyunda etkin olacaktır. Burada önemli olan nokta doğal afet olayı ortaya çıktığında medyada yer alan söylemlerin bireylerin emrinde ona yardımcı olacak söylemler olmasıdır. Bunun için de doğal afetlerde kamuoyu kanaatlerinin

oluşması için bireylerin medyadan nasıl yararlanacaklarını, dinleme, geçmiş ve anı değerlendirme, doğal afetler ile ilgili bilgileri hafızada tutarak, eyleme geçirme süreçlerinin olması gerekir.

Doğal afetlerde medya, kamuoyunu geleceğin olabirliği ölçüsünde uyarılmaktadır. Ancak medya iletileri medya izleyicisi tarafından seçildiği ve bazı farklı ideolojik yapılanmaları içerdiğinden zaman zaman doğal afet konusunda etkili kamuoyları oluşmamaktadır.

Medya doğal afetler konusunda kamu yönetimi ve kamuoyu arasında bilgi ve haber aktarımı işlevi görmekte, kamuoyu kanaatlerinin etkinliğinde önemli rol üstlenmektedir. Dünya üzerinde doğal afetlerle mücadelenin örneklerini de sunduğu için kamuoyuna afet yönetim sisteminde yaşanan sorunlarla ilgili olarak karşılaştırma olanağı da vermektedir. Medya hem halk arasında kanaatleri biçimlendirmede hem de karar vericilerin kanaatlerine etki yöneltmede önem taşır. Bir de bu özelliğe geniş kitlelere ulaşma ve yayma, yeni kanaatler aşılama ve eski kanaatleri değiştirme yetisi eklenince doğal afetlerde kamuoyunun oluşmasında ne kadar önemli olduğu ortaya çıkar.

Medyanın insanları kendine yöneltmesinin ilk koşulu halkın dertlerine sahip çıkması ve bunları bir ayna gibi yansıtmasıdır. Aksi takdirde medya ve toplum birbirinden habersiz iki nehir gibi kendi yataklarında akacaktır. Oysa bu iki nehrin birleşiminden elde edilecek yarar, kaçınılmaz biçimde yine kendilerine dönecektir. Bu yararın doğal olarak her iki tarafında kazanımlar sağlayacağı çok açıktır (Gezgin, 2000: 39).

Doğal afetler kuşkusuz toplumsal gelişimde bireylerin sosyal davranış geliştirmesi ve kendini ifade edebilmesi, afetlerde zarar azaltma ve afet yönetim kapasitesini geliştirme yönünde etkili kamuoyu kanaatleri geliştirmesinde önemli bir deneyimdir. Bu deneyimin daha sonra yaşanacak olan deneyimlerde olumlu sonuç vermesinde en büyük rol seçkin kanaat önderlerinin yer aldığı hem yol gösterici hem de ayna görevini üstlenen medyanındır.

Doğal afetlerde toplumsal barış ve uzlaşmanın sağlanmasında medyanın işlevinin ağırlıklı olarak hissedildiği, toplumun hak ve taleplerinin devlet otoritesini temsil eden siyasi iktidara iletilmesi işlevi, topluma doğru bilgi verme işlemiyle bir bütünlük oluşturmaktadır (Yalçın, 2000:217).

İçinde yaşadığımız yüzyıl kitle iletişim araçlarının hem sayıca hem de çeşitçe artış gösterdiği bir yüzyıl olarak değerlendirilebilir.

Bugün, gazete, dergi, kitap, fotoğraf, film, radyo, televizyon vb. kitle iletişim araçları kapsamı değişmekle birlikte dünya genelinde hemen hemen her evde kullanılır durumdadır. Özellikle gözönünde tutulması gereken önemli nokta, artık medyanın günlük kullanımda evlerde önemli ve vazgeçilmez konumda olmalarıdır. İnsanın ayrılmaz bir parçası haline gelmişlerdir (Tokgöz, 2000:53).

Medyanın amacı, kendinin ve egemen yapının her alandaki satışını yapmaktır (Erdoğan, 1999:41). Dolayısıyla medya günlük yaşam yerimizi ve bilincimizi işgal etmek için biçimlendirilmiş ev içi ve dışı ilişkilerimizin özelliklerini değiştirip belli kalıplar içine sokan ve günlük ilişki gündemimizi biçimlendirmemizde rol oynayan çok önemli bir güçtür.

Ülkemizin her zaman karşı karşıya olduğu doğal afet tehlikeleri ile toplumsal ve siyasi duyarsızlığı (apathy factor) gözönünde bulundurduğumuzda, medyanın yukarıda belirtilen işlevlerine, toplumun afet bilincinin artırılması, doğal afetlerle mücadelede yönetim ve haberleşme kalitesi ve güvenilirliğini artırılması ile afet anında uluslararası ve ulusal yardım kuruluşları ile koordinasyonu sağlama işlevlerini de ilave etmek mümkündür.

2.5.3.2- Kamuoyu Oluşumunda Doğal Afet Haber Söylemlerinin Rolü

Marx, insanların doğaya müdahale ettiklerini ve kendi maddi varoluş koşullarını yeniden üretmek için belli araçların ve aletlerin yardımıyla doğayı kullandıklarını savunuyordu. Ama, insanın gelişim tarihindeki çok erken bir noktadan itibaren, emek aracılığı ile doğaya yapılan bu müdahale, toplumsal olarak

örgütlenmektedir. Doğanın insan ihtiyaçlarına uyarlanması, ancak, insanın diğer insanlarla girdiği toplumsal işbirliğinin büründüğü biçimler yoluyla gerçekleştirilebilir.

Toplumsal örgütlenme tarzı, tarihsel olarak özgül olduğundan; toplum içindeki bireyler ve gruplar için, tanımlanabilir bir şekillenim, örüntü bir yaşam tarzını da beraberinde geliştirmektedir (Hall, 1999:199-202).

Bütün canlılar gibi insanda, doğayla etkileşimde bulunarak varlığını sürdürebilir. Diğer canlı türlerinden farklı olarak yalnızca insan, doğa ile etkileşimde kültürünü ortaya koyar. Araç ve gereçlerden, bu araç ve gereçleri kutsayan değerlerden, bu araç ve gereçlerle iş yaparken başvurulan örgütlenme biçimlerinden, iş görme ve işin eşgüdümlemesine ilişkin yöntemlerden, işbölümünün yarattığı insanlar arasında farklılaşmaları haklılaştırmayı ve kurumsallaştırmayı amaçlayan açıklama ve inançlardan oluşan kültür, insanın doğa karşısındaki etkinliğini artırır (Oskay, 1999:7).

Oskay'ın yaklaşımıyla doğal afet zararlarının azaltılabilmesi ve doğa olayları ile mücadele edilebilmesi için doğru toplumsal örgütlenmenin ve toplumsal afet kültürünün oluşması gereği ortaya çıkmaktadır.

Afet kültürü; insanların, henüz oluş zamanı önceden belirlenemeyen, yaşamı tehdit eden doğa olayları üzerinde, doğayı kendi kullanımı doğrultusunda alabilmiş olduğu önlemlerle, afet zararlarını azaltma kapasitesinin sonucu ve belgesidir. Afet kültürünün oluşumu, afet yönetim modellerinin gelişimi, siyasi erk ile bilginin eşgüdümünün örgütlenebilmesi, kamuoyu kanaatlerinin, doğal afetler konusunda ilgisinin yoğunlaşması ve afet politikalarının geliştirilmesinde, söz sahibi olmasıyla mümkündür.

Medyada yer alan doğal afet haber söylemleri, afet olduğu andan itibaren, kendiliğinden, toplumda ortak duyu oluşturur. Bu ortak duyu, bireylere sanki, oradaymış izlenimi verir. Bu ortak duyunun bir içeriği ve bir tarihi vardır. Günümüzde, afetlerde oluşan ortak duyu biçimleri, önceki yaşanan afet imgeleri ve izleri ile doludur. Ortak duyu, maddi temel ve karmaşık üst yapılar arasındaki ilişki, doğal afetlerde, toplumların kanaatlerinin oluşumunu etkiler. Toplum içindeki, tüm

farklı düzeyler arasında bir oydaşma ve kaynaşma etkisi yaratan, doğal afetlerde egemen yapı kayıp insan yaşantılarının ardından, ekonomik yapıya ve bilimsel söyleme temellenir.

Doğal afetler konusunda bilgi üretimi, düşünmenin, kavramsallaştırmanın ve sembolleştirmenin bir bütünü olarak afet haber söylemlerinde ifadesini bulur. Doğal afetler toplumsaldır. Bu nedenle, doğal afet haber söylemleri; toplumsal ilişkilerin doğasına, okuyucuların toplumsal olarak birlikte örgütlenme tarzlarına, ekonomik ve sosyal alt yapıya bağımlı olarak gelişecektir.

Medya dünyasının kendine ait içsel yasaları, kuralları, kodları ve uzlaşmaları, çalışma dinamiği de doğal afet haber söylemlerine yansiyacaktır. Afet haber söylemindeki, bu dinamik yapı, afetin kendinden kaynaklanan vurucu etkileri ile medya haber şovuna dönüşür.

Doğal afetlerde bilinçli bir kamuoyu, afet müdahalede başarının temelini de oluşturur. Gerekli önlemler alınmadığı takdirde, meydana geldiği bölgede, toplumsal bir felakete neden olan doğal afetlerde, basının kamu hizmeti ideallerinin başında gelen, kamuoyunu bilgilendirme ve uyarma işlevi, doğal afet haber söylemlerinin doğru ideolojik yapılara oturtulması ile mümkün olabilmektedir. Medya bu noktada, kamu-resmi otoriteler- siyasi erk ve afet bölgesi arasında bir haber köprüsü görevini üstlenmiştir.

İnsanların en temel hakkı olan haberleşme, yardım sağlama ve alma haklarının pratikte ifadesi doğal afet haber söylemleridir. Doğal afet haber söylemleri, yananlamsal kodlara, her şeyden önce toplum üyelerinin toplumun kurumlarına, inançlarına, düşüncelerine ve meşrulaştırmalarına dair sahip oldukları, toplumsal bilgi biçimlerinin yer aldığı söylemlerdir. Diğer haber söylemlerine göre, başat konumdadır. Bu durumda, günümüzde iletişim kanallarının açık olduğu, çoğulculuğun, çok sesliliğin yaşama geçirildiği ve hukuk devleti güvencesinden yararlandığı demokrasilerde, kamuoyunu etkileyebilmek; biçimde dolaylı olsa bile özde doğrudan doğruya iktidarı etkilemektedir.

Afetle mücadelede resmi ve siyasi otoriteler kamuoyunun benimsemeyeceği,

sert tepki göstereceği, bir doğrultuda karar almak istemez. Afetlerde zarar gören insanlar üzüntüyle beraber belirsizlikler içinde, başına gelen felaketin sorumluluğunu yükleyecek birilerini arar. Yakınlarını kaybetmiştir, korkmuştur, büyük maddi kayıpları vardır, geleceği bir anda yok olmuştur. Kaderci bir yaklaşım, söz konusudur.

Medya izleyicilerinde, hümanist duygular toplumsal tepkiye dönüşür. Büyük bir toplumsal dayanışma rneği sergilenir. Bu döngü içinde, doğal afet haber söylemlerinde yer alan haber aktörleri; siyasiler, afetzedeler, sivil toplum örgütleri, afet müdahale yöneticileri ve her platformda afeti tüm boyutları ile tartışan bilim adamlarıdır. Doğal afet bölgesinde yaşananlar, bütün coğrafyaları ve etnik kökenleri, sınıf ve milliyetleri, din ve ideolojileri aşar ve bu anlamda afetin bütün insanlığı birleştirdiği söylenebilir.

Doğal afet haber söylemlerinin gelişiminde yer alan, kanaat önderleri -gazete muhabirleri, editörler, bilim adamları afetzedeler ve siyasiler- yorumları ile izleyicilerde, afet ve müdahale süreçleri hakkında, belli görüşlerin benimsemesi ve yayılması konusunda medya da etkindir.

Kamuoyu tutum ve kanaatleri doğal afet haber söylemlerinin içerdiği bilgiler, alınan kararlara ilişkin yorumlar, araştırma ve tartışma konuları, çizilen afet tablosuna göre gelişim göstermektedir. Afet bölgesinde sürdürülen çalışmalarda kaynak aktarımı, ihtiyaçların giderilmesi, alınacak tedbirler, tehlike ve riskler ile ilgili kamuoyu desteği ve ilgisi afet müdahale sürecinin başarısı için gereklidir.

Medyanın kamuoyu gündemini belirlemesinden kaynaklanan büyük gücü, doğal afet haber söylemlerinin oluşumunda da medyayı ön plana çıkarmaktadır. Afet olgularında medya yoluyla yayılan doğal afet söylemlerinin doğru bilgileri içermesi önemlidir çünkü medya, afet olgularını aktarırken söylemleri yeniden inşa yeteneğine sahiptir.

Doğal afet haber söylemlerinin, afetler konusunda bireylerin tutumları, dünya görüşleri ve davranışları üzerinde etkileri önemlidir. Küreselleşmenin tartışıldığı, sanayi sonrası toplumlarda da , doğal afetlerin artan bir hızla yıkıcı özelliklerinin can

ve mal kaybına sebebiyet vermesi, medyada yer alan doğal haber söylemlerinin önemini bir kez daha vurgulamaktadır. Kamuoyunun oluşması ve yayılması, toplumsal bütünleşme ve doğal afetlere müdahale de istenilen kaynak aktarımının sağlanması, acıların hafifletilmesi ve eskisinden daha sağlıklı bir ortamın oluşturulması açısından önemlidir.

Doğal afet haber söylemlerinin Boudrillard'ın tarih bilinci olmayan kitleler olarak tanımladığı kitlelerde afetler konusunda tekrar bilinçlenmesi açısından kanaat oluşumunda ne derece önemli olduğunun altını çizmek gerekir. Ayrıca, günümüzde basının gündemine aldığı, yer verdiği konuların kamunun da gündemine girdiği ve kamu tarafından önemli olarak algılandığı, basında yer almayan konuların ise önemsiz olarak nitelendirildiği görülmektedir. Bu ise bireyin yaşamına ilişkin düzenlemeler yaparken kendisine bir referans veya dayanak noktası aramasından kaynaklanmaktadır (Işık, 2001:152).

Dolayısıyla; afet zararlarının azaltılması ve afet kültürünün oluşabilmesi için doğal afet haber söylemlerinin bireyin aradığı referans veya dayanak noktası olma zorunluluğu vardır.

2.5.4. Afet Yönetim Sistemi ve Kamuoyu

Toplumun işleyişini önemli ölçüde etkileyerek, geniş ölçekli insani, maddi veya çevresel kayıplara yol açan doğal afetler ile mücadele de kamu yönetimini temsil eden Afet Yönetim Sisteminin etkinliği ile başarısı bilinçli kamuoyu oluşturarak desteğini sağlamasıyla mümkündür.

Afet yönetim sisteminin zarar azaltma, önceden hazırlık, müdahale, uygulama, rehabilitasyon safhalarının odak noktasında insan yaşamını korumak vardır. Bu nedenle doğal afet öncesi sırası ve sonrasında yapılması gerekenler ile doğal afetler ve afet yönetim sistemi hakkında kamuoyunu bilgilendirilmelidir. Bu sayede doğru ve akılcı söylemler ile birey ve toplumsal davranışlar örgütlenebilecektir.

Kamu işlerinin yürütülebilmesi için kamuoyu ile gerekli oydaşmanın sağlanması gerekir. Childs göre; *“Çoğunluk yeterli değildir; oy birliği de şart değildir,*

fakat kanaat öyle olmalıdır ki, azınlık o kanaati paylaşmasa bile korktuğu için değil, inanışlarından dolayı onu kabul etme zorunluluğunu duymalıdır (Oskay, 1993:129).

Doğal afetler de herkes aynı tehlikeyle karşı karşıya kalacağından, kamuoyu; eğer uygun şekilde bilinçlendirilip manipüle edilirse dinamik bir oluşma süreciyle afet müdahale içinde etkin yerini alacaktır.

Afet yönetim sistemi, demokratik bir yönetim sistemi değildir. Yasalar ve kurallar gereği, insiyatif sahibi yöneticiler ve çalışanların verimli çalışmalar ile, doğal afetler ile mücadele de yapılması gerekenlerin planlanıp uygulamaya konulması ve değerlendirilmesi döngüsü içinde sürekli devinim halindedir.

Afet yönetim ve müdahale politikalarının belirlenmesi, gerekli yönetim yapısının oluşturulması, kaynak ve kapasite geliştirilmesi, ulusal ve uluslararası yardım kuruluşları ve ilgili tüm yetkili birimlerle koordinasyon sağlanması ile eğitim ve öğretim başlıca görevleridir.

Afet yönetim sistemi içinde görev alan tüm birimler eşzamanlı ve koordineli çalışmak zorundadır. Sistemin her aşamasında toplum ilk sırada yer alır. Dolayısıyla toplumun katılımı afet yönetim sisteminin başarısıyla paraleldir. Sosyal, ekonomik veya kültürel ilişkiler sonucu topluluklar arasında da etkileşimler olur, bu nedenle bölgesel çalışmaların, o bölgeye ait nüfus, sosyal yapı, kültür, ekonomik alt yapı ve çevre faktörleri de analiz edilmelidir. Zira toplumların genel kamuoyu kanaatleri ile küçük grupların kamuoyu kanaatleri arasında da farklar olabilir. Bu arada bireyler arasındaki duygu ve inanç bağları da gözardı edilmemelidir (Ermiş, 2002:15).

Siyasi sistemin bir yapısı olan afet yönetim sisteminde iktidar merkezi ve hele iktidarın kararları ile ilişkisi kurulamayan bir kamuoyundan bahsedilemez. Kamuoyu ile kamuoyunun belirlediği toplumda mevcut olan rejim, yapı ve örgütlenme arasında canlı bir ilişki vardır. Dolayısıyla doğal afetlerde oluşan kamuoyu toplum rejiminin ve yapısının oluşturduğu alt yapı üzerinde gelişen bir üst yapıdır. Demokratik sistemlerde kamuoyu kendiliğinden belirirken, sosyalist rejimlerde yönetici kadro tarafından oluşturulur.

Kamuoyu desteğini alamamış, eleştirilerine maruz kalmış afet yönetim sistemi yöneticileri, kendilerine yöneltilen baskıları, iddiaları ve istekleri cevap vermek zorundadır. Genel olarak eğer afet müdahale sistemi afette başarılı bir süreç izlemezse, gerçek anlamda kamuoyu, şu ya da bu kaynaktan aldığı güçle kanaatlerini karar verme yetkisi olan alanlara duyurma olanağı bulup, kararı etkileme gücüne sahip olabilecektir. Doğal afetlerin kamuoyu üzerinde en büyük etkisi bütünleşmeyi sağlamasıdır.

Doğal afetlerde oluşan kaotik durum yol gösterici otorite yokluğuna yol açar. Bu durum çoğunluğun kanaatlerine bu kadar sıkı sıkı sarılmasının nedenidir. Büyük bir tehlike daha çok bütünleşmeyi gerektirir, daha çok bütünleşme ise kamuoyunun daha sert tepkileriyle zorlanır (Neuman, 1998:160-161).

Afet yönetim sistemi kamusal hizmet anlayışıyla hareket ettiği için tüm toplumun bireylerine aynı nesnel kıstas ve ölçüler dahilinde koşulsuz olarak o bireylerin “hak”kı olanı, vermekle yükümlüdür (Laçiner, 1999:14). Doğal afetler ile mücadele de doğa ve doğal afetler konusunda bireylerin ve dolayısıyla da toplumun eğitimi, vazgeçilmez unsurdur. Eğer bireyler bilgiden yoksun bırakılırsa doğal afetlerde kamuoyu söylemi dinsel ve tinsel öğelerden ileri gidemez. Kadenci bir yaklaşımla kaybedilenler kaybedilir, bir daha yaşanacak olan afete kadar yaşananlar tarihin sayfalarına gömülür. Gerek yasal gerekse kanunsal anlamda hiçbir tedbir alınmaz, acı ve ızdırap içinde bir araya gelmiş kamuoyu tekrar gündeme gelir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

1923-2000 YILLARI ARASINDA TÜRKİYE'DE DOĞAL AFET HABER SÖYLEMLERİ

3.1- AMAÇ VE YÖNTEM

Araştırma, 1923 – 2000 yılları arasında Türkiye’de yaşanan doğal afet olgularının afet müdahale sürecinde, basında yer alan haber ve yorumlarını değerlendirmeyi, basının kamu yönetimi ile yardım organizasyonları arasındaki ilişkilerini, kamu yönetimi ile var olan görüş ayrılıklarını ya da sınırlandırmayı belirlemeyi ve bu süreç içinde basının afet yönetim sistemi içindeki yerini tanımlarken doğal afet olgularının kamuoyu tarafından anlaşılabilirlik paradigmasını ortaya koymaya amaçlamıştır. Bu amaca uygunlukla da, insan yaşamına zarar veren doğal afet olgularının ifade edilmesinde oluşan farklı kamuoylarını belirlemeyi hedeflemiştir.

Çok sayıda doğal afet risk ve tehlikesine açık olan ülkemizde; 1923-2000 dönemini kapsayan tarihsel süreç içinde, basında yer alan doğal afetlere ilişkin yerleşik söylemler, “*Söylem Analizi Yöntemi*” ile ortaya konulmaya çalışılmış, doğal afetler ile ilgili medya haberleri incelenmiş, toplumsal gelişim ve değişim paradigması içinde Türkiye’de afetlerle mücadelede, bireylerin gereken tedbirleri neden almadığı sorusu sorularak, medyada yer alan afet söylemlerini ayakta tutan istenç ve destekleyen stratejik düşüncenin ne olduğu açıklanmıştır. Zira; Foucaultcu söylem analizi, söylemsel pratiklerin düzenlilikleri üzerinde, bilginin anlatımındaki düzenliliği açıklar ve belli bir dönemde toplumun tanımını veren kurallar bütününe ortaya koyar (Sözen, 1999:67).

Çalışmada; belirtilen tarihsel süreçte Türkiye’de yaşanan doğal afetlerle ilgili basının tirajı yüksek gazetelerinde yer alan doğal afet söylemlerinin; nasıl anlamlandırıldığı, hangi anlatım biçimlerinin kendini muhafaza ve idame ettirdiği, hangi söylemlerin herkes tarafından geçerli kılındığı, hangilerinin unutulduğu ve hangi söylemlerin yeniden inşa edilerek işler kılındığı, üzerinde çalışılmıştır. Basında doğal afet olgusuyla ortaya çıkan, ne yapıldığı ve ne söylendiği ile ilgili doğal afet söylem pratikleri, toplumsal değişim dinamikleri içerisinde ortaya konulmuştur.

Basında yer alan haber metinleri, doğal afet söylemlerinin ortaya çıktığı ve işlevini yürüttüğü güç, hakimiyet ve çatışkı ilişkilerinin bir anahtarını verirken, bu sayede de hem taktik hemde politik olabilen ve bundan dolayı da stratejik bir söylem (bilimsel söylemin bile) analizi için malzeme sağlamaktadır (Foucault, 1999).

3.2- KAPSAM

Çalışma kapsamına Türkiye’de 1923-2000 yılları arasında yayımlanan ve basın tarihi açısından dönemin tirajı yüksek, etkin gazeteleri olan *Akşam*, *Ulus*, *Cumhuriyet*, *Hürriyet* ve *Milliyet* gazeteleri seçilmiştir. 5 gazetede yer alan doğal afet haber ve köşe yazıları (deprem, sel baskınları, heyelan, salgın hastalıklar) afet oluşum ve müdahale sürecinde 15 günlük süreyle gazetelerin bütünü dikkate alınarak incelenmiştir. Ülkemizde çok sayıda deprem yaşandığından deprem haberlerinde, 2000’inin üzerinde can kaybı oluşturan, 6.5 şiddetinin üzerinde meydana gelen depremler seçilmiştir. Arşivlenen ve yorumlanan toplam 2687 doğal afet haber ve köşe yazısının, gazetelere göre dağılımı aşağıda verildiği gibidir.

Tablo 10- İnceleme Kapsamına Alınan Gazetelere Göre Doğal Afet Haber Dağılımı

Doğal Afetler / Gazeteler	6.5 şiddeti ve üstü ile ölü sayısı 2000 üzerinde olan depremler	Sel, Fırtınalar	Heyelan-Çığlar	Salgın Hastalıklar (Kolera,Sıtma)	Toplam
Akşam Gazetesi	124	25	5	14	168
Ulus Gazetesi	191	49	8	19	267
Cumhuriyet Gazetesi	889	104	14	37	1044
Milliyet Gazetesi	540	53	17	9	619
Hürriyet Gazetesi	521	50	10	8	589
Haber Sayısı Toplamı	2265	281	54	87	2687

3.3- SINIRLAMALAR

Basının dışında, afet ve afet müdahalede kamuoyu oluşumunda etkili olan görsel medya ve internet yayınlarının, daha geniş bir süre ve maddi kaynağa ihtiyaç duyulması nedeniyle araştırma kapsamı dışında bırakılması ve konu ile ilgili bilimsel çalışmaların sınırlı olması doğal afet haber yapılanması ile ilgili araştırmanın sınırlamalarını oluşturmuştur.

3.4- TÜRK BASININDA DOĞAL AFETLERE İLİŞKİN HABER YAPILANMASI

3.4.1-Türk Basınında Doğal Afet Haber Metinleri

Medya, konuşulabilir olanın alanını yaratan bir görme biçimi, düzenleme ve yargıla yöntemi, seçme ve tercih aracı yaratır (Sholle, 1999:302). Bu söylem düzeni içinde; doğal afet haber metinlerinde anlamlar metin ve okuyucular arasındaki etkileşimler içinde üretilmektedir.

Anlam üretimi, doğal afetin ve okuyucunun da eşit biçimde katkıda bulunduğu dinamik bir edimdir. Bu bağlamda doğal afetlerle ilgili haber metinleri ve okuyucu kaynaşmış bir kültürün ya da alt kültürün üyeleri oldukları zaman bu etkileşim sorunsuz ve zahmetsizdir. Haber metninin çizdiği yanamlarla ve mitlerle izleyiciler tam olmasa da uygun biçimde uyum sağlamaktadır.

Doğal afet haberlerinde anlamı okurla metin birlikte üretmektedir ve bu işbirliğinde okur, başat değer sistemine ve topluma belirli ilişkiler dizgesiyle bağlı olan biri olarak inşa edilmektedir. Haber metninde, konuşma davranışı bilgiyi getirir, bu süreçte, doğal afetlerin meydana gelişi ile ilgili bilimsel söylemle beraber resmi ve kamuoyu söylemlerinin, haber metni içinde geliştirildiği görülmektedir.

Barthes'in ifadesine göre metin, bir gösterilenler yapısı değil, bir göstergeler galaksisidir. Dolayısı ile metin çoğuldur ve doğal afetlerde toplumsal yapı ile kültüründe varolan göstergelerinin bir yansımasıdır (Fiske, 1996). Doğal afet haber

metni, konuşan-işiten, yazan-okuyan arasında gerçekleşen dinamik bir süreçtir.

Dünyada meydana gelen afetlerin çoğu hakkında bilgi edimi ve kanaat oluşumu, büyük ölçüde milyonlarca kişi tarafından paylaşılan medya söylemine ve dolayısıyla haber metnine dayanır. Haber metni içinde, sözcük seçimleri belli bir ideolojik seçim ve tavrı yansıtır. Dil ve söylem, toplumdaki güç-iktidar ilişkilerinin dayandığı, cinsel, etnik dinsel farklılıkların yansıdığı bir mücadele alanıdır.

Dil içinde mücadele söylemlere ilişkin bir kavramdır. Sözcüklerin anlamı, diğer bir deyişle vurgusu, söylemler içinde oluşur (İnal, 1996:119). Tüm bunların yansımaları da doğal afet haber metninde görmek mümkündür. Doğal afet haber metni, herhangi bir afet olayında toplumsal söylem ve sosyal pratiğin örneklerini yansıtmaktadır.

Doğal afet haber metinlerinde, söylem tiplerini, başlıklarını, enformasyon miktarı ve başlığını, argümanların seçimini ya da sansür edilmesini ve retorik işlemlerin doğasını belirleyen entelektüeller ve anlam söylemleridir. Haber metinlerinde kanaatlerin, tutumların ve ideolojilerin oluşumu ile yeniden üretimi; bilginin strateji ile denetimi, kısıtlı başlık seçimi, toplumsal ve siyasi geçerlilik yoluyla yeniden oluşturulur.

1923-2000 yılları arasındaki tarihsel süreçte Türkiye’de, doğal afet söylemleri, haber metinlerine; Türk toplumunun nasıl bir siyasi ve sosyo-ekonomik değişim gösterdiği ile ilgili açıklamalar şeklinde yansımıştır. İnsanların doğru olana değil, yaşadıkları ve algıladıkları dünyanın yaşam ritüellerine göre yönelim gösterdiği görülmüştür.

Doğal afet haber metinleri, toplum ve bireylerin sosyal kimlik ve ilişkileri ile bilgi ve inanç sistemlerindeki farklılıklarında yaşanan değişime ayna tutmaktadır. Örneğin; 1939 yılında yaşanan Erzincan depremi ile başlayan “*Zavallı ve Fakir Doğu*” söylemi, 1999 Marmara depreminde yerini “*45 Saniyelik Eşitlik*” söylemi ile depremlerin sadece Doğu da büyük yıkımlara yol açmadığı gerçeğine bırakmıştır.

Doğal afet haber metinlerinde kullanılan dil ve haber retorığı, evrensel kurallara dayandırılmaya çalışılırken, gözyaşı yüklü mucizevi kurtuluş hikayeleri ile özel hayata yönelik afet mitleri ve kahramanları yaratmaktadır. Haber yapılanması, ortaya çıktığı şartlar kapsamında kurgulanması gerekirken, doğal afet metinleri genel özellikler kazanmaktadır.

Köşe yazılarının çoğunda, 1939 yılında yaşanan Erzincan Deprem başta olmak üzere 1999 yılında yaşanan Marmara Depreminde de yaşanan yıkım ve acı, olası İstanbul depremi ile beraber yorumlanmıştır. Türk basınında, doğal afet haber metinleri zaman zaman manşet haberleri de kapsayan, salt bireylere ve kurumlara yönelik temsiller kullanmaktadır. Örneğin; *"Suçlu, önlem almayan devlet"* 06.11.1995 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'nde köşe yazarı Mustafa Balbay'ın haber başlığında olduğunda gibi. Bu bağlamda, toplumsal bir sorun olan doğal afetin suçlusu bir birey ya da kuruma indirgenebilmektedir.

Doğal afetler toplumun sosyo-ekonomik yapısını etkileyişine dair olduğundan doğal afet söylemlerinin yer aldığı haber metinleri kamusal tartışmanın şüphesiz her zaman gündemlerini oluşturabilmektedir. Her dönemde simgesel iktidarın, haber başlıkları ve enformasyon sürecine dair düzenlemelerine rastlanmaktadır. Uluslararası medya dünyası ve kamuoyu Marmara Depremine basın entelektüellerinin deyimi ile *"asrın felaketi"* olarak algıyarak yorumlamış ve yorum depremin popüler haber başlığını oluşturmuştur. *"Asrın Felaketi"* (19.08.1999 tarihli Hürriyet Gazetesi manşeti).

Doğal afetleri önleme, müdahale ve rehabilitasyon süreci ile ilgili bilimsel, resmi ve dini söylemler ile kamuoyu söylemleri, basın entelektüellerinin yorumları ile doğal haber metni içinde kullanıldığı dikkat çekmektedir. *"Adalar merkezli fay hattında meydana gelecek 7 şiddetinde bir depremde 48 bin kişinin ölebileceği, 500 bin binanında yıkılacağı iddia ediliyor"* (20.08.1999 tarihli Milliyet Gazetesi). Bu bağlamda; bilimsel afet söyleminin kamuoyunun anlayabileceği bir terminolojide sunulması, dini söylemin bilimsel söylemi destekleyecek ifade biçimlerini taşıması, haber metinlerinin toplumu paniğe sürüklemek yerine tedbir alma ve risk azaltmaya yöneltecek içerikleri taşıması gerekmektedir.

Medyanın malzemesi bilgi olduğundan, bilinç düzeyini koordine etmesi ve insanları istedikleri tutum ve davranışlara yönlendirilmesi pek zor olmamaktadır. Bu noktada, haber metninin içeriğini oluşturan bilginin objektif, tarafsız ve doğru olarak verilmesi büyük önem taşır.

Türk basınında doğal afetlerde ilk günlerde haber metinlerinin içeriklerini afetin boyutları ile ölü ve yaralı sayıları oluşturmaktadır. *"Müthiş bir zelzele felaketi oldu. Ölenlerin sayıları yüzleri ve yaralananların sayıları binleri aşıyor"* (28.12.1939 tarihli Ulus Gazetesi), *"Doğu Bölgesinde korkunç deprem", 545 ölü var* (20.08.1966 tarihli Milliyet Gazetesi), *"Deprem bölgesinde binlerce kişi yıkıntı altında , Acımız büyük"* (18-08-1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

Afet müdahale sürecinde ise siyasi otoritenin uygulamaları ve yardım organizasyonları ile afet bölgesinde yaşanan dram ve mucizevi kurtuluş hikayeleri haber metinlerinin içeriklerini oluşturmaktadır. *"Üç saatte 58.210' lira iane toplandı"* (31.12.1939 tarihli Akşam Gazetesi), *Hükümet ve Kızılay geniş yardım tedbirleri aldı*, (28.12.1939 tarihli Ulus Gazetesi), *"Köylere uçakla ekmek atıldı, Felaket bölgesi halkına tifo ve tifüs aşuları yapılıyor"*, (23.08.1966 tarihli Milliyet Gazetesi), *"Gıda yardımını Ordu yapıyor"*, (24.08.1966 tarihli Ulus Gazetesi), *"Kurtarma çalışmalarında yetersiz kaldı. Devlet olması gereken yerde yoktu"* (18.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi), *"Ecevit: Büyük trajedi"* (18.08.1999 tarihli Milliyet Gazetesi), *"Kahraman şöför gizli Akutçu"*, *"Hilal'den geriye yalnızca tabak kaldı"* (18.08.1999 tarihli Milliyet Gazetesi).

Basın entelektüelleri ve üniversitelerde görevli bilimsel entelektüelleri afet olgusu ve yol açtığı acı tablonun nedenleri ile çözüm önerilerini yazılarında okuyucuları ile paylaşmaktadır. Süreklilik taşımayan ancak afet olgusu yaşandığında gündeme gelen "afetlerde alınacak tedbirlerle" ilgili haber metinlerine afet sonrası her gazetenin sayfalarında yer verdiği görülmektedir.

Metin içeriklerinde geçmişten günümüze bazı terimlerin değişimi dışında değişime rastlanmamaktadır. *"Yer sarsıntısı Nevileri ve sebepleri"*, (28.12.1939 tarihli Ulus Gazetesi), *"Büyük depremler ve tedbirler"*, Prof.Dr.İhsan Ketin(İ.Ü), (23.08.1966 tarihli Milliyet Gazetesi), *"Türkiye'nin deprem gerçeği"* (18.08.1999

tarihli Cumhuriyet Gazetesi), “Hayatta kalmanın altın kuralları”, “Depremden kaçılmaz, tedbir alınır” Prof.Dr.Celal Şengör (İTÜ) (18.08.1999-19.08.1999 tarihli Milliyet Gazeteleri).

Doğal afetlerin kamusal alanda yarattığı argümanda, afet müdahale esnasında, siyasal, askeri ve ekonomik, seçkinlerin yanısıra her dönemde basın entelektüelleri de önemli rol oynamaktadır. Türk basınında Türk Silahlı Kuvvetleri her zaman ayrıcalıklı bir konumda tutulmuştur.

Basın entelektüelleri, afet olgusuna ait kamusal metnin ve konuşmanın türlerini, başlıklarını, argümantasyonunu, üslubunu ve retoriğini ya da sunumunu belirlemek yoluyla afet söylemlerinin oluşumunda etkili olmaktadır. Örneğin; 1939 yılında yaşanan Erzincan depreminde basın entelektüelleri afet söylemlerinde resmi devlet söylemini destekler bir üslup kullanırken 1999 yılında yaşanan Marmara depreminde devlet resmi söylemini eleştiren bir üslup ve retorik kullanmaktadır. “*Milli Yardım Seferberliği*”, Falih Rıfki Atay (28.12.1939 tarihli Ulus Gazetesi), “*Kriz Masası ya da Masalı*”, Yalçın Doğan (19.08.1999 tarihli Milliyet Gazetesi).

Gazetelerin haber metinlerinde bilim adamları bilimsel öngörülerini ve afetin kitlesel büyüklüğü ile doğru orantılı olarak haber kaynakları olarak kullanılmaktadır. “*Büyük deprem geçti*”, Prof.Dr.Ahmet Mete Işıkara, B.Ü. Kandilli Rasathanesi Müdürü (19.08.1999 tarihli Milliyet Gazetesi).

Doğal afet haber metinlerinin hiç kuşkusuz ana haber aktörleri, afetzedeler ve siyasilerdir. Özne ve iktidar, afet olgusu haber başlığında, sosyo-ekonomik politığın düzeniğinde karşı karşıya gelmektedir. Siyasi seçkinlerin söylemi ile afetzedelerin durumu basın entelektüellerince ikili karşıtlıkta tekrar kurgulanmaktadır. “*Cumhurbaşkanı Demirel: Depremin yarası sarılacak*”, (18.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi), “*İğne ile enkaz kazanlar*” (18.08.1999 tarihli Milliyet Gazetesi).

1923-2000 yılları arasında basında yer alan doğal afet haber metinleri; sosyal pratikte, siyasal ve sosyo-ekonomik değişim ile tüm bunların bir yansıması olan söylem yapıları açısından üç büyük deprem başlığı altında irdelenebilir:

1939 Erzincan Depremi: Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün başat üstünlüğünde Kurtuluş savaşı sonrası tek partili dönemde; ulusal devlet kavramında milli birlik ve beraberlik söylemleri ile bütünleşen ve olumsuz devlet eleştirisinin yer almadığı metin içerikleri basın söyleminin ana hatlarını oluşturmaktadır. Basında dini söylemi ve terminolojisi etkisiz kalmakta, pozitivist doğa söylemi ön plana çıkarılmaktadır. Afet gerçeğinin insan gücünü aştığı ve bu gerçekliğin kabul edilerek gereken tedbirlerin alınması gereği vurgulanmaktadır.

Uyarıcı ve bilgilendirici bilimsel ifadelerle sık rastlanılmayan söylemler dikkat çekerken ayrıca; 1944 Lice Depremi ile basın entelektüellerinin dile getirdiği ve günümüzde de tekrar eden “*fakir ve zavallı Doğu*” söylemi her yaşanan afetten sonra eleştirel bir üslupla doğal afet haber metinlerinde artarak yer almıştır (Ek:2-3-4).

1966 Muş-Varto Depremi : Basında; “*fakir ve zavallı Doğu*” söylemi ile birlikte çok partili dönemle oluşan çok seslilik sürecinde, afet önleme ve müdahalede siyasi otoritenin başarısızlıklarının yer aldığı, devlet ve siyasi erkin eleştirilerinin yapıldığı ve dini terminolojinin afetleri algılama ve yorumlamada kullanıldığı doğal afet haber metinleri farklı kamuoyu söylemlerinin oluşması için zemin hazırlamıştır. Ayrıca afet haber metinlerinde Türk siyasi hayatının son 50 yılına damgasını vuran siyaset adamı Süleyman Demirel’le ortaya çıkan ve sürekli tekrar edilecek olan “*Takdiri İlahi*”, “*Devlet yanınızdadır, yaralarınız sarılacaktır*” söylemlerinin devlet resmi söylemi terminolojisinde kullanıldığı, sivil toplum örgütleri ve meslek odalarının farklı söylemlerinin yer aldığı görülmektedir (Ek:5-6-7-8).

1999 Marmara Depremi : Basında ; devlet resmi afet söylemi ve bilimsel söylemin geçerliliğinin tartışıldığı, tüm organları ile devletin afetlerde yaraları sarmayacak derecede güçsüz kaldığının altı çizilerek devlet resmi afet söyleminin çöktüğü, askeri otoritenin eleştirildiği, bilim adamlarının söylemlerine çok sık yer verildiği, sivil toplum mitlerinin ön plana çıkarıldığı (AKUT gibi) doğal afet haber metinlerinde “*öldürmeyen Allah öldürmüyor*” söyleminden “*öldüren kul öldürüyor*” söylemine geçişi ifade eden metin içerikleri görülmektedir. Dini söylemin kamuoyunda çok sesli olarak tartışıldığı dikkat çekmektedir. Marmara Depremlerinin

Türkiye'nin en gelişmiş bölgesinde, üçüncü dünya ülkeleri gibi binlerce ölü, on binlerce yaralı bırakması, ülkenin feodal bağlarını aşan bir toplumculuk düzeyinde olmadığını gösterdiği ile ilgili açıklamalar basın entelektüellerinin kaleme aldığı doğal afet haber metinlerinde önemli bir yer kaplamaktadır (Ek:9-10).

Modernliğin bir göstergesi olan örgütlenme biçimlerinde ise aile ve komşuluk ilişkilerinin ön planda olduğu ve kurtarma çalışmalarında bu göstergenin ön plana çıktığı haber metinlerinin fotoğraf imgeleriyle desteklendiği görülmektedir. Haber metinlerinde bu olguya ayna tutulmaktadır. *"Vatandaşlar yardım heyetlerini beklemeden kendi çabalarıyla yaralıları kurtarmaya çalışıyorlar"* (18.08.1999 tarihli Milliyet Gazetesi).

Doğal olarak, insanlar kendi zihinlerini oluşturmak ve değiştirmek için kişilerarası söylemlerde dahil olmak üzere çok çeşitli söylemlerden ve bunlardan üretilen enformasyonlardan yararlandıkları için, entelektüellerinin oluşturduğu doğal afet söylemlerinden etkilenecek, afet bilinci ve kültürü söz konusu olabilecektir. Ancak Emerson'un *"Saydam bir göz yuvarlağına dönüştüm, hiçbir şeyin ben, ama her şeyi görebiliyorum"* demesi gibi izleyiciler ve okuyucular da yıllarca medya da doğal afetler ile ilgili söylemleri ve haber metinlerini izleseler dahi yaşanan afetlerde oluşan kitlesel kayıplar kültürel bir birikim sağlayamadığının altını çizmektedir (Küçük, 2000;23).

3.4.2– Türk Basımında Doğal Afet Haber Şemaları

Medyada yer alan afet söylemleri, kamusal iletişimde önemli rol oynar. Basında yer alan afet söylemlerinin bellekte tutulması, genellikle televizyon haberlerinin bellekte tutulmasından daha kolaydır ve nitelik olarak televizyon haberlerinden daha yüksek olduğu düşünülür. Bu durum basındaki haberlerin ikna edici tesirini ve bundan dolayı gücünü zenginleştirir (Dijk, 1999: 366).

Doğal afet haberleri günceldir ve yeni ya da tekrar oluşan afet olayları ile ilgilidir. Bu bağlamda doğal afet haber şemalarında; birbirini takip eden ,benzer anlamlar taşıyan, duygusal tepkileri ön plana çıkaran başlıklar, üst başlıklar ve olaylar ile metinler göze çarpmaktadır.

Doğal afet haberlerinin haber şemalarını; kısa-çarpıcı ve realiteden zaman zaman uzak, duygusal tepkilere odaklanmış haber başlıkları, resmi kaynaklardan alınan sayısal verilerle desteklenmiş ölü ve yaralı sayıları, arama kurtarma çalışmaları, olayın acıklı hikayeleri ve afet bölgesi ile afetzedelerin ve resmi otoritenin göstergesel tepkileri oluşturmaktadır. Ana amaç, haberdar etmek, bilgi vermek ve bölgeye yardım gitmesini sağlamaktır.

Yardımlar ve yardım organizasyonları hakkında bilgiler ile siyasi otoritelerin afet bölgesini ziyaretleri ve açıklamaları basının haber içeriklerinin ana başlıklarını oluşturmaktadır.

1960'lı yıllardan sonra, haber şemalarına ülkede ve dünyada daha önce yaşanmış afetlerden örnekler ve kayıp sayıları da eklenmiştir. 1939 yılında yaşanan Erzincan depreminde fotoğraf sayısı çok az iken, 1966 -1999 yılları arasında haber hikayelerinden çok acı ve çaresizliği yansıtan imgelerin yer aldığı fotoğraflar ile resim altı yazıları ön plana çıkmıştır.

Doğal afet haber şemalarında; Türkiye'de 1923'ten bugüne değişime uğrayan sosyo-ekonomik ve siyasi yaşantıdaki kaçınılmaz değişim, ideolojik bağlamda da kendini göstermiştir. 1939 yılında yaşanan Erzincan depreminde "devlet-millet elele yardım seferberliği" sloganları manşetlere taşınırken 1999 yılına gelindiğinde manşetlerde "ihamet", "sefalet", "katiller" sözcükleri afette yaşananları dile getirmektedir (Ek:11).

Basında I. sayfa haberlerinde dikkat çeken unsur, ilk günlerde manşetler ve üst başlıklarda, afetin büyüklüğüne bağlı olarak ölü ile yaralı sayılarının verilmesi ve bunun afeti tanımlamasıdır. Sözcük seçiminde, acı tabloyu betimleyen geniş zaman kipinde sözcükler tercih edilmektedir. Haberler yerel afet bağlamında ele alınmakta, geçmişte yaşanan afetlerde yaşananlara atıfta bulunmaktadır.

İncelenen basında, yaşanan bütün afetlerde acı tabloyu ifade eden benzer haber manşetlerinin yer aldığı görülmüştür. Örneğin 1939 Erzincan Depreminde Akşam Gazetesi; deprem felaketini "enkaz yığını" olarak verirken Ulus gazetesi,

“*müthiş zelzele felaketi*” olarak tanımlamaktadır.

Genel olarak, I. gün basın “*haber verme*” işlevini öne çıkarmakta, afet bölgelerindeki afetin kayıpları küresel ölçekte diğer afetlerle karşılaştırarak vermektedir.

1939 yılında yaşanan Erzincan depreminde, Akşam, Ulus ve Cumhuriyet Gazeteleri ideolojik yapılanmada bir bütünlük içinde hareket ederek, afet müdahalenin sorumlusu olarak ulusal devlet kavramını öne çıkarmakta, “Deprem” afetinin yarattığı acı ve zorluklarının Kurtuluş Savaşında olduğu gibi ulusça paylaşılması söylemini destekler haber başlıklarına yer vermektedir.

İncelenen gazetelerde I. sayfada yer alan doğal afet haber manşetlerinden bazıları aşağıda belirtilmiştir:

Akşam Gazetesi Erzincan depremini “*Erzincan vilayeti ile Kemah bir enkaz yığını halini aldı*” manşet haberi olarak verirken, alt başlık olarak, “*Binlerce ev yıkıldı, yangınlar çıktı, pek çok ölü ve yaralı var*” ifadesini kullanmıştır (28.12.1939 tarihli Akşam Gazetesi).

Ulus Gazetesi acının simgesel göstergesi olan siyah rengi I. sayfa logosunda kullanarak “*Müthiş bir zelzele felaketi oldu*” manşeti ile depremi okuyucusuna duyurmuştur. Depremin merkezi Erzincan’ı haberde öne çıkartmış, ölü ve yaralı sayılarına alt başlıklarda vurgu yapmıştır. “*Erzincan baştan başa harap oldu. Tokat’ta mühim hasar var. Ölenlerin miktarı yüzleri ve binleri aşıyor*” (28.12.1939 tarihli Ulus Gazetesi).

Cumhuriyet Gazetesi “*Bir felaket daha*” manşeti ile yaşanan sel felaketi haberini vermeden önce gizli özne kullanarak haberin devamı için okuyucuda merak uyandırırken aynı zamanda sitemkar bir üslubu tercih etmektedir. “*Karacabey Ovasında seylab büyük bir felaket halini aldı*” alt başlığı ile de olayın açıklamasına yer vermektedir (01.01.1940 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

Erzincan depremi ile ilgili II. gün haber manşetlerine bakıldığında ideolojik

yapılanmanın daha net görülebildiği üslup ve retorik ile asker kökenli hiyerarşik yapılanmanın bir söylemi olarak *“Birinci vazifendir” Unutma!*. gibi emir fiillerinin Akşam Gazetesinin I.sayfa haber manşetlerinde yer aldığı dikkat çekmektedir. Manşet haberde referans olarak devlet resmi afet söyleminin ifadesi olan milli yardım komitesinin söylemi kullanılmaktadır. *“Vatandaş! Felaketzede kardeşlerine yardım etmek birinci vazifesidir” Bunu unutma!*, *“Milli Yardım Komitesi Millete hitap ediyor”* (29.12.1939 tarihli Akşam Gazetesi).

Ulus gazetesi ise; felaketin boyutlarının büyüklüğünü ön plana çıkararak, evrensel insan hakları kavramında *“yardım”* ı referans olarak kullanarak Milli Yardım Komitesini ön plana çıkarmıştır. *“Felaket tahminden büyüktür”*, *“Herkes yardıma koşuyor, Milli Komite faaliyete geçti”* (30.12.1939 tarihli Ulus Gazetesi).

Erzincan Depremi'nin III.gününde basının sayfalarında afet müdahale ve yardım organizasyonları ilgili haberler dikkat çekerken afet bölgesindeki can ve mal kayıpları ve artçı sarsıntı olarak nitelenmeyen yeni deprem haberleri manşetlere taşınmaktadır. *“İlk imdat trenleri Erzincan'a vardı”*, *“Felaketzedelere yardım için, vatandaşlar ellerinden gelen her şeyi veriyorlar”* (30.12.1939 tarihli Akşam Gazetesi). *“İlk imdat treni Erzincan'a vasil oldu”*, *“Tokat'ta yeniden şiddetli zelzele oldu, bir çok evler yıkıldı”*, *“Erzincan'da ölü miktarı yüzde 50”* (31.12.1939 tarihli Ulus Gazetesi).

Depremın IV. gününde ise artık siyasi seçkinlerin afet bölgesini ziyaretleri ve afete müdahale ile ilgili uygulamalar haber başlıklarına yansımaktadır. *“İnönü Diyarbakır'da”* (30.12.1939 tarihli Ulus Gazetesi), *“İmdat treni ile giden erzak felaketzedelere dağıtılıyor”* (31.12.1939 tarihli Akşam Gazetesi).

Basında I.sayfa haberlerinde deprem ile ilgili ilk bilgilerin resmi ve bilimsel haber kaynağı Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesidir. 1939 Erzincan depreminde Kandilli Rasathanesi'nin açıklamalarına daha küçük başlıklar ve tek sütun olarak yer veren basın daha sonraki yıllarda manşet haber olarak yer vermektedir. *“Muş'ta şiddetli bir zelzele oldu”*, *“21 Vilayetimizi sarsan zelzele”* *“Rasathane dün akşam 22 sarsıntı kaydetti”* (01.06.1946 tarihli Akşam Gazetesi).

“Dün sabah şiddetli bir deprem oldu”, “Ankara şehrinde hasar yok”, “Bolu, Gerede, Düzce ve Çerkeş’te büyük hasar var” (02.02.1944 tarihli Ulus Gazetesi). Deprem Ankara’da da hissedildiği için, *“Ankara’da hasar yok”* manşeti ile okuyuculara bilgi veren Ulus Gazetesi basın açısından sosyo-ekonomik yönden gelişmiş, nüfus yoğunluğu fazla olan bölgelerde deprem yaşandığında haber değerinin daha fazla olduğunu da göstermektedir.

1939 yılında yaşanan Erzincan depreminde basında yer alan haber şemaları yaşanan diğer afetlerde de bazı küçük ayrıntılar dışında kendini tekrar etmektedir. 1966 yılında yaşanan Muş (Varto) depreminde de basın benzer haber şemalarını kullanmakta haber başlıklarının seçimi ideolojik yapılanmayı, haber metinleri ise afetlerde oluşan farklı kamuoyu kanaatlerini göstermektedir. Dikkati çeken bir diğer nokta ise afet haber şemalarının aynı formatı takip etmesidir. Afetin abartılması ve tekrarların kullanılması gibi.

Cumhuriyet Gazetesi Muş (Varto) depremini *“ Doğuda şiddetli zelzele”* manşeti ile *“biz ve onlar”* dikotomisinde Doğu söylemini öne çıkararak okuyucusuna duyurmaktadır. Depremin şiddetine vurgu yaparken *“ölü sayısı beş yüzü aştı”* alt başlığında rakamsal verilerle depremin acı boyutu anlatmak istemektedir (20.08.1966 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

Milliyet Gazetesi ise *“ Doğu bölgesinde korkunç deprem, 545 ölü var”* manşeti ile verilen ölü sayısının fazlılığı ile depremi korkunç olarak nitelerken deprem merkezinin Doğu bölgesi olduğunu ancak tam olarak hangi merkezde olduğunu açıklayamamaktadır (20.08.1966 tarihli Milliyet Gazetesi). Kandilli Rasathanesinin bu konudaki verileri merkezi bildirmek için yeterli değildir.

Ulus Gazetesi I.sayfa manşet haberleri ile yardım dağıtımında başarısız kalan hükümeti eleştirerek , otoriteyi ve disiplini temsil eden Türk Silahlı Birliklerine gazetenin sol ideolojik yapılanmasına uygun vurgu yaparak *“ordu el koydu”* fiil yapılanmasını kullanmıştır.*“Ölü sayısı 3000’ in üstüne çıktı. Deprem bölgesinde, felaketzede halk acele yardım bekliyor”* (23.08.1966 tarihli Ulus Gazetesi). *“Yardımanın felaketzedelere ulaşmaması, depremden kurtulanların aç kalması üzerine gıda maddelerinin dağıtımı işine silahlı birlikler el koydu”*

(26.08.1966 tarihli Ulus Gazetesi). “Gıda Yardımını Ordu dağıtıyor” (24.08.1966 tarihli Ulus Gazetesi).

“Askeri makamlar, köyü için aldığı yiyeceği satan bir muhtar yakaladı” üst başlığı ve “Yiyecek dağıtımını Ordu yapacak” manşet haberi ile Milliyet Gazetesi hem resmi otorite olarak kurgulanan muhtar kimliğinde siyasi yozlaşmaya dikkat çekilmiş hemde vurgu yardım malzemelerinde yaşanan yolsuzlukta resmi otoritenin varlığına yapılmıştır. Silahlı kuvvetler yerine ordu kelimesi kullanılmış ve yardım malzemesi yerine ise açlığı temsil eden yiyecek kelimesi kullanılmış, yiyeceği dağıtacak güvenilir kurum olarak ordu gösterilmiştir (24.08.1966 tarihli Milliyet Gazetesi).

Cumhuriyet Gazetesi manşet haberlerinde, “Doğu Bölgesi” ni ön plana çıkararak afet bölgesindeki genel bir şaşkınlıktan bahsetmiş, silahlı kuvvetler yerine daha geleneksel ve sıcak bir sözcük olan asker kelimesini tercih etmiş ancak fiil yapılanmasında “yönetmek” fiili kullanılarak sivil ve siyasi erkin afet müdahalede etkin olmadığına dikkat çekmiştir. “Doğuda yardımı asker yönetmeye başladı. Deprem bölgesinde şaşkınlık” (24.08.1966 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

1966 yılında Muş (Varto) Depreminde, basın çok partili döneme geçişle birlikte siyasi otoritede afet müdahale ile ilgili olumsuz her türlü olguyu haber başlıkları ve manşetlerine eleştirel bir üslupla taşımaktadır.

Özellikle, afet müdahalede yetersiz kalan ve yardım malzemelerinin dağıtımında problemler yaşayan devletin acizliği ve her zaman güvenirliliği ile ön planda olan askerlerin afet müdahaledeki etkinliğini, Ulus Gazetesi “Silahlı Birlikler el koydu”, Milliyet Gazetesi “Yiyecek dağıtımını ordu yapacak”, Cumhuriyet Gazetesi ise “Doğuda yardımı asker yönetmeye başladı” cümleleri ile vermekte, Türk Silahlı Kuvvetleri Ulus Gazetesinde “Silahlı Birlikler”, Milliyet Gazetesinde “Ordu”, Cumhuriyet Gazetesinde ise “Asker” olarak tanımlanarak otorite ve gücü temsil etmektedir. Yardım organizasyonunu Silahlı Kuvvetlerin üstlenmesi ile ilgili fiil yapıları ideolojik etkileri göstermesi açısından önemlidir.

1970'li yıllara gelindiğinde haber başlıklarına plansız yerleşim ve depreme dayanıksız konutlar ilgili söylemler yansımakta deprem; yargılayan ve ceza veren yargı kurumu gibi kurgulanmaktadır. Afetin ekonomik boyutu ile ilgili haber metinlerine de önemli yer ayrıldığı dikkat çekmektedir. Ayrıca medyanın yardım için kampanyalar düzenlediği ve hergün I.sayfasında yardım kampanyasına katılan kurum ve şahısları ilan ettiği görülmektedir. “*Deprem felaketi konut rejimini mahkum etti*” (09.09.1975 tarihli Cumhuriyet Gazetesi). “*Yardıma davet ediyoruz*” (22.08.1969 tarihli Milliyet Gazetesi).

1999 yılında yaşanan Marmara Depreminde basın, devletin meşruiyetini sorgulayan, eleştirel ve suçlayıcı bir üslup ile dikkat çekmektedir. Manşetler tek veya iki kelimelik vurucu, suçlayıcı ve yargılayıcı çarpıcı haber başlıklarından oluşmaktadır. Enkaz altında kurtarılmayı bekleyen afetzedelerin ve çöken binaların imgelerini taşıyan, acıyı betimleyen resimler haberlerin başlıklarını desteklemektedir.

İlk defa medyanın afet haberleri konusunda, sansüre uğradığı ve bir televizyon kanalının ceza aldığı da dikkat çekicidir. 1923-2000 yıllarını içeren tarihsel süreçte basın doğal afetlerde ilk defa yıldırım baskı yaparak deprem ile ilgili bilgileri vermektedir. Ayrıca Marmara depreminde basında gazetelerin tüm sayfalarını 7 gün boyunca sadece deprem haberlerine ayırdığı ve haber yoğunluğunu uzun süre devam ettirdiği görülmektedir.

- 17.08.1999 tarihli Milliyet Gazetesi yıldırım baskısı “*Kurtarın*”
- 18.08.1999 tarihli Milliyet Gazetesi manşeti “*Halk sahipsiz*”
- 17.08.1999 tarihli Hürriyet Gazetesi yıldırım baskısı “*45 saniyelik Dehşet*”
- 17.08.1999 tarihli Hürriyet Gazetesi manşeti “*Salavatla Uyandık*”
- 19.08.1999 tarihli Hürriyet Gazetesi manşeti “*Asrın felaketi*”
- 17.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi yıldırım baskısı “*Büyük Deprem*”
- 18.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi manşeti “*Acımız Büyük*”
- 19.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi manşeti “*Devletin Eli Geçikti*”
- 19.08.1999 tarihli Milliyet Gazetesi manşeti “*İhanet*” “*Sefalet*” “*Yargı:Dava açım*”
- 26.08.1999 tarihli Milliyet Gazetesi haber başlığı “*Hepimizi susturun. Hükümet gerçeklerin sesi medyayı hedef aldı*”
- 24.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi haber başlığı “*Medyaya sıkı denetim*”
- 12.11.1999 tarihli Milliyet Gazetesi manşeti “*7.2 Büyüklüğündeki deprem. Düzce ve Bolu'da büyük hasar ve can kaybı*” “*Türkiye Sallandı*”

Genel olarak basında doğal afet haber şemalarında kullanılan üst başlık ve manşetlerde doğal afetlerin yol açtığı acı tabloda çaresizliği göz önüne serecek kısa, çarpıcı, okuyucuda merak etme, acıma ve yardım hissini ortaya çıkaracak kelimelere yer verilmektedir. Basının “*haberdar etme*” ve “*bilgilendirme*” işlevi haber metninin ana temasını oluşturmaktadır. Giderek artan ölü ve yaralı sayıları, arama-kurtarma çalışmaları ve yardım organizasyonları ilgi çeken haber başlıklarıdır.

İlk günlerde afetin boyutu ve kitlesel kayıpları ile bilimsel ve siyasi seçkinlerin afet hakkındaki yorumları ön planda iken ilerleyen günlerde afet müdahale uygulamaları ve yardım organizasyonları ile uygulamalardaki aksaklıklar ve afet konusunda bilgilendirici açıklamalar yer almaktadır. Dünya medyasında afet ile ilgili yorumlar ve yardımlarının boyutları da ilk sayfalarda dikkat çekmektedir. Basın afetin kitlesel kaybının büyüklüğüne göre renkli baskısını yasın bir göstergesi olarak siyah-beyaz olarak sürdürmektedir. Acı ve gözyaşı ile mucizevi kurtuluşların sevincini bir arada betimleyebilen fotoğraflar afetlerde haberleri destekleyen vazgeçilmez tamamlayıcılarıdır.

Doğal afetler içerisinde depremin etkilediği alan, oluşma sıklığı ve yarattığı acı dramlarla basında yoğun yer aldığı ve deprem fenomenini seller, salgın hastalık ve heyelanların takip ettiği görülmektedir.

Basında doğal afet haberlerinde en sık tekrar edilen ve afeti hatırlatan kelimeler aşağıda belirtilmiştir.

- Binlerce ölü	- Zelzele	- Kriz masaları
- Kandilli Rasathanesi	- Çaresizlik	- Yaralar sarılacak
- Arama-Kurtarma	- Ceset	- Dayanıklı inşa sistemi
- Ders Almıyoruz	- Enkaz	- Çöktük
- felaket	- Kızılây	- Yıkıldık
- Hasar	- Çadır	- İmar planları
- Artçı sarsıntı	- Zelzele kurbanları	- Felaketzede
- Deprem vergisi	- Çürük binalar	- Fay Hatları
- Silahlı Kuvvetler	- Risk	- Takdiri-İlahi

Cümle kurgulamasında özne yapısında acının paylaşımı olan “biz” öznesi yaygın olarak kullanılmakta ya da nesnel bir yaklaşımla, afet bölgesini tanımlayan sözcüklere yer verilmektedir. Haber şemalarında başlangıçta, can kayıpları ve hasarlar, daha sonra kurtarma ve yardım çalışmaları, ardından da hükümetin afet müdahale yönetimi ve afetin ekonomik boyutu ile ilgili yapmış oldukları açıklamaların haber başlıkları dikkati çekmekte, daha sonra simgesel seçkinlerin (siyasi otorite, kriz masaları, bilim adamları vb.) yorumlar ile haber metinleri desteklenmektedir.

Doğal afetler, hikaye edilirken genel haber yazımında kullanılan 5N-2K kuralına uygun bir yapılanma görülürken “haberdar etme” ve “bilgilendirme” işlevinin de ön planda olduğu görülmektedir. Afet ve afet bölgesi ile ilgili bilgiler, güncelliğini kaybetmeden verilmekte ve ana olay “afet” farklı boyutları ile gündemi uzun süre işgal etmektedir. Afetin büyüklüğü, merkezi, yarattığı sosyo-ekonomik sorunlar ve can kayıpları gündemin süresi ile kamuoyunu etkileme gücünü belirlemektedir. Doğal afet haberleri ilk olarak yerel bütünlük içinde verilmekte, daha sonra küresel bütünlükte afetin doğası gereği yaşam-ölüm karşıtlığı üzerine yapılmaktadır.

3.4.3- Türk Basınında Doğal Afet Haberlerinde

Üslup ve Retorik

İzleyici medyanın gerçekliğini kendi gündelik gerçekliğinin bir parçası olarak yerleştirdiği, uyarladığı, değiştirdiği ya da reddettiği üslup tarz ve kuralları benimser (Feces, 1997:315). Basında yer alan doğal afet haberlerinin üslup ve retorik de izleyicinin gündelik gerçekliğinin bir parçasını yansıtmaktadır.

Entelektüeller, kamusal metnin başlıklarını argümantasyonunu, üslubunu, retorikini ya da sunumunu belirlemek yoluyla medya izleyicisi üzerinde önemli bir denetim tesirine sahiptir (Dijk, 1997:338-339). Doğal afet haberleri de kamusal bir metin özelliği taşıdığından entelektüellerin üslup ve retorikini belirleyen yaklaşımları simgesel iktidarın zaman zaman kısıtlamaları ile karşılaştığı basınıımızda da görülmektedir.

Günümüz Türkiye'sinde çarpık kentleşme, şiddeti düşük bir deprem karşısında büyük felaketlere yol açmakta önemsiz sayılacak bir yağmurda şehirleri seller götürmekte her çeşit doğal afete karşı, zayıf, açık, yetersiz yerleşim birimleri ile ülke başından sonuna donatılmış durumda iken geçmişte de benzer afet senaryolarının yaşandığı gerçeği gözönüne alındığında 1923-2000 yılları arasında basında yer alan doğal afet haberlerinde de üslup ve retoriğin toplumsal, siyasi-ekonomik gelişime paralel olarak bir değişim sergilediği görülmektedir.

1939 yılında yaşanan Erzincan Depreminde, afet haberlerinde üslup ve retorik, ulusal devlet söylemini destekleyen, tek partili dönemin ve Kurtuluş Savaşı sonrası ordunun otoritesinin hissedildiği hükümet yanlısı bir üsluptur. Ulusal devlet kimliği “*Milli*” sözcüğü ile basının manşetlerine taşınmıştır. “*Milli Yardım Seferberliği*” örneğinde olduğu gibi afet müdahalede de Erzincan Depremi kamuoyunda “*Milli Deprem*” olarak yorumlanarak algılanmış ve afet müdahale sahiplenilerek ulusalçı bir söylem oluşturulmuştur.

Depremin zararları ve deprem bölgesinde yaşanan acı tablo, duygusal bir üslupla simgesel seçkinlerin yazılarında yer almıştır. Afet müdahale sürecinde ve afet bölgesinde yaşanan tüm olumsuzluklara rağmen basında hükümete karşı eleştirel bir üslup görülmemektedir. Kurtuluş Savaşı yorgunu fakir halk büyük atılımlar yapmak isteyen yeni Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yanında ve destektir.

Kurtuluş savaşı sonrası, savaş yaralarını sarmaya çalışan Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir taraftan II. Dünya Savaşının olumsuzluklarından en az zararla kurtulmaya çalışırken, bir taraftan da 32.000 can kaybının yaşandığı Doğu Bölgesinin en şiddetli depremi ile mücadelede basın-siyasi otorite- kamu kurum ve kuruluşlarıyla aynı söylem içinde olabilmeyi başarmış, bu söylem afet haberlerinin üslup ve retoriğine yansımıştır.

Erzincan Depremi sonrasında Türkiye’de pek çok afet yaşanmış ve kitlesel kayıplar oluşmuştur. Bu olgular sırasında basında yer alan doğal afet haberlerinde; resmi otorite ve halk tarafından alınması gerekli önlem tedbirlerinin tekrar vurgulandığı ve afet müdahalenin boyutlarının aktarıldığı yapıcı eleştirilerin yanında

afeti algılamaya yönelik bilgilendirici haber metinleri ile ilk günlerde enformasyon sürecine yönelik duygusal, bütünleştirici ve yardımlaşmanın gereğine dikkat çekilen afet olgusunu yönlendiren bir üslup ve retorik kullanılmıştır.

1966 yılında yaşanan Muş (Varto) depreminde, basın haber metinlerinde ve yorumlarda kullandığı üslup ve retorisi yaşanan toplumsal ve siyasi tablonun değişimine uygun olarak farklılaşmıştır. Yaşanan deprem, 3000'nin üzerinde can kaybıyla rant ve oy kaygıları nedeniyle gereken tedbirlerin alınmadığı, sosyo ekonomik açıdan geri kalmış Doğu Bölgesi'nin bir ilçesi Varto'yu "Zavallı Doğu" söylemiyle ön plana çıkarmış, toplumsal dejenerasyon izlerinin görüldüğü ve devlet otoritesinin zayıfladığı bir sürecin başlama noktasını oluşturmuştur.

Basın Muş (Varto) depreminde siyasi otoriteye karşı eleştiri dozunu arttırarak olumsuz bir üslup ve retorik kullanılmıştır. Muş (Varto) depreminde, afetlerde din olgusunu ortaya çıkaran ve dini terminolojiyi kullanan ve beraberinde bilimsel söylemlerinde sık tekrar edildiği, afet müdahale sürecinin eleştirildiği bir retorik göze çarpmaktadır.

1990'lı yıllara gelindiğinde, yaşanan pek çok doğal afetten halkın ve resmi otoritelerin ders almadığını gösteren Marmara Depreminde basın, yaşanan kitlesel ölümlerde suçlu arayan, yargılayan ve eleştiren bir üslup ve retorikle birlikte acıklı, zor durumdaki insanların yer aldığı fotoğraf imgeleriyle afetin korkunç boyutunu okuyucularına aktarmaktadır.

1999 yılında yaşanan ve Türkiye coğrafyasında geniş bir sanayi bölgesini etkileyen Marmara Depreminde, herkes gibi büyük şaşkınlık yaşayan medya, olumsuz eleştirileri ile devletin meşruiyetini sorgulayan ağır ve acımasız bir üslup kullanmış, popülist söylemi içinde kendi deprem mitlerini oluşturmuş, acıklı ve duygusal bir retorisi tercih etmiştir.

Kısaca;

1939 – Erzincan Depremi

Doğal afetlerde Ulusal devlet Birlik kavramlarını İçeren ulusalcılık söylemi ve Askeri otoritenin izlerini taşıyan Üslup ve retorik

1966- Muş (Varto) Depremi

Doğal afetlerde bilimsel ve dini söylemi birarada kullanan siyasi yozlaşma ile siyasi eleştirilerin başladığı devlet otoritesini sorgulayan üslup ve retorik

1999- Marmara Depremi

Doğal Afetlerde devletin ve Milli meşruiyetini sorgulayan, afet müdahalede sivil toplum örgütlerini destekleyen , popüler afet mitlerini oluşturan (Akut) suçlayıcı bir üslup ve retorik

3.4.4- Türk Basınında Afet Söylemleri

1923 –2000 yılları arasında Türkiye’de yaşanan doğal afet olguları yönünden incelenen basında; afetler oluştuğu andan itibaren afetin merkezi, büyüklüğü ile etkilediği nüfusun yoğunluğuna, afet müdahalenin etkinliğine, uluslararası yardımlar ve deprem uzmanlarının öngörülerine bağlı olarak, sürekli birinci sayfa haberleridir ve entelektüellerin söylemlerinde de farklı boyutları ile yer almıştır.

Basın, doğal afetlerde “*toplumsal anlamı*” yeniden inşa ederken, yer aldığı toplumsal alan bütünü içindeki ilişkilerin dışında kalmadan, içsel olarak bu ilişkilerin inşasına yardımcı olmuştur. Doğal afetleri anlamlandırırken de toplumsal sistemdeki egemen söylemlere ve durum tanımlarına bağımlı kalmıştır. Diğer bir ifade ile basında yer alan doğal afet söylemleri toplumsal formasyonda yer alan egemen söylemlere eklenerek oluşmaktadır.

1923-2000 yılları arasında basın sadece, “*haber verme*” işlevini yerine getirmemiş, aynı zamanda doğal afetler konusunda “*bilgilendirme*” işlevi içinde bilimsel entelektüellerin ve basın entelektüellerinin yazılarına yer vermiştir.

1950’li yıllara kadar basında egemen söylem olarak devlet resmi afet söylemi yanında, yapıcı eleştiriler içeren ve halkı uyarmaya yönelik, alınması gerekli tedbirleri anlatan bir söylem benimsenmiştir. 1950’lili yıllardan sonra yaşanan her afette can ve mal kayıplarındaki acı tablonun nedenleri sorgulanmış, haber yapılanmasında toplumun siyasi ve sosyo-ekonomik yaşantısında meydana gelen gelişim ve değişim etkili olmuştur.

1999 yılında yaşanan Marmara Depreminde ise; devlet ve organlarının varlığı sorgulanarak devlet resmi afet söylemi ve dini söylem ile mühendislik söylemleri aynı platformda farklı boyutlardaki eleştirilerle yer almıştır.

3.4.4.1-Doğal Afetlerde Devletin Resmi Söylemi

Modern çağı yaratan, kapitalist sermaye birikimi ve sanayi devrimiyle birlikte Aydınlanma Felsefesidir (Gevgilili, 1990). Modern çağı yakalamak için ise Türkiye’de siyasi iktidarın, Cumhuriyetin ilk yıllarında yurttaşlık haklarına dayalı hukuksal bir düzeni kurmak ve yerleştirmek, okur-yazar oranını arttırmak, sosyo-politik dönüşüm sancılarını aşmak ve savaştan bir hayli yara almış ekonomiyi düzlüğe çıkarmak başlıkları altında özetlenebilecek, ana sorunları aşılabilmesi gerekmektedir.

Bu sorunların arasında doğal afetler büyük can ve mal kayıpları ile oluşan ekonomik zararları nedeniyle zaman zaman acilen çözümlenmesi gereken sorunlar olarak, ön plana çıkmıştır. Bu bağlamda; siyasi iktidar ile kamuoyu arasında köprü görevi gören basın, önemli bir rol üstlenmiştir.

Cumhuriyet’in ilk yıllarında basında, devlet resmi afet söyleminin baskın olduğu ve haberlerin pek çoğunda devletin resmi afet söylemi ile örtüşen yaklaşımlar bulunduğu dikkat çekmektedir. Kurtuluş Savaşı’nın etkilerinin sürdüğü sosyal yapıda “*sivil insiyatif*” fikri yeni yeni filizlenmeye başlamıştır. Genel olarak; ulusal devlet, milli birlik ve beraberlik, topyekün mücadele kavramları, büyük atılımlar yapmak isteyen Türkiye Cumhuriyetinin ilk yıllarında afetlerde de devlet resmi söyleminin ana kavramlarıdır. Devlet resmi söylemini destekleyen basın için de bu kavramlar, doğal afet haberlerinde ortak kavramlar olarak afet söylemlerinde yerini almaktadır.

Cumhuriyet Rejimi’nin şiddeti ve etkilediği coğrafi alanın genişliği ile en büyük ilk depremi olan Erzincan Depremi’nde devletin doğal afetlerdeki resmi söylemi; Kurtuluş Savaşı ile özdeşleştirilen tabiatın zarar veren olaylarıyla, milli

birlik ve beraberlik içinde savaş başlatılması gereği vurgulamak ve öncelikle yardımlaşma duygularını öne çıkarmak, yardım seferberliği başlatmak olmuştur.

Depremi nedeni, önlenemez ancak mücadele edilmesi gereken doğa olayları olarak gösterilmiş, Türk halkının yardımseverlik ve dayanışma ruhu ön plana çıkarılmıştır.

Erzincan ve Tokat (Erbaa) depremlerinde, haberleşme araçları olarak telefon ve telgraf kullanılırken, devlet resmi afet söylemlerinin aktarılmasında dönemin ilk ve tek Türk resmi haber ajansı olan Anadolu Haber Ajansı doğrudan haber kaynağı olmuştur. Kısıtlı haberleşme koşulları afet bölgelerindeki ilk enformasyonun ancak iki gün sonra basının manşetlerine taşınmasına sebep olmuş, ölü ve yaralı sayıları ile deprem ve sel felaketlerinin boyutları hakkında doğru ve kesin bilgiler afetlerden çok sonra anlaşılmıştır. Basın muhabirlerinin bölgeye ulaşmasıyla, depremzedelerin durumları, acı ve duygu yüklü öyküleri kamuoyuna duyurulmuştur.

Afet bölgelerine yapılan devlet ve halkın yardımları sürekli ilan edilirken, devlet resmi afet söyleminde yardım toplama adresi “Milli Yardım Komitesi” ve yarı kamu kuruluşu olan Türkiye Kızılay Derneği olarak gösterilmiştir.

“Afetler bir tabiat olayıdır. Aniden oluşmuştur. Afetlerde zarar gören vatandaşların yanında, devlet vardır ve devlet her türlü sorunu çözebilecek güçtedir” resmi söylemi, basının tüm haberlerinde kendini hissettirmektedir. Cumhurbaşkanı Milli Şef İsmet İnönü kişiliğinde, siyasi iktidarın gücü odaklanmış, siyasi iktidarın ve muhalefetin açıklamalarında afet müdahale ile ilgili çelişkili ifadeler yer almamıştır.

Devletin afet bölgelerinde yapmış olduğu icraatlar ile ilgili olumsuz eleştirilere 1945’li yıllara kadar basında rastlanmamakla beraber, modern devlet anlayışının gereği olarak alınacak tedbirler ve yapılması gereken imar planları ile depreme dayanıklı yapılar gibi afet önleme ve risk azaltma ile ilgili konular basın entelektüellerinin yazılarına konu olmuş, ancak öneri ve tavsiye ağırlıklı bir üslup kullanılmıştır.

Basında Ulus Gazetesi, hükümette bulunan Cumhuriyet Halk Partisi'nin sesi olarak dikkat çekerken muhalefet basında dahil tüm basının devlet resmi afet söylemine paralel siyasi otorite yanında, afet müdahale uygulamalarına destek ve milli birlik söylemi içinde hareket ettiği görülmüştür.

Devlet resmi söylemi içinde yer alan, Türk Ulusuna özgü "*ulusal devlet*", "*milli birlik ve beraberlik*", "*güçlü ve yardımsever*" lik fenomenlerini destekleyen bir söylemle Kurtuluş Savaşı sonrası sosyo-ekonomik problemlerini aşmaya çalışan Türk halkı'nın Erzincan Depremi'nde de büyük bir dayanışma içindeki çeşitli kahramanlık öyküleri, basında yer almıştır.

Cumhuriyet'in Onuncu Yıl Marşı'nı söyleyerek 4 gün sonra enkaz altından sağ olarak kurtulan bir depremzede çocuğun öyküsünde olduğu gibi, "*Erzincan'da sağ kalanlar müthiş faciayı muharririmize anlattılar. Koca bir şehir nasıl mahvoldu?*" (03.01.1940 tarihli Akşam Gazetesi).

Türk Askeri her zaman olduğu gibi, doğal afetlerde de afet müdahalenin en güvenilir, en çalışkan ve en disiplinize otoritesi olarak görülmektedir. Türk halkı askere büyük sevgi ve güven duymaktadır. Enkaz altında yaralılar arasında, bir generalin olduğu, "*İlk yaralı treninde 1 General ve 99 yaralı bulunuyor*" haber başlığı ile basının I. sayfasında yer almıştır (30.12.1939 tarihli Akşam Gazetesi, sy.1).

Ayrıca Kurtuluş Savaşı kahramanı Milli Şef İsmet İnönü'nün deprem bölgesini ziyareti ve yaya olarak depremzede hakın arasında dolaşması sırasında yaşananlar da basın ile T.B.M.M konuşma ve bültenlerinin gündeminde ilk sırasında yer almıştır (Aydın Tarihi: 1940;74).

Acı ve ızdırap; halkın bir parçası olan İnönü'nün şahsında dindirilmekte ve yaralı Erzincan halkı, Paşasının "*Başın Sağolsun*" söylemine, depremden ancak dört gün sonra ulaşan ilk yardımlara ve soğuğa karşın "*Sen Sağol Paşam*" söylemi ile yanıt vermektedir. Enkaz altında yanmış elleri ile oğlu Mehmed'i arayan ve üç oğlunu Kurtuluş Savaşı'nda şehit veren bir ananın, Milli Şefin omuzunda "*üç*

çocuğum şehit oldu, Oğlum gitti İnönü, Giresunlu Mehmedim de gitti askerdi, senin yavrundu” yakarışı, basında acılı ana ile birlikte Milli Şef İnönü’nün fotoğrafı “Anadolu İnönü’nün göğsünde” fotoğraf alt başlığı ile I.sayfada manşet haber olarak yer almıştır (04.01.1940 tarihli Cumhuriyet Gazetesi), (Ek:12). Depremzede vatandaşlar devlet resmi afet söyleminde “kardeşlerimiz” olarak adlandırılmıştır.

Dikkati çeken bir diğer noktada da, devletin resmi afet söylemini destekleyen ve depremde yıkılan cezaevinde yaşanan, günümüze de bir ibret belgesi olarak aktarılacak olan olaylardır. Yıkılan ceza evinden kaçma imkanı doğan ve ömür boyu hapis cezası bulunan mahkumları biraraya toplayan dönemin savcısı, onlara gidebileceklerini ama buradaki halkın ve devletin onların hizmetine ihtiyaç duyduğunu ifade etmiş, ve aldığı yanıt *“Böyle günde eksilen yalnız hapishaneden değil millet hizmetinden, kardeşine yardımdan, insanlıktan kaçmış olur. Bu ise alçaklıkların en büyüğüdür ve katilde olsa hiç birimizin suçu böyle bir cinayetten daha ağır olamaz”* olmuştur (06.01.1939 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

Tüm mahkûmlar enkaz kaldırma çalışmalarına eşlik ederek pekçok kişinin enkaz altından sağ olarak kurtulmalarını sağlamaya çalışmışlardır. Hükümette onların cezalarını tecil etmiştir (11.01.1940 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

Deprem Bölgesine yapılan iç ve dış yardımlarla ilgili haberler de sürekli basının gündeminde yer alırken, devletin yardımlara yönelik teşekkür ifadeleri Milli Şef İsmet İnönü’nün ağzından verilmiştir. Dış politikanın önemli bir haber aktörü olan Yunanistan’dan gelen yardımlara günümüzde olduğu gibi basın tarafından özel bir ilgi gösterilmiştir. Erzincan Depreminde basın entelektüelleri devletin resmi afet söylemini desteklerken, bir doğa olayı olarak niteledikleri afetlerde alınması gerekli tedbirleri yumuşak bir üslupla kamuoyuna aktarmışlardır. Yazılarında cehalet, plansızlık ve programsızlık ile gerekli önlemlerin alınmaması ana temalardır.

Devlet resmi söyleminde, Cumhurbaşkanı İnönü *“Cumhuriyet hükümeti tedbirler almıştır. Bu günkü enkaz içinden güzel bir mahmure çıkarılacaktır”* derken Nafia Vekili, *“Zelzeleye maruz bulunan yerlerde yeni tipte evler yapılacağını ve planların hazır olduğunu”* ifade etmektedir (28.12.1939 tarihli Akşam Gazetesi,

31.12.1939 tarihli Cumhuriyet Gazetesi). Siyasi entelektüeller basının haber aktörleridir ve söylemleri birbirini destekler niteliktedir.

1940'lı yıllara gelindiğinde basında devlet resmi afet söylemine karşı oldukça ılımlı bir üslupla, devletin ve Kızılay'ın müdahalede gereken tedbirleri almasına rağmen basın entelektüellerince, yaşanan depremin ardından yeniden oluşabilecek bir depremde can ve mal kaybını önlemek için alınması gereken tedbirlerin bir kez daha tekrar edildiği görülmektedir.

1944 yılında yaşanan Bolu-Gerede depreminde; halkın yapılan yardımlar ile kime ve ne şekilde dağıtıldığı konusunda bilgilenmesi ve devlete güvenilirliğinin sağlanması açısından kamuoyuna açıklanması gereği güçlü devlet resmi afet söyleminde yaşanan bazı olumsuzluklar ile düzdeğişmeceli olarak kullanılmıştır.

Basın, deprem bölgesindeki muhabirleri vasıtasıyla yayımladığı fotoğraflarla depremzedelerin yaşadıkları acıları ve bölgenin durumunu artık görselleştirmektedir. Tek kare fotoğraf, afetin etkilerini kamuoyuna aktarmada yazıya göre daha etkili olmaktadır. Fotoğraflar siyah- beyazdır ve depremzedelerin yaşam koşullarındaki zorluklarına odaklanmıştır.

Ulus Gazetesi bir sayfasını artık sadece afet bölgesinin fotoğraflarına ayırmakta ve fotoğraf imgelerinin gücünden yararlanmaktadır. Devlet resmi afet söyleminin farklı boyutlarının anlamlandırılmasında fotoğraf imgelerinin önemli etkileri bulunmaktadır.

1939 Erzincan depreminde, depremin bir tabiat afeti olduğu, bu afetlerle mücadele de başarılı olmak içinde, devletle milletin elele, afet bölgesine ve afetzedelere gereken yardımları yapması ve bir bütünlük içinde hareket etmesi gereği, devlet resmi afet söyleminin başlıca mitlerini oluşturmaktadır. Zira Kurtuluş Savaşı sonrası, egemen söylem "*Devletçilik*" ilkesi bazında, ekonomik ve sosyal kalkınmanın sağlanması için birlik ve beraberlik içinde olunması gereğidir.

Çok büyük can ve mal kaybına sebep olan deprem, ekonomik ve sosyal yaşantıda büyük yaralara neden olduğundan kalkınma hamlesi için milli seferberlik

içinde hareket edilmelidir. Demokratikleşme sürecinde yeni yeni adımlar atan Türkiye Cumhuriyeti'nde basın ve siyasi erk aynı söylemde birleşmektedir.

Devlet resmi söyleminde, siyasi otoritenin Kurtuluş Savaşını kazanmış, asker kökenli kişilerden oluşması ve otoriter yapısı ekonomik darboğaz ve II. Dünya Savaşının kapıda olması afet bölgesinde karşılaşılan olumsuzluklara rağmen halkta ve halkın sesi olan basında büyük destek görmesine ve eleştirel yaklaşımlarda hoşgörünün hakim olmasına sebep olmuştur. Devlet herşeye hakimdir, halkın bireysel ve sivil kitle hareketleri yoktur.

Basının doğal afet söylemlerinde, devletin sesi başat konumdadır. Devletin oluşturduğu bu ideolojik yapılanmada, kamuoyu “sessiz çoğunluk” olarak yerini almakta ve sunulan hizmet için teşekkür etmektedir. Çünkü kamuoyunun söyleminde, devlet başı derde girdiğinde yardımına koşacak, dertlerine çözüm bulacak yegane otoritedir.

Basında devlet resmi söylemine muhalefet yoktur. Resmi otoritelerin söylemleri manipüle edilmeden yer almaktadır. Gazeteler İstanbul ve Ankara'da basılmaktadır. Deprem bölgesinde yaşananlar ise iletişim teknolojilerindeki gelişmemişlik ve ekonomik dar boğazlar nedeniyle gecikmeli olarak basının sayfalarına yansımaktadır. Siyasi söylemde deprem- savaş eğretilmesi yapılarak depremle savaşılması ve sonunda zafer kazanılması gereken bir mücadele benzetilmesi yapılmıştır.

Deprem sonrası basın entelektüelleri ve Türkiye Büyük Millet Meclisi afetlerle mücadelede yapılması gerekenler konusunda aynı söylemde birleşmektedir.

Memleketin jeolojik tetkike tabi tutulması

İnşaat tarzının ıslahı

İmdat vasıtalarının ikmali

Erzincan halkının naklinin tesisi (Ayın tarihi; 1940; 170).

Devlet, kamuoyu ve basının ortak söylemi; “*Nasıl Kurtuluş Savaşından zaferle çıkmıştır, Erzincan depremi ve seller gibi birbirini takip eden doğal*

afetlerde de Türk Ulusu birbirine destek olarak yardım ve dayanışma içinde dünyaya ne kadar güçlü bir ulus olduğu gösterecektir”.

Devlet resmi afet söyleminde, yardım organizasyonuna önce T.B.M.M. mebusları en az 100 Lira yardım toplayarak katılmakta ve birlik söylemini desteklemektedir (30.12.1939 tarihli Akşam Gazetesi). 1966 yılında Muş (Varto) tada yaşanan depremde “Deprem vergisi” adı altında toplanacak yardımların ilk izleri 1939 yılında yaşanan Erzincan Depremi’nde etkin olan devlet resmi afet söyleminde görülmektedir. *“Memurlar 100 liraya kadar % 5, 200 liraya kadar % 7,5, daha yukarı maaş sahipleri de % 10 teberruz edecekler”* (31.12.1939 tarihli Akşam Gazetesi).

1939 yılında yaşanan Erzincan depreminde planlı yapılaşma, depreme dayanıklı yapılar, afet müdahale kapasitesinin artırılması ile ilgili devletin resmi afet söylemlerinde öngörülen tedbirlerin ve 1944 yılında yaşanan Çerkez-Gerede (Bolu) depreminde ifade edilen Sismoloji Enstitüsü Kuruluşuna dair beyanatların ve Zelzele Kanunu çıkarılması ile ilgili yasal düzenlemelerin 2000 li yıllara gelindiğinde hala gerçekleşmediği görülmektedir (24.02.1944 tarihli Cumhuriyet Gazetesi, 10.02.1944 tarihli Akşam Gazetesi, 07.02.1944 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

En az iki yılda bir büyük deprem yaşayan ve çok sayıda doğal afet riski taşıyan Türkiye’de 1966 yılında yaşanan Muş (Varto) depreminde afetlerde “ulusal devlet” ve “milli birlik” kavramlarının başat olduğu ulusalcı devlet afet söylemi yerini Dönemin Başbakanı ve son elli yıla siyasetçi olarak damgasını vuran Süleyman Demirel tarafından ifade edilen *“Takdir-i ilahi, Allah sabır versin, Devlet yanınızdadır ve yaralarınızı yaracaktır”* söylemine bırakmaktadır.

Siyasi yozlaşmanın ve toplumsal dejenerasyonun birer göstergesi olan haberler basının manşetlerine yansımaktadır. Basında afet metinlerinin ve basın entelektüellerinin söylem içeriklerini Varto ilçesinde deprem olacağıının önceden tahmin edilerek bazı köylerin tahliye edilmesi ile ilgili bir araştırma raporu belgelerinin İmar-İskan Bakanlığı ve Hükümet yetkilileri tarafından ciddiye alınmadığı ve devlet resmi söyleminin ana teması olan *“devlet yanınızdadır”*

yaklaşımının kamuoyu tarafından tartışıldığı içerikler oluşturmaktadır (27.08.1966 ve 29.08.1966 tarihli Milliyet Gazeteleri).

Devletin resmi afet söyleminde 1970'li yıllarda sürekli göz ardı edilen, ancak basın entelektüelleri tarafından öne çıkarılan ve sorgulanan bir başka noktada da “zavallı ve yoksul Doğu” olarak yapılanan biz ve onlar dikotomisi içinde afetlerde “onlar” olan Doğu söylemidir. Doğal afet haberleri Doğu-Batı karşıtlığı içinde kurgulanarak verilmiştir.

Sol ideolojiye temellenen Cumhuriyet Gazetesi ve merkezi temsil eden Milliyet Gazetelerinde Doğu Bölgesi'ne hiç yatırım yapılmadığı ve derme çatma binalarda deprem fay hattının geçtiği alanlarda yaşamaya mahkum edilmiş Doğu halkı için en kısa zamanda tedbirler alınması gereğine dikkat çekilerek siyasi otoriteyi ve devlet otoritesini suçlayıcı söylemler yer almaktadır. “*Neden hep bu Liceler, Vartolar, Bingöller yerle bir oluyor*” (09.09.1975 tarihli Cumhuriyet Gazetesi). “*Doğu halkı her türlü koruyucu tedbirden yoksun*” (06.09.1975 tarihli Cumhuriyet Gazetesi). “*Bir bulut parçasının, bir damla yağmurun bu kadar korkulduğu bir yer daha görülmez dünya da*” (26.08.1966 tarihli Milliyet Gazetesi).

Bilimsel söylemlerin bir ifadesi olan ilgili raporların, dikkate alınmadığı ve Doğu Halkının bu acı tabloya mahkum edildiği gazete manşetlerine taşınmaktadır. Afet müdahalede devletin etkisiz ve yetersiz kaldığı, yardımların halka ulaşmadığı, ulaşabilen yardımlarında dağıtımında adaletsiz davranıldığı ve artık toplumda sosyo-ekonomik dejenerasyonun başladığı ile ilgili haberlerin basının sayfalarına birinci sayfa haberleri olarak geçtiği izlenmektedir.

Devlet resmi afet söyleminde çelişkili ifadeler ve askeri otoritenin afet müdahalede başat üstünlüğü dikkat çekmektedir “*Varto'da insan olmayabilirdi*” (27.08.1966 tarihli Cumhuriyet Gazetesi). Güvenilir ve disiplinize tek otorite, elindeki fazla sayıdaki nitelikli insan kaynağı ile Türk askeridir. Yardım dağıtımında görülen karmaşanın düzeltilmesi ve orada yaşanan tepkilerin bastırılması görevi yine Türk Askerine düşmüştür. “*Yiyecek yardımını ordu yapacak*” (23.08.1966 tarihli Milliyet Gazetesi).

Afet müdahalede yetersiz kalan devlet ve siyasi erk resmi söyleminde halen “devlet yanınızdadır” söylemini sürdürmektedir ancak çok şiddetli eleştirilere maruz kalmaktadır. Devlet resmi afet söyleminde yer alan sözlerin yerine getirilmemesi afet müdahale ve yardım organizasyonundaki bozukluk devlete olan güveni sarsmıştır. “Lice’de ki evlerin boşaltılması gerektiği 13 yıl önce bir raporla saptanmıştı” (13.09.1975 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

Artık devlet-kamuoyu-basın saçıyağının gündeminde aynı söylemler yer almamaktadır. 1966 yılında yaşanan Muş (Varto) depremi bir ilke daha sahne olmakta ve Varto heyeti dönemin Başbakanı Süleyman Demirel’e “*Muhtıra*” vermektedir. Bu aynı zamanda demokratik sivil toplum gelişiminin ve halkın devletten beklentilerinin arttığı bir göstergesidir (03.08.1966 tarihli Hürriyet Gazetesi).

Yardım toplama çalışmalarına devlet kurumlarının dışında artık medyanın ve farklı sivil toplum örgütlerinin de katılımı ile kampanyaları ile katıldığı görülmektedir. Yardım alma, toplama ve dağıtma çalışmalarında Kızılay ve resmi otoritelerdeki noksanlıklar haber manşetlerinde ilk sıralarda yer almaktadır.

Devlet resmi afet söylemi eleştirilirken yarı kamu kuruluşu olan ve uluslararası kimliği bulunan Kızılay’da bundan payını almaktadır. Afet bölgelerinde yardımların dağıtımını ile olumsuz haberler toplumsal dejenerasyonun izlerini taşımaktadır yapmaktadır.

Arama kurtarma çalışmalarında el yordamı ve komşuluk , akraba ilişkileri ile yapılan mücadelede kazma- kürek istiyoruz çığlıkları, yerini devlet resmi afet söyleminde 1983 yılında eğitilmiş arama-kurtarma birlikleri kurulması gereğine bırakmıştır.

Çarpık yapılaşma, depreme dayanıksız binalar ile ilgili söylemler 1960 öncesinde de basın entelektüellerinin köşe yazılarında görülürken, 1960 sonrasında I.sayfa haber manşetlerine taşınmaktadır “*Yapılar çürük olduğu için kayıplar büyük*” (22.08.1966 tarihli Milliyet Gazetesi).

Pozitivist doğa söyleminde, insanın doğa ile mücadelesinde gereken tedbirleri alınmaması nedeniyle; doğanın, doğal afetlerle ülkemizde baskın çıktığı, dini söylemde depremin Allah'ın bir hikmeti olduğu ve olanlara katlanılması gereği, bilimsel söylemde ise fay hatlarının bilindiği ve depremin oluşumu ile ilgili bilimsel verilerin olduğu, derece ve şiddetinin tespit edilebildiği ancak ne zaman olacağı kesin bilinemediği, meteorolojik kaynaklı afetlerin ise uygun tedbirlerle önlenebileceği ifade edilmektedir.

Tüm bunlara karşın devlet resmi afet söyleminde, halen daha yara sarma politikası güdülmekte ve devletin yaraları saracağı söylemi devam etmektedir.

Basın ise deprem ve sel gibi doğal afetlerle birlikte yaşanan acı tabloyu sosyal bir deprem olarak nitelendirmektedir. Deprem fay zonlarının geçtiği bölgelerde ve dere yataklarına yapılan imarı olmayan binaların ve konut rejimindeki çarpıklığın afetin boyutunun bu noktaya gelmesine sebep olduğu vurgulanmaktadır. Devlet resmi söylemi, artık eleştirilerin odak noktasındadır.

1990 lı yıllara gelindiğinde devlet resmi afet söyleminde devlet ve siyasi otoritenin kendi kendisinin özeleştirisini yaptığı ve yanlışlıklarını kabul ettiği ifadeleri basının maşetlerinde yer almaktadır “*Suçluyuz*” (06.11.1995 tarihli Hürriyet Gazetesi-İzmir Sel Afeti). Aynı zamanda dini söylemin etkilerinin devlet resmi afet söyleminde yer aldığı görülmektedir. “*Demirel: Allah beterinden korusun*” (08.11.1999 tarihli Hürriyet Gazetesi-İzmir Sel Felaketi). Kamuoyu söylemine devlet resmi afet söylemi ile birlikte “*Kriz Yönetimi*” ve “*Kriz Masaları*” kavramlarında 1995 ‘li yıllarında yerleşmektedir.

Arda arda yaşanan sel felaketleri ve heyelanlarda devlet organı Meteoroloji Genel Müdürlüğü suçlu kimliği ile ön plana çıkmakta, halk, siyasiler ve devlet organları kaybedilen insanların ayıbını bir arada taşımaktadır.

Meteorolojik kaynaklı doğal afetlerde erken uyarı sistemleri ile gereken tedbirlerin alınabileceği vurgulanarak doğal afetlerde gerçeklik inşası kamuoyu-devlet-basın üçgeninde olumsuzlukların sorgulanması üzerine temellendirilmektedir “*Neden uyuduk*” (05.11.1995 tarihli Hürriyet Gazetesi). “*İzmir 'de yaşananlar*

doğal afet değil” (06.11.1995 tarihli Cumhuriyet Gazetesi). *“Belanı istedin, Allah'ta verdi”* (08.11.1995 tarihli Milliyet Gazetesi).

1999 Marmara Depremi ise sadece devlet resmi afet söyleminde değil medyada yer alan bütün söylemlerde deprem etkisi yaratmıştır. Afetle mücadelede devletin bütün kurumları ile başarısız olduğu, hantal yapısı ve teknoloji ile bilimsel yaklaşımlardan ne kadar uzak olduğu tüm çıplaklığı ile basının sayfalarına yansımıştır.

Marmara Depremi, iletişim teknolojilerinin hızla geliştiğini ve Türk medyasında bu gelişmeleri yakından izlediğini göstermiştir. Telefon bağlantılarının kesildiği hatta hükümet yetkililerinin birbirleri ile iletişim kurmakta zorlandığı dönemde ilgili canlı yayın araçları ve çanak antenleri ile medya afet ile ilgili ilk haberleri afet bölgesinden vermeye başlamıştır. Tabii ki bunda depremin medyanın arka bahçesinde yaşanmasının büyük etkisi olmuştur. Artık afeti yaşayanlar Doğu-Batı karşıtlığında Batıdır.

Devlet resmi afet söyleminde; Başbakan Bülent Ecevit'in afet bölgesindeki Bakanlarına medya aracılığı ile haber göndermesi, kendi kabinesindeki bakanlarını söylemleri ile çelişen söylemleri ve dönemin Sağlık Bakan'ı ile ilgili haberlerde etik kurallarını aşan üslup, basının ve basın entelektüellerinin devlet resmi söylemine sert tepkiselliğini göstermektedir. Devlet halkının yanında yoktur ve yaralarını saramamaktadır.

Basın afet ile ilgili devletin resmi afet söylemini dışlayarak, kendi kurguladığı afet haberleri inşasında devletin resmi afet söylemi yerine kendi söylemini ortaya koymuştur. *“Devlet, olması gereken yerde yoktu”* (18.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi), *“Nerede bu devlet”*, *“Bilimsel çalışmalar yapıldı, eksiklikler belirlendi ama önlem alınmadı. Temelsiz güvenceler ,boş sözlerle, devlet milleti enkaz altında bıraktı”* (19.08.1999 tarihli ve 24.08.1999 tarihli Milliyet Gazeteleri), *“Devlet hazırlıksız yakalandı”* *“Ne diyor bu adam”*, *“Sağlık Bakanına Tepki Çığ Gibi: KES SESİNİ”* (19.08.1999 tarihli, 23.08.1999 tarihli ve 24.08.1999 tarihli Hürriyet Gazeteleri).

Bu bağlamda; geleneksel devlet otoritesine yöneltilen olumsuz eleştirilere karşı devletin başı Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in beyanatını tüm basına yansıtmıştır. "*Devleti küçültmenizin bir anlamı yok*", "*Depremden davacı olalım*" (21.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi). Basında yer alan devlet eleştirilerindeki sert üslubu tanımlaması açısından Cumhurbaşkanının beyanatu önem kazanmaktadır.

Marmara Depreminde ilk kez devlet resmi afet söyleminde medyaya, afet yayınları nedeniyle bir TV kanalına kapatma cezası verilmiş ve diğeri yayım organlarının kapatılmaması için devlet resmi söylemine karşı medya tarafından etkili kamuoyu oluşturulmuştur. Ancak depremin yarattığı sosyal deprem, medya tarafından gözardı edilirken daha çok depremin afet bölgesinde görünen acı yüzü ve afet müdahaledeki başarısızlıklar ile devletin olumsuz söylemi ön plana çıkarılmıştır.

Basında devlet resmi afet söylemi otorite ve anlamını yitirdiğinden afetlerde kara gün dostu olarak bilinen Türkiye Kızılay Derneği ve Sivil Savunma Bakanlığı en kötü dönemini yaşayarak olumsuz eleştirilerin merkezinde yerini almıştır.

Dikkat çeken bir diğeri nokta ise ilk kez Silahlı Kuvvetlerinde olumsuz eleştirilere maruz kalmasıdır. Genel Kurmay Başkanının yapmış olduğu açıklamalardan sonra Silahlı Kuvvetler ile ilgili olumsuz eleştirilere basında rastlanmamıştır. "*Askerin müdahalesi gecikmedi*" (21.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

Devletin resmi söyleminin geçerliliği ve devletin meşruiyeti tartışmaları basında hem manşetlerde hemde basın entelektüellerinin yazılarında uzun süre yer almıştır. Yoğun eleştiri oklarına maruz kalan siyasi erk, kamuoyu önünde saygınlığını ve güvenilirliğini yitirmiş, hükümetlerin geçmişten günümüze afet önleme ve müdahalede gereken tedbirleri almadığı ve her deprem sonrası yaptığı açıklamaların arkasında durmadığı ve gelen yardımları afet bölgesinde kullanmadığı vurgulanmıştır.

Devletin resmi afet söylemi içinde yer alan, büyük depremlerin ardından halka yüklenen vergi, basında uzun süre gündemde kalmıştır. Yasal düzenlemelerdeki çarpıklık, af tasarısı ve resmi otoritelerin yolsuzlukları basının bir diğeri gündem

maddesini oluşturmuş, devletin resmi söylemine olumsuz olarak eklenmiştir.

Basında öne çıkan bir diğer konu da devlet resmi afet söyleminin bir parçası olan yardım organizasyonları ve dış yardımlardır. İlk kez sivil inisiyatif hızlı bir şekilde hareket etmiş ve sivil toplum organizasyonları depremle mitlere dönüşmüştür. AKUT arama-kurtarma çalışmaları ile sivil toplum örgütleri arasında medyanın ön plana çıkardığı popüler mite dönüştürdüğü en önemli isimdir. Örgütlü bir yapılaşması olmayan sivil toplum örgütleri basında ön plana çıkararak devlet resmi afet söyleminde haber aktörleri olarak yer almıştır.

Dünyanın hemen hemen her ülkesinden gelen yardımlar basında yer almış, süper güç Amerika, Ortadoğu'da İsrail ve dış politikada bir türlü gereken uzlaşmanın sağlanamadığı Yunanistan'ın yardımları ön plana çıkarılarak olumlu kurgulanarak aktarılmıştır.

Yabancı devlet adamları afet bölgesini ziyaret etmişler ve basın tarafından yakından izlenmişlerdir. ABD Başkanı Bill Clinton'un ziyaretine basın özel bir ilgi göstermiştir. Yardımlar için teşekkür edimi basın tarafından yapılarak devlet bu konuda da arka planda kalmıştır.

Marmara Depreminde, ilk kez yabancı devlet başkanlarının ve özellikle süper güç Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Clinton'ın afet bölgesini ziyaretleri afet boyutlarının dünya medyası tarafından da aktarılmasında büyük rol oynamış ve afetin haber aktörleri olarak basının manşetlerine taşınmışlardır.

Haber ağı; geniş deprem bölgesinde çok iyi çalışmış, ulusal ve uluslararası haber ajansları sürekli ve güncel haberleri dünya medyasına yaymışlardır. Ancak devlet afet resmi söylemi ve afet müdahaledeki olumsuz uygulamaları ile çelişkiler yumağı bir paradigmanın içinde yer almıştır.

3.2.4.2– Türk Basınında Pozitivist Doğa Söylemi

“Klasik epistemenin içinde “doğa” ve “İnsan doğası” işlevlerinin terimi terimine zıtlastıklarını kaydetmek gerekmektedir. Doğa; gerçek ve düzensiz bir çakışmanın işleyişiyle, varlıkların düzenli sürekliliği içindeki farklılığı ortaya çıkartmaktadır. İnsan doğası ise,

temsillerin düzensiz zinciri içindeki özdeşliği ortaya koymakta ve bunu imgelerin sergilenmesi yoluyla yapmaktadır” (Foucoult, 2001: 431).

Doğal afetler kavramı ön ekine aldığı “doğal” ifadesi ile doğaya ait doğa ile ilgili gerçekliğini tanımlamaktadır. Doğal afetler Foucoult’nun ifadesinde olduğu gibi gerçek ve düzensiz bir çakışmanın işleyişinde varlıkların düzenli sürekliliği içinde farklılıkların bir tanesidir. İnsan doğasında söylemler yoluyla bu farklılıklarda doğal afeti anlamlandırmaya çalışmaktadır.

Bütün canlılar gibi insan da doğa ile etkileşimde bulunarak varlığını sürdürebilir. Diğer canlı türlerinden farklı olarak yalnızca insan, doğa ile etkileşimde araya kültürünü koyar. Oskay’ın ifade ettiği gibi doğa ile etkileşimde insanın kültürünü ortaya koyması afetlerde de doğaya karşı etkinliğini arttırmaktadır.

“Araç ve gereçlerden, bu araç ve gereçleri kutsayan değerlerden, bu araç ve gereçlerle iş yaparken başvurulan örgütlenme biçimlerinden, iş görme ve işin eşgüdümlemesine ilişkin yöntemlerden, iş bölümünün yarattığı insanlar arasındaki farklılaşmaları haklılaştırmayı ve kurumsallaştırmayı amaçlayan açıklama ve insanlardan oluşan kültür, insanın doğa karşısındaki etkinliğini artırır” (Oskay, 1994: 7).

Doğal afetler atalarımız tarafından farklı açılardan değerlendirilmekte idi. Dünya ve atmosfer hakkında yeterli bilgiye sahip olunmadığı için bu olaylar tamamen teolojik açıdan değerlendirilmekte ve Tanrı’nın insanları cezalandırması olarak görülmekteydi. Bu açıdan kriz yönetimini oluşturan öğeler ve tepkiler, Tanrı’ya dua etmek, adak adamak veya canlı hayvanların veya insanların kurban edilmesi gibi ilkel şekillerde ortaya konmaktaydı.

Bugün ise bilimsel gelişmelerin ışığında büyük fırtınaların oluşumları, seller, kuraklık, volkanik faaliyetler hatta depremler hakkında pek çok bilgiye sahip olduğumuz yadsınamaz. Ancak afetlere pek çok kişi dini gözlüklerle bakmakta ve afet karşısında ne kadar küçük ve savunmasız kaldığını düşünmektedir. Bu kuvvetsiz duygular, sonuçta suçlu olanların bulunamaması ya da genellikle suçun kendi yetersizliğimizde bulunması şeklinde sonuçlanmaktadır.

İnsanın insanla kavgası bugüne kadar durmamıştır. Ancak insanın doğayla savaşımı da tarihin ilk çağlarından bu yana kesintisiz sürmüştür. İnsanın kendini doğaya karşı savunması ya da doğaya egemen olma çabası yolunda verdiği uğraş, uygarlığımızın ta kendisini oluşturur diyen İlhan Selçuk, tarih sayfalarında acı izler bırakan doğa olaylarının realitesinin algılanmasının, kamuoyunun bilinçlenerek uygar medeniyetler seviyesine ulaşmasında en önemli faktör olduğunu vurgulamaktadır (02.11.1983 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

Kağıt üzerindeki yasaya karşı eşit olanların, doğa olayları önünde eşit olmadıkları her acı olayda bir kez daha anlaşılmaktadır. Doğa olayları afete dönüştüklerinde afetin boyutu ile paralel can ve mal kaybına göre basının her zaman en önemli haberleri olmuştur. Zira haberlerde “Önemsizler” her zaman sessizliği hak ederler. Doğal afet fenomeninin yarattığı “ölüm” gerçeği ve basının “yazma” gerçeğinin çakışması doğal afet haber metinlerinde 1930’lu yıllarda tabiatın bir cinayeti olarak yer almıştır.

1939 yılında yaşanan Erzincan Depreminde basında yer alan haber yorum ve metinlerinde birbiri ile uyumlu bir afet algılama anlamlandırılması dikkat çekmektedir. Deprem “doğal” bir olaydır. Olmayan şeyleri yapabilecek doğa gücü depremle somutlaşmıştır. Tabiatın bu saldırılarına karşı insanın dayanıklılığını yükseltmek gereklidir “Rüzgara “esme”, salara “taşma” toprağa “sallanma” diyemeyiz” (01.01.1940 tarihli Cumhuriyet Gazetesi, Peyami Safa’nın “Hadisler Arasında” adlı köşe yazısından).

1939 – Erzincan Depremi

Pozitivist doğa söyleminin başat konumda olduğu, doğa olayları ile mücadele de teknolojik ve ekonomik gelişmelerin beraberinde alınacak tedbirlerle can ve mal kaybını azaltılabileceğinin yer aldığı söylem basında etkilidir. Basın entelektüellerinin sık dile getirdiği pozitivist doğa söylemi kaderci yaklaşım terminolojisinde aktarılmış ancak “engellenemez, elden ne gelir” yaklaşımdan uzaklaşarak bilimsel söylemlerin uygulanması gereğine dikkat çekilmiştir.

Deprem, sel baskınlarının vb. afetlerin can ve mal kaybına sebep olmasının

nedeni ilim ve cehaletin bu olguların eşiğinde kucaklaşmasına bağlanmaktadır. Yaşanan ölümlerin cehaletten kaynaklandığı vurgulanmaktadır “*Bu ölümler cehaletimizdendir*” (Va-Nü–Vala Nurettin, 02.01.1940 tarihli Akşam Gazetesi), “*Eski alimler zelzeleyi nasıl izah ederlerdi*” (Şevket Rado, 02.01.1940 tarihli Akşam Gazetesi).

Akşam Gazetesinde köşe yazarı Necmettin Sadak, Cumhuriyet Gazetesinden Nadir Nadi, Peyami Safa Ulus Gazetesinden F.Rıfkı Atay pozitivist doğa söylemini ön plana çıkaran ve gerekli tedbirlerin alınması gerekliliğini vurgulayan basın entelektüelleridir.

1939-1940’lı yıllarda pozitivist doğa söyleminde makale ve haberlerde en sık tekrar edilen kelimeler doğal afetin nasıl anlamlandırıldığını göstermesi açısından ilginçtir:

“Tabiatın Cinayeti”,
“Tabiatın Darbesi”,
“Doğa Olayı”,
“Tabiatın Suikasti”,
“Tabii Afet”,
“Sel çaresi bulunmuş bela”dır.

Doğal afet riskine açık Türkiye’de 1960’lı yıllara gelindiğinde güncelliğinden yol açtığı “ölüm” realitesinden bir şey kaybetmeyen doğal afetler, basında yine gözyaşı dolu acı tablolar ile yer almaktadır. Pozitivist doğa söylemine bu kez dini söylem ve bilimsel söylemle birlikte devletin resmi afet söylemine referans olmaktadır.

1966 – Muş (Varto) Depremi

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana pek çok afet yaşayan Türkiye’de fay zonu ve dere yatakları üzerine kurulan şehirlerde dayanıksız binalar ve denetimsiz yapılaşmanın doğa olaylarını bir afete çevirdiği ifade edilirken, pozitivist doğa söylemi üzerine başat konumda dini ve bilimsel söylem yapılandırılmaktadır. “*Doğal*

afetler birer tabiat olayıdır, ancak aynı zamanda Cenabı Hakkın takdiridir. Bilim neyi gerektiriyorsa yapılacaktır (21.08.1966 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

İnsanoğlu henüz deprem gibi bir doğa olayının “ne zaman” meydana geleceğini tahmin edememektedir.

Çürük yapılar, çarpık yapılaşma, siyasi ve toplumsal yolsuzluk ile rant pozitivist doğa söyleminin önüne geçmiş ana söylemler olarak 1960 lı ve 70 li yıllarda dikkat çekmektedir. “*Yapılar çürük olduğu için kayıplar büyük*” (22.08.1966 tarihli Milliyet Gazetesi), “*Yolu yokuştur*” (Refik Erduran, 22.08.1996 tarihli Milliyet Gazetesi). “*Büyük depremler ve tedbir*” (Prof. Dr.İhsan Ketin, Milliyet Gazetesi), “*Gazab-ı İlahi*”, “*Varto’da insan ölmeyebilirdi*” (Osman Ulugay, 22.08.1966 tarihli Cumhuriyet Gazetesi). “*Lice’de evlerin boşaltılması gerekliliği 13 yıl önce bir raporla saptanmıştı*” (13.09.1975 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

1990’lı yıllara gelindiğinde geçen zaman doğal afetlerle mücadelede ve söylemlerde değişiklik olmadığını göstermektedir. Pozitivist doğa söylemi geçerliliğini korumakta ve tüm söylemlerde afetler tanımlanırken “tabiat olayıdır” ancak diye başlayan bilimsel ve dini söylemler pozitivist doğa söylemi üzerine kurgulanmakta ve yeniden yapılandırılmaktadır. Basında devlet resmi afet söyleminde pozitivist doğa söylemi tek başına yada dini söylemle birlikte kullanılmıştır.

1999 yılında yaşanan Marmara Depreminde pozitivist doğa söylemi başat konumunu eleştirel devlet resmi afet söylemine bırakmıştır. Artık kamuoyu deprem, sel vb. doğa olaylarının gerçekliğinin bilincinde bu fenomenlere karşı alınması gerekli tedbirlerin “neden” alınmadığını sorgulamaktadır.

Ayrıca, pozitivist doğa söyleminde doğa olaylarında tetikleyici unsur olarak ekolojik dengenin bozukluğu ve çevre bilinç yoksunluğu ile gelişen teknoloji ve küreselleşen dünyanın fenomenleri ortaya çıkmaktadır.

1999 – Marmara Depremi

Basının yoğun eleştirilerinin yer aldığı ve devlet resmi afet söyleminin tartışıldığı, pozitivist doğa söyleminin can kaybı ve ekonomik kayıplarda bir “neden” olarak anlamlandırılmadığı ve 1930 lu yıllardan bu yana yer alan başat konumundan birşey kaybetmeden diğer yeni söylemlere zemin oluşturduğu görülmektedir. Çünkü pozitivist doğa söylemi her türlü söylemin zeminini oluşturacak güce sahip bir söylemdir.

Ayrıca, Türk insanı siyasetçisi ve tüm kurumları doğa ile mücadelesinde başarısızdır. Doğa ile mücadelede gereken tedbirler alınmamış, mücadele kurallarına uyulmamıştır ve doğa da kurala uygun olmayanı affetmemiştir. Afetleri bir doğa olayı olarak ifade eden kamuoyunun, basın entelektüellerinin, simgesel entelektüellerin ve siyasilerin bu söylemi içselleştiremedikleri görülmektedir.

“Ders almadık” (25.08.1999 tarihli Hürriyet Gazetesi)

“Deprem geliyor demişti” (18.08.1999 tarihli Hürriyet Gazetesi)

“Yine nerede devlet” (18.08.1999 tarihli Hürriyet Gazetesi)

“Devletin eli gecikti” (18.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi)

“İnşaat sektörü başıboş” (18.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi)

“Doğa kurala uygun olmayanı affetmedi”, “45 saniyelik eşitlik”

(18.08.1999 tarihli Milliyet Gazetesi)

“İzmir’de yaşananlar doğal afet değil” (06.11.1995 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

“Belanı istedin, Allah’ta verdi” (08.11.1995 tarihli Milliyet Gazetesi).

Küçükcan ve Köse’nin Marmara Depreminden sonra yapmış oldukları depremin psikososyal boyutu ile ilgili bir çalışmada depremin gerisindeki güç olarak “doğa”nın tanımı % 12 ile “Allah” kavramından sonra ikinci sırada gelmesi pozitivist doğa söylemi ile dini söylemin Türk kamuoyunda ne kadar etkin olduğunu göstermesi açısından ilginçtir (Küçükcan,.Köse, 2001:115).

1923’ ten günümüze basında yer alan söylemlerde Kuzey Anadolu ve Doğu Anadolu Fay Zonları üzerine yapılan Türkiye’de deprem olgusunun dere yatağı ağzlarında iklimsel değişikliklere bağlı olarak ise sel olgusunun sık yaşandığı ve bu konuda alınması gerekli tedbirlerin simgesel entelektüeller tarafından sürekli

yinelenerek tekrar edilmiş ve günümüze kadar gelmiştir.

Dikkat çekici nokta bu bağlamda, doğal afet olgusunun tek başına bir doğa olayı olarak anlamlandırılmamış olmasıdır. Pozitivist doğa söylemi mutlaka ya bilimsel söylem yada dini söylemle birlikte kurgulanmış ve desteklenmiştir. Devlet resmi afet söylemi tarafından pozitivist doğa söylemi realitesi zaman zaman farklı yapılandırılarak siyasi iktidarın söyleminde dile getirilmiş, basın tarafında kurgulanarak kamuoyuna aktarılmıştır.

İlber Ortaylı'nın ifade ettiği gibi; *"İnsanoğlu bunu öğrenmek zorundadır. Biz tabiatı yenemeyiz. İnsanoğlu tabiatın üstün değildir. Biz tabiatla uzlaşmak zorundayız. Eğer siz tabiatın çalarsanız, O da Gölcük'te olduğu gibi sizden onu geri alır. Ve geri alma, bu ödeme sırasında hayatlarımız kaybolur"* (Ortaylı, 2001: 6).

Doğa afetlerin arkasında bir metafizik gücün olduğuna inanma ve felaketi kader, alinyazısı ile ilişkilendirme ilk bakışta teslimiyetçi (kaderci- fotolistik) bir anlayış olarak görülebilir. Bu realite de, kamuoyunda afet bilinci ve kültürünün oluşmasını etkileyici bir unsur olarak karşımıza çıkabilir.

Basın entelektüeli Ali Gevgilili 1975 yılında yaşanan Lice Depreminde yazdığı köşe yazısında, Anadolu insanının deprem sarsıntısı ile birlikte kaderine de bir başkaldırı gerçekleştirileceği eğretilmesinde pozitivistik doğa söylemine vurgu yaparak afetlerde sosyal bilincin gerekliliğine vurgu yapmaktadır:

"Sosyal insanın doğaya egemen olma yarışına böylesine büyük ölçeklerle girmediği çağa kadar, yazgının hoş görülebilir bir yanı da bulunabilirdi. Deprem bir doğal olaydır. Doğal olay önünde ise xx. yy. kadar insan çaresizdi. Yorgun ve yoksul Anadolu insanı bir daha göklere baktı ve "ne oluyor" diye sordu. Anadolu insanı içinde deprem; yüzlerce yıldır değişmeyen bir yazgıyla özdeşir. Kendi iç dünyasında unutulmuşluğunun, hesapların dışında bırakılmışlığın yazgısı. Sosyal bilincin toprakları çatırıyor ve deprem doğal olan arenalardan sosyal arenalara sığıyor. Anadolu yüzeyinde yer giderek, kendisine yüzlerce yıldır alın yazısı gibi sunulan kara yazgıya karşı adeta müthiş bir dirençle başkaldırıyor, Sarsılmakta olan şey "ecele karşı elden ne gelir" sorusuna kadar varan bir eski ilişkiler dengesinin de tüm

dünyasıydı (Ali Gevgilili, 10.09.1975 tarihli Milliyet Gazetesi “*Yer sarsıldı...ve iki bin insan ölüm anıtı oldu*”).

Doğa yasası; olgular arasındaki değişmez ilişkileri dile getiren doğrulanmış bir genelleme, kanun olarak karşımıza çıkarken insanoğlunun görevi doğanın yasasına uymaktadır. Ancak sosyal insanın doğaya egemen olma yarışı hızla devam etmektedir.

Büyük ölçekli doğal afetlerin zaman zaman sekteye vurduğu bu mücadelede ileri medeniyetler seviyesindeki sosyal insan; doğal afetlerle topyekün mücadeleyi sürdürebilmektedir. Pozitivist doğa söyleminde insanoğlu, pragmatik ve rasyonel çözümlerle kendini zor durumda bırakan doğa olaylarıyla mücadelede etkili olabilecektir.

3.4.4.3 – Türk Basınında Doğal Afetlerde Dini Söylem

Dini inançlar inanan insanlara bir bakış açısı ve yaklaşım biçimi kazandırır. İnsanlar zaman zaman olayları açıklarken bu bakış açısını ve yaklaşım biçimini yansıtan dini kavramları kullanırlar. Olayların meydana gelişi, kaynağı ve gerisindeki güce ilişkin açıklamayı anlamlı kılan şey dini içerikli kavramlardır. Bu anlamda, dini sembol ve inanç sistemleri önemli birer anlam kaynağıdır. Bir başka ifade ile din insanın kutsal ilintilerden bir anlam arayış alanıdır.

Dini referansların şekillendirdiği, dine çok sık göndermeler yapılan bir toplumsal ortamda birey, başına gelen olayları dini kavramları kullanarak açıklama eğilimindedir. Trajik sonuçlar doğuran geniş çaplı ve çok boyutlu beklenmedik olumsuz doğa olaylarının Allah’a atfedilme olasılığı, dar çaplı ve bireysel olaylara oranla daha fazladır.

İnsanoğlunun doğaüstü olay ve felaketleri anlamaya ve bunları bir neden veya kaynağa atfetme yaklaşımları ile ilgili olarak bu güne kadar bazı teoriler ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bu teorilerin çoğuna göre atfetme sürecini motive eden üç unsur vardır. Bunlar olayları manalı bir şekilde anlama ve kontrol etme ihtiyacı, olayları tahmin ve kontrol etme ihtiyacı, öz benliğini, öz saygısını koruma, sürdürme

ve güçlendirme ihtiyacıdır (Küçükcan, Köse, 2001; 64).

İslamiyet ve Hıristiyanlık gibi iki ayrı din kültüründe doğal afetlerin tartışma ve yorumlarında din söyleminin gündemdeki yerini sürekli koruduğu örnekleriyle doludur. İnsanlar çoğu zaman doğal afetleri (deprem gibi) yeryüzünde işlenen günahlara karşı Tanrı'nın kendilerini cezalandırmak üzere gönderdiği ilahi bir alamet olarak görmüşlerdir. Tabi bunun temelinde tıpkı bugün olduğu gibi insanoğlunun başına gelen bu felaketi anlamlandırma çabası gelmektedir. Ortak noktalardan biriside depremin her zaman kıyametin yaklaştığı şeklinde yorum ve beklentilere yol açmasıdır.

Geniş kitleleri etkileyen trajik doğal afetlerde, ilahi bir neden, kutsal bir sorumlu arama eğilimi basında da sık görülmektedir. Ancak medyada yer alan doğal afetlerle ilgili dini söylemde göz ardı edilmemesi gereken bir nokta göze çarpmaktadır. Bu da doğal afetlerde yaşanan tüm acı olayların sorumluluklarının Tanrı'ya mal edilmesi değil, tanrı'nın bir "Aracı" ve " Harekete geçirici" olarak işlev görmesidir. Tanrı olayların akışına müdahale edip, değiştirmekten ziyade sadece vesile olmuştur. Aslında sorumluluk insana aittir.

1990'lı yıllara kadar basında dini motiflerde görülen bu genel yaklaşım "*Tanrının gazabı, cezası*" yaklaşımını da beraberinde getirmiştir. Özellikle 1999 Marmara Depremlerinde dini söylem, Tanrının bir "*İkazi*" "*Cezası*" meteforları üzerine temellendirilmiştir.

İncelenen 5 gazetede, 1999 Marmara Depreminde dini söyleme ait metaforlara İslamcı basın ve bazı siyasilerin söylemlerine yanıt olarak verilen daha çok karşıt bir yaklaşım içeren ifadeler şeklinde rastlanmıştır.

Dünya basınında da büyük yankı uyandıran Marmara Depremleri ile ilgili uluslararası basında yer alan bazı haberlerde de Allah'ın "*İkazi*", "*Cezası*" gibi dini meteforların kullanılması dini söylemi iktidar-siyasi söyleminde dikkat çeken bilgi güç ilişkisinde kamuoyu kanaatlerinin oluşumunda ne kadar etkili olduğunu göstermesi açısından ilginçtir.

“Türkiye’de yaşanan son deprem felaketinden sonra İstanbul’da Ayasofya’da ve tüm diğer Bizans sanat eserlerinin hiçbir zarar görmediği öğrenildi. Buda Allah’ın Gazabının sadece Türkiye’ye yönelik ve bir hayli çok olduğunu gösterdi.” (20.08.1999 tarihli Kıbrıs Rum Kesimi Mahi Gazetesi), (Dış Basında Deprem Felaketi, Günlük Özet Bültenleri 20 Ağustos-9 Eylül 1999). Ancak bu bazı dindarların olayları açıklarken seküler kavramları dışlaması anlamına da gelmemektedir.

Dini yönelimin yapısı yani insanların dini algılayış biçimleri, dindarlık motifleri, dindarlık biçimleri ve beklentileri doğal afetle karşılaşıldığında gösterdikleri davranışları etkilemektedir. Türk toplumu yavaş değişen sosyal örüntüsü içerisinde cezalandırma tecrübesini sürekli yaşayan, zihni bu kavrama sürekli açık, psikolojisi cezayı kabullenmeye her zaman hazır bir toplum olarak dikkat çekmektedir.

1939 Aralık ayında yaşanan ve Cumhuriyet rejiminin ilk büyük depremi olan Erzincan Depremi ile arka arkaya yaşanan diğer afetlerde basında genel olarak afetin bir doğa olayı olarak anlamlandırıldığı ve kamuoyunda kadercî ancak aşılması gereken bir yaklaşım olarak algılandığı görülmektedir.

Basın entelektüelleri meydana gelen doğal afetlerde alınması gerekli tedbirler konusunda bilgilendirici ve yapıcı bir üslup kullanmışlardır.

1950’li yıllara gelindiğinde afetlerin anlamlandırılmasında, algılama ve açıklama biçimlerinde dini terminolojiye uygun ifadelerin artık basında yer aldığı görülmektedir. Ancak basın dini söylemi tek başına hiçbir şekilde başat olarak ön plana çıkarmamaktadır. Devletin resmi söylemi, pozitivistik doğa söylemi referanslarıyla beraber kullanılmaktadır (Cangöz ., Gökalp, 2000;160-161).

1990’lı yıllara gelindiğinde ise, İslamcı basın doğal afetler ile ilgili dini terminolojiyi kullanan dini söylemi manşetlerine taşımıştır.

Araştırmamızda yer alan 5 gazetede ise dini söylemle ilgili ifadeler gazetesinin nideolojik yapılanmalarına uygun üslupla yer verildiği görülmüştür

“Deprem türban yüzünden“ dedi; Halk imamı linç etmek istedi” (22.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

Çalışmada basında yer alan afet haber ve yorumlarda afetzedelerin ve bazı basın entelektüellerinin kullandıkları ifadelerde dini söylemi benimseyen 2 türlü algılama ve açıklama biçiminin yeniden kurgulanarak yaygın şekilde kullanıldığı görülmüştür. Basında, 1923-2000 yılları arasında Türkiye’de yaşanan doğal afetleri imgeleyen dini terminolojiye ait kelimeler sınıflandırıldığında karşımıza aşağıdaki tablo çıkmaktadır.

Tablo 11- Basında doğal afetleri açıklamada en sık kullanılan dini boyutlu kavramlar

Dini algı ve açıklama (Din Kavramı)	Allah’ın işi Uyarı Doğal dengenin bozulması İmtihan-sınav İbret Allah’ın Cezası Allah’ın Gazabı Küçük kıyamet Kıyamet provası Takdir-i İlahi Kader-mukadderat Beladan kurtulmak için kurşun döktürmek Öldürmeyen Allah öldürmez
Dini ve bilimsel/doğal algı ve açıklama (Din ve doğa) bilim kavramı	Allah’ın kudretini gösteren doğal bir olay Allah’ın doğaya verdiği düzen içinde gelişen bir olay Bilimsel açıklaması olan ancak Allah’tan gelen bir afet.

Basında doğal afetlerle ilgili afetzedelerin afetleri açıklama biçimleri 2000’li yıllara gelindiğinde de benzer metafizik ve dinsel boyutları dini kavramlara dayanmakta, kaderci bir yaklaşıma da destek sağlamaktadır.

1999 Marmara Depreminde yalnızca afet bölgesinde değil, ülke genelinde deprem üzerine basında yer alan açıklamalar özellikle depremin “İlahi bir ceza” olup olmadığı üzerine söylemleri içermektedir. Özellikle 28 Şubat süreci ile depremin yıkıma uğrattığı Gölcük Askeri Donanması bu söylemlerde bir neden olarak ileri sürülmektedir.

Genel olarak deprem gibi aniden oluşan ve kitlesel can kayıplarına neden olan afetlerde, toplum afetin fiziki boyutları kadar metafizik boyutları ile de yakından ilgilenmiştir. Bunun yansıması da basında yer almıştır.

1939 – Erzincan Depremi ve Diğer Yaşanan Doğal Afetler

Doğal Afetler: pozitivist doğa kavramı ile birlikte açıklanarak bir “Tabiat Olayı”, “Tabiatın Bir Cinayeti” olarak anlamlandırılmış, Cumhuriyet’in ilk yıllarında doğal afetlerle mücadele “Milli Mücadele” olarak adlandırılarak Kurtuluş Savaşı ile özdeşleştirilmiştir.

Doğal afetlerle mücadelede basın ve bilim entelektüellerinin yapılması gerekenler ile ilgili açıklamaları afet haber söylemlerinin temelini oluşturmuştur. Bu söylemlerde dini meteforlar kullanılmamakla beraber kaderci bir yaklaşımın önüne geçilmesi gereği vurgulanmaktadır.

1966 – Muş (Varto) Depremi ve Diğer Yaşanan Doğal Afetler

Doğal afetleri algı ve açıklamada basın; pozitivist doğa, bilim ve dini meteforları bir arada kurgulayarak afet haberlerini yapılandırmıştır. Dini terminolojiye ait ifadeler halk kültüründe daha çok kabul görmüştür. Dönemin Başbakanı Süleyman Demirel ile dini söyleme ait meteforlar hem devlet resmi söylemine hem de kamuoyu söylemine girmiştir. “*Cenabı Hakkın Kaderi, mümkün olanı tekrar yapacağız*” (21.08.1966 tarihli Hürriyet Gazetesi). “*Allah büyük bir afet verdi, İnşallah kaybımız büyük olmaz*” (15.03.1982 tarihli Milliyet Gazetesi).

Sosyo-ekonomik ve eğitim ortamını geliştirmeye çalışan bir iktidarın güç olduğu süreçte, bilginin arka plana itildiği bir ortam dini söylem halka cevap vermek için iktidarın menfaatlerine ulaşabildiği en kısa yoldur.

1999 – Marmara Depremi

Ülkenin siyasi, sosyo-ekonomik ve iletişimsel boyutu içinde depremin algılama ve açıklamasında bilimsel ve pozitivistik doğa söylemlerinin beraberinde

referans olarak kullandığı dini söylem, “İlahi-adalet”, “İlahi ikaz” meteforları ile ön plana çıkmaktadır.

Deprem gerçekliğinin Türk insanına Tanrının bir cezası olarak gönderildiği ve kıyamet habercisi olarak İslamcı basın tarafından anlamlandırıldığı görülmektedir. Siyasi iktidar seçkinleri ve basın seçkinleri de söylemlerinde dini referanslar kullanmaktadır. İncelene 5 gazetede dini söylemle ilgili metaforlar dini söyleme karşıt görüşleri açıklamak için kullanılmıştır. “*Salavatla uyandık*” “*Herkes Allah’a sığındı*” (18.08.1999 tarihli Hürriyet Gazetesi), “*MHP; Felaket imanla aşılacak*” (19.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi), “*Köktendinciler,Ölenlerden bir müslüman çıkmadı* (02.09.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi) .

Mardin; dinin bir özelliğinin de, kullanılan bir tahakküm aracı olmaktan çok insanın sarıldığı bir kurtarma aracı olması derken büyük kayıplara neden olan doğal afetlerde, insanların acılarının azaltılmasında Allah’a sığınmalarına da gönderme yapmaktadır. Buna karşıt bazı durumlarda dini motiflerin kullanılması, acıların azaltılması ve olayların anlamlandırılması dışında insanların kendilerini bu olayların yüzeyinde batmadan tutabilmek için kullandıkları kendi kendini aldatmacaya da neden olabilmektedir. Örneğin devletin resmi afet söyleminde Takdir-i İlahi kavramı ve İslamcı basında depremin nedenin türban ve fuhuş gibi 28 Şubat sürecinde gerçekleşen fiillere atfedilmesi gibi.

“Halk tabakasındaki kişi yöntem yolu olarak halk kültürünün ve dininin verdiği imkanları kullanıyorsa, bunun pratik bir sebebi vardır. Halk kültürü, bütün “hurafe”leri bir yana menfaatlerine de daha kısa yoldan cevap vermektedir.” (Mardin, 2002: 169).

Doğal afetlerde de bilim ve siyasi seçkinlerin halka çok uzak olduğu bir kültürde kişiler doğal afetleri algılama, açıklama ve gerekli tedbirleri alma konusunda farklı halk seçkinlerinin söylemlerini ifade etmeyi denemekte ve söylemlerinde kullanmaktadır.

Medya entelektüellerinin, afet söylemlerinde afeti açıklarken hangi kavramları ve referansları kullanmakta oldukları, kayıpların neden olduğu ruhsal çöküntülerle başa çıkmada dini inanç ve ritüellerin etkisinin haber söylemlerinde

nasıl inşa edildiği, afet yönetim sistemi içerisinde risk azaltma tedbir alma konularında büyük önem kazanmaktadır.

Küçükcan ve Köse tarafından yapılan “Marmara Depremi” üzerine psiko sosyolojik bir incelemede; depremzedelerin depremin gerisindeki güç ile ilgili soruya verdikleri cevaplarda sonucun % 76 “Allah”, % 24 doğa ve çarpık yapılaşma tablosunu ortaya çıkarması dini söylemin doğa afetleri algılama, müdahale ve tedbir alma konusunda ne kadar etkin olduğunu göstermesi açısından ilginç ve dikkat çekicidir (Küçükcan, Köse, 2001; 115).

Yine Veysel Bozkurt’un “*Deprem ve Toplum*” adlı kitabında yer alan anket çalışmasında; “*Deprem sonrasında hayatınızda ne gibi değişiklikler oldu? sorusuna “Tedbir olarak tevekkül ediyorum” yaklaşımı da başka çarpıcı bir örnektir (Bozkurt, 1999: 47)*

Basında Marmara Depremi ve sonrasında yaşananların kıyamet ve mahşer kavramlarıyla kurgulanması, dini terminoloji kullanılması, toplumun, bireylerin zihinsel ve kavramsal birikimi ile ilgilidir.

Yaşar Nuri Öztürk; “*Depremi Gösterdikleri (Yeni Yüzyıl için Uyarılar)*” adlı kitabında bir bilimsel entelektüel olarak depremin bir ceza değil bir uyarı olarak Allah’ın tabiat ana diliyle konuşma şekillerinden biri olduğunun altını çizmekte ve “*Tabiat ana depremlerle konuşuruldu ve hem tüm insanlığa, hem de bize çok hayati mesajlar verdi. Yeni yüzyıla birçok eksikle, bir çok kirlenme ve hatta çürümeyle giriyoruz. Depremler gelen uyarı bizden yeniden yapılanmayı istemektedir*” demektedir (Öztürk, 1999; 11-12).

Deprem ve diğer doğal afetler konusunda pek çok bilimsel verinin medyada yer almasına rağmen hala bilimsel entelektüeller tarafından da dini söylemde afetin Allah’ın uyarısı olarak kamuoyuna açıklanması bir çelişki olarak görülmektedir.

Freud’a göre; din gücünü yaratan psikolojik kaynakları gizlediği oranda ideolojiktir, gerçekleri örten bir maske gibidir. Bu noktada dinin bir özelliği de bir tahakküm aracı olmaktan çok, insanın sarıldığı bir kurtarma aracı olması önem kazanmaktadır (Mardin, 2002: 46).

Bu bağlamda, doğal afetlerde gereken korunma tedbirlerinin alınmaması, kaderci bir yaklaşımla bir sonraki afetin beklenmesi, teolojik yaklaşımın doğal afet gerçeğini maskeleyen bir unsur olduğunu göstermektedir. Basın kamusal anlamda doğal afetler konusunda halkın bilinçlendirilmesi yönünde istenilen eğitim görevini yapma konusunda başarılı olamamıştır.

3.4.4.1-Doğal Afetlerde Bilim Adamlarının Söylemi

Bilimsel yollardan edinilen bilgiler, insanlığa doğal çevresini denetim altına alma olanağını sağlamış; doğa olanaklarını kendi yaşamını kolaylaştırma, daha rahat daha güvenilir ve daha uzun yaşama yolunda kullanma yeteneğini vermiştir.

300 yıl önce Francis Bacon "*Bilgi güç kaynağıdır*" demişti. Bilginin çok yönlü tükenmez bir güç kaynağı olduğu küreselleşen dünyanın da artık realitesidir (Küçük, 2000:45).

Kamuoyu kanaatlerinin oluşumunda etkin bir araç olan medyada, bilim insanlarının bir talep olduğu zaman yer aldığı, çoğu zaman bilimsel terminoloji kullandığı ancak bilginin yeniden popüler söylemde inşa edilerek doğal afet haber söylemlerinde kullanıldığı görülmektedir.

"Her bilgiyi mümkün kılan bilginin edinileceği varlıktır" diyen Foucault insanın bilgisinin yüzeyde doğa bilimlerine nazaran, etiklere ve siyasetlere hep en belirsiz biçimde bağlandığını ifade ederken, Türkiye'de de doğal afetler konusunda pek çok şeyin "Bilgi" olarak mevcut olduğuna, ancak bu bilginin farklı etiklere ve siyasetlere eklenerek özne tarafından hakikate dönüştürülemediğini de açıklamış olmaktadır (Foucault, 2001;458).

Türkiye'de siyasal demokrasinin en temel vasfı olan kamu yönetimlerinin aldığı kararların kurgulanması sırasında, şeffaflık, açıklık ve iletişim konularının zorluklar yaşandığı için kural koyuculuk vasfı genel olarak yönetimin vasfı olarak algılanmıştır. Bu nedenle "*bizi bilim adamları yönetsin*" yaklaşımında da bürokratik akılla-popülizm arasındaki klasik siyasal demokrasinin gerilimi görülmektedir.

Doğal afetlerde bilim adamlarına ait söylemlerde, bilginin yer alış biçimleri ve hangi noktalarda farklılaştıklarını göstermek, bilimsel bilginin basında nasıl yapılandığını göstermesi açısından önemlidir.

“Biz Türkiye’nin doğal afetlere özellikle depreme karşı riskli bir bölgede yapılandığını ve doğal afet zararlarının nasıl azaltılabileceğini biliyoruz, ancak deprem kuşağında yer alan Türkiye’de pek çok insan tehlike içinde, çünkü bilimsel çözümler uygulamaya konulmuyor” tarzındaki bilimsel söylem açık karşıtlıklar içinde yapılandırılmıştır. Şöyleki;

- Bilimsel söylem	-Geleneksel Uygulama
- Şehir planlaması	-Çarpık Yapılaşma
- Depreme dayanıklı yapılanma	-Denetimsiz ve Dayanaksız Yapılar
- Teknolojik Gelişim ve Afet Yönetim Sistem	-Geleneksel Afet Kültürü ve Afet Müdahale Uygulamaları
- KAF Zonu Bölgesi	-Geç Gelen Bilgi
- Deprem sigortası	-Güvensizlik

Dolayısı ile derin ikili karşıtlık bilim ve olmayan arasındadır.

Bilim; insanın doğayı anlama ve doğaya egemen olma yeteneğidir, bilim bizim maddi zenginliğimizi ve güvenliğimizi arttırmaktadır ve insan başarısının zirvelerinden birisini temsil eder. Boğaziçi Kandilli Rasathanesi basında 1923-2000 yılları arasında Türkiye’de yaşanan tüm depremlerde, depremin merkezi, büyüklüğü ve şiddeti hakkında açıklamalarda bulunan resmi ve bilimsel haber aktörüdür.

1980’li yıllara kadar depremin şiddeti hakkında net rakamsal verilere rastlanmamıştır. 1966 yılında yaşanan Muş (Varto) depremi İstanbul Üniversitesi Sismoloji Enstitüsü (Sismoloji Enstitüsü Türkiye’de kurulmamıştır) verilerine göre 8 manyetüd 11 şiddetindedir. 1970’ li yıllardan sonra deprem verileri daha net verilmekte ve uluslararası rasathanelerin deprem verileri haber metinlerinde yer almaktadır. 1950 li yıllara kadar deprem merkezleri İstanbul merkez alınarak ve İstanbul’a olan mesafeleri hesaplanarak açıklanmaktadır.

1939 yılında yaşanan Erzincan depreminde depremi ifade etmek için “Zelzele” kelimesi kullanılırken 1942 yılında “Deprem” ve “Yer sarsıntısı” kelimeleri kullanılmaya başlanmıştır. Deprem sonrası yaşanan düşük şiddetli sarsıntılar günümüzde “artçı sarsıntılar” olarak bilinirken 1939 yılında “replik”, 1940’ lı yıllarda “deprem” olarak nitelenmektedir. “Artçı Sarsıntılar” bilimsel seçkin Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi tarafından “replik” olarak adlandırılmakta, “Akşamdan Akşama” adlı köşede bilimsel terminoloji eleştirilerek, halkın anlayabileceği bir dil kullanması gereği vurgulanmaktadır (04.02.1944 tarihli Akşam Gazetesi). Bilimsel entelektüellerin kendilerine ait bilimsel ve teknik terminolojiyi basında kullanmadıkları görülmektedir.

1990’lı yıllarda sel felaketi, “sel baskınları”, “El Nino” kelimeleri ile açıklanırken 1940’lı yıllarda “Seylab” olarak adlandırılmaktadır.

Basında yaşanan depremler ile ilgili açıklamalarda popülaritesinden hiç bir şey yitirmeyen Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ve dönemin rasathane müdürlerinin yaptığı açıklamalar ilk ağızdan ve I. Sayfadan verilmektedir. Haber kaynağı da Kandilli Rasathanesidir. Deprem ile ilgili haberlerde 1950’li yıllara kadar depremin şiddeti ve büyüklüğü rakamsal verilerle aktarılamamakta, depremin merkezi İstanbul merkez alınarak belirtilmektedir “B.Ü. Kandilli Rasathanesi Müdürü Prof. Dr. B.Fatın; ben ömrümde bu kadar şiddetli zelzele duymadım. İstanbul’daki zelzele 1’i 57 dakika 30 saniye geçe başladı, şiddetlendi ve aynı şiddetle 2-3 dakika devam etti. Sismografi aletleri tarafından kaydedilmiş ancak bu şiddete tahammül edememiş ve çoğu bozulmuştur. Jeoloji ilmi tasniflere göre 9.uncu derecedeki tahripler bir zelzele telakki edilir. Zelzele arz safhında 49 km derinlerden gelmektedir.” (28.12.1939 tarihli Ulus Gazetesi ve 28.12.1939 tarihli Akşam Gazetesi).

Erzincan Depreminde Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesinden bir ekibin inceleme ve tetkik yapmak için zelzele bölgesine gittiği haberi de I. sayfa haberi olarak verilmektedir (04.01.1940 tarihli Ulus Gazetesi).

1942 yılında yaşanan Tokat (Erbağ- Niksar) depreminin ardından Nafia Vekili “Türkiye’nin deprem bölgesi ile ilgili çalışmaları tamamladığın, jeolojik haritanın

çizildiği ve bu bölgelerde hangi tipte evler yapılacağı ile planların hazır olduğunu ifade etmektedir” (31.12.1942 tarihli Cumhuriyet Gazetesi). 1942 yılında devlet resmi otoritelerince açıklanan planların 2000 yılına gelindiğinde halen uygulanmadığını 1999 yılında yaşanan Marmara Depremindeki kayıplar göstermiştir.

1944 yılında yaşanan Bolu-Gerede depreminde haber manşetlerine Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ile birlikte Ankara Meteoroloji İstasyonu ve Uluslararası Rasathanelerinin verileri de yansımaktadır *“Dünya Rasathaneleri Diyorlar ki” (01.02.1944 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).*

1944 yılında Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesinden yapılan açıklamada İstanbul ilinin fay zonu üzerinde olmadığı ve tehlike arz etmediği ile ilgili söylem günümüz ve 1939 yılında yaşanan Erzincan Depremi sonrası basında yer alan bilimsel söylemler ile çelişmektedir *“İstanbul şehri yeryüzündeki zelzele çizgileri dışında bulunmaktadı. Bu itibarla şiddetli yer sarsıntısı tehlikesine maruz değildir. İstanbul’a en yakın olan zelzele hattı 20-30 km yanıımızdan geçmektedir” (03.02.1944 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).*

İncelenen basında Kandilli Rasathanesinden alınan bilgilere göre basında yer alan açıklamalarda görülen çelişkiler de dikkat çekicidir. 1944 yılında yaşanan Bolu-Gerede depreminin merkezi ile ilgili açıklamalar buna örnektir.

“Deprem altı yirmiüç dakika elliüç saniye gece meydana gelmiş merkezi Hendek ve Sapanca olarak gösterilmiştir”. 02.02.1944 tarihli bir sonraki haberlerde deprem merkezleri “Gerede –Düzce” olarak yer almaktadır (01.02.1944 ve 02.02.1944 tarihli Akşam Gazeteleri) “Yaz saati uygulamasına göre 14’ ü 1 dakika gece meydana gelen depremin merkezi İstanbul’un 380 km soludur” Bu bölge haritada Tasyayı göstermektedir (02.02.1944 tarihli Ulus Gazetesi).

1944 yılında yaşanan Bolu Gerede depreminin ardında bir *Sismoloji Enstitüsü* kurulması gereği Yüksek Mühendis Ertuğrul Kemal Eyüpoğlu tarafından Akşam Gazetesinde dile getirilmekte ve devlet resmi söyleminde *“Zelzele Kanunu Leyihası”* hazırlandığı ifade edilmektedir (10.02.1944 tarihli Akşam Gazetesi) *“Bir*

Sismoloji Enstitüsü kurulması için Ankara'da tetkiklere başlandı" (07.02.1944 tarihli Cumhuriyet Gazetesi). Ancak ne sismoloji enstitüsü ne de zelzele kanunu hayata geçirilebilmiştir.

1960'lı yıllara gelindiğinde basının doğal afetler konusunda bilimsel entelektüellere özel köşe ve sayfalar ayırarak yer verdikleri görülmektedir. "Düşünenlerin düşünceleri" (23-27.08.1966 tarihli Milliyet Gazeteleri).

Bilimsel söylemler 1970'li yıllara gelindiğinde afet konusunda "Neden doğal afetler meydana geliyor?" sorusunun yerine "Neden bu kadar can ve mal kaybı oluyor?" sorusunun yanıtlarına bırakmıştır.

Özellikle depremle ilgili bilimsel entelektüellerin haberlerinde bilimsel söylemde sebep-sonuç ilişkisi ön plandadır. "*Yapılar çürük olduğu için, kayıplar büyük*" (Prof. Dr. Reşat İzbirak, 22.08.1966 tarihli Milliyet Gazetesi), "*Binalar hep çürüktü*" (Aydın Egemen, 08.08.1975 tarihli Ulus Gazetesi).

Sel ve fırtınalarda 1970'li yıllara kadar haber kaynağı afet esnasında bölgeye giden muhabirler ve Anadolu Ajansıdır.1970'li yıllardan sonra Meteoroloji Genel Müdürlüğü kısa ama pek güvenilir olmayan açıklamaları ile basında yer almaktadır. Konu ile ilgili açıklamalarda bulunan üniversite elemanları uzmanlık alanlarına bakılmadan afet uzmanı olarak kamuoyuna sunulmaktadır. Özellikle 1990'lı yıllardan sonra yaşanan sel felaketlerinde Meteoroloji Genel Müdürlüğü "*Suçlu*" ilan edilmiştir.

Çığ, heyelan, erozyon gibi doğal afetlerde tek bir haber kaynağı kullanılmamakta, can ve mal kaybı yaşandığında haber ajanslarının geçtikleri haberler kullanılmaktadır. Bilimsel söylemlere rastlanılmamak ta orman yangınları ve ekolojik dengenin bozukluğu konusunda uyarılar dikkati çekmektedir.

1970'li yıllarda depremin nedenlerinin ifade edildiği bilimsel söylemlere karşı yeni teorilerin basında yer aldığı görülmektedir. "*Doğudaki zelzelelere yer altı atom denemeleri sebebiyet veriyormuş*" (22.08.1966 tarihli Hürriyet Gazetesi), "*Akdeniz deki iki oynak muntika depreme yol açıyor*" (08.08.1975 tarihli Ulus

Gazetesi). Bu karşıt teorilerin bilimsel açıdan olumsuzlanmasında da Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi haber aktörü olarak kullanılmaktadır. "*Kandilli Rasathanesi ise bu görüşe iştirak etmiyor*" (22.08.1966 tarihli Hürriyet Gazetesi).

1975 yılında yaşanan Lice depreminde Milliyet Gazetesi depremin şiddetini İsveç Deprem Kayıt Merkezinin verilerine göre ilk kez 6.8 olarak açıklamaktadır. Böylece Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi ile birlikte ilk kez yabancı rasathanelerde depremin şiddeti ve büyüklüğü konusunda haber kaynağı olarak kullanılmaktadır.

Afete hazırlık ve müdahale ile ilgili bilimsel söylemlerde artık basında yer almaya başlamıştır. "*Olaylar ve görüşler*" adlı köşede bilimsel entelektüel Prof. Dr. Cevat Geray'ın "*Suçlu kim*" başlıklı afet öncesi afet müdahalede yapılması gerekenleri ifade eden yazısı bu gün hala kaotik yapısını sürdüren afet yönetim sisteminin ilkelerini ortaya koymaktadır (15.09.1975 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

1970'li yıllarda basın doğal afetlerde bilimsel entelektüellerin daha sık yer aldığı özel köşelerle dikkat çekmektedir. Basın entelektüeli Ali Gevgilili'nin yönetiminde ilk kez doğal afetlerde uzman kişilerin fikirlerinin tartışıldığı bir form (daha sonra medya da sık yapılacak açık oturumlar ve formlar) Milliyet Gazetesinde 2 tam sayfa olarak yayınlanmıştır. "*Lice depremine alınacak tedbirler*" Katılanlar; Prof. Dr. Erol Tümertekin (İstanbul Üniversitesi Beşeri ve İktisadi Coğrafya Kürsü Başkanı, Balamir Ücel (Kandilli Rasathanesinin Deprem bölümü Şefi), Prof. Dr. Vedat Yerlici (B.Ü. Öğretim Üyesi).

Formda yerel bütünlükte Lice depremi, küresel bütünlükte deprem olgusu tartışılmış ve bilimsel söylemde halkın ve devletin yapması gerekenler irdelenmiştir. Bu formda deprem sonrası sallantılar "*artçı*" depremler olarak adlandırılmış ve 2,5 ay sürebileceğine dikkat çekilerek "*deprem mühendisliği yapılarının*" önemi vurgulanmış ve deprem tanımı yapılmıştır.

Türkiye'nin % 92'sinin deprem kuşağında olduğu ifade edilirken depremin ekonomik ve sosyolojik boyutu irdelenmiş, fakirlik edebiyatı sonucu depremin yol açtığı zararların pahalıya mal olduğu, jeolojik ve sismolojik araştırmaların

desteklenmesi gereği vurgulanmıştır.

Doğal afetlerde gerçek sorumlu olarak ekonomik ve sosyal gelişim geriliği olarak gösterilmiş, bilginin güç olduğuna dikkat çekilerek konutunu kendi yapana depreme karşı dayanıklı konutlar hakkında bilgi verilmesi bir çözüm önerisi olarak sunulmuştur.

Irak sınır kapısında yaşanan "Kolera" salgını ile de ilgili olarak uzman kişiler olarak üniversite öğretim üyeleri haber kaynağı olarak kullanılmaktadır. Bireye yönelik genel bilgi aktarımı yapılmaktadır. Dil sadeleştirilerek popüler anlamda yeniden inşa edilmektedir "Kolera" (Doç. Dr. Kurtuluş Töreci, 29.08.1966 tarihli Milliyet Gazetesi).

Bilimsel entelektüellerin incelemelerinden oluşan raporların devlet resmi söyleminde dikkate alınmadığına ilişkin haberler de basın manşetlerine taşınmaktadır. "Zelzelenin üstünlüğü" Doğan Nadi, 04.09.1966 tarihli Cumhuriyet Gazetesi, "Can kaybının yüksekliği Bakanlığın ihmallerinden doğmuştur." 08.09.1975 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

TMMOB (Türkiye Mimar ve Mühendisler Odası Birliği) 1966 yılında yaşanan Muş (Varto) depreminde bilimsel karşıt söylemleri ile yer alırken, 1975 yılından sonra eleştirel ve siyasi bir üslup kullanmaktadır. Araştırma kapsamı içindeki gazetelerde; sivil toplum kurumu olan, doğal afetlerde hazırlık ve müdahalede yetkin olabilecek bilimsel entelektüelleri bünyesinde toplayan TMMOB, felaket sorumlusu olarak devlet ve hükümeti göstererek afetlerde alınması gerekli bilimsel tedbirlerle ilgili söylemlerde bulunmamıştır.

Depremler ve diğer doğal afetler için bilimsel çalışmalara, araştırmalara kaynak aktarılması, imar-iskan planlarının bilimsel temellere dayandırılması gereği bilimsel seçkinlerce vurgulanmaktadır. Ancak tüm bu haberler afetin panoraması sunulurken basın sayfalarında tek sütün ya da iki sütün olarak yer alabilmektedir.

1990'lı yıllara gelindiğinde artık bilimsel söylemde doğal afetlerin doğa olayı temelli ve tanımlayıcı söylemleri yerini, gerekli tedbirlerin alınmadığını vurgulayan,

can ve mal kayıplarının nedenlerinin çarpık kentleşme, dayanıksız ve denetimsiz çürük bina söylemlerine bırakmıştır. Medya her afette, daha önce yaşanan afetleri hatırlatma yazılarına yer vermektedir. İzmir sel felaketi ile ilgili bir haberde 65 yıl önce yaşanan sel ile benzerlikler ortaya fotoğraflarla konulmaktadır. “65 yıllık benzerlik” (08.11.1975 tarihli Hürriyet Gazetesi).

1995 Kasım ayında yaşanan İzmir Sel Felaketinde bilimsel söylemin haber kaynağı olan üniversite öğretim görevlilerinin yanısıra meslek odaları ve çevre koruma ile ilgili sivil toplum örgütlerinde söylemlerine yer verilmektedir. Bilimsel söyleme ekolojik dengenin bozulması, çölleşme, iklim bozuklukları ile ilgili söylemler de eklenmiştir. Dünya çevre örgütü Greenpeaces’in Türkiye ile ilgili çevre raporu “Ürküten rapor” üst başlığı ve “Türkiye Afet Ülkesi olacak” manşeti ile verilmiştir (06.11.1995 tarihli Milliyet Gazetesi).

Bir diğer ilgi çekici nokta da bilimsel söylemler de resmi haber kaynakları ile sivil toplum örgütlerinde görev alan bilimsel entelektüellerin karşıt söylemlerinin de yer almasıdır. 1995 yılında yaşanan İzmir Sel Felaketinde Meteoroloji Genel Müdürlüğü ile Meteoroloji Mühendisleri Odasının açıklamaları basın tarafından popüler söylemde yeniden inşa edilerek okuyucuya aktırılmaktadır “Meteorlar çarpışıyor” (08.11.1995 tarihli Hürriyet Gazetesi).

Meteoroloji Genel Müdürlüğünün yaşanan sel felaketini vatandaşla beraber öğrendiği ve uyarı görevini yapmadığı vurgulanmaktadır. Bilimsel söylem içeriklerinde siyasi yozlaşma, çevresel kirlilik ve kamuoyu duyarsızlığı ile ekonomik problemlere bağlı göç, afet boyutlarının büyümesinde yeniden yapılandırılarak okuyucuya aktarılmaktadır. “Siyasal erozyon ve İzmir” (07.11.1995 tarihli Hürriyet Gazetesi). Basın entelektüelleri köşe yazılarını ve yorumlarını bilimsel entelektüellerin ifadelerine dayandırarak söylemlerini oluşturmaktadır.

Ayrıca, bilimsel söylemlerin yanısıra ilk defa astroloji alanında yapılan araştırmalara göre doğal afet öngörülerinin de medyada yer aldığı görülmektedir. “On üç felaket yılı geliyor” (Prof. Grant Russel, 11.11.1995 tarihli Hürriyet Gazetesi). Doğal afetlerin kamuoyunda anlamlandırılmasında artık farklı söylemlerde etkili olabilmektedir.

Devlet resmi söylemi ile bilimsel söylem ikili karşıtlıkta basında yer almakta yasal düzenlemeler bilimsel söylemce desteklenmemektedir. “Orman Köylülerinin Kalkındırılmalarının Desteklenmesi Hakkında Kanun” kamuoyuna açıklanırken bilimsel ve devlet resmi söylemi ikili karşıtlıkta verilmiştir. “Felakete davetiye çıkarılıyor” (09.11.1995- tarihli Milliyet Gazetesi).

Mayıs 1998’de yaşanan *Batı Karadeniz Sel felaketinde* TMMOB siyasal söylemi ön plana çıkararak, bilimsel söylemi siyasi söylem üzerinden yeniden inşa etmektedir. “*Kentler planlanmıyor, ranta göre biçimleniyor*” (24.05.1998 tarihli Cumhuriyet Gazetesi). Meteorolojik kaynaklı doğal afetlerde afetin nedeni ise bilimsel entelektüeller tarafından “*Ozan tabakasının delinmesi*” olarak gösterilmektedir.

Bilimsel söylem, basın entelektüellerince yeniden inşa edilip, çarpık yapılaşma, göç, altyapı ve yerleşim planlaması ile ilgili sorunlar eklenerek okuyucuya aktarılmaktadır. Uyarı içerikli yazılar yazılmaktadır. “*Tufanı ve erozyon gördüm*”, “*Kara sel*” Ali Sirmen- Fikret Bila (23.05.1998 tarihli Milliyet Gazetesi).

1995 İzmir Sel Felaketinde Hürriyet Gazetesinde yer alan “*On üç felaket yılı*” başlıklı yazıda açıklanan kehanetlerin doğru çıktığı diğer kehanetlerinde gerçekliğinden endişe edildiği vurgulanarak “*Bilim adamları uyarıyordu*” haber başlığı manşetlere taşınmaktadır (25.11.1998 tarihli Hürriyet Gazetesi).

Batı Karadeniz bölgesinde yaşanan sel felaketinden sonra, hükümet Uluslar arası İmar ve Kalkınma Bankasının (IBRA-Dünya Bankası) kredisi ile sel felaketleri esnasında ağır hasar gören veya çöken konutların yeniden inşası ve erken uyarı sistemlerinin geliştirilmesi ile bu tip afetlerin zararlarının azaltılmasına yönelik hızlı bir program belirlemiş ve uygulamaya koymuştur. “*TEFER*” projesi olarak adlandırılan ve 389.000.000\$ bütçeli bu proje basında haber olarak yer almamıştır.

1999 Marmara depreminde medya ilk günden itibaren okuyucunun bilim adamlarına ve pek çok bilgiye ulaşabildiği bir tartışma arenası olmuştur. Depremin şiddeti büyüklüğü, KAF, artçı sarsıntılar ve Türkiye’nin deprem gerçeğinin çok

sıklıkla yer aldığı haber içerikleri dikkat çekicidir.

Türk bilim adamları ve yabancı bilim adamlarının görüşlerini de pek çok basın entelektüeli referans olarak kullanmıştır. Deprem genel olarak pozitivistik doğa söylemi ile açıklanırken, sonuçları ve sorumluları toplumsal yaşayışı düzenlemeyen, teknokrat niteliği olmayan siyasi yozlaşmaya ve devlet örgütlenmesine dayandırılmaktadır. Deprem ile ilgili tüm bilimsel söylemlerde; bilimsel terminolojiden uzak, daha anlaşılır bir dil ve toplumun genelini saran, kendisini gündelik pratikler içinde yeniden üreten bir özellik dikkat çekmektedir.

Basın Marmara Depreminde pek çok bilim adamının görüşleri ile bilgiye ayrıntılı olarak sayfalarında yer verirken, farklı bilim adamlarının ve bilim merkezlerinin geleceğe yönelik öngörülerindeki teorik yaklaşımlarda tutarsızlık kamuoyunda belirsizlik ortamının doğmasına neden olmuş, belirsizlik ortamının da da güvensizliğe hizmet etmesine yol açmıştır.

Ülkemizde farklı üniversitelerde görevli bilim adamları zaman zaman, ünvanları, uzmanlık alanları ya da popüler kimlikleri ile ön plana çıkararak hakikat ile popülerlik arasında sıkışıp kalmıştır. Basın birbiri ile çelişen bilimsel söylemlerin tartışıldığı bir platform haline gelmiştir. Bilim adamlarının yeterli uyarıcı ve bilgilendirici işlevlerini yerine getirmemesiyle ilişkili bir uzlaşma kamuoyunda oluşmuştur.

Doğal afetler konusunda bilim dünyasının ürettiği bilgilerin toplumsal yaşama uyarlaması gereği üniversite ve bilim merkezlerini işlevlerinin ne olduğu sorularının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Ancak ilk günlerde önem taşıyan bu konu ilerleyen zamanda bilim adamlarının deprem konusundaki farklı öngörülerini ve yaklaşımlarını ile kişisel tutum ve tarzlarının ön plana çıkarılması ile arka planda kalmıştır.

Bilimsel bilginin toplumla iletişiminin kurulması sürecinde, bilim adamları ve toplum arasında siyasi iktidarın “*kamusal yarar*” gerekçesi ile bilgi yayılmasına sınır koyma hakkı politik iradeye dönüşmemiş, toplumu uyaracak ve harekete geçirecek bilgi ile paniğe salınıp galyana sokacak bilgiyi denetleyecek bir konsensus

oluşturulamamıştır. Örneğin; Boğaziçi Üniversitesi Kandilli Rasathanesi Müdürü Ahmet Mete Işıkara'nın 20.08.1999 tarihinde televizyonlarda yaptığı deprem olasılığına ilişkin "*Olağandışı bir durum var*" uyarısı halkta panik etkisi yarattığı için, Işıkara'nın söylemi basında kamusallaştırılarak bilimsel bilginin niteliğine ilişkin paradigmayı belirlemiştir. Hürriyet Gazetesi olayı "*Gece paniği*", "*Marmara sokakta sabahladı*" sürmanşeti ile verirken, basın entelektüeli Tufan Türenç "*Bu ne biçim bilim adamı*" başlıklı yazısı ile Ahmet Mete Işıkara'yı eleştirmektedir. Ancak haberin sonucu "*yeni deprem olsaydı*" diye bağlanırken bilimsel uyarılarında yazılması gereğine dikkat çekilmektedir.

1999 Marmara depreminde geçmişte basında yer alan deprem ile ilgili bilimsel söylemler referans olarak kullanılmış, siyasi alandaki "apaty faktör" doğal afetlerde de ön plana çıkarılmıştır. "Bilim adamları bir yıl önce uyarılmıştı" 18.08.1999 tarihli Milliyet Gazetesi). "Uzmanlar uyarılmıştı, deprem bekleniyordu" 18.08.1999 tarihli Cumhuriyet Gazetesi).

Bilimsel söylemde afetlerin nedenleri, oluşumu, riskli bölgeler ve alınması gereken tedbirler konusunda benzer söylemler yinelenerek günümüze kadar gelmiştir. Marmara depreminde bilim adamları, depremin ne zaman ve nerede olacağı öngörülerine temellenen soruların merkezine oturtulmuştur. Medyanın haber-cilik anlayışı kapsamında bilim adamları da afetlere hazırlık konusundaki söylem-lerini zaman zaman tekrar ederek bu merkezden kurtularak yeni açılımlar yaratma çabası içinde olmuşlardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

2000'Lİ YILLAR TÜRKİYE'SİNDE DEPREME İLİŞKİN KAMUOYU

4.1- ARAŞTIRMANIN AMAÇ VE YÖNTEMİ

Düzenlenen Kamuoyu Anket Çalışması; kamuoyunun afet ve afet müdahale sürecinde medya ve afet haberlerine bakış açısının değerlendirilmesini amaçlayan tanımlayıcı nitelikte bir araştırmadır.

Literatür bilgileri ve uzman görüşleri alınarak hazırlanan soru formu toplam 66 sorudan oluşmaktadır. Hazırlanan soru formunun uygulanabilirliğini test etmek amacıyla İstanbul'da Marmara depremini yaşayan 150 kişiye ön uygulama yapılmıştır. Ön uygulamanın amacı hazırlanan soruların anlaşılıp-anlaşılmadığını tespit etmek, anlaşılmayan soruları daha açık ve anlaşılır hale getirmektir. Uygulama sırasında anlaşılmayan ifadeler düzeltilerek soru formuna son şekli verilmiştir.

Araştırma kapsamına; deprem yaşamayan siyasi otorite merkezi ile depremden doğrudan/dolaylı yoldan etkilenen deprem yaşamış ve Türkiye genelinde kamuoyunu temsil edebileceği düşünülen 12 il (Adana, Adapazarı, Afyon, Ankara, Bolu, Denizli, Düzce, Erzincan, İstanbul, İzmit, Muş, Yalova) seçilmiştir.

Soru formu, konu hakkında uygulama öncesi eğitim verilen kişiler tarafından toplam 2163 kişiye yüz yüze uygulanmıştır. Anket formu 01.07.2003 ile 10.09.2003 tarihleri arasında toplam 70 günde tamamlanmıştır. Araştırma sonuçları; SPSS istatistik paket programı kullanılarak değerlendirilmiş, sonuçlar düz ve çapraz karşılaştırmalı (ki-kare) tablolar, grafikler şeklinde ifade edilmiştir.

Daha önce benzer bir araştırmaya rastlanmadığı için sonuçlar başka bir çalışmayla tartışılamamıştır. Veysel Bozkurt'a ait çalışmada medya ile ilgili bir soru, İzmit Saraybahçe Belediyesi'nin yapmış olduğu çalışmada ise medya ile ilgili soru bulunmadığı deprem sigortası ile ilgili soruların yer aldığı görülmüştür (Bozkurt: 1999, İzmit Saraybahçe Belediyesi Afet Risk Analizi Raporu: 2003).

4.2- ARAŞTIRMAYA İLİŞKİN BULGULAR

4.2.1-Sosyo-Demografik Özellikler

Tablo 12- Sosyo-Demografik Özelliklerin Alt grup ve Bölgelere Dağılımları

		ANKET UYGULAMA BÖLGELERİ					
		Marmara Depreminden		Marmara Deprem. Dolaylı		Marmara Depremini	
		Doğrudan Etkilenen iller		Etk. Deprem Yaşamış iller		Yaşamayan Siyasi Otorite il	
		n	%	n	%	n	%
CİNSİYET	KADIN	686	42.6	150	37.3	33	21.9
	ERKEK	924	57.4	252	62.7	118	78.1
YAŞ GRUBU	25 ALTI	382	23.7	66	16.4	10	6.6
	25-35	530	32.9	151	37.6	66	43.7
	35-50	483	30.0	156	38.8	61	40.4
	50 ÜZERİ	215	13.4	29	7.2	14	9.3
ÖĞRENİM DURUMU	OKUR YAZAR DEĞİL	8	5.0	1	2.0	2	1.3
	OKUR YAZAR	29	1.8	10	2.5	-	-
	İLKÖĞRETİM	412	25.6	62	15.4	44	29.1
	LİSE	528	32.8	152	37.8	57	37.7
	ÜNİVERSİTE	542	33.7	159	39.6	45	29.8
	LİSANS ÜSTÜ	91	5.7	18	4.5	3	2.0
MESLEK	İŞÇİ	327	20.3	106	26.4	73	48.3
	MEMUR	336	20.9	157	39.1	63	41.7
	EMEKLİ	119	7.4	17	4.2	4	2.6
	EV KADINI	147	9.1	11	2.7	1	7.0
	ESNAF	131	8.1	7	1.7	-	-
	ASKER	15	9.0	8	2.0	1	7.0
	SERBEST	146	9.1	32	8.0	-	-
	İŞSİZ	87	5.4	15	3.7	-	-
	DİĞER	302	18.8	49	12.2	9	6.0
KAZANÇ	350-549 Milyon	474	29.4	170	42.3	87	57.6
	550-749 Milyon	269	16.7	73	18.2	20	13.2
	750-949 Milyon	252	15.7	39	9.7	11	7.3
	950-1,5 Milyar	251	15.6	58	14.4	23	15.2
	1,5 Milyar üstü	220	13.7	41	10.2	9	6.0
	Diğer	144	8.9	21	5.2	1	7.0
İKAMET SÜRESİ	ALTI AYDAN AZ	60	3.7	11	2.7	15	9.9
	6 AY- 1 YIL	101	6.3	19	4.7	12	7.9
	1-3 YIL	287	17.8	59	14.7	29	19.2
	3-6 YIL	187	11.6	57	14.2	28	18.5
	6 YIL ÜSTÜ	975	60.6	256	63.7	67	44.4
İKAMET KONUTU	EV SAHİBİ	974	60.5	174	43.3	73	48.3
	KİRACI	468	29.1	138	34.3	72	47.7
	LOJMAN	80	5.0	78	19.4	3	2.0
	AKRABA EVİ	40	2.5	8	2.0	3	2.0
	GEÇİCİ DEP.KONUTU	48	3.0	4	1.0	-	-

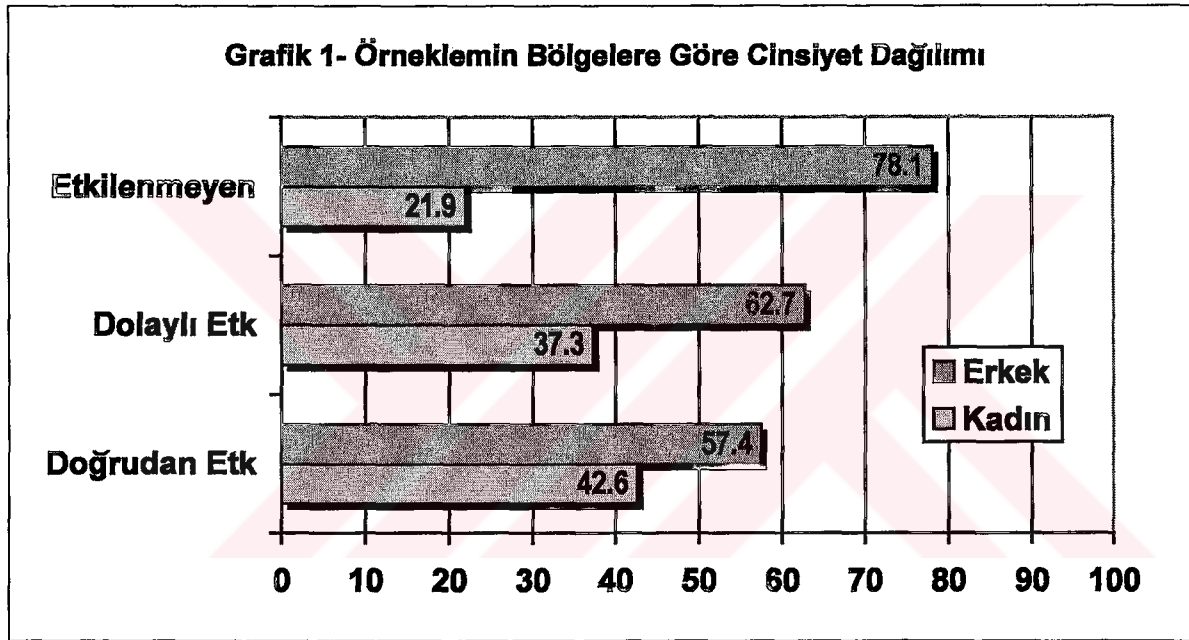
Tablo 12' in devamı

		ANKET UYGULAMA BÖLGELERİ					
		Marmara Depreminden		Marmara Deprem. Dolaylı		Marmara Depremini	
		Doğrudan Etkilenen iller		Etk. Deprem Yaşamış iller		Yaşamayan Siyasi Otorite il	
		n	%	n	%	n	%
MARMARA DEPR. SONRASI YER DEĞİŞİMİ	YER DEĞİŞTİREN	422	26.2	67	16.7	25	16.6
	YER DEĞİŞTİRMEYEN	1188	73.8	335	83.3	126	83.4
SİYASİ EĞİLİM	MERKEZ	291	21.9	79	27.3	42	38.9
	SOSYAL DEMOKRAT	511	38.5	133	46.0	32	29.6
	MİLLİYETÇİ SAĞ	218	16.4	36	12.5	20	18.5
	MUHAFAZAKAR SAĞ	177	13.3	16	5.5	4	3.7
	LIBERAL	101	7.6	25	8.7	10	9.3
	SOSYALİST	28	2.1	-	-	-	-
SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI	ÜYE	483	30.0	157	39.1	80	53.0
	ÜYE DEĞİL	1127	70.0	245	60.9	71	47.0

Çalışmada depremden doğrudan etkilenen, dolaylı etkilenen ve etkilenmeyen bölgelere ait toplam 2163 kişilik anket uygulaması değerlendirilmiştir. Bu olgulara ait cinsiyet dağılımları 869 Kadın (% 40,2) ve 1294 Erkek (% 59,8) olarak bulunmuştur.

Deprem bölgelerine göre cinsiyet dağılımları ise aşağıdaki grafikte görülmektedir

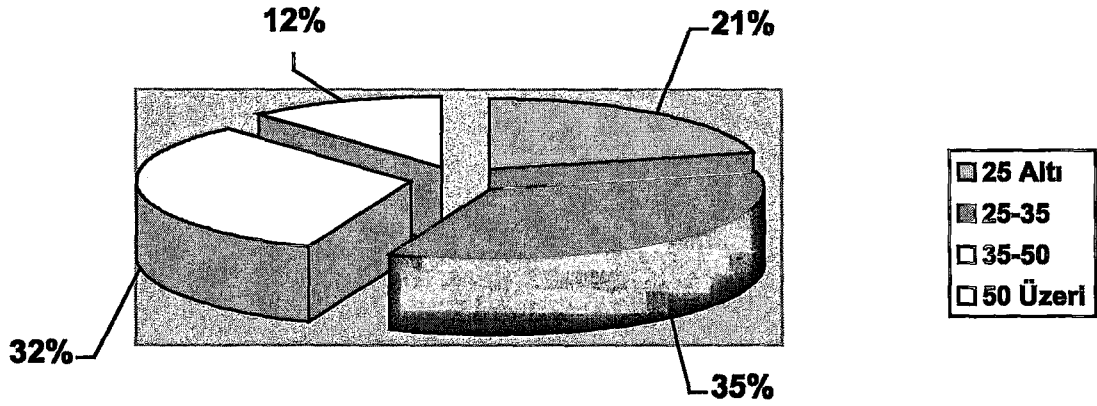

*Depremden Doğrudan Etkilenen Deprem Yaşamış İller:
İstanbul, Adapazarı, İzmit, Düzce, Bolu, Yalova

*Depremden Dolaylı Etkilenen Deprem Yaşamış İller :
Denizli, Erzincan, Afyon, Adana, Muş

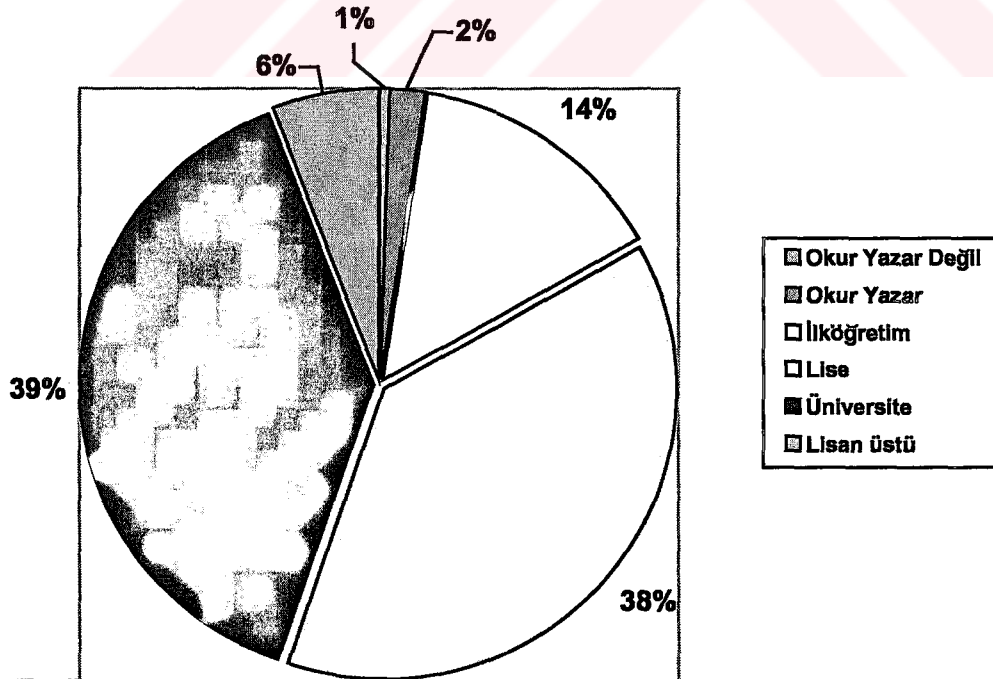
*Depremden Etkilenmeyen Siyasi Otorite Merkezi İller :
Ankara

Grafik 2- Örneklemin Yaş Grup Dağılımı

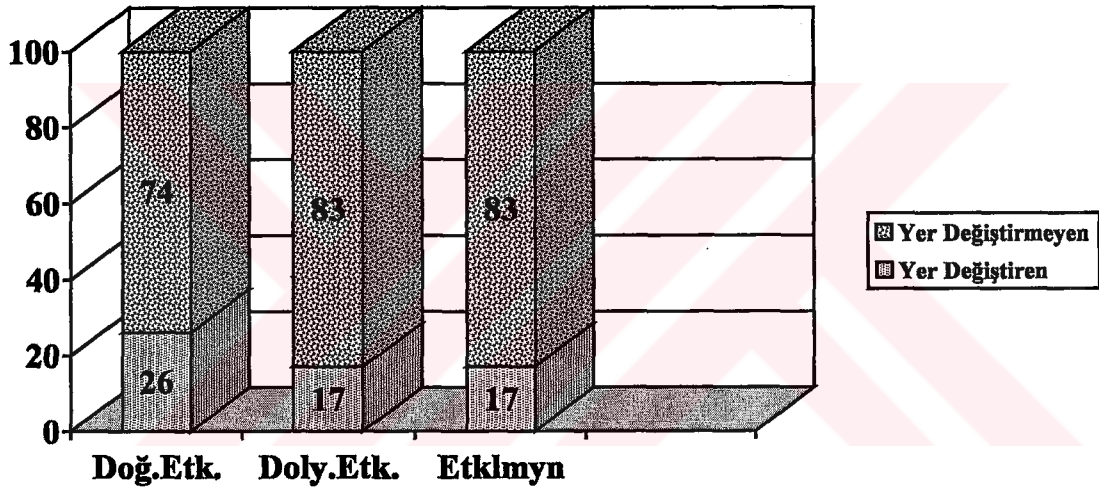
Anket uygulamasına katılan kişilerin yaş dağılımları ise toplam ve bölgelere göre aşağıdaki grafikte izlenebilir. Araştırmanın uygulandığı bölgeler arasında yaş ortalamaları arasında anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır ($p>0,05$).

Grafik 3 -Örneklem Grubunun Eğitim Düzeylerinin Dağılımı

Anket uygulamasına katılan kişilerin eğitim seviyelerinin yoğun olarak lise ve üniversite olduğu grafik 3'te görülmektedir. Buna bağlı olarak araştırmanın eğitim düzeyi yüksek bir örneklem grubunun medyayı, doğal afet haberlerini nasıl algıladığı ve yorumladığını gösteren bir çalışma olduğu söylenebilir. Eğitim seviyelerinde bölgeler arasında anlamlı farklılıklar görülmüştür (P=0.000). Bölgeler arasında anlamlı farklar bulunmasının nedeni sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinde farklılıklardan kaynaklanmaktadır.

Grafik 4- Deprem Bölgelerinde Göç Hareketlerinin Dağılımı

Yukarıdaki grafikte gözlemlendiği gibi depremde doğrudan etkilenen bölgelerde göç hareketleri diğer bölgelere göre (yaklaşık % 53) anlamlı olarak daha fazladır (P=0.000).

Depremden doğrudan etkilenen illerden dolayı etkilenen ve etkilenmeyen illere oranla daha fazla göç olmasının sebebi tekrar deprem yaşama korkusu ve kaygının yanısıra ekonomik problemlerdir.

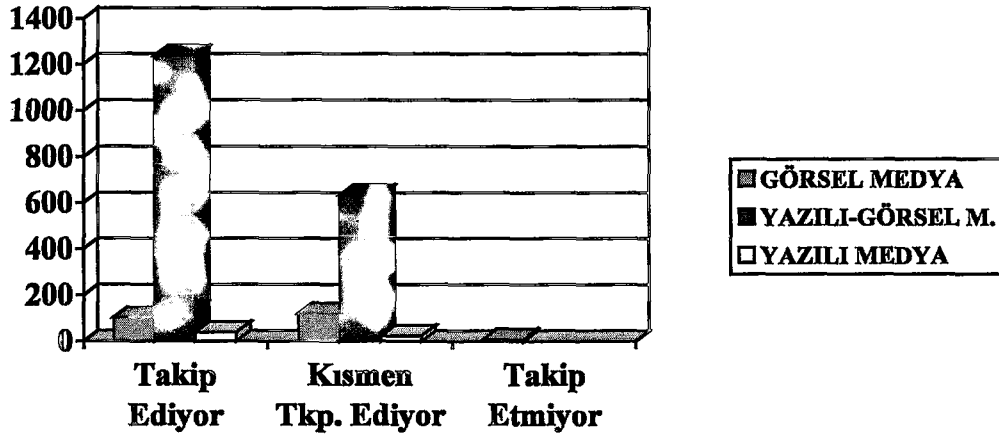
4.2.2- Örneklem Grubunun Medya İzleme Durumu

Tablo 13 - Örneklem Grubunun Medya İzleme Durumu

		ANKET UYGULAMA BÖLGELERİ					
		Marmara Depreminde		Marmara Depremi Dolaylı		Marmara Depremini	
		Doğrudan Etkilenen iller		Etk. Deprem Yaşamış iller		Yaşamayan Siyasi Otorite il	
		n	%	n	%	n	%
MEDYA TAKİBİ	TAKİP ETMİYOR	5	3.0	2	5.0	2	1.3
	KİSMEN TAKİP EDİYOR	575	35.7	143	35.6	59	39.1
	TAKİP EDİYOR	1030	64.0	257	63.9	90	59.6
TAKİP ETTİĞİ MEDYA ORGANI	GÖRSEL MEDYA	131	8.1	68	16.9	31	20.5
	YAZILI-GÖRSEL MEDYA	1424	88.4	328	81.6	118	78.1
	YAZILI MEDYA	55	3.4	6	1.5	2	1.3
OKUDUĞU GAZETE	YEREL BASIN	228	14.2	52	12.9	19	12.6
	KİTLE GAZETESİ	890	55.3	199	49.5	82	54.3
	FİKİR GAZETESİ	367	22.8	86	21.4	19	12.6
	DİĞER	125	7.8	65	16.2	31	20.5
İZLEDİĞİ TV KANALI	ATV	681	42.6	164	41.1	54	36.2
	KANAL D	468	29.3	90	22.6	35	23.5
	NTV	487	30.4	127	31.8	44	29.5
	TRT	296	18.5	108	27.1	45	30.2
	KANAL 7	222	13.9	43	10.8	18	12.1
	TGRT	94	5.9	31	7.8	17	11.4
	CNN TÜRK	391	24.4	101	25.3	31	20.8
	STAR TV	138	8.6	45	11.3	20	13.4
	SHOW TV	177	11.1	41	10.3	22	14.8
DİĞER TV KANALI	83	5.2	24	6.0	11	7.4	
YABANCI MEDYA TAKİBİ	TAKİP ETMİYOR	1357	84.3	364	90.5	121	80.1
	TAKİP EDİYOR	253	15.7	38	9.5	30	19.9
TV HABER KUŞAĞI İZLEME SÜRESİ	30 DAK	400	85.5	57	12.2	11	2.4
	60 DAK	632	77.4	157	19.2	28	3.4
	90 DAK	134	54.0	32	12.9	82	54.3
	120 DAK	161	64.7	75	30.1	13	5.2
	120 DAK ÜSTÜ	283	17.6	81	21.3	17	4.5

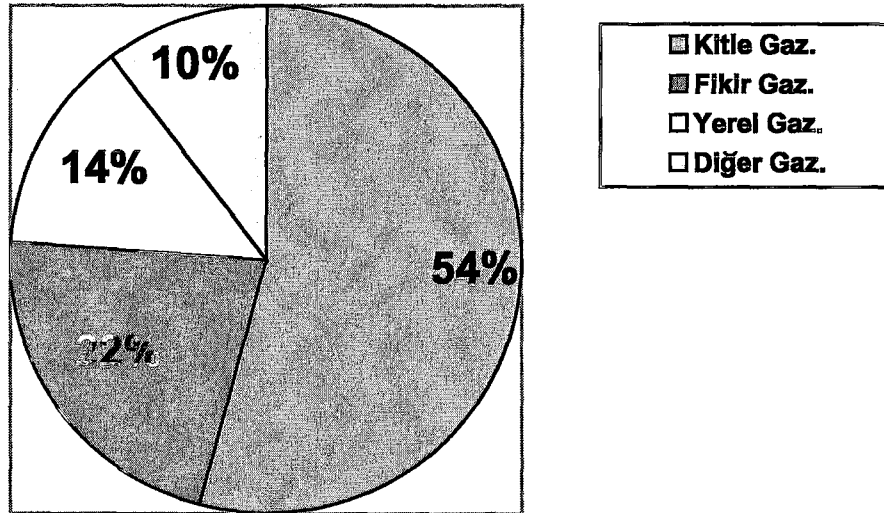
Grafik 5- Örnekleme Grubunun Takip Ettiği Medya Organları

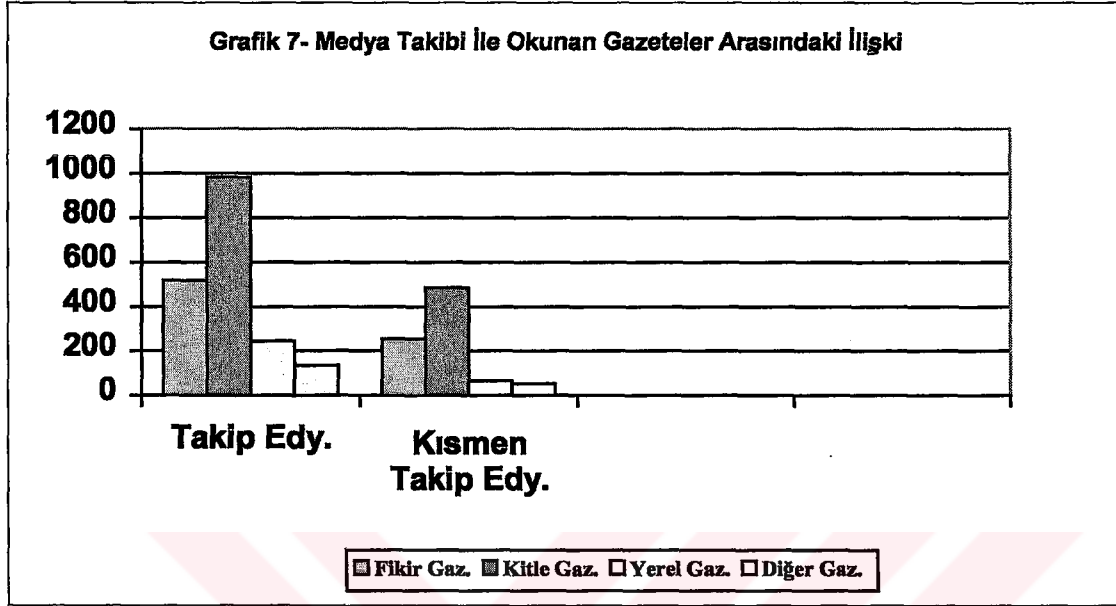
Örnekleme grubunun %96'sı medyayı takip etmekte yalnızca %4'ü medyayı takip etmediğini ifade etmektedir. Medyayı takip edenlerin %86.5'i yazılı ve görsel medyayı, %10.6'sı görsel medyayı %2.9'u ise yazılı medyayı takip etmektedir (p=0.000). Sonuç medyanın yaşamın bir parçası olduğunu göstermektedir.

Çalışma grubunun %85.2'i yabancı medyayı izlemezken %14.8'i yabancı medyayı izlemektedir. Öğrenim durumu ile yabancı medya takibi arasındaki ilişki çok anlamlı bulunmuştur (p=0.000).

Grafik 6- Örnekleme Grubunun Okuduğu Gazete Dağılımı

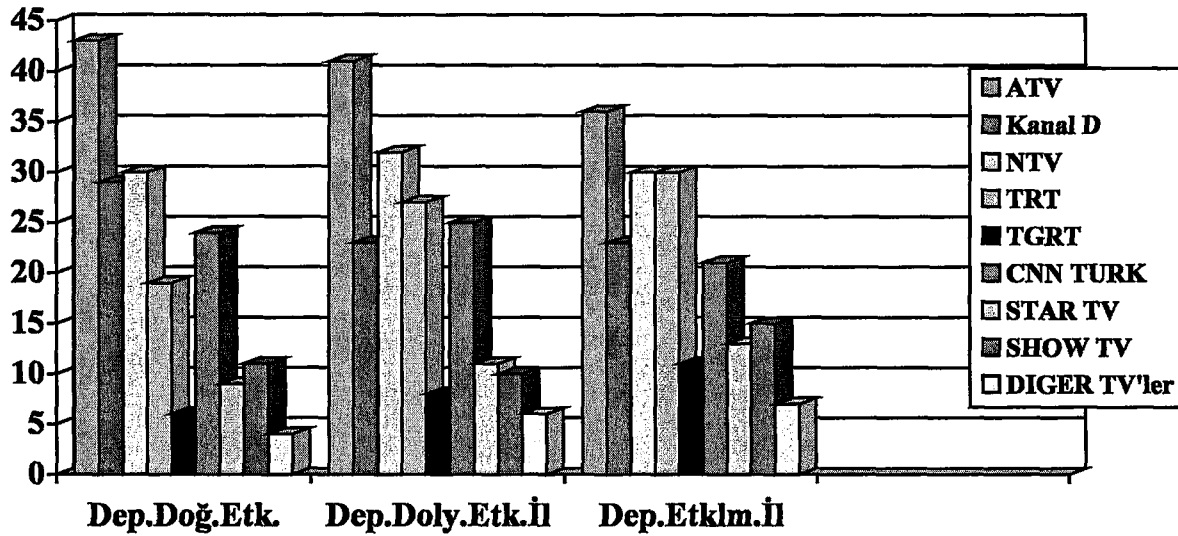

Grafik 6'de örneklem grubunun %54.1'inin kitle gazetelerini %21.8'inin fikir gazetelerini ve %13.8'inin yerel basını takip ettiği görülmektedir. Daha rahat okunabilen renkli basın örneklem grubu tarafından tercih edilmektedir.

Medya takibi ile tercih edilen gazeteler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

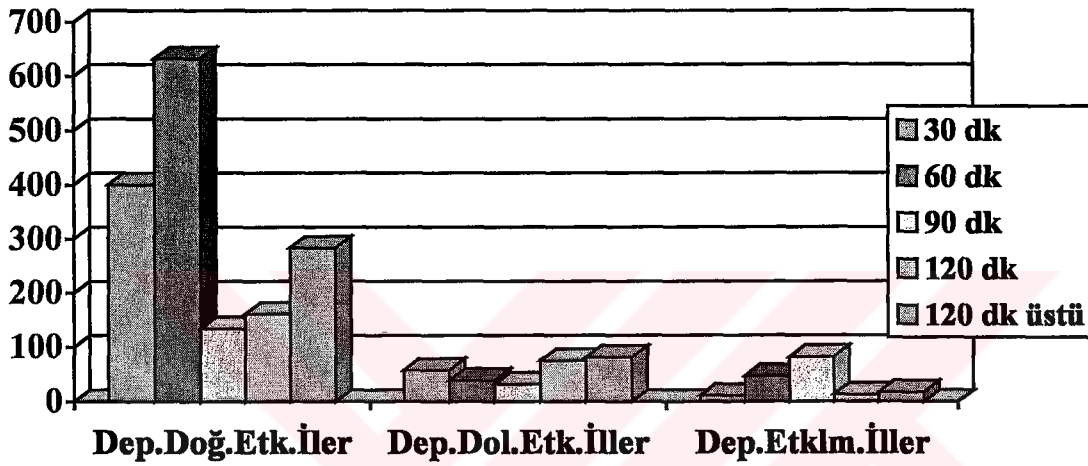
Grafik 8- Örneklem Grubunun Bölgelere Göre TV Ana Haber Kanalı İzleme Oranları

Örneklem grubunun büyük bir kısmı yaklaşık olarak %42'si ATV'nin ana haber kuşağını izlediğini belirtirken, haber kanalları içerisinde en yüksek yüzdeyi yaklaşık %31 ile NTV haber kanalı almıştır. Televizyon ana haber kuşağı izleme oranı ile incelenen bölgeler arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Grafik 9 - Bölgelere Göre TV'lerde Haber İzleme Süresi

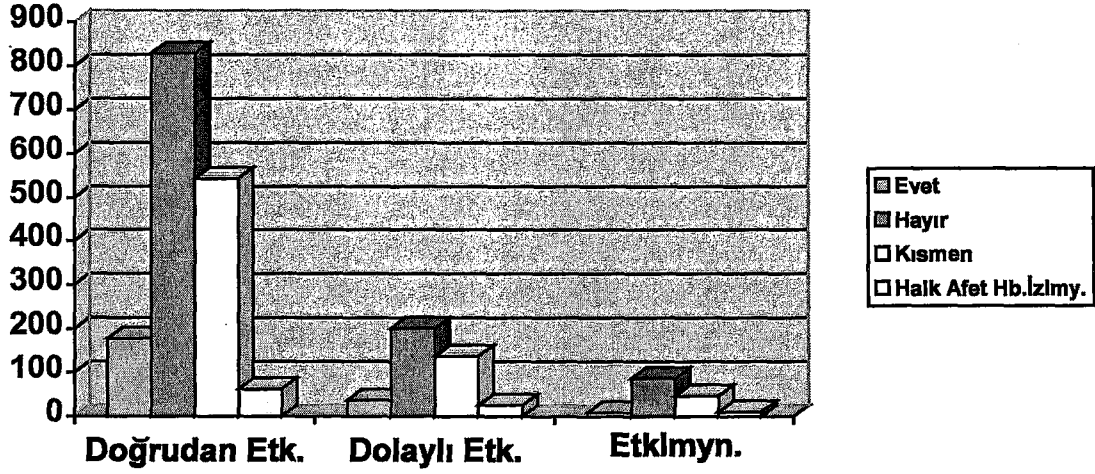
Bölgelere göre örneklem grubunun televizyonlarda haber izleme süreleri Grafik 9' da verilmiştir. Medyada haber kuşaklarına ayrılan süre depremden doğrudan etkilenen illerde 60 dakikada yoğunlaşırken depremden dolaylı etkilenen illerde 120 dakika etkilenmeyen illerde ise 90 dakika olmuştur. Bölgeler arası anlamlı farklar gözlenmektedir ($X^2= 335.18$ $p=0,000$).

4.2.3- Doğal Afet Haberleri ve Kamuoyu
Tablo 14- Doğal Afetler Haberleri Ve Kamuoyu Yaklaşımı

		ANKET UYGULAMA BÖLGELERİ					
		Marmara Depreminden		Marmara Deprem. Dolaylı		Marmara Depremini	
		Doğrudan Etkilenen iller		Etk. Deprem Yaşamış iller		Yaşamayan Siyasi Otorite il	
		n	%	n	%	n	%
MEDYA	EYET	178	11,1	37	9,2	8	5,3
BİLGİLENDİRMEDE	HAYIR	828	51,4	201	50,0	87	57,6
YETERLİ Mİ	KISMEN	542	33,7	138	34,3	46	30,5
	HALK AFET HABERİZLEMİYOR	62	3,9	26	6,5	10	6,6
DOĞAL AFETLERDE MEDYADAN BEKLENTİLER	AFETTEN KORUNMAYI ÖĞRENME	863	53,9	223	55,9	81	54,4
	HKMT. AFET POL.ÖĞRENME	347	21,7	68	17,0	25	16,8
	ERKEN UYARILMA	120	7,5	42	10,5	20	13,4
	TARAFSIZ HABER	73	4,6	16	4,0	9	6,0
	UZMAN GÖRÜŞÜ	112	7,0	34	8,5	11	7,4
	EĞİTİM	35	2,2	6	1,5	2	1,3
	İLK YARDIM	35	2,2	9	2,3	1	7,0
	HABERDAR OLMA	10	6,0	1	3,0	-	-
	HİÇBİRİ	6	4,0	-	-	-	-
DOĞAL AFET HABER	EYET	308	75,1	82	20,0	20	19,0
AYRILAN SÜRE	HAYIR	681	72,1	183	19,4	81	8,6
YETERLİ Mİ	SÜRE AZ	583	77,0	129	17,0	45	5,9
	SÜRE FAZLA	38	74,5	8	15,7	5	9,8
MEDYA	EYET	280	17,4	65	16,2	10	6,5
TARAFSIZ HAR.	HAYIR	566	35,2	141	35,1	81	53,6
EDİYOR MU?	KISMEN	764	47,5	196	48,8	60	39,7
HABERLER	EYET	617	38,3	118	29,4	26	17,2
TARAFSIZ MI	HAYIR	993	61,7	284	76,0	125	82,8
MEDYA HBR.KAYN.	EYET	650	40,4	136	33,8	48	31,8
GÜVENİLİR Mİ?	HAYIR	960	59,6	266	66,2	103	68,2
DRAMATİK GÖRÜNTÜ	EYET	400	24,8	74	18,4	33	21,9
YAYINLANMALI MI	HAYIR	469	29,1	129	32,1	67	44,4
	KISMEN	741	46,0	199	49,5	51	33,8
DENETİM GEREKİR Mİ?	EYET	756	47,0	211	52,5	91	60,3
	HAYIR	299	18,6	70	17,4	12	7,9
	BAZEN	555	34,5	121	30,1	48	31,8
MEDYA DENETİMİNİ HANGİ KURUM YAPM.	RTÜK	342	26,1	83	25,0	51	36,7
	MEDYA PATRONLARI	42	3,2	12	3,6	5	3,6
	BAGIMSIZ KRM.	277	21,1	94	28,3	29	20,9
	DEVLET(BAŞK.)	316	24,1	87	26,2	39	28,1
	GZT. DERNEĞİ	56	4,3	25	7,5	4	2,9
	ÜNİVERSİTELER	83	6,3	15	4,5	5	3,6
	KANDILLI RST.	132	10,1	12	3,6	5	3,6
MESLEK ODALARI	63	4,8	4	1,2	1	7,0	

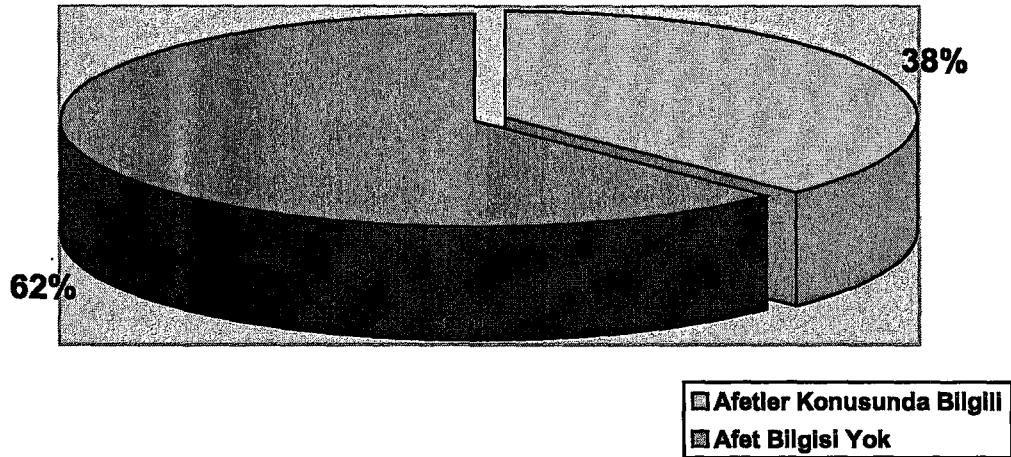

Grafik 10- Medyada Afet Haberlerinin Bilgi Yeterliliği

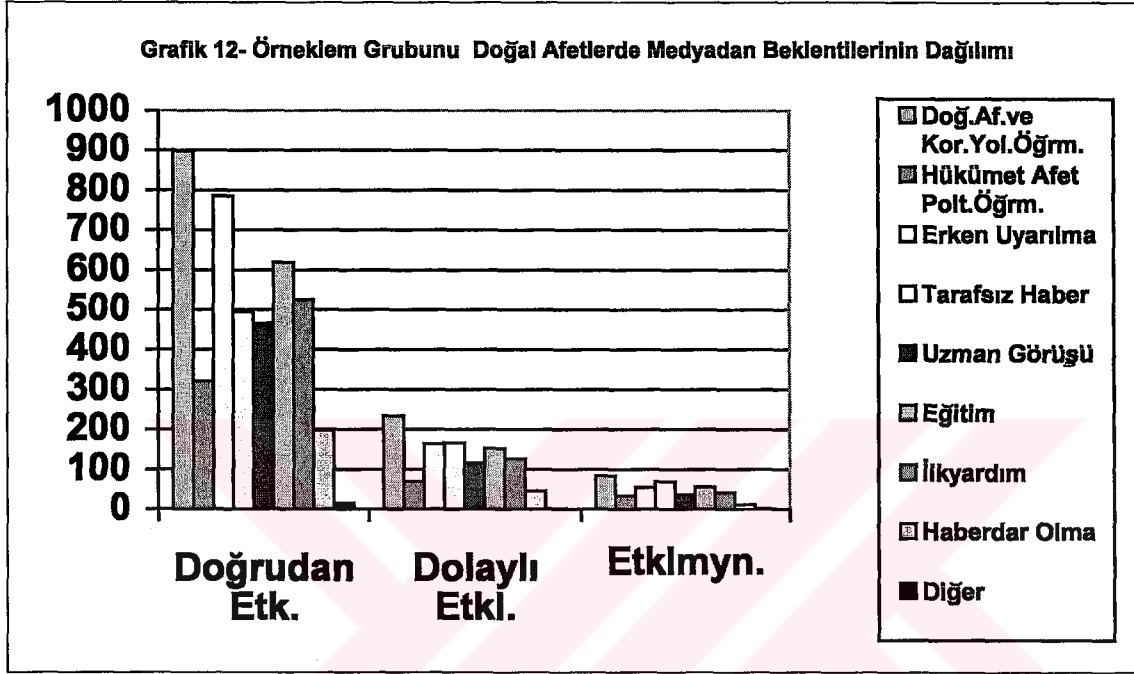

Medya aracılığı ile halka verilen doğal afetler konusundaki bilgi ve haberlerin yeterli olup olmadığı konusuna çalışma grubunun yaklaşık olarak yüzde 56,1'i hayır derken , yaklaşık yüzde 43,9'u yeterli bulduğunu belirtmiştir. Bölgelere göre bakıldığında ise özellikle Doğrudan etkilenmeyen bölgelerde anlamlı olarak bilgi ve haberlerin yeterli olmadığı saptanmıştır ($p=0,04$). Medyayı izleyen grubun %37.6'sı doğal afetler konusunda bilgili %62.4'ü bilgili olmadığını ifade etmiştir.

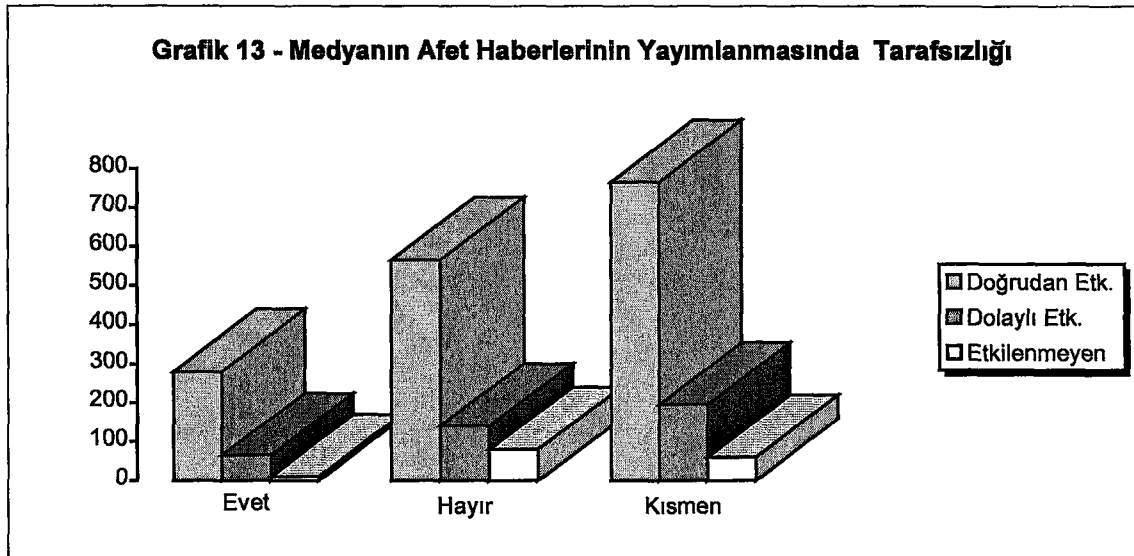
Grafik 11 -Medyayı Takip Edenlerin Afet Bilgi Düzeyleri

Medya aracılığı ile halka verilen doğal afet konusundaki bilgi ve haberlerin yeterliliğine yaklaşık olarak yüzde 56,1 i hayır derken, yüzde 43,9'u yeterli bulunduğunu belirtilmiştir. Bölgelere göre bakıldığında ise özellikle doğrudan etkilenmeyen bölgelerde anlamlı olarak bilgi ve haberlerin yeterli olmadığı sonucu ortaya çıkmıştır ($X^2=13,23$ $p=0,04$).

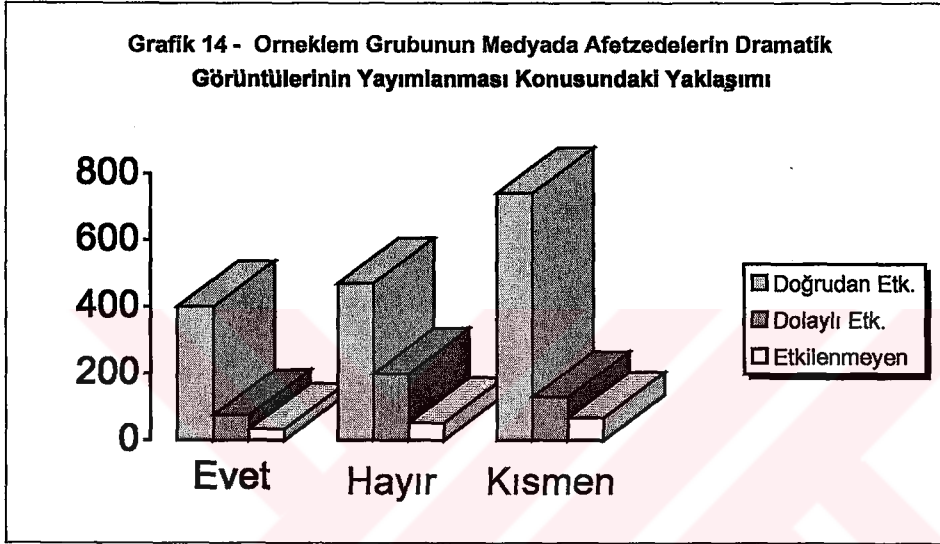

Örneklem grubunun medyadan beklentilerinin başında % 56.52 ile doğal afetler ve korunma yollarını öğrenmek gelmektedir. %46.4 ile erken uyarılmak ve %38.3 ile eğitim beklentisi ikinci ve üçüncü sırada yer almaktadır.

Medyada yer alan doğal afet haberlerinin tarafsızlığına ait oranlar bölgelere göre çok ileri düzeyde anlamlı fark göstermektedir. ($X^2=34,32$ $p=0,000$)

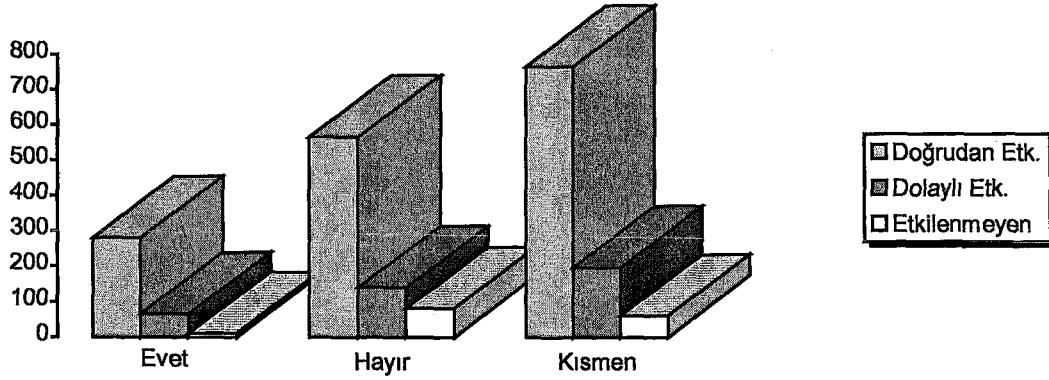
Doğrudan etkilenen bölgede ankete katılanların yüzde 81,1'i tarafsız derken dolaylı etkilenen bölgede %15,5 ve etkilenmeyen bölge sonuçlarında ise %3,4 oranlarında tarafsız denmiştir.

Medyada etik olarak uygun olmayan doğal afet haberlerinin yayınlanmasına ait fikirler bölgelere göre çok ileri düzeyde anlamlı fark göstermektedir ($X^2=22,57$ $p=0,000$).

Doğrudan ve dolaylı etkilenen bölgelerde ankete katılanların geneli daha çok yayınlanmalı derken, etkilenmeyen bölgede daha çok yayınlanmamalı seçeneklerinin ortaya çıktığı saptanmıştır.

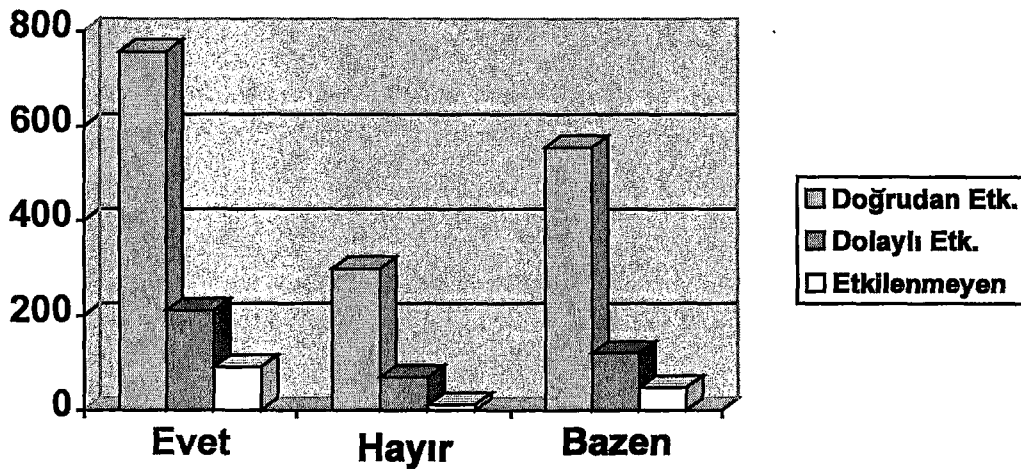
Grafik 15- Örneklem Grubunun Medyanın Afet Haberlerinin Yayınlanmasında Tarafsız Davranışına Bakışı

Medyanın doğal afet haberlerinin yayınlanmasında tarafsız hareket edebiliyor mu? sorusuna verilen yanıtlarda bölgelere göre çok ileri düzeyde anlamlı fark göstermektedir ($X^2=24,99$ $p=0,000$).

Afet haberlerinde denetim uygulanması gerekliliği konusunda aynı eğilimi gösteren örneklem grubun çoğunluğu denetim uygulayacak kurum olarak da RTUK'ü görmektedir ($X^2=17,12$ $p=0,002$).

Grafik 16-Örneklem Grubunun Doğal Afetlerinde Denetim Uygulamalarına Yaklaşımı

4.2.4-Marmara Depremleri ve Medya

Tablo 15-Örneklem Grubunun Marmara Depremlerinde Medya Yaklaşımı

		ANKET UYGULAMA BÖLGELERİ					
		Marmara Depreminden		Marmara Deprem. Dolaylı		Marmara Depremini	
		Direk Etkilenen İller		Etk. Deprem Yaşamış İller		Yaşamayan Siyasi Otorite İl	
		n	%	n	%	n	%
GAZT DEĞİŞİKLİĞİ	EVET	114	7.1	53	13.2	27	17.9
	HAYIR	1495	92.9	349	86.8	124	82.1
GAZETE OKUMA	DAHA AZ	177	11.0	58	14.4	24	15.9
ALİŞKANLIĞINDAKİ	DAHA FAZLA	236	14.7	24	60.0	14	9.3
DEĞİŞİM	HAYIR	1195	74.3	320	69.6	113	74.8
HABER	HAYIR	1408	87.5	353	87.8	123	81.5
KUŞAĞI DEĞİŞİKLİĞİ	EVET	201	12.5	49	12.1	28	18.5
HABER	DAHA AZ	170	75.9	42	18.8	12	5.4
KUŞAĞI İZLEME	DAHA FAZLA	317	83.4	45	11.8	18	4.7
ALİŞKAN.DEĞİŞİM	HAYIR	1122	72.0	315	20.2	121	7.8
M.BEKLENTİLERE	EVET	154	9.6	32	8.0	8	5.3
YANIT VERDİMİ	HAYIR	557	34.6	166	41.3	75	49.7
	KISMEN	899	55.8	204	50.7	68	45.0
MEDYA HANGİ	AFETTEN KORUNMAYI	577	35.8	119	29.6	26	17.2
	ÖĞRENME						
	HKMT. AFET	221	13.7	64	15.9	14	9.3
	POL.ÖĞRENME						
	ERKEN UYARILMA	179	11.1	34	8.5	13	8.6
	TARAFSIZ HABER	183	11.4	40	10.0	13	8.6
	UZMAN GÖRÜŞLERİ	707	43.9	140	34.8	39	25.8
	EĞİTİM	267	16.6	64	15.9	22	14.6
BEKLENTİLERİNE	İLKYARDIM	240	14.9	56	13.9	18	11.9
	HABERDAR OLMA	483	30.0	117	29.1	29	19.2
	HİÇBİRİ	15	9.0	2	5.0	3	2.0
Medyada Güvenilir	A.Mete Işıkkara	801	49.8	211	52.5	75	49.7
	Deprem Uzmanı						
	Ahmet Ercan	66	4.1	25	6.2	5	3.3
	Celal Şengör	32	2.0	9	2.2		
	Naci Görür	46	2.9	10	2.5	2	1.3
	Oğuz Gündoğdu	287	17.8	53	13.2	11	7.3
	Şener Üşümezsoy	90	5.6	10	2.5	2	1.3
	Hiçbiri Güvenilir Değil	249	15.5	66	16.4	45	29.8
Tanımiyorum	35	2.2	18	4.5	11	7.3	
HBR.TAKİBİNDE	EVET	305	18.9	69	17.2	25	16.6
SÜREKLİLİK	HAYIR	794	49.3	203	50.5	82	54.3
GÖSTERDİ Mİ	KISMEN	511	31.7	130	32.3	44	29.1
HABER TAKİBİ	KİTLE GAZETESİ	371	23.0	70	17.4	26	17.2
	YAPAN BASIN						
	FİKİR GAZETESİ	82	5.1	18	4.5	3	2.0
	HER KİSİ	12	7.0	7	1.7	1	7.0
	HİÇBİRİ	1145	71.1	307	76.4	121	80.1

Tablo 15'in Devamı

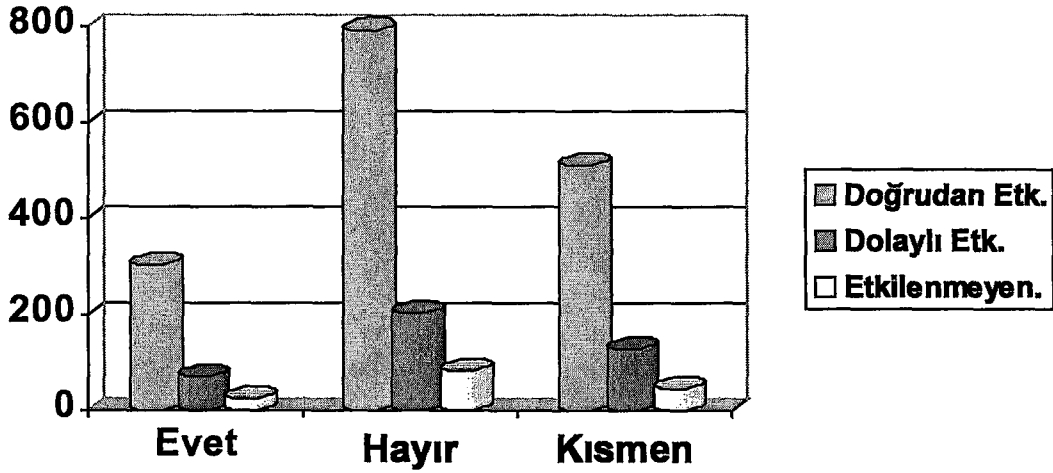
		ANKET UYGULAMA BÖLGELERİ					
		Marmara Depreminden		Marmara Deprem. Dolaylı		Marmara Depremi	
		Direk Etkilenen iller		Etk. Deprem Yaşamış iller		Yaşamayan Siyasi Otorite İl	
		n	%	n	%	n	%
MEDYADA STK LARA	EVET	290	18.0	55	13.7	8	5.3
YETERİNCE YER VERİLDİ Mİ	HAYIR	535	33.2	189	47.0	96	63.6
	KISMEN	785	48.8	158	39.3	47	31.1
MEDYA DA AFETZEDELER	ÇOK YOĞUN	330	20.5	96	23.9	28	18.5
HANGİ YOĞUNLUKTA	YOĞUN	763	47.4	171	42.5	77	51.0
YER ALDI	AZ YER ALDI	475	29.5	129	32.1	39	25.8
	YER ALMADI	42	2.6	6	1.5	7	4.6
AFET BÖLGESİNDEKİ HIZM.	EVET	618	38.4	128	31.8	46	30.6
VE BİL. MED. YER ALDIMI	HAYIR	992	61.6	274	68.2	105	69.5
	MEDYADA YER ALMADI	1255	78.0	334	83.1	126	83.4
HANGİ GAZETEDE	KİTLE GAZETESİ	244	15.2	51	12.7	24	15.9
YER ALDI	FİKİR GAZETESİ	22	1.4	2	5.0	-	-
	HER İKİSİ	89	5.5	15	3.7	1	7.0
	İSTANBUL FM	3	2.3	-	-	-	-
HANGİ RADYO	RADYO D	10	7.6	1	5.6	-	-
KANALINDA YER ALDI	KRAL FM	5	3.8	-	-	-	-
	TGRT FM	5	3.8	-	-	-	-
	TRT FM	9	6.8	1	5.6	1	25.0
	SÜPER FM	4	3.0	-	-	-	-
	POWER FM	2	1.5	-	-	-	-
	BEST FM	4	3.0	-	-	-	-
	DİĞER	4	3.0	3	16.7	2	50.0
	HEPSİ	86	65.2	13	72.2	1	25.0
	ATV	159	26.2	26	20.6	12	28.6
HANGİ TV KANALI	KANAL D	58	9.6	12	9.5	2	4.8
	STAR	18	3.0	2	1.6	4	9.5
	TGRT	10	1.6	5	4.0	-	-
	TRT	118	19.4	31	24.6	8	19.0
	SHOW TV	28	4.6	4	3.2	5	11.9
	NTV- CNN TÜRK	100	16.5	30	23.8	7	16.7
	KANAL 7	27	4.4	2	1.6	2	4.8
	STV	2	3.0	1	8.0	-	-
	HEPSİ	87	14.3	13	10.3	2	4.8

Tablo 15'in Devamı

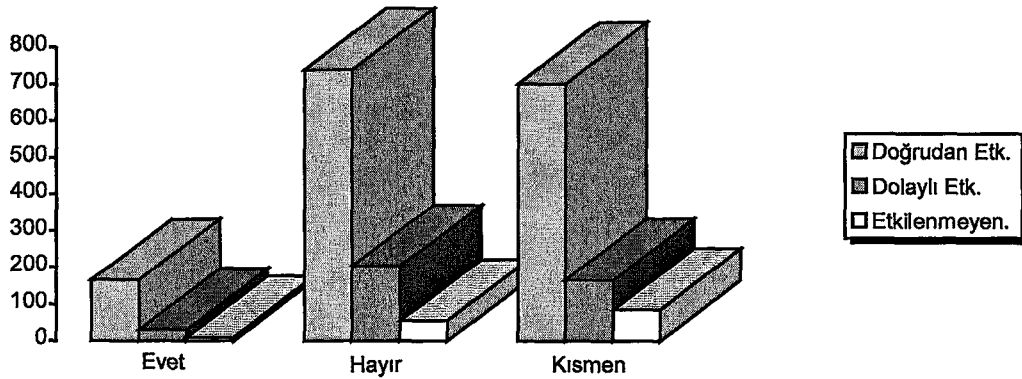
		ANKET UYGULAMA BÖLGELERİ					
		Marmara Depreminden		Marmara Deprem. Dolaylı		Marmara Depremini	
		Direk Etkilenen İller		Etk. Deprem Yaşamış İller		Yaşamayan Siyasi Otorite İl	
		n	%	n	%	n	%
MEDYA AFETLER	EYET	166	10.3	31	7.7	10	6.6
KONUSUNDA SİZİ	HAYIR	741	46.0	204	50.7	86	57.0
AYDINLATTI MI.	KISMEN	703	43.7	167	41.5	55	36.4
HANGİ HABER PROGRAMI SİZİ AYDINLATTI	ARENA	201	22.6	51	25.8	19	29.2
	SIYASET MEYDANI SIYASET PENCERESINDEN	437	49.2	98	49.5	24	36.9
	ATES HATTI	24	2.7	6	3.0	5	7.7
	ISKELE SANCAK	65	7.3	10	5.1	7	10.8
	DİĞER	127	14.3	21	10.6	9	13.8
			34	3.8	12	6.1	1
EN GÜVENİLİR HABER YAPIMCISI	REHA MUHTAR	78	4.9	10	2.5	11	7.3
	UĞUR DÜNDAR	234	14.6	54	13.4	15	9.9
	ALİ KIRCA	403	25.2	92	22.9	22	14.6
	OĞUZ HAKSEVER	141	8.8	31	7.7	9	6.0
	TUNCAY ÖZKAN	94	5.9	11	2.7	6	4.0
	S.ÖNKİBAR	37	2.3	14	3.5	9	6.0
	AHMET HAKAN	145	9.1	28	7.0	12	7.9
	M.ALİ BİRAND	191	11.9	55	13.7	14	9.3
	HİÇBİRİ GÜV.DEĞ.	243	15.2	100	12.5	49	32.5
	DİĞER	34	2.1	7	1.7	4	2.6
MARMARA DEPR. SONRA EN GÜVENİLİR HABER YAPIMCISI	REHA MUHTAR	87	5.4	14	3.5	7	4.6
	UĞUR DÜNDAR	223	13.9	45	11.2	16	10.6
	ALİ KIRCA	488	30.3	92	22.9	37	24.5
	OĞUZ HAKSEVER	252	15.7	55	13.7	10	6.6
	TUNCAY ÖZCAN	81	5.0	16	4.0	3	2.0
	S.ÖNKİBAR	17	1.1	9	2.2	9	6.0
	AHMET HAKAN	98	6.1	25	6.2	11	7.3
	M.ALİ BİRAND	114	7.1	42	10.4	11	7.3
	HİÇBİRİ GÜV.DEĞ.	227	14.1	95	23.6	43	28.5
	DİĞER	23	1.4	9	2.2	4	2.6

Grafik 17 - Medyanın Haber Takibinde Süreklilik Gösterme Dağılımı

Medya, Marmara depreminden sonra bölgedeki sorunları izleme konusunda haber takibinde süreklilik gösterdi mi? sorusuna verilen yanıtlarda, genel ve bölgelere göre değerlendirmelerde anlamlı fark bulunmamıştır ($X^2=1,96$ $p=0,74$).

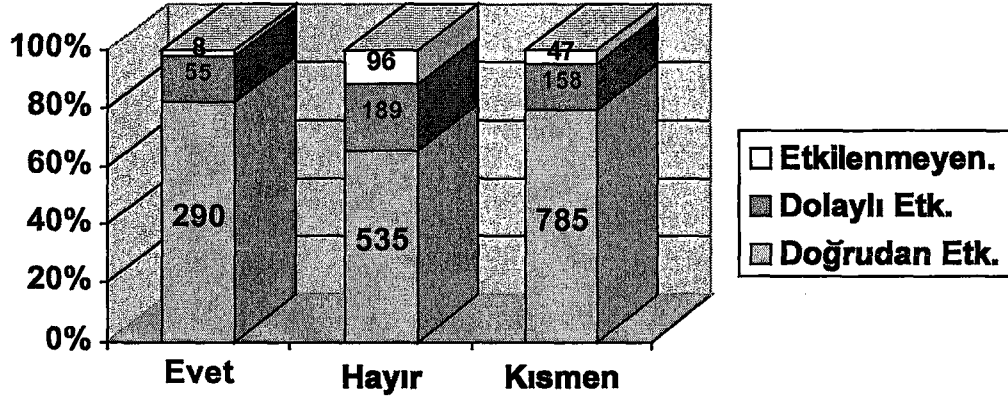
Grafik 18- Örneklem Grubuna Göre Depreme Hazırlık Konusunda Medyanın Halkı Bilgilendirme Durumu

Medya doğal afetlere hazır olma konusunda halkı yeterince aydınlattı mı? sorusuna verilen yanıtlarda, bir genel değerlendirme yapılırsa, aydınlattı diyenlerin oranı tüm bölgelerde yaklaşık %10 veya daha az düzeyde kalmış, yine bölgelere göre anlamlı fark bulunmuştur ($X^2=10,05$ $p=0,04$).

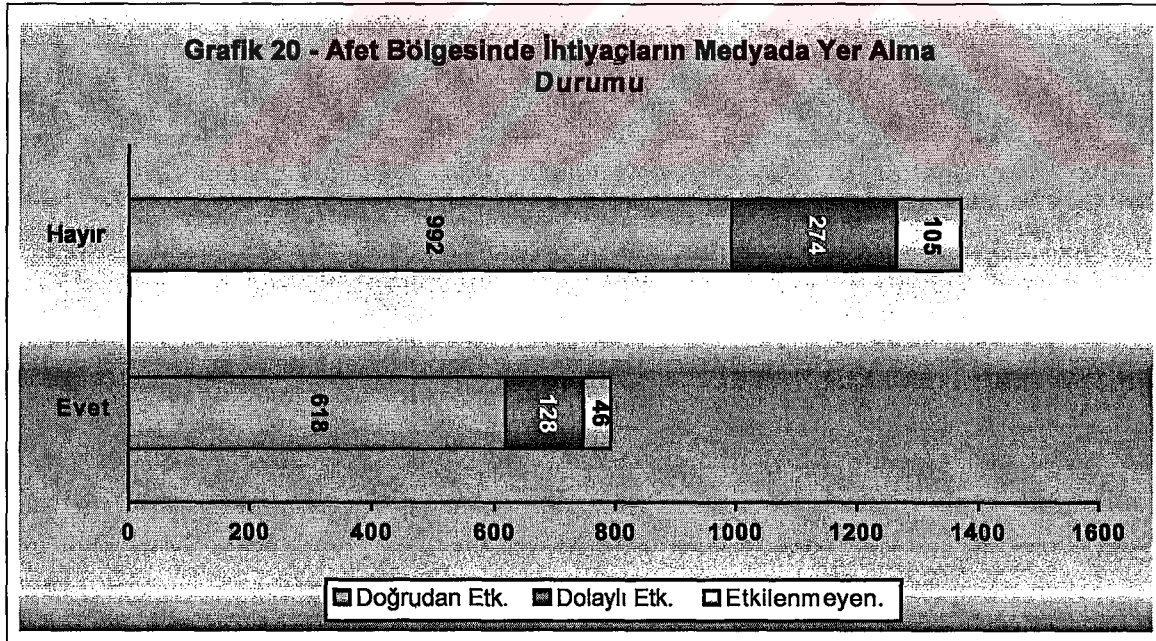

Grafik 19 - Orneklemler Grubunun Medyada STK lara Yeterince Yer Verilmesine Bakış Açısı

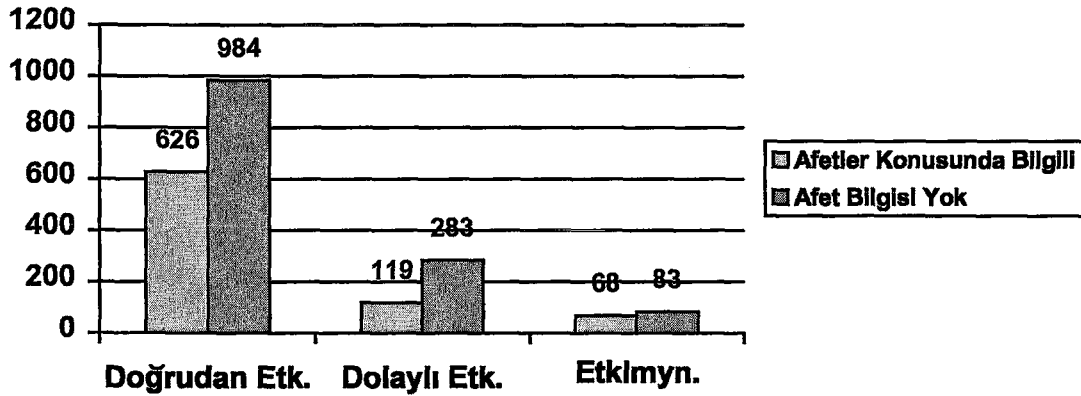
Medyada çeşitli kurumların yaptığı çalışmalara yeterince yer verilip-verilmediği konusunda yapılan bölgeler arası kıyaslamalarda çok ileri düzeyde anlamlı fark bulunmuştur ($X^2=74,00$ $p=0,000$). Doğrudan ve dolaylı etkilenen bölgelerde ankete katılanların % 40'lar düzeyindeyken, etkilenmeyen bölgede bu oran % 63 olarak saptanmıştır.

Grafik 20 - Afet Bölgesinde İhtiyaçların Medyada Yer Alma Durumu

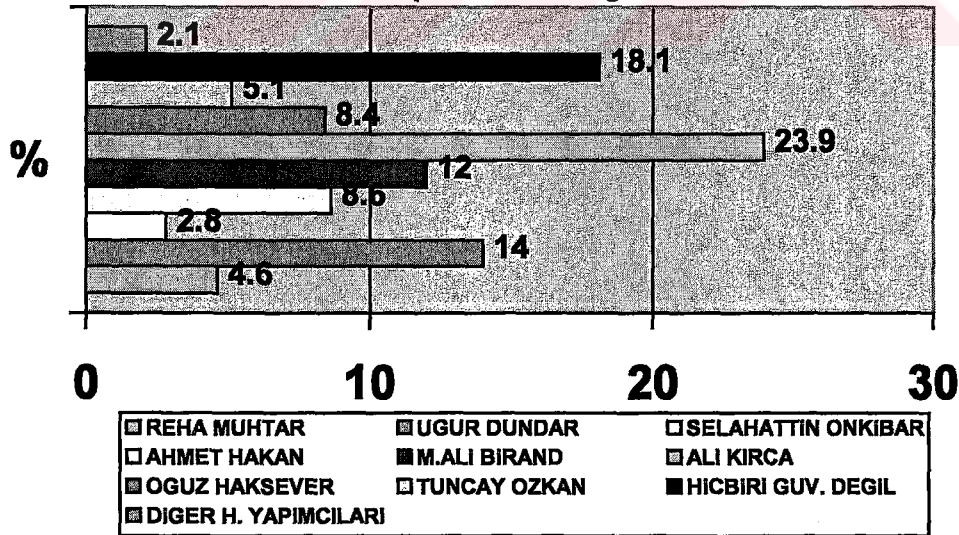
Medyanın afet bölgesinde ihtiyaç duyulan hizmetlere yeterince yer verilip-verilmediği konusunda yapılan bölgeler arası kıyaslamalarda anlamlı fark bulunmamıştır ($X^2=8,564$ $p=0,014$). Bölgeler ankete katılanların olumsuz yanıtlarının oranı % 65'ler düzeyindedir.

Grafik 21- Bölgelere Göre Afet Bilgi Düzeyi

Doğal afetler konusunda yeterince bilgili misiniz? sorusuna verilen yanıtlarda, bir genel değerlendirme yapılırsa bilgili olduğunu iddia edenlerin oranı yaklaşık % 38'dir, bölgelere göre ise çok ileri düzeyde anlamlı fark bulunmuştur ($X^2=24,99$ $p=0,000$). Doğrudan ve dolaylı etkilenen bölgelerde ankete katılanların % 60'dan fazlası hayır derken, etkilenmeyen bölgede bu oran % 55'de kalmıştır.

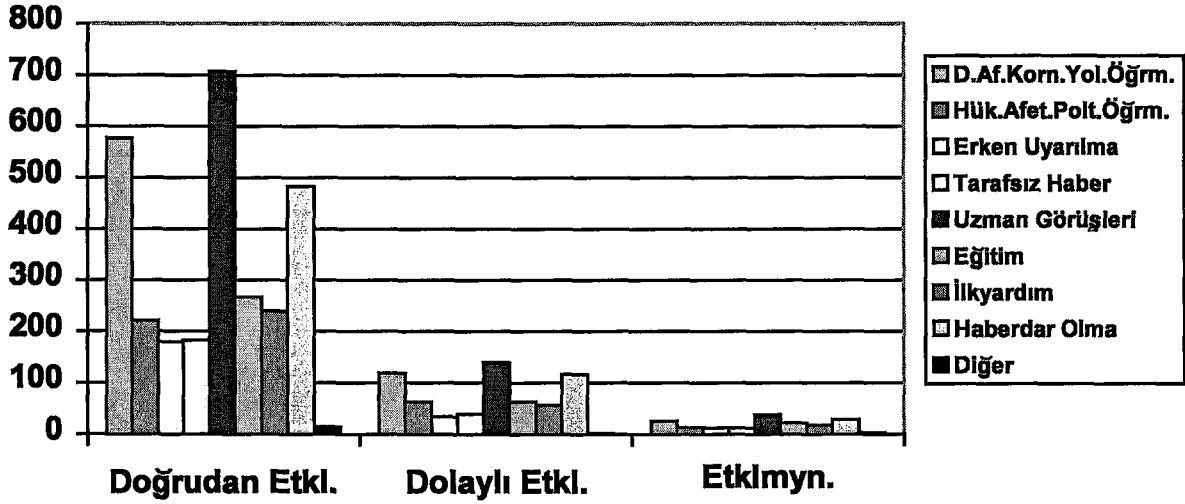
Grafik 22 - Marmara Depremlerinde Güvenilir Bulunan TV Haber Yapımcılarının Dağılımı

Ali Kırca "en güvenilir haber yapımcısı" olarak ilk sırada yer alırken ikinci sırada hiçbiri güvenilir değil yanıtı medya yer alan haber yapımcılarının kamuoyunda güven bunalımı yaşadığını göstermektedir.

Grafik 23- Örnekleme Grubunun Marmara Depremlerinden Sonra Medyanın Kamuoyu Beklentilerine Yanıt Düzeylerinin Dağılımı

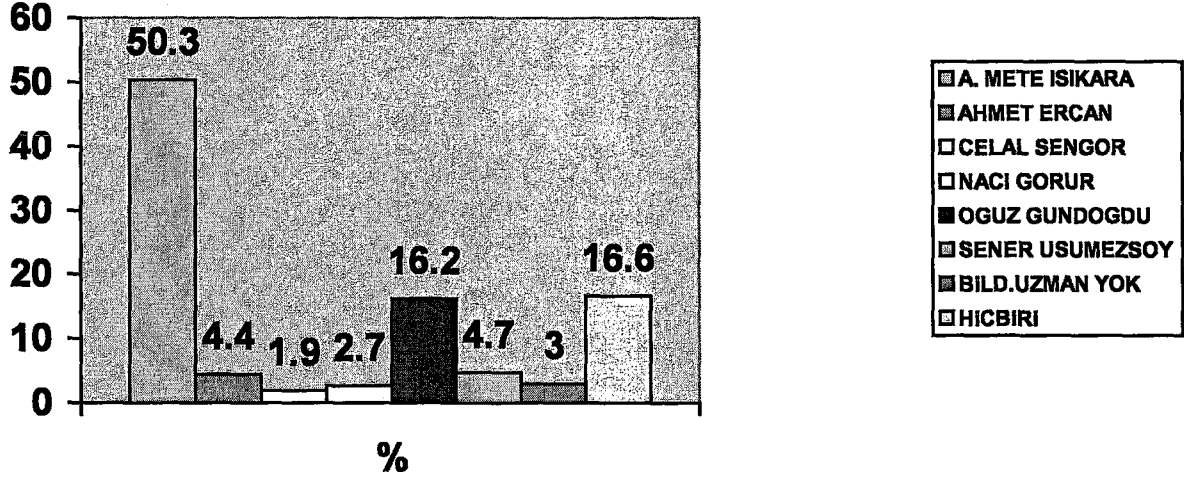

Marmara Depremlerinden sonra medyanın kamuoyu beklentilerine yanıt düzeyi değerlendirildiğinde genel olarak, uzman görüşleri, haberdar olma ve doğal afetlerden korunma yolları ilk üç sırayı almaktadır. Marmara Depremlerinde çok sayıda bilim adamı ve uzman kimliğinde kişinin medyada yer alması, uzman görüşlerinin ilk sırada yer almasına neden olmuştur.

Doğal afetlerde kamuoyunun medyadan beklentilerinde ilk üç sırada ise, doğal afetler ve korunma yolları, erken uyarılma ve eğitim beklentileri yaygınlıkla işaretlenmiştir. Bölgelere göre ise anlamlı farklar gözlenmemiştir ($X^2=21,14$ $p=0,17$).

Medyanın beklentilerine yanıtlar konusunda kıyaslamada ise bazı eşleme sorunları dolayısıyla tartışma yapılamamıştır. Ancak bilinen frekanslara ve yüzdelere göre vurgulamalar yapılabilir.

Grafik 24- Ornekleme Grubuna Göre Marmara Depremlerinde TV'de En Güvenilir Deprem Uzmanı Dağılımı

Marmara depremlerinde kurumsal kimliği ve akademik ünvanı ile deprem dede olarak kamuyuna tanıtılan Ahmet Mete Işıkaraya %50.3 ile en güvenilir deprem uzmanı olarak dikkat çekerken ikinci sırada hiçbiri cevabının yer alması kamuoyunda deprem uzmanlarının güvensizlik yaşadığını göstermektedir.

Kamuoyunun akademik ünvan dışında farklı kriterleri gözönünde bulundurduğuna örnekte üçüncü sırada yer alan Yard.Doç.Dr.Oğuz Gündoğdu'dur.

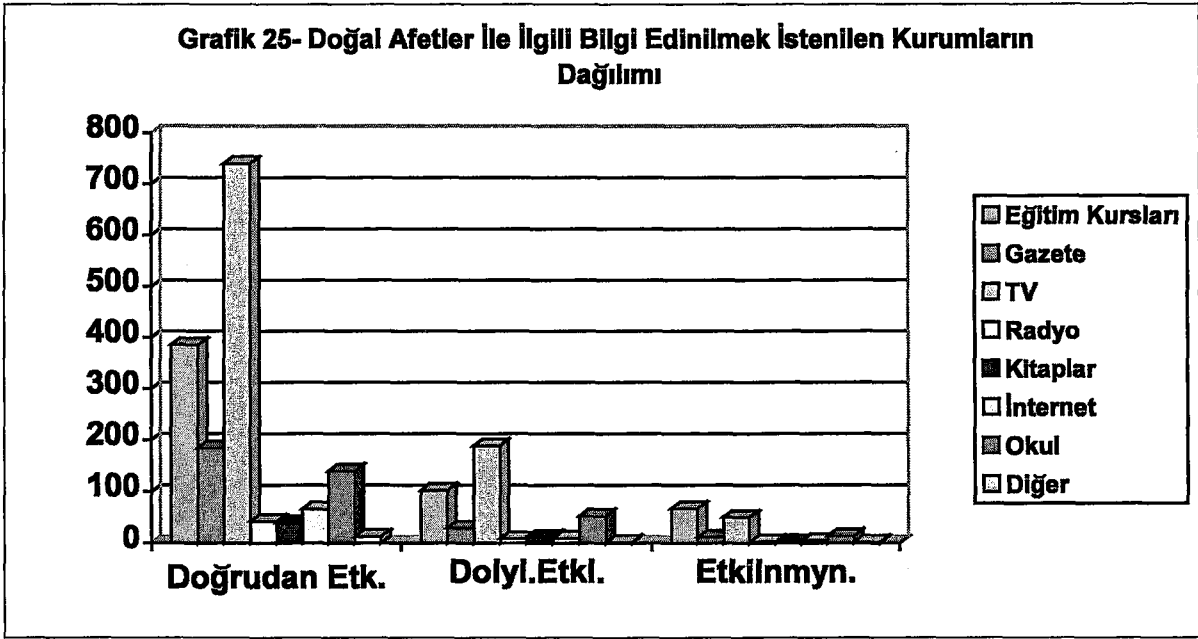
4.2.5 - Marmara Depremleri ve Kamuoyu
Tablo 16- Marmara Depremleri ve Kamuoyu Yaklaşımları

		ANKET UYGULAMA BÖLGELERİ					
		Marmara Depreminde		Marmara Deprem. Dolaylı		Marmara Depremini	
		Doğrudan Etkilenen iller		Etk. Deprem Yaşamış iller		Yaşamayan Siyasi Otorite il	
		n	%	n	%	n	%
DOĞAL AFETLERDE	EYET	626	38.9	119	29.6	68	45.0
BİLGİLİ MİSİNİZ ?	HAYIR	984	61.1	283	70.4	83	55.0
BİLGİLİ İSENİZ	D.A KORUNMA YOLLARI	286	17.8	46	11.4	17	11.3
HANGİ BİLGİLERİ	KRİZ MER HAK. BİLGİ	125	7.8	27	6.7	16	10.6
MEDYADAN	DEPRM.ALNCK TEDB.	327	20.3	48	12.2	20	5.1
ÖĞRENDİNİZ	AFET BİLGİSİ	215	13.4	44	10.9	22	14.6
	İLK YARDIM	97	6.0	23	5.7	11	7.3
	ACİL ULŞ.NOK.	78	4.8	11	2.7	14	9.3
	YARD.ULŞ.NOK	63	3.9	10	2.5	9	3.8
	FAY HAT VE YER	351	21.8	56	13.9	37	8.3
	DEPR.SİGORTASI	223	13.9	57	14.2	30	19.9
DEPREM SİGORTASI	EYET	604	49.1	103	37.1	48	44.9
YAPTI RİNİZ Mİ?	HAYIR	627	50.9	175	62.9	59	55.1
KAMUOYUNUN	DEPREMİN FARKINA VARDILAR	360	22.4	73	18.2	27	17.9
DPR.KONUSU HAK.	GEREKSİZ PANİK YARATIYOR	561	34.8	136	33.8	35	23.2
ACIKLAMALARDA	FİKRİM YOK	422	26.2	116	28.9	54	35.8
YORUMU	ZAMAN BOŞA HARCANIYOR	267	16.6	77	19.2	35	23.2
	BOLU	98	6.1	4	1.0	2	1.3
	DÜZCE	138	8.6	5	1.2	4	2.6
	GÖLCÜK	104	6.3	3	7.0	4	2.6
MARMARA DEPREMİNİ	İSTANBUL	519	32.2	42	10.4	7	4.6
NEREDE	İZMİT	204	12.7	2	5.0	9	6.0
YAŞADINIZ	YALOVA	141	8.6	6	1.5	2	1.3
	ADAPAZARI	165	10.2	11	2.7	14	9.3
	DİĞER	241	15.0	329	81.8	109	72.2
	ARKDŞ. VB. TELEFON İLE	283	17.6	72	17.9	37	24.5
DEPREMDEKİ	GAZETE	78	4.8	8	2.0	8	5.3
İLK HABER KAYNAĞI	RADYO	743	46.1	58	14.4	41	27.2
	İNTERNET	34	2.1	18	4.5	5	3.3
	TV	355	2.0	235	58.5	53	35.1
	VALİLİK DUYURUSU	21	3.1	5	1.2	3	2.0
	DİĞER	96	6.0	6	1.5	4	2.6
	GAZETE	185	11.5	29	7.2	11	7.3
D.AFET İLE İLGİLİ	TV	740	46.0	189	47.0	50	33.1
BİLGİLERİ	RADYO	42	2.6	8	2.0	2	1.3
NEREDEN ALMAK	KİTAP	39	2.4	11	2.7	2	1.3
İSTERSİNİZ	İNTERNET	66	4.1	9	2.2	5	3.3
	OKUL	140	8.7	53	13.2	13	8.6
	DİĞER	12	7.0	4	1.0	1	7.0

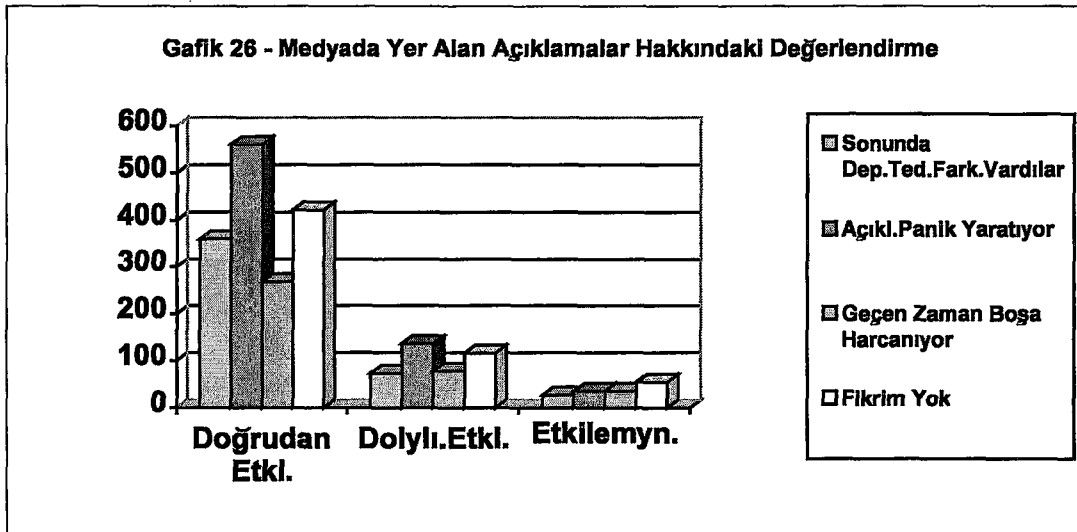

Tablo 16'nın Devamı

		ANKET UYGULAMA BÖLGELERİ					
		Marmara Depreminden		Marmara Deprem. Dolaylı		Marmara Depremini	
		Doğrudan Etkilenen iller		Etk. Deprem Yaşamış iller		Yaşamayan Siyasi Otorite il	
		n	%	n	%	n	%
İSTANBULU	FAYIN ADINI BİLİYOR	150	9.3	15	3.7	17	11.3
ETKİLEYECEK FAY HATTINI VE YERİNİ BİLİYORMUSUNUZ.	FAYIN YERİNİ BİLİYOR	127	7.9	28	7.0	5	3.3
	HERİKİSİNİ BİLİYOR	1037	64.4	321	79.9	106	70.2
	HERİKİSİNİ BİLİYOR	296	18.4	38	9.5	23	15.2
MARMARA DEPREM. HATIRLIYOR MU	17 AĞUTOS'u BİLİYOR	192	11.9	54	13.4	25	16.6
	12 KASIM BİLİYOR	29	1.8	15	3.7	6	4.0
	HERİKİSİNİ HATIRLAMİYOR	876	54.4	260	64.7	79	52.3
	HERİKİSİNİ HATIRLIYOR	513	31.9	73	18.2	41	27.2
DEPREMDE YARDIM ALDINIZ MI	EYET	445	27.6	43	10.7	32	21.2
	HAYIR	1165	72.4	359	89.3	119	78.8
DEPREMDE YARDIM YAPTINIZ MI	EYET	440	27.3	90	22.4	74	49.0
	HAYIR	1170	72.7	312	77.6	77	51.0

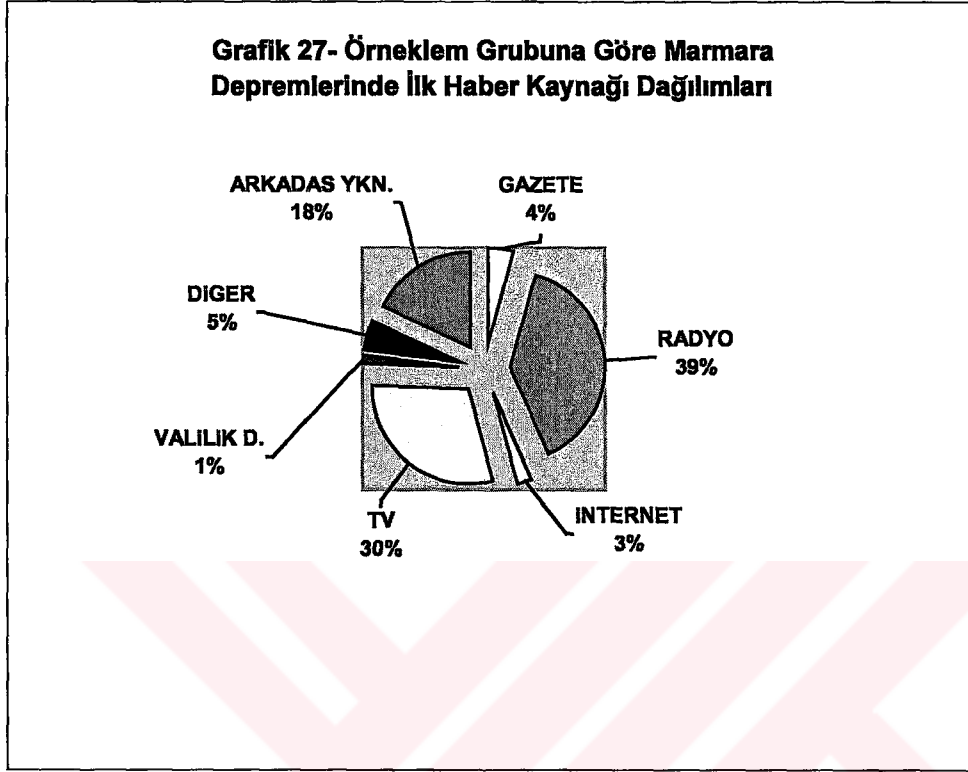

Doğal afetler ile ilgili bilgileri öğrenme kaynaklarının dağılımında yine bölgelere göre çok ileri düzeyde anlamlı fark bulunmuştur ($X^2=50,11$ $p=0,000$). Doğrudan ve dolaylı etkilenen bölgelerde TV'den bilgilenenlerin oranı % 46-47 iken, etkilenmeyen bölgede bu oran % 33'de kalmıştır. Bu en yaygın kaynağın dışındakiler ise çok daha az düzeylerde bulunmaktadır.

Medyada depremle ilgili açıklamalar konusunda doğrudan ve dolaylı etkilenen bölgeler ile etkilenmeyen bölgeler arasında anlamlı bir fark bulunmuştur.

($X^2=18,27$ $p=0,005$). Doğrudan ve dolaylı etkilenen bölgelerde medyanın deprem konusundaki açıklamaların panik yarattığı kanısı yüksektir.

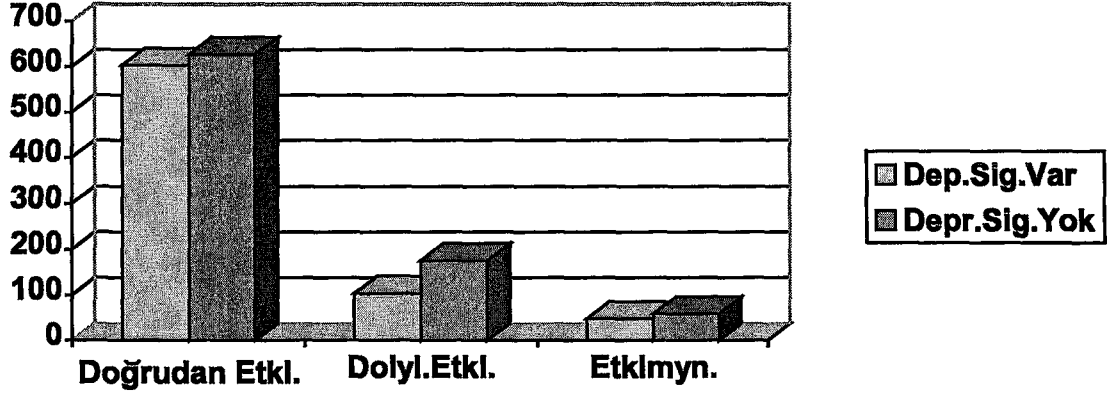
Doğal afetler konusunda bilgileri öğrenme kaynaklarının dağılımında yine bölgelere göre ise çok ileri düzeyde anlamlı fark bulunmuştur ($X^2=50,11$ $p=0,000$).

Doğrudan ve dolaylı etkilenen bölgelerde ilk bilgilerin edinildiği kaynak olarak radyo %39 ile ilk sırada yer almakta onu %30 ile televizyon izlemektedir. Bu en yaygın iki kaynağın dışındakiler ise çok daha az düzeylerde bulunmaktadır.

Sonuç, medyanın doğal afetlerde haberdar etme ve bilgilendirme konusunda ne kadar önemli bir rol taşıdığını vurgulaması açısından dikkat çekicidir.

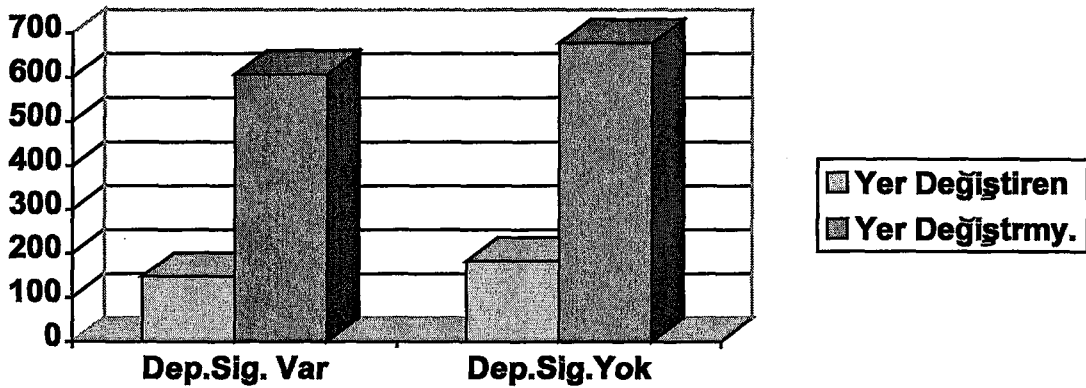

Grafik 28- Bölgelere Göre Deprem Sigortası Yaptırma Eğilimi

Bölgelere göre deprem sigortası yaptıranların oranları çok ileri düzeyde anlamlı farklılık göstermektedir ($X^2=13,31$ $p=0,001$). Dolaylı etkilenen ve etkilenmeyen bölgelerde sigorta yaptırma oranları daha düşük düzeyde kalmıştır. Deprem deneyimi yaşamış olmak tedbirler konusunda daha duyarlı olma konusuna olumlu etki yapmaktadır.

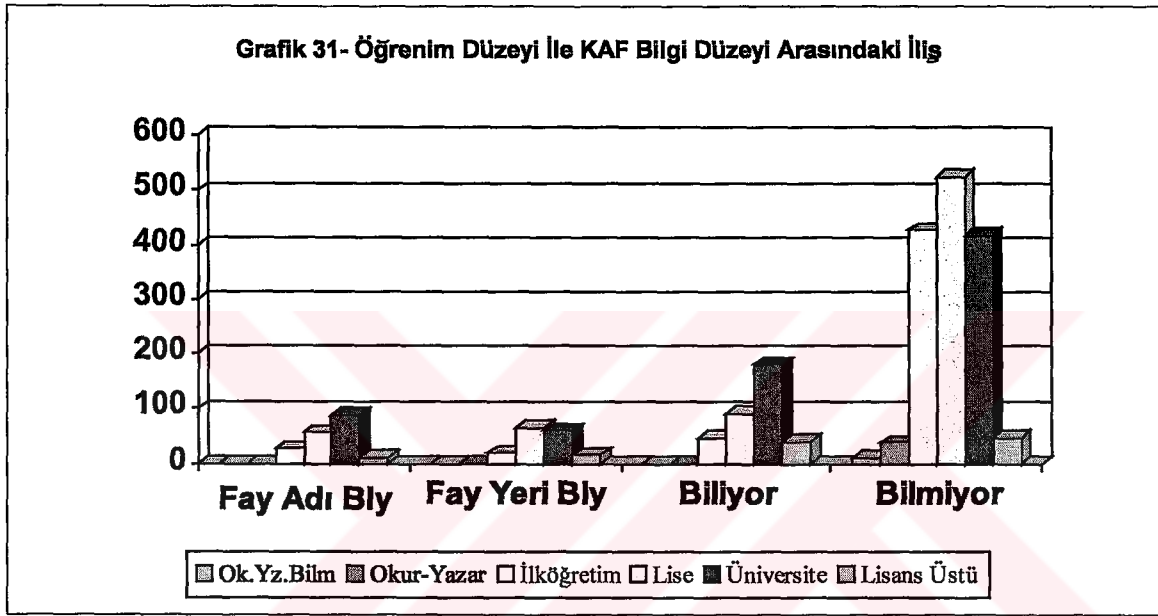
Grafik 29- Marmara Depremleri Sonrası Yer Değişimi İle Deprem Sigortası Arasındaki İlişki

Yer değıştirme ile deprem sigortası arasındaki farklışım da denetlenmiş ancak anlamlı bir farka rastlanmamıştır ($X^2=0,67$ $p=0,41$).

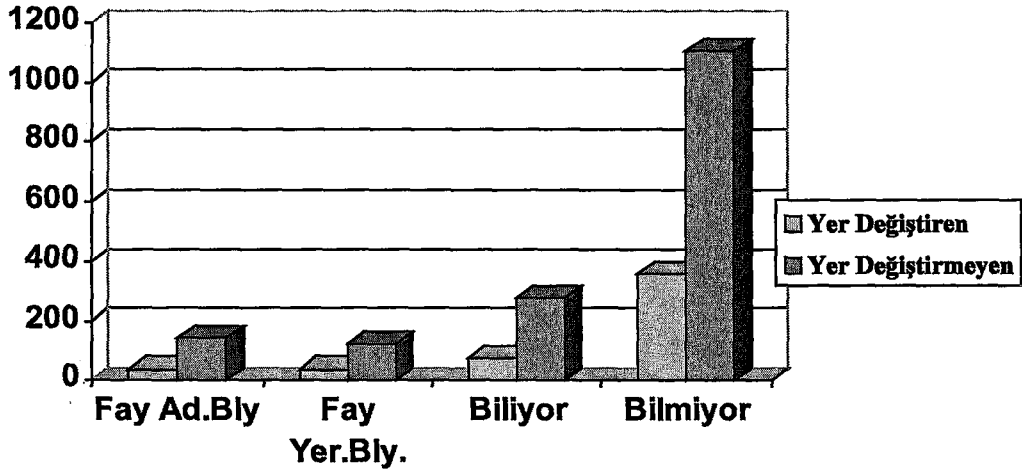
Öğrenim durumu ile deprem sigortası yaptırma arasında anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Öğrenim düzeyi yüksek olanlar çok ileri düzeyde anlamlı olarak daha yüksek düzeyde sigorta yaptırmayı tercih etmişlerdir ($X^2=144,74$ $p=0,000$).

İstanbul'u etkileyen fayın tanımını hatırlamada doğrudan etkilenen bölge halkı diğer bölgelerden çok ileri düzeyde anlamlı olarak daha çok başarılı durumdadır ($X^2=44,71$ $p=0,000$).

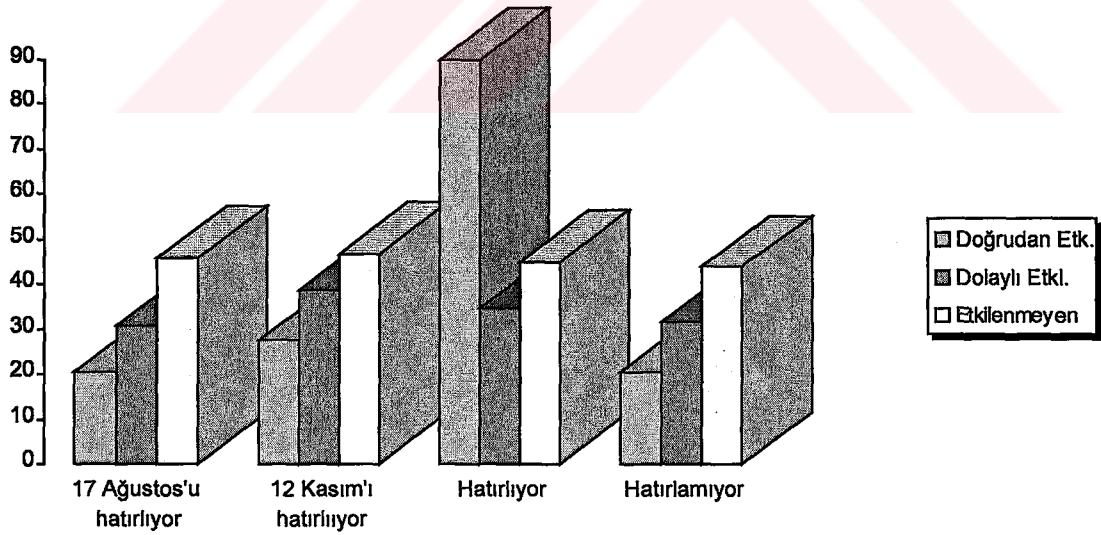
İstanbul'u etkileyen fayın tanımını hatırlamada öğrenim durumu ile de ilişkili bulunmuştur. Öğrenim düzeyi yüksek olanlar çok ileri düzeyde anlamlı olarak daha çok başarılı durumdadır ($X^2=177,33$ $p=0,000$).

Grafik 32 -Yer Değişimi İle KAF Bilgi Düzeyi Arasındaki İliş

Yer değişimi ile KAF bilgi düzeyi arasında anlamlı bir ilişki bulunmamıştır. KAF Bilgisi sahip olmanın yanında yer değişimini etkileyen sosyo-ekonomik parametreler bu sonuçta etkilidir.

Grafik 33- Bölgelere Göre Marmara Depremlerini Hatırlama Düzeyleri

Marmara Depremlerini hatırlamada doğrudan etkilenen bölge halkı diğer bölgelerden çok ileri düzeyde anlamlı olarak daha çok başarılı durumdadır ($X^2=44,71$ $p=0,000$).Deneyimlenen ve iyi bilinen olaylar daha iyi hatırlanmaktadır.

4.2.6-Kamuoyu ve Doğal Afetlere Müdahalede Devlet Uygulamaları

Tablo 17- Doğal Afetlere Müdahalede Devlet Uygulamalarında Kamuoyu Yaklaşımları

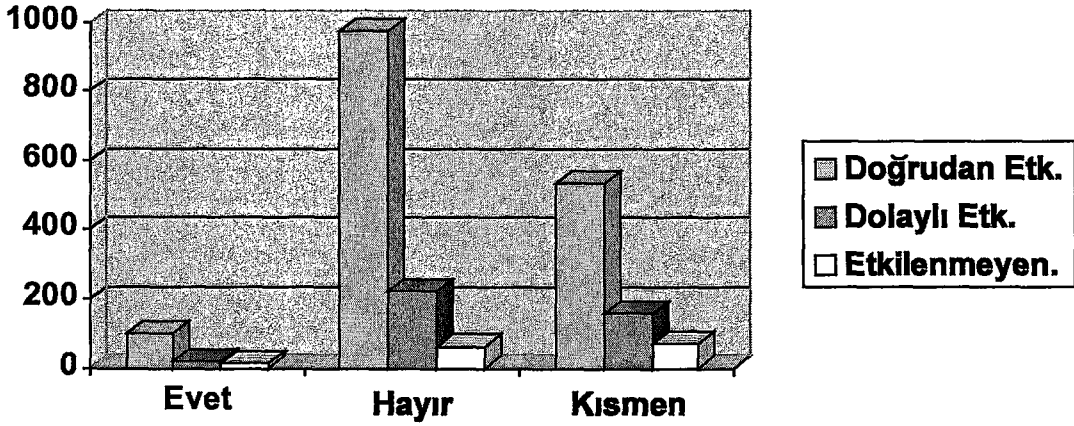
		ANKET UYGULAMA BÖLGELERİ					
		Marmara Depreminden		Marmara Deprem. Dolaylı		Marmara Depremini	
		Doğrudan Etk. İller		Etk. Deprem Yaşamış iller		Yaşamayan Siyasi Otorite il	
		n	%	n	%	n	%
HÜKÜMET DEPREMDE GÖREVİNİ YAPTI MI	EVET	150	9.3	43	10.7	19	12.6
	HAYIR	863	53.6	188	46.8	71	47.0
	KISMEN	597	37.1	171	42.5	61	40.4
HÜKÜMET DEPREM İÇİN GEREKLİ ÖNLEM ALIYOR MU	EVET	103	6.4	22	5.5	16	10.6
	HAYIR	973	60.4	222	55.2	72	47.7
	KISMEN	534	33.2	158	39.3	63	41.7
HANGİ GÖREVLERİNİ YAPMIYOR	ARAMA-KURTARMA	574	35.7	156	38.8	51	33.8
	İLK YARDIM	444	27.6	128	31.8	48	31.8
	MADDİ DESTEK	522	32.4	151	37.6	56	37.1
	YIYECK-GIYECK-YDR.	255	15.8	57	14.2	17	11.3
	PSİKOLOJİK DES.	457	28.4	100	24.9	37	24.5
	HABERLEŞME	353	21.9	97	24.1	43	28.5
	KRİZ MERZ. YÖN. YETRSZ.	686	42.6	178	44.3	67	44.5
	PLANLAMA EKSİKLİĞİ	864	53.7	213	53.0	76	50.3
DİĞER	106	6.6	21	5.2	5	3.3	
AFET MÜDAHALE SORUMLUSU KİM OLMALIDIR	AFET GENEL MÜDÜRLÜĞÜ	915	56.8	183	45.5	87	57.6
	SİVİL TOPLUM ÖRG	85	5.3	43	10.7	4	2.6
	SAĞLIK BAKANLIĞI	73	4.5	18	4.5	4	2.6
	SİLAHLI KUVETLER	61	3.8	6	1.5	7	4.6
	İTFAİYE	31	1.9	3	7.0	2	1.3
	EMNİYET TEŞK.	9	6.0	3	7.0	1	7.0
	KIZILAY	206	12.8	68	16.9	28	18.5
	SİVİL SAV. MD.	230	14.3	78	19.4	18	11.9
YARDIM KAMPANY. GÜVENİLİR MI	EVET	298	18.5	91	22.6	38	25.2
	HAYIR	1312	81.5	311	77.4	113	74.8
YARDIM KAMPANY. HANGİ KURULUŞ DÜZENLEMELİ	KIZILAY	405	30.7	152	48.9	82	76.2
	MEDYA	83	6.3	8	2.6	7	6.2
	SİVİL TOPLUM ÖRG	308	23.4	59	19.0	9	8.0
	BELEDİYELE	150	11.4	22	7.1	-	-
	VALİLİKLER	372	28.2	70	22.5	15	13.3

Tablo 17' nin Devamı

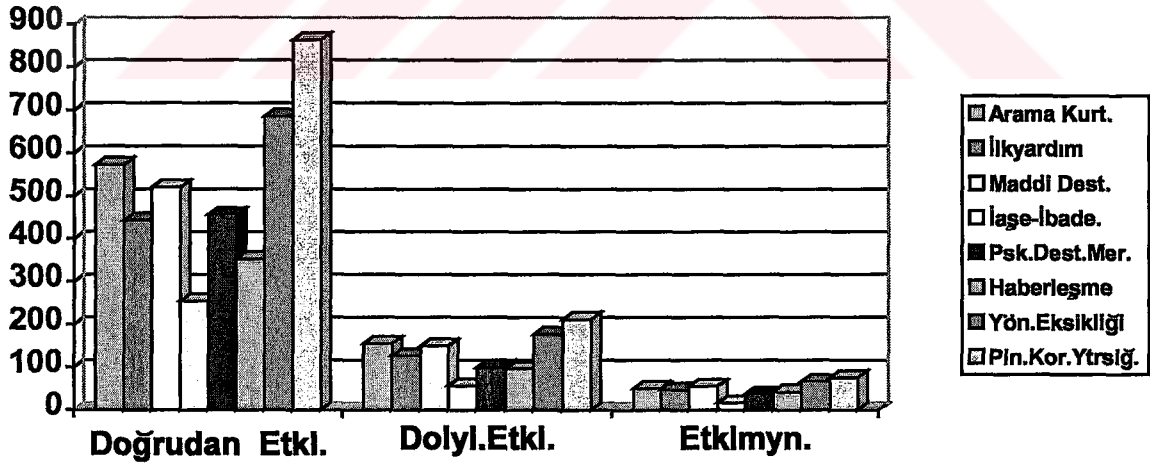
		ANKET UYGULAMA BÖLGELERİ					
		Marmara Depreminden		Marmara Deprem. Dolaylı		Marmara Depremini	
		Doğrudan Etk. iller		Etk. Deprem Yaşamış iller		Yaşamayan Siyasi Otorite il	
		n	%	n	%	n	%
KIZILAY İLE İLGİLİ	GERÇEK	1084	67.3	204	50.7	28	18.5
HABERLER	GERÇEK DIŞI	526	32.7	198	49.3	123	81.5
YARDIM ORGANİZAS. SORUMLU KURULUŞ	KRİZ MASALARI	449	27.9	69	17.2	15	9.9
	POLİS TEŞKİLATI	41	2.5	4	1.0	3	2.0
	KIZILAY TOPLAMALI	677	42.0	256	63.7	118	78.1
	SİLAHLI KUVETLER	261	16.2	40	10.0	8	5.3
	SİVİL TOPLUM ÖRG	168	10.4	29	7.2	7	4.6
	DİĞER	14	9.0	4	1.0	-	-
AFET POLİTİKALARINI DESTEKLİYORMUSUNUZ	EYET	474	29.4	111	27.6	61	40.4
	HAYIR	374	23.2	94	23.4	30	19.9
	AFET POL. YOK	762	47.3	197	49.0	60	39.7
AFET POL., OLŞM. MED. SORUMLULUK TAŞIMALI MI?	EYET	1405	87.3	363	90.3	128	84.8
	HAYIR	205	12.7	39	9.7	23	15.2

Grafik 34- Olası Bir Afete Hazırlıklı Olmada Devlet Uygulamalarına Yaklaşım

Olası bir İstanbul Depremi için hazırlıklı olma konusunda genel kanı, devletin bu konuda görevlerini yapmadığı noktasında birleşmektedir. Verilen yanıtlar bölgele re göre aynı eğilimi göstermektedir ($X^2=14.97$ $p=0,005$).

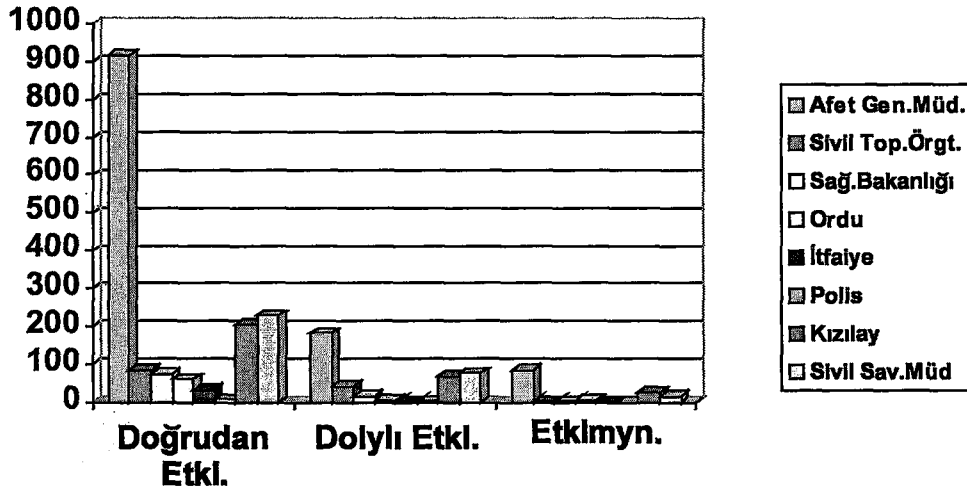
Grafik 35- Afet Müdahalede Devlet Uygulamalarında Görülen Aksaklıkların Dağılımı

Afet müdahale uygulamalarında devletin uygulamalardaki problemler planlama ve koordinasyon yetersizliği ile yönetim eksikliği olarak tanımlanmaktadır. Yanıtlar bölgeler arası farklılık göstermemektedir ($p=0.0005$).

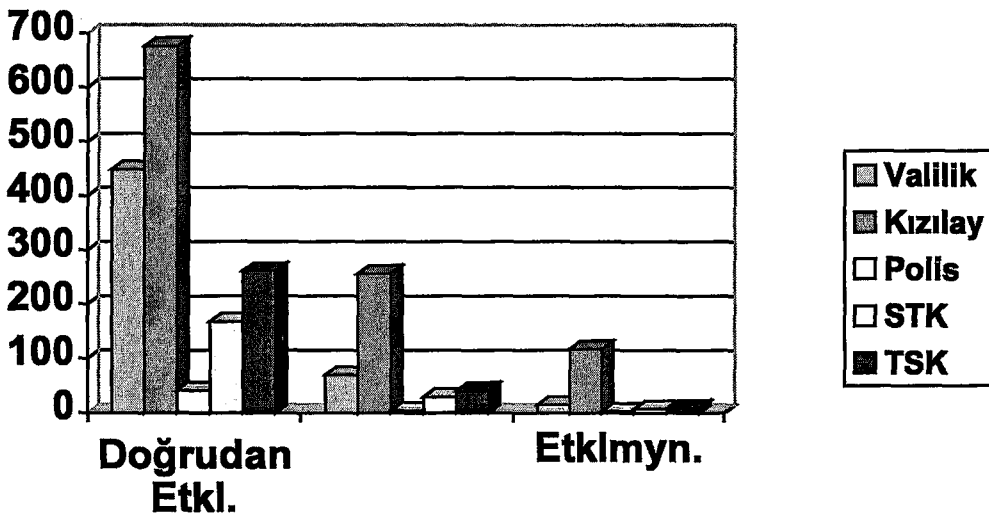

Grafik 36-Örneklem Grubuna Göre Afet Müdahaleden Sorumlu Kurumların Dağılımı

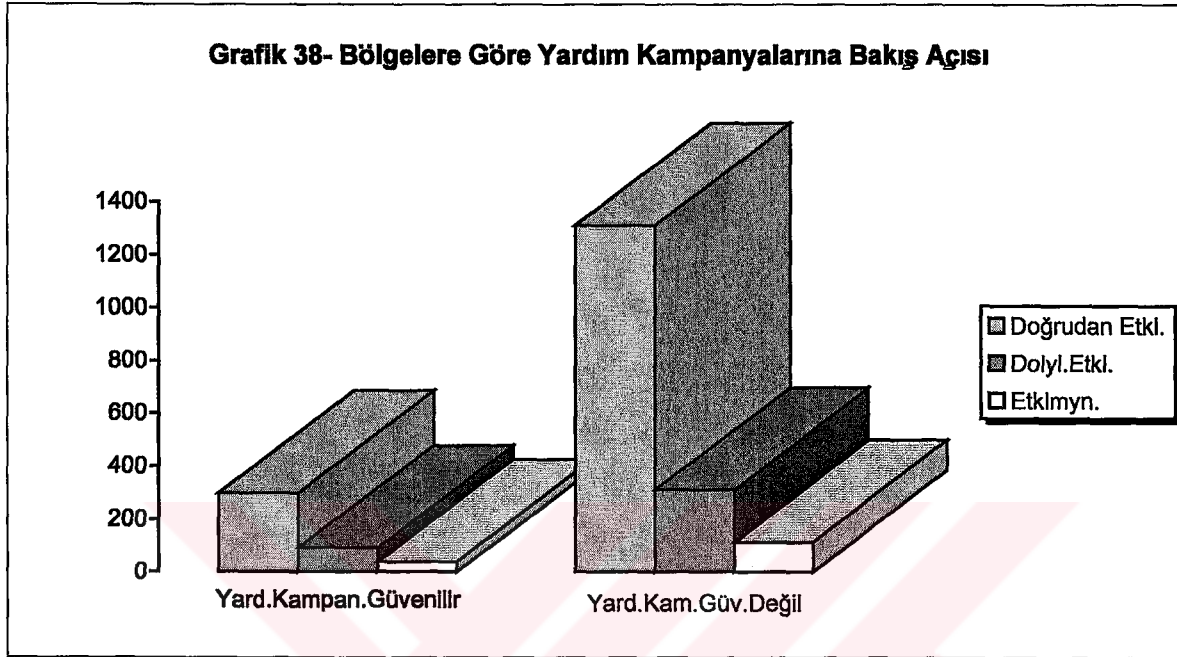

Doğal afetlere ilk müdahalede hangi kurum sorumlu olmalıdır? sorusuna verilen yanıtlarda, bir genel değerlendirme yapılırsa Sivil Savunma, Kızılay ve Afet Genel Müdürlüğü kurumları bölgelere göre ise çok ileri düzeyde anlamlı farklar göstererek de olsa en yaygınları olarak seçilen kurumlar olarak ortaya çıkmış durumdadır ($X^2=49,18$ $p=0,000$).

Grafik 37- Yardım Toplama ve Dağıtımından Sorumlu Olması Gereken Kurumların Dağılımı

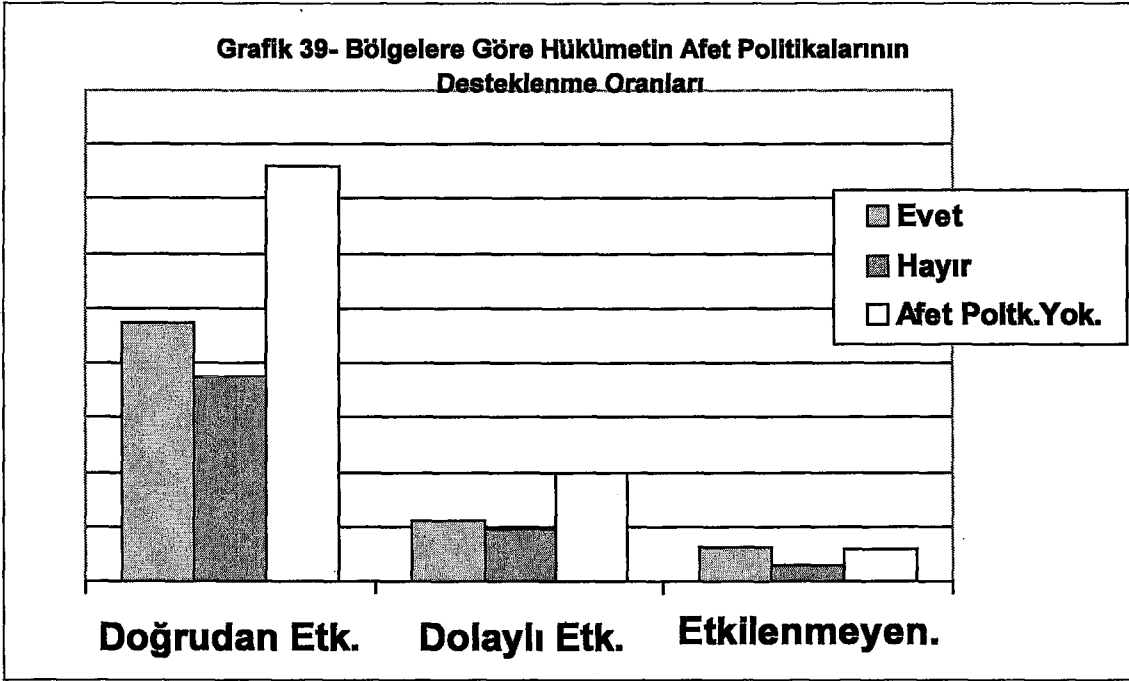

Doğal afetlerde yardım toplamadan hangi kurum sorumlu olmalıdır? sorusuna verilen yanıtlarda, genel bir değerlendirme yapılırsa, Kızılay % 48,6'lık bir oranla kriz masalarının (%24,6) çok önünde başı çekmektedir ($X^2=119,87$ $p=0,000$).

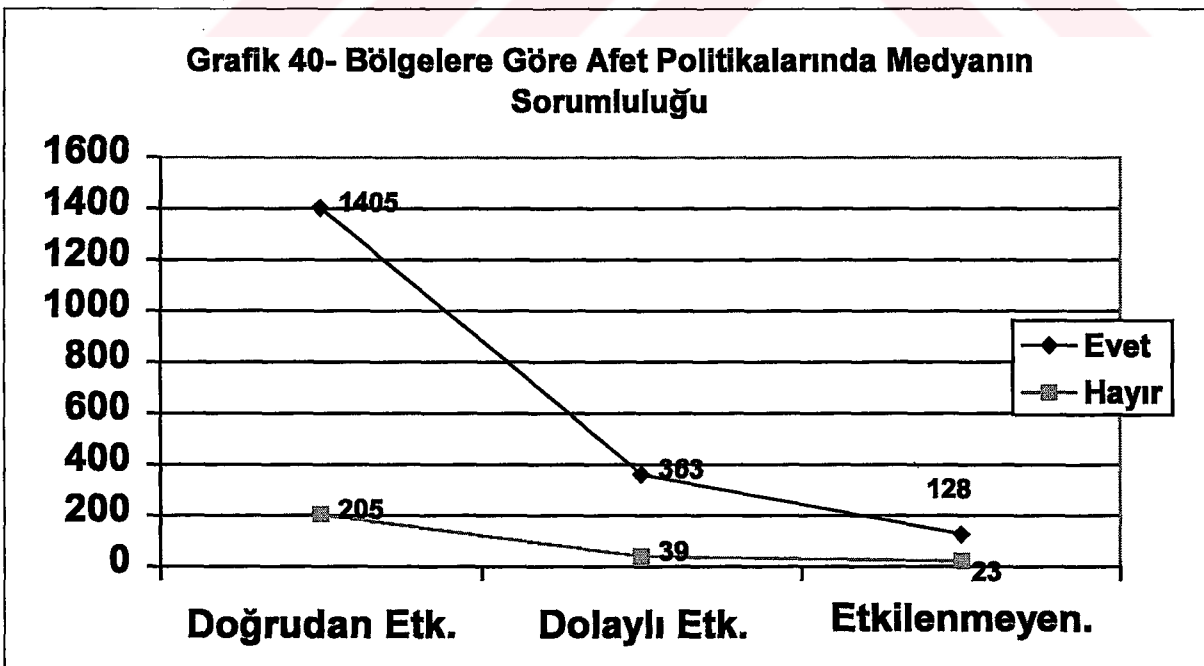

Doğal afetlerde yardım kampanyalarının güvenilir olup olmadığı sorusuna verilen yanıtlarda genel olarak Doğrudan etkilenen bölge halkı anlamlı olarak daha yüksek hayır yanıtını vermiş durumdadır ($X^2=6,47$ $p=0,039$).

Doğal afetlerde yardım kampanyalarını hangi kurum düzenlemelidir? sorusuna verilen yanıtlarda, bir genel değerlendirme yapılırsa, kızılay en başta olmak üzere diğer kurumlar değişen oranlarda seçilmişlerdir ve bölgelere göre ise çok ileri düzeyde anlamlı farklar göstererek de olsa en yaygınları olarak seçilen kurumlar olarak ileri düzeyde anlamlı farklar gözlenmiştir durumdadır ($X^2=111,45$ $p=0,000$).

Devlet afet politikalarını destekliyor musunuz? sorusuna verilen yanıtlarda, bir genel değerlendirme yapılırsa daha çok afet politikası olmadığı yönünde (yaklaşık %50) görüş ortaya çıkarken % 29,9 oranında destek verildiği saptanmıştır. Yapılan kıyaslamada ise bölgeler arasında anlamlı bir fark olmadığı sonucu elde edilmiştir ($X^2=49,18$ $p=0,000$).

Örnekleme grubunun yaklaşık % 90'nı afet politikalarının oluşumunda medyanın sorumluluk taşımasını istemektedir. Yanıtlarda bölgelere göre anlamlı bir fark görülmemiştir ($p=0.136$).

Eğitim afetlerle mücadelenin çözüm anahtarıdır. Medyanın haberdar etme ve bilgilendirme işlevlerinin yanı sıra afetler konusunda eğitim sürecini henüz tamamlayamamış halkımızı eğitime misyonunu da üstlenmesi gerekmektedir. Çünkü medya her kesime erişebilen iletişim teknolojisine sahiptir.

Bu bağlamda, medyanın afet haberlerinde eğitim içerikli, nesnel ve etik yayıncılık konusunda yeni politikalar geliştirmesi gerekmektedir.

Halk doğal afetler konusunda medyanın kamusal yayıncılık sorumluluğu taşımasını istemektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Ekonomik ve sosyal kalkınmaya sekte vuran doğal afetlere karşı uzun vadeli kalıcı planlar yapamayan, inşaat, yapı ve denetim sistemi geliştiremeyen, deprem sigortasını hayata geçiremeyen, tedbirleri sürekli bir gün sonraya erteleyen hükümeti yönetenler ve yaşadıklarından ders almayan halk, kendisinden güçlü olan ve kendine iyi davranılmayan doğanın iktidarına yenik düşmektedir.

Afet zararlarının azaltmak amacıyla olan Çağdaş Afet Yönetimi'nin çalışmaları 1940'lı yıllarda başlamış, aradan geçen 60 yıl içerisinde, yaşadığı acı deneyim, bilgi ve teknolojik gelişmelere rağmen ülkemizde istenilen düzeye gelinememiş ve afet zararları beklenen düzeyde azaltılamamıştır. Öncelik verilemeyen ve kıt kaynaklarla yürütülen çalışmalar sırasında ilgili birimler arasında gerekli koordinasyonda sağlanamamıştır.

Deprem sel, fırtına v.b doğa olayları her an her yerde meydana gelmektedir. Ancak kentlere zarar veren doğa olayları, maddi ve manevi kayıplarla birlikte korku ve panik yarattığında medyaya konu olabilmektedir.

Medyada bir olgunun olay haline gelmedikçe haber değerinin olmaması, deprem gibi bir doğa olayının felakete dönüşmesinde de görülmektedir. Türkiye'nin bir deprem bölgesi olması yanında, meteorolojik afet riski taşımaya rağmen, deprem vb. olgular haber haline geldiğinde afet olgusu farklı değerlendirilmekte sadece can ve mal kayıpları ile beraber ilgi çekici boyutları ön plana çıkarılmaktadır.

Gerçek niteliğinin zaman zaman dışında farklı söylemleri ve duygusal retoriğiyle doğal afet haberlerinin artan izleyici kitlesi tarafından ilgiyle takip edildiği görülmektedir.

Yarım yüzyılı aşkın bir dönemde Erzincan, Varto ve Marmara Depremleri ile ilgili genel görünümünden, doğal afetleri önleme ve müdahalede, kamuoyu, devlet ve medya üçgeninde aksaklıklar olduğu anlaşılmaktadır.

Çalışma kapsamında medyada yer alan afet metinlerinde, afet büyüklüğünün güç ve iktidarı temsil ettiği, sosyo- ekonomik gelişime paralel olarak siyasi iktidar ilişkileriyle eklemleşen afet söylemlerinin etkili kılındığı görülmüştür. Afet söylemlerinin yaygın anlatı yapısını kıran ve farklı temsil biçimlerini oluşturan bazı söylem örnekleri ise pazar dinamikleri ve yapımcıların engellenmesi ile karşı karşıya kalmaktadır. Medyada tiraj ve rating kaygısı afet söylemlerinde de etkinliğini korumaktadır.

Afet söylemlerine ilişkin anlatılar, değişmeyen karakterler ve yaşanan her afette birbiriyle örtüşen görüntü ve ifadeler medya tarafından yeniden kurgulanarak anlamlandırılmakta ve popülerleşmektedir.

Araştırmamızda medyada yer alan haber metinlerinin homojen olduğu; afet söylemlerinin tek başına kullanılmayıp her seferinde birbirlerine referans verilerek kurgulandıkları görülmüştür. Aynı zamanda Türkiye’de medyada yer alan afet söylemlerinin iktidarla doğrudan ilişkili olduğu saptanmıştır..

Medyada sosyal gerçekliği tanımlayarak farklı kamuoylarının oluşumunda etkili olan afet söylemleri tezde 4 ana başlıkta toplanmıştır: Doğal afetlerde devlet resmi söylemi, doğal afetlerde dini söylem, doğal afetlerde bilimsel (pozitivistik) doğa söylemi, doğal afetlerde bilim adamlarının söylemi.

Bu bağlamda ;

Basında 1923-2000 yılları arasında yer alan doğal afetlerinin; afetin büyüklüğü, etkilediği nüfus yoğunluğu, afete yapılan müdahalenin etkinliği ve yardımlar ile deprem bilimcilerin öngörülerinin birinci sayfa haberleri olmasının yanısıra köşe yazarlarının da yazılarına konu olduğu görülmüştür. Afetzedeler afet bölgesinde yaşanan dram ve kurtuluş öyküleriyle okuyuculara sunulmakta, halkın duygularını ve yardım hislerini harekete geçiren haber başlıkları manşetleri oluşturmaktadır. Kitlelerde merak uyandıran doğal afetler; haber diline gözyaşı, isyan, çaresizlik gibi insana ölüm ve acıyı çağrıştıran haber başlıkları olarak yansımıştır.

Her yaşanan afet, geçmişte yaşanan afetleri hatırlatarak gündeme getirirken, basın geçmişte haber olarak verdiği metni yeniden kurgulayarak yaşanan acı benzerlikleri ön plana çıkartmaktadır. Aslında afet olgusunda yaşanan tabloda Türkiye’de çok fazla şey değişmemiştir. Örneğin; 65 yıl önce İzmir Sel felaketinde çekilen fotoğraf ile 1995 yılında yaşanan İzmir Sel Felaketlerindeki fotoğraf aynı gerçekleri gözler önüne sererken basın da bu benzerliği haber olarak tekrar kurgulamıştır “65 yıllık benzerlik ” (08.11.1995 tarihli *Hürriyet* Gazetesi).

Marmara Depremlerine kadar, Kuzey Anadolu Fay Zonu üzerinde Doğu Bölgelerini etkileyen depremlerin yaşanması kamuoyunda depremin *ötekilerin* başına gelen bir afet olarak algılanması ve yorumlanmasına sebep olmuştur. 1999 Marmara Depremlerinde ise depremin sadece Marmara Bölgesinde değil, medyada yer alan bütün söylemlerde de deprem etkisi yarattığı görülmüştür.

Sosyo-ekonomik ve demokratik gelişime paralel olarak basında; Cumhuriyet’in ilk yıllarında devletin afet söylemini oluşturan ulusal devlet, milli birlik ve topyekün mücadele kavramları afet haberlerinin pek çoğunda kullanılarak devletin resmi söylemi ile örtüşen yaklaşımlar dikkat çekerken, 1960’lı yıllarda yaralar sarılacak, takdiri ilahi kavramlarına karşılık eleştirel yaklaşımlar, 1990’lı yıllarda ise afet müdahalede devlet meşrutiyetini sorgulayan ifadeler yer almaktadır.

Devlet resmi afet söyleminde öne çıkan ve sorgulanan bir başka noktada da *acılı ve yoksul Doğu* olarak yapılanan oryantalist söylemdir. Doğu-Batı karşıtlığı içinde haberler kurgulanarak verilmiştir. Sol basında özellikle *Cumhuriyet* ve merkez solu temsil eden *Milliyet* gazetelerinde, Doğu Bölgesine hiç yatırım yapılmadığı, derme çatma binalarda ve deprem fay hattının geçtiği alanlarda yaşamaya mahkum edilmiş Doğu halkı için en kısa zamanda tedbirler alınması gereğine dikkat çekilerek hem siyasi hem de devlet otoritesini suçlayıcı söylemler yer almıştır.

Yardım toplama çalışmalarına medyanın da yardım kampanyaları ile katıldığı görülmüştür. Yardım alma, toplama ve dağıtma çalışmalarında noksanlıklar ve dramlar haber manşetlerini oluşturmaktadır. Yapılan yardımların dağıtımında,

yardımların kime ve ne şekilde dağıtıldığı konusu ise her zaman sorgulanan temel konu olmuş ve devlet resmi söyleminin merkezinde yer almıştır. Ancak medya sorguladığı deprem yardımları konusunda hiçbir zaman haber takibinde süreklilik gösterememiştir.

Devlet resmi söyleminde yardım toplama adresi Kızılay Derneği olarak gösterilirken iç ve dış yardımlar da afetler sırasında sürekli gündemde yer almış ve Yunanistan'dan gelen yardımlara özel bir ilgi gösterilmiştir. Zaman zaman yardım organizasyonu ve dağıtımı, politika malzemesi olarak kullanılmıştır.

Sol ideolojiyi temsil eden basında deprem, pozitivistik doğa söylemi ve bilimsel deprem söylemi ile anlamlı kılınmaya çalışılırken, sağ ve merkez basında din ve bilimsel söylem birarada kullanılmıştır. Ancak incelenen basında, ortak söylem gereken tedbirlerin alınması, depreme dayanıklı inşaat sisteminin yaygınlaştırılarak imar yasasının çıkarılması gereği başat konudur. Buna karşılık 1944 yılında hazırlandığı ifade edilen özel afet yasa tasarısının, 2000'li yıllarda yürürlüğe konulmadığı görülmektedir.

1999 Marmara depremlerinde, yalnızca afet bölgesinde değil, ülke genelinde basında da yer alan tartışmalarda depremin *takdiri ilahi bir ceza* olup olmadığı üzerine söylemler geliştirilmiş sağ basında depremin Allahın bir cezası ve küçük kıyamet olarak nitelenen söylemlerine rastlanmıştır. Din ve inanç motiflerini içeren söylemler açısından bakıldığında, basında iki karşıt yaklaşım dikkati çekmektedir. Sağ basın, depremi fuhuş yuvası olan ve Allah'ın söylemine karşı geleneri uyarmak için ceza olarak nitelerken, buna karşıt olarak merkez ve sol basın ise depremin bir doğa olayı olduğunu, can ve mal kayıplarının nedenlerinin insan hatalarına bağlı olduğu söylemini geliştirmiştir.

Depremin gerisindeki gücü *doğa* olarak tanımlayanların bile *ceza, intikam* ve *öç alma* gibi terimlere müracaat etmeleri, deprem sonrası gündeme gelen ve tamamıyla dini gibi gözükten motivasyonların, sosyolojik yapıdan ve bu yapının toplumun üyelerinde oluşturduğu psikolojik mekanizmalarının işletilmesinden kaynaklandığını ortaya koymaktadır.

Basın entelektüelleri sık karşılaşılan ve her seferinde büyük can ve mal kaybına sebep olan doğal afetlerin önlenmesi için yapılarda uygulanacak kurallar ve alınması gerekli tedbirler ile ilgili bilim adamlarının söylemlerine sürekli yer vermiştir. Hükümet ve belediyelerin Anadolu topraklarının yer aldığı deprem çizgisinin bulunduğu bölgelerde gerekli tedbirleri alması gerekliliği, en azından yıkılan yerlerin yerine yenileri inşa edilirken ilgili kontrollerin yapılması gereği ifade edilmiş, can ve mal kaybına uğramayan Japonya ve ABD' nin bina mimarisi ve yapımı örnek gösterilmiştir.

1970'lerden sonra pozivistik doğa söylemi, dini söylem ve bilimsel söyleme katkılarda bulunacak bazı kurum ve kuruluşlar söylemlerini basında dile getirmeye başlamışlardır T.M.M.O.B. gibi. 1939 yılında sadece İstanbul Üniversitesi öğretim elemanları haber aktörü olarak basında yer alırken 1970'li yıllarda Kandilli Rasathanesi deprem verilerinin alındığı etkin bir merkez olarak öne çıkarılmış beraberinde dünya rasathanelerinin ifadeleri de yer almış, farklı üniversitelerden öğretim elemanlarının söylemlerine yer verilerek farklı söylemler kamuoyu oluşturmuştur.

Medyada deprem konusunda bilim adamları kamuoyu önünde tartışma arenasının temel aktörleri olmuş ve bilim adamları deprem uzmanı olarak kamuyona tanıtılmıştır. Aslında bilimsel literatürde deprem uzmanı olarak tanınmış bir ünvan yoktur. Hem bilim adamlarının birbirlerinden farklı söylemleri hem de deprem sonrasında bilimsel kimliklerinin dışında öne çıkan kişisel özellikleri enformatik (bilgi) kirliliğine neden olmuştur.

Bilimsel söylemde afetlerin nedenleri, oluşumu, riskli bölgeler ve alınması gereken tedbirler konusunda benzer söylemler yinelenerek günümüze kadar gelmiştir. Marmara depreminde bilim adamları, depremin ne zaman ve nerede olacağı öngörülerine temellenen soruların merkezine oturtulmuştur. Medyanın habercilik anlayışı kapsamında bilim adamları da afetlere hazırlık konusundaki söylemlerini zaman-zaman tekrar ederek, bu merkezden kurtularak yeni açılımlar yaratma çabası içinde olmuşlardır.

Bilimsel söylemde güvenilir Kandilli Rasathanesi depremin büyüklüğü ve

şiddeti konusundaki çelişkili ifadeleri ile basında yer almıştır. Bilim adamları 30 yıl içinde Marmara Bölgesinde deprem öngörüsünde bulunmuşlar ancak depremin şiddeti ve yeri konusunda kendi aralarında ortak bir söylemde birleşmemiştir. Kandilli Rasathane Müdürü Ahmet Mete Işıkara popüler söylemde haber aktörü olarak Deprem Dede kimliğinde halka sunulmuştur. Bir dergi tarafından en seksi erkek seçilerek bilimsel kimliğinden uzaklaştırılmış ve son olarak siyasi kimliği ile ön plana çıkmaya çalışırken popüler deprem dede kimliği de tüketilmiştir.

Yaşanan her afette bilinen bilgiye yeni bir şey eklendiği ve bunun gerçek bir edinim olduğu düşünüldüğünde yaşanan depremlerin çok büyük oluşunun yanısıra Türk halkının doğal afetlerde afet kültürüne ve gerçek bilgiye sahip olamadığı yaşanan can kayıplarında çok net görülmektedir. Sonuç olarak doğal afetlere hazırlık ve müdahalede ilgili ilk bilgi kaynağı medyada, entelektüellerin ve siyasilerin afet söylemleri ile kamuoyu afet bilinci oluşumunda başat rol almadıkları ve Foucault'nun entelektüel tanımına uymadıkları görülmektedir. Medya afetler konusunda haberdar etmekte ancak sunduğu bilgiler toplumsal bilgiye dönüşmemektedir.

Ülke genelinde doğal afetleri anlama, kavrama ve anlamlandırmayla birlikte afet yönetim sistemi konusunda doyurucu tartışmalar yapılmaması, bu konuların afet meydana gelince hatırlanması ve gündeme gelmesi nedeniyle, bireyler bu büyük felaketleri kendi bilgi ve kültür seviyelerine göre anlamlandırmaya çalışmaktadırlar. Bu süreçte de halk kültürü arasında dini referanslar çoğu zaman kaynak olarak işlev görmektedir. Çünkü afet, insanları bir anda güçsüz ve etkisiz kılmaktadır. Buna can ve mal kayıpları eklenince karşımıza çok derin bir güvensizlik duygusu çıkmaktadır. Bu bağlamda dış faktörler daha hakim ve yönlendirici bir üstünlük kazanmaktadır.

1939 yılından 1950' lilere kadar ki dönemde iletişimde yaşanan darboğaz en güzel dönemin basın entelektüeli K. Sönmez'in cümlelerinde ifade bulmuştur. *"Her felakette ilk beklediğimiz şey "haber" dir. Ancak her felakette en son aldığımız şey yine "haber" dir"* (05.02.1944 *Akşam* Gazetesi). 1999 Marmara Depremlerinde ise medya, gelişen teknolojiye paralel olarak haberdar etme işlevinin yanında doğa olayı depremi, toplumsal ve sosyal bir deprem olarak yorumlayıp görüntü bolluğu içinde bir haber bombardımanına dönüştürmüştür.

Kurtuluş Savaşı ve II.Dünya Savaşı sürecinde uygulanan savaş ekonomisi ve buna paralel iletişim teknolojilerinin yeni gelişiıyor olması nedeniyle, *Erzincan ve Tokat (Erbaa)* depremlerinde haberleşme araçları olarak telefon ve telgraf kullanılmış, *Anadolu Haber Ajansı* ve *hükümet* doğrudan haber kaynağı olmuştur. Bunun sonucunda da; kısıtlı haberleşme şartları afet bölgelerinden ilk haberlerin hükümet anlayışına uygun afet haber metinleriyle ancak iki gün sonra basının manşetlerine taşınmış, ölü ve yaralı sayıları ile deprem ve sel felaketlerinin boyutları hakkında doğru ve kesin bilgiler afetlerden çok sonra anlaşılmıştır. 1960'lı yıllarda afet haber akışı günlük olarak aktarılırken, 1999 Marmara Depremlerinde afet bölgesinden canlı yayın yapılmıştır.

Araştırmada genel olarak basının doğal afetlerde haber yapılanmasında takip ettiği editöriyal süreç;

Afetleri haber vermek,

Afetlerle ilgili uzman görüşlerini aktarmak,

Yaralı ve ölü sayılarını bildirmek,

Doğal afet müdahale sürecini anlamak ve anlatmak,

Siyasi ve resmi otoritelerin söylemlerini bildirmek,

Olumsuzluklar ve olumsuzlukların nedenleri için hedef belirtmek,

Yardım kampanyası ve destek organizasyonları bildirmek,

Mitler yaratmak, afet kahramanlarını ve afetzedeleri popüler kimliğe büründürmek,

Temel afet söylemlerini geliştiren her afette iktidar söylemlerine göre yeniden işler kılarak,

okuyucu/izleyiciye sunmak olarak yansımaktadır.

Medya, Marmara Depremlerinde yeni kavramlar üreterek *asrın felaketi*, *sivil deprem v.b.*, afeti adlandırmış ve afet söylemlerini yeniden kurgulayarak eleştirel ve suçlayıcı bir üslup kullanmıştır. Zaman zaman sorumlu yayıncılık anlayışından uzak, şeffaf bir deprem sunumu yapmış, kitlelerin kolektif temsiliyetini üstlenerek öfke enerjisinin boşalacağı öteki imgesini resmi otorite, müteahitler ve kurumlar üzerine kurmuştur. Yargı organı gibi hareket etmiş ve kendi afet mitlerini oluşturmuştur.

Kamuoyu, Marmara Depremlerinde doğru ve güvenilir haber arayışında homojenleşen haber metinleri ve enformatik (bilgi) kirliliğinin yanısıra sürekli tekrar edilen ve abartılan acıklı görüntülerle duyarsızlaştırılmıştır.

Medya çalışanları, afet yönetim sistemi ve afet terminolojisi kavramlarına yabancılaşmış, acil eylem planları uygulamasında hazırlıksız yakalanmıştır. Bu nedenle, afet bölgesinde yaşananları ve sorunları yansıtarak afet müdahaleye destek olmasının yanısıra olumsuz psikolojik baskılara ve güvensizliğe de neden olmuştur. Hızlı ve doğru haber verme yarışında kamuoyunu bilgilendirmede ve etik habercilik değerlerinde medya depremi doğru değerlendirmek konusunda zorlanmıştır.

Medyanın el yordamı ile yapılan arama kurtarma çalışmaları ve kazma-kürek istiyoruz çığlıkları yerini 1983 yılında eğitilmiş arama-kurtarma birlikleri kurulması gereği söylemine bırakmıştır. Profesyonel anlamda bu söylemin gereği, devlet ve sivil toplum örgütlerinde 1999 Marmara Depremlerinden sonra gerçekleşmiştir.

1999 Marmara Depremlerinde ise AKUT 'un dağcılarını kurtarmak amaçlı kurduğu sınırlı sayıdaki arama kurtarma birliği medyada depremin sembolü olmuştur. Zonguldak maden işçilerinin ve Sivil Savunma Birliklerinin arama kurtarma çalışmaları arka planda kalmıştır. Yabancı ülkelerin arama kurtarma çalışmalarına basın ayrı bir ilgi göstermiş ve birinci sayfasında yer vermiştir. Sivil toplum bakışı ve kamuoyunun tepkileri ilk defa bu kadar yoğun olarak basında yer almış ancak deprem sonrası afet zararlarının azaltılmasında bu itici güç etkinliğini sürdürememiştir. Sivil toplum örgütleri, demokratik sivil toplum olma yolunda ilerleme kaydettiğimizin somut bir göstergesi olarak çalışmalarıyla medyada yer almıştır.

Marmara Depremlerine kadar afet haberleri günlük haber metinleri ile birlikte aynı sayfalarda yer alırken, Marmara Depremlerinde basın bir aydan uzun bir süre tüm sayfalarını deprem haberlerine ayırmış, afet bölgesinin, depremzedelerin, sivil ve resmi otoritelerin durumları tek tip haber metinleri gazete sayfalarının içeriklerini oluşturmuştur. Gazeteler ilk günkü sayılarını siyah-beyaz çıkartmış haber aktörü hırsız müteahhitler suçlu grup olarak ilk sırada yer almıştır.

Marmara Depremi, iletişim teknolojilerinin hızla geliştiği ve Türk medyasının da bu gelişmeleri izlediğini göstermiş, telefon bağlantılarının kesildiği hatta hükümet yetkililerinin iletişim kuramadığı dönemde ilgili canlı yayın araçları ve çanak antenleri ile ilk haberleri vermeye başladığına tanıklık etmiştir. Tabii bunda depremin medyanın arka bahçesinde yaşanmasının büyük etkisi olmuştur.

Deprem hiçbir hazırlığı olmayan ve sivil inisiyatif oluşumunda çok yavaş yol alan, feodal yapının izlerini taşıyan ve modern toplum olma yolunda ilerlemede sosyo-ekonomik darboğazlara takılan Türkiye’de, büyük bir yıkıma sebep olmuş ve basın ilk günün şaşkınlığını attıktan sonra devlet kurumlarından çok daha hızlı bir şekilde organize olarak *haber verme* görevini yerine getirmiştir. Halkın ve dünya kamuoyunun ilgisi Marmara Depremlerine çekilmiş, CNN International depremi birinci haber olarak geçmiş, afet bölgesine dünyanın her yanından yardım gelmesini sağlamıştır.

Medya ilk kez afet haberleri konusunda kendi kendi ile çelişmiş ve asparagas haberler medyada yer almış, haber kaynakları konusunda güvensizlik yaşanmış, gerçek haber ve etik değerler konusunda kendini eleştirmeye başlamıştır. Halkı bilgilendirme de yanlışlıklar yaşanmıştır. İlk kez afet yayınları nedeniyle bir TV kanalına kapatma cezası verilmiş ve diğer yayım organlarının kapatılmaması için medya tarafından etkili kamuoyu oluşturulmuştur.

Afetlerde kara gün dostu olarak bilinen Kızılay ve Sivil Savunma Genel Müdürlüğü en kötü dönemini yaşayarak eleştirilerin merkezinde basında yerini almıştır. Bir diğer dikkati çeken nokta ilk kez Türk Silahlı Kuvvetleri’nin de depremden yara alması ve azda olsa olumsuz eleştirilere maruz kalmasıdır.

Medyanın afet söylemleriyle birbirinden farklı kamuoyları oluşturduğu görülmektedir. Bilgi/güç ilişkilerinin medya politikalarını yönlendirmesi nedeniyle medya, afetlerde ortak bir söylemin aktarıcısı olamamaktadır.

Küresel bağlamda, Türkiye büyük bir afetin nasıl yaşandığı konusunda ciddi bir sınav vermiş ve modern ülke olma yolunda çok daha hızlı ilerlemesi ve insan olgusunu bu anlamda ön planda tutarak deprem paradigmasını aşması gerektiğini

halen net olamayan can ve mal kayıplarıyla öğrenmiştir. Sonuç olarak;

Doğal afetlerde afet müdahalede başarısızlığın sebeplerinden birisi hiç kuşkusuz geleneksel ve tarihi yapı ile sosyal statü ve gelir düzeyidir. Medyanın afetlerde eğitim, erken uyarı, bilgilendirme ve bireylerin kendilerini korumak amacıyla pratik adımlarda desteklenmesi yönündeki yayınları afet zararlarının azaltılmasında önemli katkılar sağlayacaktır. Ancak medya kamuoyunda güven bunalımı yaşamaktadır.

Doğal afetlerde tarih, hafıza ve bilginin habere aktarılması mümkün olamamaktadır. Afetlerde kendini istediği gibi ifade edemeyen ancak pekçok bilgiye maruz kalan toplumumuz gerçek ve kullanabilir bilgiye ulaşamamaktadır. Medyada afet haber metinlerinde ve programlarında kuruluşların temsiliyeti ve ünvanların belirleyici olmaması yanında yer alan bilginin/ yapılan tartışmaların geçerli belgeye dayandırılarak aktarılması gerekmektedir.

Bilgi üretmek, etik değerler içinde evrensel yayım kuralları çerçevesinde bilginin sunumunu yapmak basın işlevleri arasında yer almasına rağmen enkaz altında kalan cansız vücutların kötü durumlarının yayımlanması ve canlı yayınlarda haber adına duygu sömürüsü yapılarak olumsuzlukların abartılması afetlerle mücadele uygulamalarına bir ivme kazandırmamaktadır. Radyo Televizyon Üst Kurulu'nun (RTÜK) doğal afet yayınları ile ilgili tarafsız ve etik kurallara dayalı afet bilinci oluşturmaya yönelik bir yayım politikasının oluşturulmasında etkin rol alamadığı görülmektedir. Bu nedenle, RTÜK'nun doğal afet haber ve programları ile ilgili bir özdeğerlendirme yapması gerekmektedir.

Medyada yer alan afet söylemlerinde ilginç bir belirleme de; 1939 Erzincan Depremi ve sonrasında Türkiye ve hatta dünyada yaşanan depremlerden sonra İstanbul'u tehdit eden deprem tehlikesi ve alınması gereken önlemlerin entelektüeller tarafından sürekli vurgulanmasıdır. Buna karşın, aradan geçen zaman sürecinde afet zararlarını azaltma çalışmalarında pek fazla şeyin değişmediği görülmektedir.

Doğal afetler ve özellikle deprem konusunda bilimsel terimlerin halk tarafından anlaşılabilirliği, dışarıdan dilimize kazandırılmaya çalışılan kelimelerin

anlaşılır hale getirilmemesi doğal afetlerde halkın bilinçlenmesini engellemektedir. Medyada kullanılan, bilimsel deprem söylemi ile halk söyleminin bir noktada ve aynı terminolojide birleşmesi, eğitimde başarıya ulaşılmasına ve dolayısıyla da afet zararlarının azaltılmasında önemli bir etken olacaktır.

“Afetlerde korunma bilgilendirme ve iletişim teknolojilerini doğru kullanma ile başlar” sloganı eksen alıp toplumu bilgilendirme yönünde çalışmalar yapılamamıştır. Türkiye’de insanlar sadece yolsuzluğun değil ön planda bilgisizliğin, adamsendeciliğin ve disiplinsizliğin bedelini ödemek zorunda kalmıştır. Toplumsal hoşnutsuzluğun gündeme getirildiği depremin, *başkasını suçlama aracı* olarak kullanılması ve *başkalarının günahlarından dolayı oldu* söyleminin geçerli olmasının en önemli nedenlerinden birisi de sosyal statü ve gelir düzeyidir.

Basın, olası bir doğal afet risk ve tehlikesine açık Türkiye’de afetleri ancak afet meydana geldiği ya da riski ortaya çıktığı zaman hatırlamış, bilinçli ve afet kültürü gelişmiş kamuoyu oluşturmak noktasında belirleyici konumda olamamıştır.

17 Ağustos’u izleyen günlerde ulusça ağızımızdan düşürmediğimiz sözler *“Bir daha asla böyle hazırlıksız yakalanmayacağız, artık akıllandık”* olmuştur. Ama aradan geçen zaman, acıları olduğu kadar alınması gereken dersleri de unutturduğu için *“Bize birşey olmaz”* hayalciliğinin söylemi hala devam etmektedir. Bilim adamları farklı söylemler kullanmalarına rağmen yıllardır tekrar eden cümleleri *Deprem geliyor!* olduğudur.

Bu değerlendirmeler ışığında, Marmara Depremlerinden sonra arkeolojik söylem çalışmamızı destekleyen 2163 kişi ile gerçekleştirdiğimiz medya izleme durumu ile doğal afet haberleri konusundaki tutumlarını yansıtan kamuoyu araştırmasında şu sonuçlar elde edilmiştir:

Araştırma grubunun %96’sı medyayı izlemektedir. Bu oranın %86.5’i yazılı ve görsel medyayı, %10.6’sı ise sadece görsel medyayı takip etmektedir. Kitle gazetelerini takip edenler %54.1, fikir gazetelerini takip edenler %21.8, yerel basını takip edenler ise %13.8 dir. Ana haber kuşağını izlemeyi tercih ettikleri TV

kanallarının ilk üçü %41.9-ATV, %30.6- NTV ve % 27.6 ile Kanal D dir. Yabancı medyayı takip edenlerin oranı sadece %14.8 dir. Ana haber bültenin izleme süresi ise ortalama 45 dakikadır.

Araştırmaya katılan 2163 kişinin %34'ü lise ve üniversite mezunu olup sivil toplum kuruluşuna üye oranı %33.3' tür.

Çalışma grubunun %23.8'i deprem sonrası ikamet ettiği yerde değişiklik yapmıştır. Depremden doğrudan etkilenen (depremi yaşamış) bölgelerde göç hareketleri diğer bölgelere göre (yaklaşık % 53) daha fazladır.

Marmara Depremlerinde ilk bilgiler %38.9 ile radyodan, %29.7 ile televizyondan alınmıştır. Çalışmaya katılan grubun %51.6'sı medyanın doğal afet bilgi ve haberlerini yetersiz bulurken, %33.6'sı "kısmen" yeterli bulmaktadır.

Çalışma grubunun medyadan ilk 3 beklentisi doğal afetlerden korunma yollarını öğrenmek, erken uyarılmak ve eğitimidir. Marmara depremleri sonrası medyanın beklentilerine %54.1'i kısmen yanıt verdiğini ifade etmiş %36.9'u yanıt vermediğini söylemiştir.

Çalışma grubunun %62.4'ü doğal afetler konusunda bilgili olmadığını ifade ederken % 37.6'sı bilgili olduğunu ifade etmiştir. Bilgili olanların medyadan öğrendiği bilgilerin başında %20.5 ile fay hatları ve yerleri gelmekte bunun %16.1 ile doğal afetlerden korunma yolları izlemektedir.

Çalışma grubunun %56.2'si Marmara depremlerinin tarihlerini tam olarak hatırlamazken %67.7'si KAF'ın yerini ve adını bilmemektedir. Ev sahibi olup deprem sigortası yaptıranlar %46.7 yaptırmayanlar %53.3'tür. Afet haberlerinde medyatik hafıza dikkat çekicidir.

Doğal afetler ile ilgili bilgileri öğrenmek istediği kurumların başında %57.3 ile medya gelirken bunu %25.7 ile eğitim kursları izlemektedir.

Marmara depremlerinde en güvenilir haber yapımcısı %24 ile Ali Kırca

olarak görülürken %18.2'si hiçbir haber yapımcısı güvenilir bulunmamıştır. En güvenilir deprem uzmanı ise % 50.4'lük bir oranla Ahmet Mete Işıkara'dır.

Marmara depremlerinde medyanın sorun izleme ve haber takibinde kısmen süreklilik gösterdiğini düşünenler %31.7 iken göstermediğini düşünenler %49.9 dur. Medyada afetzedelere ve sivil toplum örgütlerine kısmen yer verildiğini düşünenler % 45.8 iken yer verilmediğini düşünenler %37.9 dur. Doğal afetlere ayrılan sürenin "yeterli" olduğunu düşünenlerin oranı %19 iken "yetersiz" bulanların oranı ise %78.7 dir.

Medyanın doğal afet haberlerinde tarafsız hareket edebildiğini düşünenlerin oranı %35.2 iken, olumsuz düşünenlerin oranı %64.8'dir. Haber kaynaklarının güvenilir olduğunu düşünenlerin oranı %36.6 iken olumsuz düşünenlerin oranı %61.4 'tür.

Doğal afetlerde acıklı ve zor durumdaki insanların görüntülerinin yayımlanmasını isteyenlerin oranı %69, istemeyenler %30.7'dir. Doğal afet haberlerinde denetim uygulanmasını isteyenlerin oranı ise %48.8'dir. Ayrıca çalışma grubunun %33.8'i, medyada gereksiz açıklamaların yer aldığını ve panik yarattığını düşünmektedir.

Çalışma grubunun %51.9'u Marmara depremlerinde devletin görevlerini yapmadığını ifade ederken, %58.6'sı olası bir afet için hazırlık yapma konusunda da yetersiz kaldığını söylemektedir. Devletin yetersiz kaldığı konuların başında ise %53.3 ile planlama ve koordinasyon yetersizliği gelmektedir.

Çalışma grubu afet müdahaleden sorumlu kurum olarak %54.8 ile Afet Genel Müdürlüğü'nü görmekte, yardım toplama ve dağıtım yapma sorumluluğunu ise %48.6 ile Kızılay Derneği'ne bırakmaktadır. Ayrıca düzenlenen yardım kampanyalarının güvenilir olduğunu düşünenlerin oranı ise sadece %19.7'dir.

Ulusal afet politikasını destekleyenlerin oranı %29.9 iken % 23'ü desteklemediğini, %47.1'i ise bir afet politikasının olmadığını ifade etmektedir. Medyanın bu konuda sorumluluk taşıması gerektiğini düşünenlerin oranı ise %87.7 dir.

Araştırma sonuçlarından anlaşılacağı üzere medyanın doğal afetlerde “uyarma”, “hızlı” ve “doğru haber” verme sorumluluğu dışında “afet politikalarının oluşturulması” yönünde sorumluluk taşıması yaklaşımı kamuoyunda hakimdir.

Medyanın afet söylemlerinde, bilimsel bilgi, geleneksel yapı, dini ritüeller, teknolojik gelişim ve yasal düzenlemeler gözönüne alındığında, “*gerçek bilgi*” yi toplumsal bilgiye dönüştüremediği görülmektedir.

Medya afetlerde “ayna” etkisi göstermekle beraber bazen devletin bazen sermaye gruplarının görmek istediği şekilde afet haberlerini kurgulayarak artan okuyucu kitlesine koşut olarak sunmaktadır. Devlet resmi afet söylemindeki tutarsızlık ve bilim adamlarının birbirinden çelişkili söylemleri kamuoyunda güven bunalımı yaratmıştır. Kamuoyunda ise yeni bir afet oluşuncaya kadar afetler geçmişte bırakılarak, tekrar yaşanmaması için dua edilen olgular olarak karşımıza çıkmaktadır. Medyatik hafızanın afetlerde etkinliği dikkat çekicidir, halk yaşadığı acı deneyimleri çabuk unutmaktadır. Halen afetin dini boyutlu kavramlarla anlamlandırılmaya çalışılması da afet çalışmalarında psikolojik ve sosyolojik boyutun irdelenmediğini ortaya koymaktadır.

Doğal afetlerle mücadele konusunda birey ve toplumu bilinçlendirmek için afet kültürünün geliştirilmesi ve yaygınlaştırılmasında medyanın işlevlerinin yeniden gözden geçirilmesi gerekmektedir. Medya, devlet ve sivil toplumun demokratikleşmesini vurgulayan kamu hizmet yayıncılığı modelini benimseyerek hareket etmelidir.

Türkiye’de en kısa zamanda “yara sarma politikası”ndan vazgeçilerek, halkın doğru bilgilendirilmesine yönelik alınacak koruma tedbirleri konusunda medya ile birlikte afetlerle mücadelede ortak bir söylemin kullanıldığı acil eylem planlarının yapılması ve uygulanması gereği açıktır. Ancak bu noktada medyanın afet haberlerindeki tarafsızlık ve haber kaynaklarındaki güven bunalımını aşması ve beraberinde afetlerle ilgili ilgi çekici programlar geliştirerek süre, içerik ve afet müdahale uygulamalarında yaklaşımları konusunda yeni yayın politikaları üretmesi gerekmektedir.

Haber verme, erken uyarı, bilgilendirme ve eğitim işlevlerini üstlenen medya çalışanlarının öncelikle doğal afetler, afet yönetim sistemi ve haber etiği konusunda hizmetiçi eğitim görmeleri toplumsal afet kültürünün gelişimine olumlu katkı yapacaktır. Afet politikasının oluşumunda görev alan tüm kişi, kurum ve kuruluşların kamuoyu önünde anlaşılır, samimi ve şeffaf olma zorunluluğu vardır.

Türkiye'nin sosyo-ekonomik ve siyasi bağımsızlık kazanma yolunda önemli adımlar atabilmesi için afet kültürünün eğitim süreci içinde geliştirilmesi, topluma risklere karşı önlem alma ve mücadele etme özellikleri kazandırılması gereklidir. Medya tarafından afetler hakkındaki bilimsel bilgi toplumca paylaşılır hale gelmeli, dil sadeleşmelidir.

Diğer önemli bir noktada sosyolojik açıdan; doğal afet kültürü içerisinde din ve inanç sisteminin önemli bir rol taşıdığıdır. Bu nedenle; doğal afetler teolojisi olarak adlandırılabilir bir eğitimin dini otoritelere verilmesi ve eğitim programlarında yer alması sağlanmalıdır. Bunun yanısıra, konuyla ilgili uzman ve medya mensupları da benzeri eğitim programlarından yararlandırılmalıdır.

Afet zararlarının azaltılması ve önlemler konusunda ülke koşullarına uygulanabileceği düşünülen hazır bilginin dışarıdan alınması afet müdahalede istenilen düzeye gelinmesinde yeterli olamamakta bazende engelleyici bir unsur olarak karşımıza çıkmaktadır.

Geleceğin şekillenmesi ve uygulamaların doğru yapılandırılması için tarih bilinci edinmek gerekmektedir. Basının tarihe kaydedilen sayfaları 100'den fazla yıkıcı depremle karşılaşan ülkemizde afet deneyimi ve afet kültürü olduğunu göstermektedir. Ülkemizde geleceğimizi şekillendirecek sorun; bu afet kültürünün farkında olup-olmadığımız ve bunu afet yönetim sistemine aktarıp-aktaramayacağımız konusunda düğümlenmektedir.

KAYNAKÇA

- Akkayan, Taylan., Kırmımlı, Yüksel., Polat, Tülin (2000) *Deprem Yardımlarından Yararlananların Değerlendirme Raporu*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Althusser , Louis (2002) *İdeoloji ve Devletin İdeolojik Aygıtları*, Çev: Yusuf Alp, Mahmut Özışık, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Arthur, Asa Berge (1996) *Kitle İletişiminde Çözümleme Yöntemleri* , Editör: Nazlı Ulutak, Aslı Tunç, Anadolu Üniversitesi , Eğitim Sağlık ve Bilimsel Araştırma Çalışmaları Yayınları, Eskişehir.
- Ansal, Atilla (1999) *Depremler Yapılar ve İnsanlar, Türk Tarih Vakfı Yayınları, Özel Sayı: 31, s: 27-35, İstanbul.*
- Atabek, G. Şendur (2000) *Felaket Söylemi ve İmgesi: Basında Deprem Fotoğrafları, Siyasal İletişim* , Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları (I. Ulusal İletişim Sempozyumu Bildirileri), Ankara.
- Balta, E., Peker, M (1999) *Afet Doğal mı , Toplumsal mı ?*, Birikim Yayınları, Sayı:125/126, İstanbul .
- Barka , Aykut., Eyidoğan, Haluk (1996) *Deprem ve Deprem Kaynakları*, Türkiye Deprem Vakfı Yayınları. İstanbul .
- Belsey, A., Chadwick, R (1998) *Medya ve Gazetecilikte Etik Sorunlar* , Çev: Nurçay Türkoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bektaş, Arsev (1996) *Kamuoyu, İletişim ve Demokrasi* , Bağlam Yayıncılık, İstanbul.
- Berger, John (1995) *Görme Biçimleri* , Çev: Yurdanur Salman , Metis Yayınları, İstanbul.
- Bostancı, M.Naci (1999) *Ekrandaki Deprem, İletişim Dergisi*, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Sayı:3, Konya.
- Boudrillard, John (2002) *Tam Ekran*, Çev: Bahadır Gülmez, YKY Yayınları, İstanbul.
- (1995) *Kötülüğün Şeffaflığı* , Çev: Emel Abara , Işık Ergüden, Ayrıntı Yayınları, İstanbul .

- (1991) *Sessiz Yiğınların Gölgesinde Ya da Toplumsalın Sonu*, Çev: Oğuz Adanır, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Bourdieu ,
Champagne.,
Gaxie, Gremy.,
Michelat, Tufan (1985) *Kamuoyu Kimin Oyu* , Hazırlayan:Hülya Tufan,
Kesit Yayıncılık, İstanbul.
- Botterelli, Art (2001) *The Cycle Of A Disaster: A Field Guide For
Journalist Victims And The Media-Michigan State
University School Of Journalism, Vol:3.*
- Bozkurt, Veysel (1999) *Deprem ve Toplum*, Alfa Yayınları, Bursa.
- Börtücüne, İcen (1999) *Yerleşme Politikaları ve Deprem, İstanbul*, Türk Tarih
Vakfı Yayınları, Özel Sayı: 31, sy:43-49, İstanbul.
- Cangöz, İncilay.,
Gökalp Emre (2000) *İslamcı Medyada Gerçekliğin Kuruluşu ,17 Ağustos
Depremi Örnek Olayı , Siyasal İletişim*, Gazi
Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Carter, W.Nick (1991) *Disaster Management, A Disaster Manager's
Handbook*, Asian Development Book, FEMA.
- Canetti, Elias (1998) *Kitle ve İktidar*, Çev: Gülşat Aygen, Ayrıntı
Yayınları, İstanbul.
- Cate, Fred H (1999) *The Media And Disaster Reduction, United Nation
World Conference On Natural Disaster Reduction And
The Roundtable On The Media, USA.*
- Chomsky, Noam (1999) *Medya Gerçeği* , Çev: Abdullah Yılmaz, Tüm Zamanlar
Yayıncılık, İstanbul
- (1995) *Demokrasi Gerçek ve Hayal*, Çev: Cevdet Cerit, Pınar
Yayınları, İstanbul.
- (1992) *Medya Denetimi*, Çev: Şen Süer, Tüm Zamanlar
Yayıncılık, İstanbul.
- Clarke, John.,
Curson, Peter (1996) *"Introduction" Population and Disaster* , Clarke, John
I., Curson Peter (der), Oxford, Cambridge,
Basic Blacwell.
- Drabek, Thomas (1986) *"Human Sistem Responses To Disaster: An Inventory
Of Sociological Findings"*, Springer-Verlag, New York.
- Dijk, Van A.Teun (1997) *Medya, İktidar , İdeoloji "Söylemin Yapıları ve
İktidarın Yapıları ve medya Etkileri, Yok Olan
İzleyici Sorunu"* Der:Mehmet Küçük, Ark yayınları, Ankara.

- Degg, M (1994) *Perspective On Urban Vulnerability To Earthquake Hazard In The Third World Cities* Main Haminish& Williams, Stephen (der), Sussex: John Willy&Sons.
- Dynes, R. R, (1970) *Organized Behavior in Disaster*, Lexington, Mass D.C. Heath.
- Dirican, Murat (2000) "Küresel Afet Bilgi Ağı", *Bilim ve Teknik*, Ocak Sayısı, Ankara.
- Dursun, Çiler (2001) *TV Haberlerinde İdeoloji*, İmge Kitabevi, Ankara.
- Eco, Umberto (2000) *Açık Yapıt*, Çev: Nilüfer Uğur Dalay, Can Yayınları, İstanbul.
- Ercan, Ahmet (2001) *Deprem Olacağı Nasıl Bilinir*, Değinim Yayınevi, İstanbul.
- Ermış, Talha (2002) *Afetler İçin Topluluk (Belediye) Acil Hazırlığı, Yöneticiler Ve Politika Yapıcıları El Kitabı*, Türkiye Deprem Vakfı Yayınları, İstanbul.
- Esslin, Martin (1991) *TV Beyaz Camın Arkası*, Çev: Murat Çiftkaya, Pınar Yayınları, İstanbul.
- Erdoğan, İrfan (1996) *İletişim, Egemenlik, Mücadeleye Giriş*, İmge Yayınevi, Ankara.
- Ergünay, Oktay (2000) *Afet ve Kriz Yönetimi Açısından Ülkemizin Durumu*, Afet Genel Müdürlüğü, Ankara.
- (1996) *Afet Yönetimi Nedir ? Nasıl Olmalıdır ?*, *Erzincan ve Dinar Depremleri Işığında Türkiye'nin Deprem Sorunlarına Çözüm Arayışları*, Tübitak Deprem Sempozyumu, Ankara.
- Ergünay, Oktay., Güler, Hüseyin (2002) "Country Report Of Turkey," *Asia-Oceania Symposium On Information Technology And Strategy For Earthquake Disaster Reduction*, Tokyo.
- Ertür, Gürhan., Yum, Argun, (2003) "Deprem Gündemi, Depremine Hazırlanan İstanbul" *İstanbul*, Türk Tarih Vakfı Yayınları, Sayı: 43, sy:44-45, İstanbul.
- (2003) "Deprem Gündemi, İstanbul Deprem Master Planı," *İstanbul*, Türk Tarih Vakfı Yayınları, Sayı: 45, sy:52-54, İstanbul.

- Fejes, Fred (1999) *Medya, İktidar , İdeoloji "Eleştirel Kitle İletişimi Araştırma ve medya Etkileri, Yok Olan İzleyici Sorunu*, Der: Mehmet Küçük, Ark yayınları, Ankara.
- Foucault, Michel (2003) *İktidarın Gözü , Çev: Işık Ergüden , Ayrıntı Yayınları, İstanbul .*
- (2002) *Kavramlar ve Bağlamlar Arasında 20.Yüzyıl Düşünürleri İle Söyleşiler , Hazırlayan: Cem Aktaş, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.*
- (2001) *Kelimeler ve Şeyler, İnsan Bilimlerinin Bir Arkeolojisi, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay , İmge Yayınları, Ankara.*
- (2001b) *Ders Özetleri 1970-1982, Çev: Selahattin Hilav, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul,*
- (2000) *Entelektüelin Siyasi İşlevi, Çev: Işık Ergüden., Osman Akınhay, Ferda Keskin, Ayrıntı Yayınları , İstanbul.*
- (2000b) *Hapishanenin Doğuşu, Çev: Mehmet Ali Kılıçbay, İmge Yayınları, Ankara.*
- (1999) *Bilginin Arkeolojisi , Çev: Veli Urhan, Birey Yayıncılık, İstanbul.*
- (1991) *Cinselliğin Tarihi 1 , Çev: Hülya Tufan, Afa Yayınları, İstanbul.*
- (1991) *Annemi, Kız Kardeşimi ve Erkek Kardeşimi Katleden Ben Pierre Riviere, 19. Yüzyılda Bir Aile Cinayeti, Türkçesi: Erdoğan Yıldırım, Ara Yayıncılık , İstanbul.*
- Fiske, John (1999) *Popüler Kültürü Anlamak, Çev, Süleyman İrvan , Ark Yayınevi, Ankara.*
- (1995) *İletişim Çalışmalarına Giriş , Çev:Süleyman İrvan, Ark Yayınevi, Ankara.*
- Fischer, Henry W. (1999) *Hurricane Georges: The Experience of the Media and Emergency Management on the Mississippi Gulf Coast (Quick Response Report –117). Boulder, CO: Natural Hazards Center.*
- Ford N. Burkhart (1991) *Journalists as Bureaucrats: Perceptions of "Social Responsibility" Media Roles in Local Emergency Planning. International Journal of Mass Emergencies and Disasters, No.1, March 1991, s: 75-87.*

- Gasset, Y. Ortega (1992) *Kitlelerin İsyanı*, Bedir Yayınevi, İstanbul.
- Gevgilili, Ali (1990) *Türkiye’de Yenileşme Düşüncesi*, Sivil Toplum ,Basın Ve Atatürk, Bağlam Yayınları, İstanbul.
- Gezgin, Suat (2002) *Medya ve Eğitimde Birikimlerim*, İ.Ü. İletişim Fakültesi Yayınları , İstanbul.
(1994) *Basında Fotoğrafçılık*, Der Yayınları, İstanbul.
- Giddens, Anthony (2001) *Siyaset Sosyolojisi ve Toplumsal Teori” Toplumsal Düşüncenin Klasik ve Çağdaş Temsilcileri İle Hesaplaşmalar*,Çev:Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul.
- Gidley, Ruth (2003) *“The Vital Role Of Telecommunications In The Disaster Relife And Mitigation”* (çevirimiçi):
http://news.bbc.co.uk/1/hi/english/sci/tech/newsid_422000/422669.stm. 21.12.2003.
- Girgin, Atilla (2000) *Yazılı Basında Haber ve Habercilik Etik’i*, İnkılap Yayınevi, İstanbul.
- Giritlioğlu, Yasemin (2000) *Uluslararası Medya*, Beta yayınları, İstanbul
- Groombridge, Brian (1993) *Televizyon ve İnsanlar*, Çev:İbrahim Şener, Der Yayınları, İstanbul.
- Gökçe, Orhan (2002) *İletişim Bilimine Giriş, İnsanlararası İlişkilerin Sosyolojik Bir Analizi*,Turhan Kitabevi, Ankara.
(1995) *İçerik Çözümlemesi*, Sosyal Bilimlerde Bir Araştırma Yöntemi, Selçuk Üniversitesi Basımevi, Konya.
- Gündoğdu, Oğuz (2001) *İstanbul Avcılar İlçesi ve Çevresinin Depremselliği Raporu*, İstanbul.
(1986) *Türkiye Depremlerinin Kaynak Parametreleri ve Aralarındaki İlişkiler* (Basılmamış Doktora Tezi), İ.Ü.Mühendislik Fakültesi, Jeofizik Mühendisliği Bölümü, İstanbul.
- Gümüş, Korhan (1999) *17 Ağustos Depreminde Sivil Toplum Kuruluşları Olarak Neler Öğrendik*, Sivil Toplum Kuruluşları ve Yasalar- Etik- Deprem 3. Sempozyumu, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı, İstanbul.
- Güvenç, Bozkurt (1980) *Japon Kültürü*, İş Bankası Yayınları, Eserler Dizisi, No: 21, Ankara.

- Hall, Stuart (1999) *Medya, İktidar, İdeoloji, "Kültür Medya ve "İdeolojik Etki"*, Der: Mehmet Küçük, Ark yayınları, Ankara.
- Hardt, M., Negri, A., (2000) *İmparatorluk*, Çev: Abdullah Yılmaz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Habermas, Jürgen *Kamusal Yaşamın Yapısal Dönüşümü*, Çev: Tanıl Bora, Mithat Sencer, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Hartsough, DM., Mileti, DS (1985) *The Media In Disaster*, İn: Laube J And Murfhy SA, Perspective On Disaster Recovery, Appleton-Century-Crofts, Nollwalk, Conn.
- Holtan, J. Lee (1985) *The Electronic Media And Disaster In High-Tech Age*, Publication 109, 1985, FEMA, Washington, DC.
- Horlick-Jones, Tom (1995) "Modern Disasters as Outrage and Betrayal", *International Journal of Mass Emergencies and Disasters* (November), Vol. 13, No. 3, 305-315.
- İşık, Hikmet (1999) 17 Ağustos Depreminde Sivil Toplum Kuruluşları Olarak Neler Öğrendik, *Sivil Toplum Kuruluşları ve Yasalar-Etik- Deprem 3. Sempozyumu*, Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.
- İçel, Kayıhan (1990) *Kitle Haberleşme Hukuku*, Beta Yayınevi, İstanbul.
- İlter, Niyazi (2001) FEMA Organizasyon Yapısı, *Afet Müdahale Planı Geliştirme Eğitim Workshopu*, Ankara.
- İrvan, Süleyman (1997) *Medya, Kültür, Siyaset*, Derleyen, Süleyman İrvan, Ark Yayınları, Ankara.
- İnal, Ayşe (1996) *Haberi Okumak*, Temuçin Yayınları, İstanbul.
- Johnson, Berry (1986) *Dealing With Mass Media In The Time Of Emergency In :Multiple Death Disaster response Workshop*, Publication SM/IG 193, 1986, FEMA, Washington, DC.
- Kadioğlu, Mikdat (1997) *Sel ve Meteorolojik Uyarılar*, Meteoroloji Mühendisleri Odası, Ankara.
- Karancı, A. Nuray (1999) "Depremlerin Psiko-Sosyal Boyutları: Erzincan, Dinar ve 17 Ağustos 1999 Marmara Depremleri," *Türk Psikoloji Bülteni*, Eylül 1999, sy:5, s.55-58, İstanbul.
- Karancı, A. Nuray., Akşit, Bahattin (2003) "1 Mayıs 2003 Bingöl Depreminin Sosyal ve Psikolojik Yönleri Üzerine Gözlemler," Ankara, *Ortaoğu Teknik Üniversitesi Psikoloji ve Sosyal*

Bilimler, Afet Yönetimi ve Uygulama Merkezi Raporu.

- Kasapoğlu, Aytül.
Ecevit , Mehmet (2001) *Doğu Marmara Depreminin Sosyolojik Araştırması: Hasarları Azaltma ve Toplum Depreme Hazırlıklı Kılm , Sosyoloji Derneği Yayınları, No:8, Ankara.*
- Kaya, Raşit (1999) “Türkiye’de 1980 Sonrası Medyanın Gelişimi ve *İdeoloji Gereksinimi*” (çevirimiçi)
<http://www.dördüncükuvvetmedya.com/arşiv/akaya.htm>,
24.01.2004.
- (1999) *Medyanın Gücü ve Demokratik Kurumlar*,
Hazırlayan: Korkmaz Alemdar, Afa Yayınları,
İstanbul.
- (1986) *Kitle İletişim Sistemleri*, Teori Yayınları, Ankara.
- Kaya, Yalçın (2000) *Depremden Kalanlar 17 Ağustos’un Ardından Deprem, Devlet ve Toplum*, Otopsi Yayınevi,
İstanbul.
- Keane, John (1993) *Medya ve Demokrasi*, Çev: Haluk Şahin,
Ayrıntı Yayınevi, İstanbul.
- Kıran, Zeynel.,
Kıran, Ayşe E. (2000) *Yazınsal Okuma Süreçleri*, Seçkin Matbaası, Ankara.
- Kızılçelik, Sezgin.,
Erjem Yaşar (1992) *Açıklamalı Sosyoloji Terimler Sözlüğü*, Göksu
Matbaası, Konya.
- Korkmaz, Alemdar.,
Erdoğan, İrfan (1990) *İletişim ve Toplum*, Bilgi Yayınları, Ankara.
- Kortez, J - D, (1987) *Adaptive Planning for Community Emergency Management*, Pullman ; Washington State University,
Environmental Research Center, USA.
- Kuban, Doğan (1999) “Depremesel Barbarlıklar” *İstanbul*, Türk Tarih Vakfı
Yayınları, Özel Sayı: 31, sy:27-35, İstanbul.
- Küçük, Mehmet (1999) *Medya, İktidar, İdeoloji*, Der. ve Çev. Mehmet
Küçük, Ark Yayınları, Ankara.
- (2000) *Modernite Versus Postmodernite*, Derleyen: Mehmet
Küçük, Vadi Yayınları, Ankara.
- Küçükcan, Talip.,
Köse Ali, (2001) *Doğal Afetler ve Din, Marmara Depremi Üzerine Psiko-Sosyal Bir İnceleme*, Diyanet Vakfı Yayınları,
İstanbul.

- Laçiner, Ömer (1999) "Fay Hattının Devlet İçinden Geçen Kolu", *Birikim* , Sayı:125/126. İstanbul.
- Le Bon, Gustave (1997) *Kitleler Psikolojisi*, Hayat Yayınları, İstanbul.
- Main, Thomas (1994) *Introduction" Environment And Housing In The Third World Cities Main* , Hamnish & Williams, Stephan (der) Sussex: John Willeys & Sons.
- Mattelart, Armand (1991) *Beyin İğfal Şebekesi*, Çev, Işın Gürbüz, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Mardin, Şerif (2002) *İdeoloji*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- (2001) *Din ve İdeoloji*, İletişim Yayınları, İstanbul.
- McLellan, David (1999) *İdeoloji*, Çev:Ercüment Özkaya, Doruk Yayınları, İstanbul.
- McCarthy, E.Doyle (2002) *Bilgi Kültürü "Yeni Bilgi Sosyolojisi"*, çev: A.Figen Yılmaz, Civi Yazıları-Kamera, İstanbul.
- Mills, C, Wright (2000) *Toplumbilimsel Düşün* , Çev: Ünsal Oskay , Der Yayınları No: 278, İstanbul.
- Morin, P.Richard (2003) *"New Book Examines The Role Of News Media In International rises*, (çevirimiçi)<http://www.forgottencrises.dk>),12.12.200
- Neuman, Elisabeth Noelle (1998) *Kamuoyu, Suskunluk Sarmalının Keşfi*, Çev:Murat Özkök, Dost Kitabevi, Ankara.
- Nietzsche, Friedrich (1998) *Seçilmiş Düşünceler (Denemeler)*, Çev: Semih TiryakiOğlu, Caba Yayın Dağıtım, İstanbul.
- Ong, J.Walter (1999) *Sözlü ve Yazılı Kültür, Sözüün Teknolojileşmesi*, Çev:Sema Postacioğlu Baran, Metis Yayınları, İstanbul.
- Oskay, Ünsal (1994) *İletişimin ABC'si*, Simavi Yayınları, İstanbul.
- (1993) *Kitle İletişimin Kültürel İşlevleri Kurumsal Bir Yaklaşım*, Der Yayınları, İstanbul.
- (1992) *Kitle Haberleşme Teorilerine Giriş*, Der Yayınları, İstanbul.
- Özkök, Ertuğrul (1985) *İletişim Kuramları Açısından Kitlelerin Çözülüşü*, Tan Yayınları, Ankara.

- Ramonet , İgnacio (2000) *Medyanın Zorbalığı* , Çev: Aykut Derman , Om Yayınevi, İstanbul.
- Rattien, Stephen (1999) “The Role Of The Media In Hazard Mitigation And Disaster Management”, *World Conference On Natural Disaster Reduction And The Roundtable On The Media*, USA.
- Senih, Safve (2001) *Zilzal ve Dua*, Nil Yayınları, İzmir.
- Sezer, Duygu (1972) *Kamuoyu ve Dış Politika*, Sevinç Matbaası, Ankara.
- Seydlitz, Ruth, J. William (1994) “Media Presentations of a Hazard Event and the Public’s Response: An Empirical Examination”, *International Journal of Mass Emergencies and Disasters*, (November), Vol. 12, No. 3, 279-301.
- Seneca, L.Anaeus (1999) “Doğa Soruları” VI.Kitap: Deprem (Seçmeler), *Cogito Deprem Özel Sayısı*, Sy:111, İstanbul.
- Sherretz, L.Quick (1983) *Response to Natural Disaster Working*, Paper Series, Natural Hazards Research Center, Institute of Behavioral Sciences, Boulder: University of Colorado.
- Sholle, J.David (1997) *Medya, İktidar , İdeoloji “Eleştirel Çalışmalar: İdeoloji Teorisinden İktidar/Bilgiye”*, Der:Mehmet Küçük, Ark Yayınları, Ankara.
- Singer, Elenor., Endreny, M.Phyllis (2002) *How The Mass Media Portray Accidents, Diseases, Disaster and Other Hazard*, (çevirimiçi)<http://www.fplc.edu/risk/medindx>, 21.02.2003.
- Sood, R., Stockdole, G., Rogers M.E (1987) How the News Media Operate in Natural Disasters’, *Journal of Communication*, 37(3), (27-30).
- Sözen, Edibe (2002) “Modern Dünyada İletişimin Rolü ve İletişim Problemi”, Der:Serdar Taşcı, *Siyaset Felsefesi, Medya ve Ahlak*, Metropol Yayınları, İstanbul.
- (1999) *Söylem ,Belirsizlik,Mücadele, Bilgi/Güç ve Refleksivite*, Paradigma Yayınları, İstanbul.
- (1999) “Di’li Geçmiş Bir Afetten Geniş Zaman Felaketi ve Pan Turkeyic’in Doğuşu”, İletişim Dergisi, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Konya.

- (1997) *Medyatik Hafıza*, Timaş Yayınları, İstanbul.
- (1995) “Popüler Söylem Üreticisi Medya” *Nehir Dergisi*, Şubat Sayısı , sy:12-13, İstanbul.
- Şaroğlu, Fuat .,
Ömer, E., (1996) “Yerbilim Verileri Işığında Türkiye’ de Deprem Sorununun Boyutları, *Tübitak Deprem Sempozyumu*, Ankara.
- Şengör, Celal (1999) “Akıl, Bilim, Deprem” , İnsan , *Cogito Deprem Özel Sayısı*, Ek, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Şenol, L.Funda (1999) “Düştüğü Yerden Sıçrayan Ateş Ya da Naklen Yayın”, *İletişim Dergisi*, Selçuk Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Konya.
- Tankut, Tuğrul (1996) “Erzincan ve Dinar Depremleri Işığında Türkiye’nin Deprem Sorunlarına Çözüm Arayışları” *Bildiriler Kitabı, İnşaat Teknolojileri Araştırma Grubu, Tubitak Deprem Sempozyumu*, Tubitak Yayınları, Ankara.
- Tekarslan, Erdal.,
Kılınç, Tanıl., v.d (2000) *Davranışın Sosyal Psikolojisi*, İşletme Fakültesi Yayınları, İstanbul .
- Tekelioğlu, Orhan (2003) *Foucault Sosyolojisi*, Alfa-Aktüel Yayınevi, Bursa.
- Timisi, Nilüfer.,
Dursun, Çiler (1999) Depremın Medyada Yarattığı Gerilim: Devletin ve Bilimim Meşruiyet Sorunu, *Mürekkep Dergisi*, Sayı: 13, Sy:204-214, Ankara.
- Tokgöz, Oya (2002) *Temel Gazetecilik*, İmge Yayınevi, Ankara.
- Tomlinson, John (1999) *Kültürel Emperyalizm Eleştirel Bir Giriş*, Çev: Emrahan Zeybekoğlu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Vassaf, Gündüz (1993) *Cehenneme Övgü*, Çev:Ömer Madra, Zeynep Gençosman, Ayrıntı Yayınları, İstanbul.
- Yalçın, Ülkü Güler (2000) *Siyasal İletişim “Güncel Yazıların İşlenmesindeki Dinamikler”*, Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Yazıcıoğlu, Recep (1999) “Marmara Depremi Işığında Siyasal Ekonomik Toplumsal Alanlarda Atatürk Cumhuriyeti’ nin Yeniüzyıl Sorunları” *Panel, Atatürk Kültür*

Merkezi, Ege –Koop Yayınları, İzmir.

- Yıldız, Cemal (1998) Yazılı Basında Kullanılan Metin Türleri ve Konu Dağılımları, *İ.Ü.İletişim Fakültesi Dergisi*, İ.Ü Basımevi, İstanbul.
- Yılmaz, Abdullah (2002) Gündem Afet Yönetimi, *Zaman Gazetesi* (10 Şubat 2002).
- Yoshii, Hiroaki (2002) “Initial Response,” *Earthquake Memorial Disaster Reduction And Renovation İnstitution Disaster Management Workshop*, Tokyo-Japonya.
- Yotmani, Suvit., Hollister, Davit (2001) *Disaster and Communication Technology:Perspective From Asia*, Asia Disaster Preparedness Center.
- Yüksel, Erkan (2001) *Medyanın Gündem Belirleme Gücü*, Çizgi Kitabevi, Konya.
- Yüksel, Ayhan (2000) “1939 Erzincan Depremi Hakkında Bazı Düşünceler” *Tarih Boyunca Anadolu’da Doğal Afetler ve Deprem Semineri*, Globüs Dünya Basımevi, İstanbul.
- Quarantelli, Mark (2000) *Civil protection, The New Technologics And Higher Education*, Delewey University, USA.
- Weaver, H.David (2001) “*Medya Gündem Kurması ve Medya Manipasyonu*”, çev: Zülfikar Damlapınar, *Journal Of Selçuk Communication*, Volume:1, No:4, Konya.
- Wenger, D. , (1985) *Mass Media and Disaster*, Preliminary Paper, 98, Disaster Research Center, Network, University of Delewere.
- Zeyrek, Deniz (1995) *Kitle İletişim Araçlarında Dil Kullanımı*, Dil Derneği Yayınları, Ankara.
- ..... (2004) “*Şiddet, Zemin İvmesi, Hız Ve Yapı Tiplerindeki Hasar Arasında ilişkiler*” (çevirimiçi) <http://www.deprem.gov.tr>, 24.01.2004.
- ..... (2003) “*The Rol Of The Media İn Disaster Mitigation: Roundtable On The media, Scientific Information And Disaster*” (çevirimiçi) <http://www.annenberg.org/media>, 27.08.2003.
- ..... (2003) İzmit Saraybahçe Belediyesi “*Afet Risk Analizi*”

Raporu.

- ..... (2003) “*Afet İle İlgili Yasa ve Kararnameler*,”
(çevirimiçi) <http://www.yargitay.gov.tr>, 27.09.2003.
- ..... (2003) “*Afet İle İlgili Yasa ve Kararnameler*” (çevirimiçi)<http://www.emsturkey2002.org/emergencymanagement>,
27.09.2003.
- ..... (2003) “*Disaster Management*”, (çevirimiçi:<http://www.undp.org/disastermanagement>)12.08.2003.
- ..... (2003) “*Emac*”
(çevirimiçi)
:[http/http://quake.wr.usgs.gov/hazprep/](http://quake.wr.usgs.gov/hazprep/),22.07.2003.
- ..... (2003) “*ABD’de Afet Yönetim Sistemi*”,
(çevirimiçi)
<http://www.redcross.org/disaster/safety/guide/earth.html>,
25.09.2003.
- ..... (2002) Deprem Zararlarını Azaltma Ulusal Stratejisi,
Ulusal Deprem Konseyi, Tubitak Matbaası, Ankara.
- ..... (2002) “*ABD’de Acil Durum Yönetimi*”,
(çevirimiçi) <http://www.emsturkey2002.org/emergencymanagement>, 08.06.2002.
- ..... (2002) “*Japonya’da Acil Durum Yönetim*”,
(çevirimiçi) <http://www.emsturkey2002.org>, 08.06.2002.
- ..... (2002) “*Türkiye’de Acil Durum Yönetimi Kurumsal Yapısı*”
(çevirimiçi:<http://www.emsturkey2002.org/emergencymanagement>, 06.09.2002.
- ..... (2002) “*Harnessing The Power Of Communications To Avert Disaster And save Lives*”
(çevirimiçi)<http://www.annenberg.org/media>,
22.04.2002.
- ..... (2000) “*Dünya Felaket Raporu*”, IFRC Uluslararası
Kızılay Kızılhaç Dernekleri Federasyonu,
Cenevre.
- ..... (1999) Meteorolojik Karakterli Doğal Afetler ve
Meteorolojik Önlemler , *TMMOB
Meteoroloji Mühendisleri Odası Meteoroloji
Karakterli Doğal Afetler Raporu*, Ankara.

- ..... (1996) “Disaster Management”,
(çevirimiçi) <http://www.annenberg.org/disaster>,
13.09.2003.
- ..... (1984) Policy Development And The Media, In:
*Formulating Public Policy In Emergency
Management Course Book And Resource
Manual 51*, FEMA , Washington, DC.
- ..... (1980) “Common Disaster Report 1980”,
(çevirimiçi) <http://www.fema.gov/report>, 21.09.2003

PANEL, SEMPOZYUM VE RAPORLAR

- ..... (2003) 58 .Hükümet Çalışma Programı,
(çevirimiçi) <http://www.basbakanlik.gov.tr>, 21.01.2004.
- ..... (2003) 59 .Hükümet Çalışma Programı,
(çevirimiçi) <http://www.basbakanlik.gov.tr>, 21.01.2004
- ..... (2001) *Afet Müdahale Planı Geliştirme Workshopu*, Ankara.
- ..... (2000) 17 Ağustos 1999, 12 Kasım 1999 Doğu Marmara
Depremleri ve Türkiye Gerçeği, *Türk Mühendis
ve Mimar Odaları Birliği Teknik Rapor Dizisi II*,
Ankara.
- ..... (2000) IFRC, UNDP, DMTP - *Afet Yönetimi Eğitim
Materyalleri*, Cenevre.
- ..... (2000) *Doğal Afetler Özel İhtisas Komisyon Raporu*,
Afet Genel Müdürlüğü, Ankara .
- ..... (2000) *T.B.M.M. 'ne Sunulan Doğal Afetler Özel İhtisas
Komisyon Raporu*, Ocak 2000.
- ..... (2000) *abcd Temel Afet Bilinç El Kitabı*, Boğaziçi
Üniversitesi Kandilli Rasathanesi İAHEP Projesi,
İstanbul.
- ..... (1999, İstanbul ve Deprem, *İstanbul*,
2002, Türk Tarih Vakfı Yayınları, Sayı: 31., 43., 45,
2003) İstanbul.
- ..... (1999- *Dış Basında Deprem Felaketi*,
Ağustos- (Günlük Özet Bültenleri), Basın Yayın ve
Eylül) Enformasyon Müdürlüğü, Ankara.

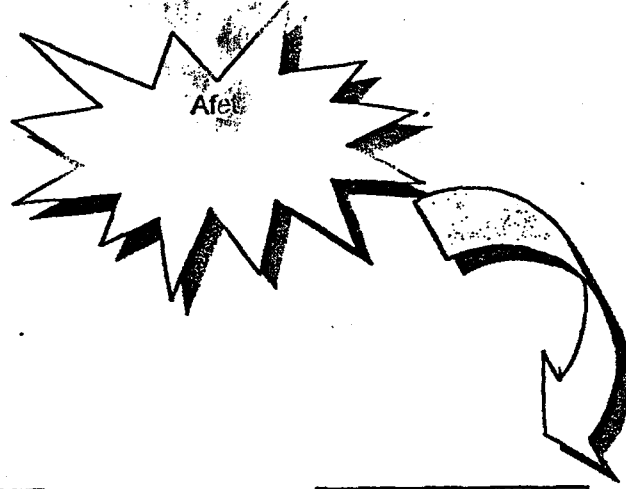
- ..... (1999) *Koleksiyon Dergisi*, Yalova.
- ..... (1999- Ekim) *İstanbul ve Deprem, İstanbul Şurası Toplantıları*, Editör: Yüksel Kanar, Kenan Çamurcu, Ali Çalışır, İstanbul Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş., İstanbul.
- ..... (1996) *State And Local Guide (SLG) 101*, FEMA, (çevirimiçi) <http://www.fema.org>, 21.09.2003.
- ..... (1996) *The Media: Friend And Foe, Disaster Response; Principles Of The Preparation and Coordination*, Coloroda Univercity Of the Disaster Management, (çevirimiçi) <http://www.disasterResponse.nsf/section 10>, 23.01.2004.
- ..... (2000) *Deprem ve Doğal Afetler Komisyon Raporu*, İstanbul.
- ..... (1991) *İstanbul ve Deprem Sempozyumu*, TMMOB İnşaat Mühendisleri Odası Yayınları, İstanbul.
- ..... (1939- 1940) *Ayin Tarihi*, T.B.M.M Tutanakları.

ARAŞTIRMA KAPSAMINDA İNCELENEN GAZETELER VE DÖNEMLERİ

Akşam Gazetesi.....	1939- 1975
Ulus Gazetesi.....	1939- 1975
Cumhuriyet Gazetesi.....	1939- 1999
Milliyet Gazetesi.....	1966- 1999
Hürriyet Gazetesi.....	1966- 1999

Afet Öncesi

Afet Sonrası

Risk
Önleme

Afetlere Hazırlık

Yardım
Organizasyonu

Müdahale

Afetlerde Risk
Azaltma

İyileştirme
Çalışmaları

Afetlere Karşı
Önlem Alma

Afet Bölgesinin
Yeniden Yapılanması

Tablo : 5 - AFET YÖNETİM DÖNGÜSÜ

Hâdiseler karşısında

Memleket planı

Bizim plan (kâğıt) değil, gerçekteki ve endüstri alanındaki ve diğer alanlardaki ölçülerde gerçekleştirilmedi. Meselsi, yapım yapıyor, maarifî planlıdır ve bu yüzden işler çekilgenlik beşbelli. Yalnız maarifî değil, birçok inşaatlarımız ve binalarımız planlıdır. Cenaze törenimize bakınız. Bu memlekette Atatürk'ten başka cenaze planı kaldıran tek adam görmedim. Programa bakan bir şeyler hazırlanmaz değil; fakat bu tasarımlar içinde en ehemmiyetli teferruattan eser yoktur. Cenaze nasıl takib edilecek, mezarbaşında hocaların duası ne kadar sürecek, kimler ve ne kadar söz söyleyecekler? Bu noktalar bile önceden kararlaştırılmaz ve yolda cenazenin yakınları kâh önde, kâh arkada kalırlar; kimi kaldırmanın üstünden gider, kimi yanmdakile konuşa-konuşa yüz metre geriden gelir; mezarbaşı duası bazan on dakika, bazan yarım saat sürer; nutuk söyleyecek olanlar evvelden tayin edilmemiş için mezarbaşında ona buna yalvarılır; eğer tek adam ağzını açmaz veya on adam saattlerce söz söylerse ikisi de tesadüftür; cenaze töreninin ne zaman biteceğini de hiç kimse bilmez. Plansız doğuyor, plansız yaşıyor, plansız ölüyoruz.

Çünkü biz hendese kafasından mahrumuz. On asır evvel buna bütün Avrupalılardan fazla biz sahib olduğumuz halde, sonradan mistik bir âvarelikle bu kafayı nerelerde ve niçin bıraktığımızı «Türk inkılabına bakışlar» adlı kitabımda izah etmeğe çalıştım. Mücerred ve öz manasile plân demek, riyazi düşünce demektir. Plân, plânlı bir düşünüşten doğar ve plânsızlık âvare bir düşünüşün zarurî neticesidir. Hendese kafasına sahib adam plânsız adam olmaz. İçimizde beş zene esare ne yapacağını bilen kaç kişi sayarsınız?

Anadolunun beşte biri yıldı. Yeniden yapacağız. Bunun için plân ve plân kafası lazım. Yalnız Anadolu'nun beşte biri için mi? Bütün Anadolu, bütün memleket için, toprak, nüfus, iklim, ziraat, ekonomi, endüstri v. s. şartlarına göre, bütün bölgelerin ve rejyonların ihtiyaçları arasındaki nispetleri ayarlayarak ahenkli bir sefasını bütününe bağlayan tam bir kalkınma planı lazım. Her vekaletin ve her vilâyetin kendi kendisi için hazırladığı ve hazırlayacağı plânlara ihtiyacımız yoktur. Bunların arasındaki alakaları ve imtiyazları tamzın edecek, müsterek prensipleri belirtecek ve teadilatla gelecek sayı sayı tabakalardan ve zümrelerden gelen hamleleri tek hedef doğrultusunda bir araya getirecek bir memleket planı yapmalıyız. İşleri yapıyoruz. Memleket planı yapılmadıkça emilyerlerce takdiratın hiçbir de fayda olmayan memleket planı.

Son felâketin emilyerlerce emilyerlerle bir böyle bir plan programı hazırlanacağına ümid etmemesidir.

REYHANUSARA

SECMENE / MEKTUPLAR

ZELZELE

T ÜRK Milletinin kaderi bu.
Gillen gözlerinde acı, acık yüreklerinde isyan eksenik olma-

Acı Allah'tan takdirin verdiği acı. Ya isyan kime olacak?..

Allaha isyan dinimizde yok.

Tovakkül sahibiyiz. Kadero hoyun eynesini bilen, acıyı kâh
İlimize kâh düşünce akıtan insanlarız. Göz yaşlarımızda istikrarın
sellersi hoyunı dırur. Kışplendüz yaşlı yaşlı vurur göğsümüzde...

Kime ne söyleyelim «Hıms» İm, kime ferjyat edelim «Varto»
İm.

«Hıms» İm, «Erzurum» İm «Dadaş» İm. Senin kaderin benim
gözyaşım bu. Allahın takdiri senin çilen bu...

Yamaçlarında meleyen kuzuların, sisli akşamlarında köy yol-
larına dökülen kışkırtıcı, havayı köyünün tozlu yollarında bulan
neçli yavruların herede çimdi.

Tanrı, senin yoksul kaderine kurban mı istemişti. Ne yaptın
ki gazaba gelirdin onu. Ne istedi vermedin? Ne dedi ki duymadın.

«Hıms» İm, «Varto» İm ne idi suçun, ne idi günahın, ne idi
din vazininki? İstüde iş kalmadı yardımında.

«Acı İm diye Allahım isyan mı etmiştin. Suyum yok. tarlam
görak, ayazın çıplak mı dedim. Zenginın tarlasında gözün, kom
şunun «Acı İm»de nefsin mi kaldı?..

Ahırın yatak odan diye mi isyan kârdın. Yavruların okul bu-
lanmaz, çöllük kızların urba giyemez diye mi yaralı idin.

Bak şimdi varan böyle bir vurdu ki zana... Bırak sen isyanı
artık ben edeyim.

Ve sorayım, bir bir. Nedir senin günahın? nedir bizim çilemiz?
diye.

*

G ÜLMEDİ bu milletin yüzü bir gün. Bir derd bir derdi ko-
vârı bildi. Şimdi «Cenab-ı hak» edebiyatı da moda oldu.
Taurum, yoksul İm kızım. Yalançların dürüst, dilsizlerin
dindar, sahtekârların namuslu geçinmesi mi seni gazaba getirdi?
Söyle!

Bin türlü kopazelliklerin sahipleri senin yüce adınla zana değil,
milletle yarınmak istedikleri için mi «Varto» ya kıydın?

Bin türlü rezalelerin köleleri senin aziz adınla seni kandorma-
ya çalıştıkları için mi «Hıms» ı yerle bir ettin?

Taurum! aziz ve sevgili Allahım. Ne idi günahımız.

Biriz beraberiz elbetle. «Varto» İm «ben» demektir. Ben Var-
to'lu, ben Hıms'uyum. Ben Mus'lu, ben Erzurum'uyum bugün.

Ben çöllük nişanlısı, toprak altında kalan Ahmed'im.

Ben; başına gelecek çilelerden daha bihaber anasını babasını
kaybedmiş yalnızlık başı kabak Ali'yim.

Ben; askerden izniyle gelen, buyukları yeni terlemiş şu gence-
cik oğlanın kanlı cesedine kapanan babasıyım.

Ben; oğlunu, kızını, kocasını, damını bir anda uçurup giden
şu yaşlı mincanın ta kendisiyim.

Ben; Erzurum'uyum, Mus'uyum, Hıms'lı, Varto'uyum bu-
gün Yüce Taurum.

Yeter artık!.. Sans isyan etmek haddimiz değil. Ama isyan-
kâr yapma. Perişan yardımın perişan insanlarına kıyına artık.

Allah kelâmını içten içe dillenden eksik etmeyin bu kullarına
acı. Vereceksen sahte peygamberlere, düzmece dindarlara ver ce-
zanı. Ve onların günahını yoksullardan çıkartma.

Gözlerimizi yaşlı, gönüllerimizi yaşlı bıraktın Taurum..

Dualarımızı barı çok görme onlar üstüne olsun ..

Amîn!

Kâmrân EVLİYAOĞLU

OLAYLAR ve İNSANLAR

HASAN PULUR

DOĞULUNUN KADERİNİ DOĞULULAR BİLİR

DEPREM korkunç...
Doğu'nun kaderi oahr
korkunç!
Doğu'nun kaderi, Do-
ğulu bir dsa yere vurdu.

Doğu'nun kaderi...

Hep dilimize bunu dolamış
söylersiz

Kim yaratı Doğu'nun kaderi-
ni? Doğulu bu kadere razı mıdır?
Doğulu bilmez mi yoksulluğun,
erilimsizliğin, horlanmışlığın kader
olmadığını?

Hem de ne güzel bilir!

Ama neylesin ki, "Senin ka-
derin bu!" deyip bırakmışlardır
oralarda...

Onların kaderini Doğu'yu
bilmeyen anlamaz.

Antimatıkları için de, Aytel-
kin Yıldız'ın raporlarındaki bir
olay çok tescilli onlara... "Olur
mu bu?" diye sorgular yanı
kızgın... Neymiş bu olmayacak
olan?

Aytelkin Yıldız anlatır:

"Adnan Ramiz olduğunu ve
Türkiye bilmediğini söyleyen orta
yaşlı bir, asteğmenin dizleri di-
bino çökmüş, yalvarıyordu:
— İki yaşında çocuğum var
toprak altında, yerini biliyorum,
gelin kurtarın!

Asteğmen beş asker vardı
ona. Oğullar, Ramiz ağasının dedi-
ği yeri kazdılar, çıkmadı birşey.
Bir başka yer gösterdi, Ramiz,
onarı da boş çıktı. Ve üçüncü yer
denendi. Bu yer, yanını maline ka-
zıdığımda altı çukura kendini
Ramiz ve bir torbayı başına ba-
sıp askerden birer aldığı. Üç-
kük adında geçi geçip Kusma
bakmaya ester sular, 14 kişimi
kaybetmiş, ben ülkemin artık.
Bunlar benim, askeriğim
allimler, belki bunlar kurtarı beni
sirik." diyerek koşmağa başladı,
yıkılmış sokaklara doğru.

İstic bunı soruyorlar, "Bu olur
mı?" diye...

Siddik Tümerken "Kaymakam
Semî'nin Öyküsü"nin birinde
bunun cevabını verir. "Kay-
makam Semî" Celal'in gibi bir
kçeye yeni atanmıştır. Korten ka-
sabasının ilikedi döndüren bir
gubal geçesidir. Kaşaba sarsık
Çeprem olmuştur. En büyük ha-
şar Soylerler köyündedir.

Ve anlatır Siddik Tümerken
"Kaymakam Semî'nin Öyküsü"
başında:

"Kaymakam Semî, Semî Celal'in
jaka, yeni iki yavru ile doktor
hadî, berabertirindeki ekiple
Soylerine, cabuk yollanmışlardı.
Köy kaşabaya, altı kilometre
uzaktı. hem de gece üzerin
deydi.

Semî ile arkadaşları, altısında
kızma köpek, ekiple, çalı-
malama kaldılar. Köy yerinin
duvarlar, motor yuruk büyük
koldendeli dera, taşlarındas, ya-
pılmıştı. Hani, da, semînde

Depremden önce de ayakta dur-
muş olmalansa, çapıldı. Eriş-
lepek dandıydı.

Karanlıkta, gemici tenerteri-
nin solgun ışığında, nerenin
toprak, nerenin ev olduğu kestü-
lemiyordu.

Semî, arkadaşları kolakları
yere koyuyor, ses, illül gelen
kızılmı kızıma kürekle arıyor-
lardı.

Hükümet, Hükümet, Hükümet
rak altından çıkararak bir du-
ğuşa sıra sıra yatırdılar. İki
teker, kalbini dinliyor. "Bir yası-
yor, bu ölümle, diyerek kalan-
ları bir tekerden bir yarıyor.
"Bir kenara, yemin sesleri, işe
gömlümeleri için, günün ista-
sını bekliyorlardı. Oğulların çö-
nün ağzın toprakla dolmuştu.
Suluk alamayıp, boğularak
canvordıkları anlaşıyordu. Ki-
misinin de başına göğüsüne zar-
sanıdan düşen laran kırıklarının
iki temel, çivileri seplenmişti.

Kurtarma ekipleri, üstlerinde
gemici tenerteli, oradan oraya
seğirttikleri sırada, Semî'nin
otuz adam üstünden, yürek pa-
ralayıcı bir ağlına duyuldu.

Yavru, bir kaçabileceği
sıcak kurtarıcı, Semî'nin
Semî'nin, iki ekiple, kaşaba-
da, ortanın başında birakını
perde, yanak, tomruk, bir dol-
kuz gözlerinin önünde geldi.
Zavallı, köşme, serpilli, çuk-
bebeği, yarınları, yitirilene, al-
tında can çekiliyor olmalıydı.

O yand, doğru koldular,
Oğullarına, hani, her de-
lerce, işle, orada,
Köyünde, kaşaba, köy, jaret,
tilhilyeri, bakıldı,
Bil, kaşaba, bir, kaşaba, ayar

kader gördüğü, pencerele-
den, sönmek üzere olan ilikedi,
yıkılmanın yanbaşında, göze-
ti alyah, hasteli iki çocuk duruyo-
du. Köylü, bu on kıştı, bile et-
meyen iki küçük keceli için
ağlıyordu.

Ekipler, gecenin döndürücü
soğukunda, üç saatler ben çal-
ıyorlardı. Yanı, gırtlak kaymak-
am, ardından akan toray, çiriz-
dan, sağ, yel, yel, dolmuştu.
Arkadaşları da aynı durumdaydı-
lar. Semî'nin can, bürüm, yel
ağlı.

Biz, can, dördüncü, ses-
li, parak, keci, dördüncü, di-
yarak, başımıza, yitirilene, çet-
yürüdü.

Umur, gömülü, lafızlarda, o-
luz, yitirilene, öbrez, yitirilene, yet-
kaze, yitirilene, Semî'nin, yitirilene,
kesü.

"Kaymakam bey, durunuz.
Ne yapıyorsunuz? Yürüyüşten
bed bu zavallı, yoksul insanların,
aşar, demelik, aşam, (koyun
vergil) demelik, aşar, demelik,
her şeyten, almış. Onları
birgeyçtikler, vermenizle, iki
parak, ilikedi için, çalınmakta
hastelidir. Başka nedir, ve, iki
yavru, kaşaba, kaşaba,
çalınmış, Semî, kaşaba,
ülendi.

İki ilikedi, çalınmış, kaşaba,
koyun, kaşaba, kaşaba, kaşaba,
çalınmış, kaşaba, kaşaba, kaşaba,
çalınmış, kaşaba, kaşaba, kaşaba,

Bu, çalınmış, kaşaba,
çalınmış, kaşaba, kaşaba, kaşaba,
çalınmış, kaşaba, kaşaba, kaşaba,
çalınmış, kaşaba, kaşaba, kaşaba,

REUVEN TAMIR

Bize ne oldu?

Güzelliğin Dinarı

Televizyonlarda çığır gidi eğlenen siltentleri birleştiren yazılı bant geçti.

- Dinar yerle bir.

Belledik ki müzik sesi biraz durzun..

Ya da müzik bir düzeye inen.

Sihirli kızı, tekrarları biraz çakılsın.

Daha çoklu çöle-k aldım.

İzde değil Bant 1 gece için herkes sayıdı okun

Hayı.

Türkiye, bilinmez bir şey küllüyor-muş gibi daha da tozuttu.

*

Biz, Erzincan depremindedey böylelik, grizu patlamasında da...

Gilneydoğuda oluk oluk kan akarken, zaten her gece böylediz.

Bu nedir?

Metanet mi, yoksa tulı bir sefalet mi?

Depremden daha vahimi budur.

Dinar'i yeniden kuracağız. Yeniden yapacağız.

Ama ilkedeki şu ilkenmiş insanlıyet'i nasıl geri getirelim?

*

Binaları gördünüz.

Kamuya ait olanlar karton ev gibi yapılmış, Direnç sılır.

Çalarak, çarparak yapıldığı anlaşılır inşaatlar, zaten çürümüş ahlakın illi göstergesi... Onlar öyle olmasaydı, biz de burada çengi oynamayacaklık.

Birbirimize ne kadar da benziyoruz.

- Daha çok para.

- Daha çok izleyici.

- Çünkü daha çok reklam.

- Sakın ayrılmayın... Az sonra.

Düşünebiliyor musunuz? Sokak kızlarının pis ve detone şarkılarına, insanların stüdyoya şişe gibi dizilip alkışla prizm ve ritken, altın bir bant geçiyor.

- Dinar yerle bir.

Program aynen devam ediyor.

Kimsenin umurunda değil.

Kanal değiştirmeniz nasiledir. Çünkü çoğu aynı havada... (Bir kâ tanesini tenzih ederim.) Nakden yayımlar, balolar, galalar, açılışlar, kapanışlar, düzmece havadılar, dedikodular, aşk diye yutturulan fuhuşlar, sakız çöneyen şuncular... Mülki bir ritimle hâlâ ve hepse katınızdadır.

Öl... Ne dinamik bir Türkiye.

Anladık.

Ama seviye?

*

Biz ne zamandan beri böyle olduk?

Nasıl olduk?

Kim becerdi bunu?

Özal mı bordu ahlakımız? Yoo, Zannetmem.

Demirel mi yökenttilim duy-gularımızı? Hayır, Zannetmem.

Ertal Bay mı, Baykal mı, Ecevit mi söküp aldı sirt uçlarımız? Çiller, gelince de ylice illy mü dikü? Yoo, zannetmem.

Peki, biz kim serbelledik?

Dinar'i yredinde hissemiyen bu ka-labullar, nereden geldi?

Söleyin.

Biz doğuştan mı böyle olduk?

Yoksa ahradan mı böyle olduk?

Olaylar ve İnsanlar

HASAN
PULUR

Deprem

TORKİYE’de, deprem olunca te-
ler olur? Önce herkes, ta-
nıdık, tanımadık, birbirine geç-
miş olsun der, ölenlere Allah’tan rahmet,
kalanlara sabır dlenir.

Başta Cumhurbaşkanı, Başbakan ve
bakanlar, derhal deprem bölgesine - res-
mî deyimle - intikal ederler, depremzede
halkın arasına karışırlar, “devlet herke-
sin yürüşünü saracaktır” nutukları atarak
tepkileri yatıştırmayı çalışırlar...

***

BU arada bilen az, bilmeyenin çok
olduğu enkaz kaldırma ve kurtarma ça-
lışmaları başlar...

Kağıt üzerine kurulu kurtarma ekipleri,
deprem bölgesine varıncaya kadar,
çevre halkının başladığı gerçek fedakarlık,
bilgisizliğin yerini alamayacağı için -
kurtarma çalışmalarında her kaladan bir
ses çıkar:

“Sen oradan tut!”

“Sen buradan yakala!”

“Su betonu kaldırı!”

“Hayır, hayır kaldırma yaralının üz-
erine yıkılır!”

“Bak şuradan bir ses geliyor!”

“Orada kimse yok, sana öyle gelmiş!”

“Yahu devlet yok mu, polis yok mu, it-
filye yok mu?”

***

DEVLET de vardır, polis de vardır, it-
filye de vardır, ama organizasyon yoktur.

Herkes enayiyetle “insanlık ölme-
dil” diyerek kurtarmaya koşmakta, fakat

bu karşısadır gitmektedir.

Bu arada lat üretilen fabrikaları, hayal-
lerini çalıştırmakta, iki katlı bir evin altın-
da 500 insanın yattığını yaymaktadır.

***

NİHAyet yerli ve yabancı kur-
tarma ekipleri gelir, ama her kafa-
dan bir ses, her ağızdan bir hedef
çıktığı için, onlar da ilk anda şaşır-
abilirler.

Hele askerliğini istihkam bölü-
ğünde yapmış olanlarla, belediyede
gecekondu yıkımı işinde çalışanların
ürettikleri teoriler, verdikleri akıllar,

“Ben söylemiştim!” diye sattıkları ukala-
lıkların haddi hesabı yoktur.

Bu arada gazete ve televizyonlar dep-
rem haberlerini verirken, sorumluyu da
ararlar.

***

DEPREM vardır ama, sorumlu yok-
tur.

Eğer kırk yılda bir, devrede kulak bir
suçlu bulunmuşsa, o da çoktan cezasını
çekip, tekrar müteahhitliğe başlamıştır.

Bu arada bilim adamları, meslek kuru-
luşları adına demeçler verilmekte, başta
belediyeler suçlanmaktadır.

Oysa suçlananların bir kısmı, kendile-
rindedir, yıkılan binaların projelerinde
ve fenni denetimlerinde onların imzası,
onayı vardır.

***

VE depremden birkaç gün sonra, insa-
nı insanlığından utandıran değişmez o-
yun sahneye konur:

“Deprem bölgesine gönderilen yar-
dımlar, çalındı ve satıldı!”

***

HAA, bu arada ünlü televizyoncumuz
muhtemeldir ki, yıkılan bir evin enkazı a-
rasında sıkışıp kalmış, bir depremzede-
ye, televizyon tarihinin en anlamlı soru-
sunu sormakta, seyredip dinleyenleri, o
acılarına rağmen, ya çüssü! diye bağır-
makta, ya da güldürmektedir.

“Sayın Ahmet Bey, enkaz altında ka-
lıp, can çekismek nasıl bir duygu?”

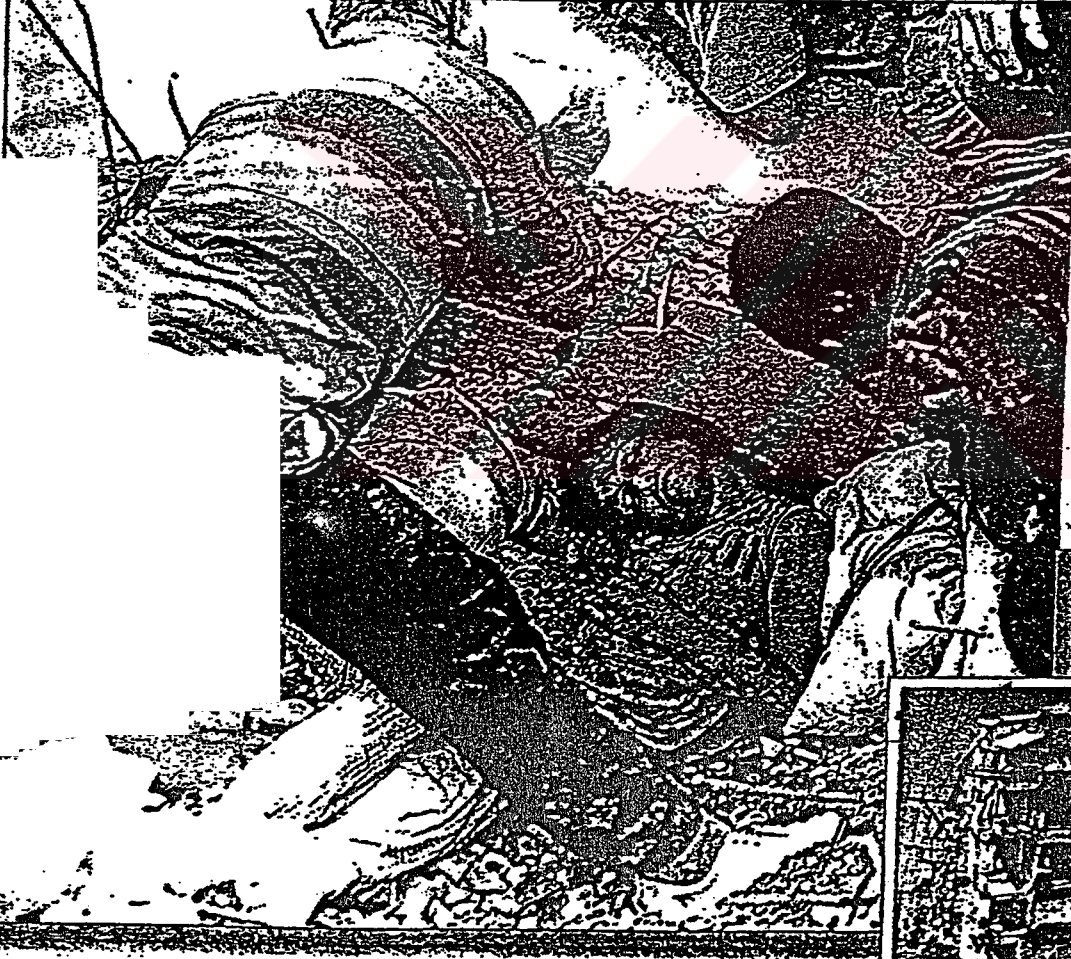
***

DİKKAT dikkat!

Bu yazı yetmiş yıla yıkılan bir den-
yim ve “Biz bize benzeriz!” ilkesine sig-
nalarak yazılmıştır.

Hosgorüle!

KATILLER

Yine çürük
inşaat. Yine
hırsız ve
vicdansız
müteahhitler.

Felaketin sorumluları

Hürriyet, geçen yaz sayılarına gelen Adnan Oktar'ın
inşaatlara ilişkin yorumları, hem de bu yıkıma
sorumlu katilleri uyarmıştı. Bu sayıya katılmayan
yazılar, şimdi felaketin baş sorumluları oldu.

Japonlar hazırıldı

Tokyo Kentsel İmaratının Japonlar'a kazandırdığı
raporda, 4,5 şiddetinde bir depremde "İstanbul ve
benzeri yerlerdeki katmanlı binaların yıkılma
yükü bir facia yaratır" denmişti.

Yarıdan fazla

Nispetiye Çifti'nden çıkan depremde, raporun
başlıca nedeni "Çelik Döşeme Konstrüksiyonlu"
katmanlı binaların depremle karşılaşması. Bununla
yüzde fazla sismik ve yapısal sorunlar çıktı.

SANKİ KAGITAN EY Yatırımcı ve inşaatçıların bir kısmının hayati
rolü olmasından dolayı, Toprak Depremi de en büyük depremde
başlıca sorumlular oldu. Depremde en büyük zarar gören binaların
başlıca sorumluları oldu.

Anadolu, İnönü'nün Göğsünde...

Erzincanda felâkete uğrayan bir kadın, Cumhuriyet Resmî Müfettişi'nin kalbinde terelli buluyor...

[Bu kadını İznik hükümeti emrinde Mevlâ Said telgraf müfettişi Bedrettin ana, zehre emrinde kocası ve çocuğu kaybetmiş ve başlayan yangın ateşleri arasında çığe yarılmış aramak için maalesef beyhude yare uğruşmuş, ellerini yalamış.]

DOĞAL AFET HABERLERİNİN KAMUOYU OLUŞUMUNDAKİ ETKİLERİ

Bu araştırma; İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Gazetecilik Bölümü Doktora çalışması kapsamında 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999 tarihlerinde yaşanan Marmara Depremleri sonrası Medyada (TV ve Gazete) yer alan doğal afet haberlerinin kamuoyu kanaatlerinin oluşumundaki etkileri ile afet yönetiminde medyanın rolünü ortaya koyabilme amacıyla düzenlenmiştir. Bazı sorularda cevaplarınız birden fazla ise öncelik sırasına göre ilk üçü sıralayınız. Araştırmamıza verdiğiniz bilgiler tarafımızda gizli tutulacaktır. Araştırmamıza katıldığınız için teşekkür ederiz...

1- Cinsiyetiniz

0. Erkek ( )
1. Kadın ( )

2- Yaşınız

3- Öğrenim Durumunuz

0. Okuma yazma bilmiyor ( )
1. Okur yazar ( )
2. İlk veya Ortaokul mezunu ( )
3. Lise mezunu ( )
4. Üniversite mezunu ( )
5. Yüksek lisans veya Doktora ( )

4- İş Durumunuz

0. İşçi ( )
1. Memur ( )
2. Emekli ( )
3. Ev Kadını ( )
4. Esnaf ( )
5. Asker ( )
6. Serbest Meslek ( )
7. İşsiz ( )
8. Diğer ( )

5- Hane Halkının Toplam AYLIK NET KAZANCI ?

- 0) 350-549 Milyon arası ( )
1) 550-749 Milyon arası ( )
2) 750-949 Milyon arası ( )
3) 950-1.5 Milyar arası ( )
4) 1.5 Milyar ve üzeri ( )
5) ..... Diğer ( )

6- Bulduğunuz Yerde NE KADAR SÜREDİR İkamet Ediyorsunuz ?

0. 6 Aydan az ( )
1. 6 Ay -1 yıl ( )
2. 1 Yıl -3 yıl ( )
3. 3 Yıl -6 yıl ( )
4. 6 Yıl ve üzeri ( )

7- İkamet Ettiği Yer

0. Ev sahibi ( )
1. Kiracı ( )
2. Lojman ( )
3. Akrafa yanında ( )
4. Geçici deprem konutları ( )

8- Marmara Depreminden Sonra YER Değiştirdiniz mi ?

0. Evet ( )
1. Hayır ( )

9- Siyasi Yelpazenin NERESİNDE Yer Alıyorsunuz ?

0. Merkez ( )
1. Sosyal Demokrat ( )
2. Milliyetçi Sağ ( )
3. Muhafazakar Sağ ( )
4. Liberal ( )
5. Sosyalist ( )

10- Medyayı Takip Ediyormusunuz ?

0. Evet ( )
1. Hayır ( )
2. Kısmen ( )

11- 10. Soruya Cevabınız E-VET ve KISMEN İse; Hangi MEDYA ORGANLARINI Takip Ediyorsunuz ?

0. Yazılı Medya ( )
1. Görsel Medya ( )
2. Yazılı ve Görsel Medya ( )

12- Hangi Gazeteyi SÜREKLİ Okuyorsunuz ?

0. Akit ( )
1. Akşam ( )
2. Cumhuriyet ( )
3. Hürriyet ( )
4. Milliyet ( )
5. Radikal ( )
6. Sabah ( )
7. Star ( )
8. Yeni Şafak ( )
9. Zaman ( )
10. Diğer ..... Lütfen Yazınız.

13- Hangi TV'nin Ana Haber Kuşağını SÜREKLİ İzliyorsunuz?

KANAL ADI	GÜNDE ORTALAMA KAÇ SAAT/DAKİKA
0. ATV	( )
1. Kanal D	( )
2. NTV	( )
3. TRT	( )
4. Kanal 7	( )
5. TGRT	( )
6. CNN TÜRK	( )
7. STAR TV	( )
8. SHOW TV	( )
9. Diğer.....	Lütfen Yazınız.

14- Yabancı Medyayı İzliyor musunuz ?

0. Evet ( )
1. Hayır ( )

15- 14. Soruya Cevabınız EVET İse, Hangi Yabancı TV Kanalı – Hangi Gazeteyi GÜVENİLİR Buluyorsunuz ? Yazınız .

TV Kanalı : .....
Gazete : .....

16- Marmara Depreminde Medyada Hangi Haber Yapımcısını EN GÜVENİLİR Bulmuşunuz ?

0. Reha Muhtar Show TV ( )
1. Uğur Dündar Star TV ( )
2. Selahattin Önkibar TGRT ( )
3. Ahmet Hakan Kanal 7 ( )
4. Mehmet Ali Birand CNN Türk ( )
5. Ali Kırca ATV ( )
6. Oğuz Haksever NTV ( )
7. Tuncay Özkan Kanal D ( )
8. Hiçbirini güvenilir bulmamışım ( )
9. Diğer ..... Lütfen Yazınız.

17- Marmara Depreminde Sonra Okuduğunuz GAZETİYİ Değiştirdiniz mi?

0. Evet ( )
1. Hayır ( )

18- Marmara Depreminde Sonra GAZETE OKUMA Alışkanlığınız Değişti mi ?

0. Hayır ( )
1. Daha az ( )
2. Daha fazla ( )

19- Marmara Depreminde Sonra İzlediğiniz TV HABER KUŞAĞINI Değiştirdiniz mi ?

0. Evet ( )
1. Hayır ( )

20- Marmara Depreminde Sonra TV Haber Kuşağını İZLEME Alışkanlığınız Değişti mi?

0. Hayır ( )
1. Daha az ( )
2. Daha fazla ( )

21- Marmara Depremini NEREDE Yaşadınız ?

0. Bolu ( )
1. Düzce ( )
2. Gölçük ( )
3. İstanbul ( )
4. İzmit ( )
5. Yalova ( )
6. Adapazarı ( )
7. Diğer..... Lütfen Yazınız..

22- Marmara Depreminde İlgili İLK BİLGİLERİ Hangi Haber Kaynağından Aldınız?

0. Arkadaşlarım/Yakınlarımdan telefonla ( )
1. Gazete ( )
2. Radyo ( )
3. İnternet ( )
4. Televizyon ( )
5. Valilik duyurusu ( )
6. Diğer ..... Lütfen Yazınız.

23- Size Göre; Halka Medya Aracılığı İle Verilen Doğal Afetler Konusundaki Bilgi ve Haberler YETERLİ Mİ?

0. Evet ( )
1. Hayır ( )
2. Kısmen ( )
3. Halk afet haberlerini izlemiyor ( )

24- Medyadan Doğal Afetler İle İlgili BEKLENTİNİZ Nedir ?

Öncelik Sırasına Göre İlk Üçü Sıralayınız.

0. Doğal afetler ve korunma yollarını öğrenme ( )
1. Hükümet afet politikalarını öğrenme ( )
2. Erken uyarılma ( )
3. Tarafsız haber ( )
4. Uzman görüşleri ( )
5. Eğitim ( )
6. İkyardım ( )
7. Haberdar olma ( )
8. Hiçbiri ( )
9. Diğer ..... Lütfen Yazınız.

25- Size Göre; Medya Doğal Afetlere Hazır Olma Konusunda Halkı YETERİNCE Aydınlattı mı ?

0. Evet ( )
1. Hayır ( )
2. Kısmen ( )

26- 25. Soruya Cevabınız EVET ve KISMEN ise Marmara Depreminde Hangi Haber Programı Halkı EN ÇOK Etkiledi?

0. Arena ( )
1. Siyaset Meydanı ( )
2. Siyaset Penceresinden ( )
3. Ateş Hattı ( )
4. Iskele Sancak ( )
5. Diğer.....Lütfen Yazınız.

27- Doğal Afetler Konusunda YETERİNCE Bilgili misiniz?

0. Evet ( ) 1. Hayır ( )

28- 27. Soruya Cevabınız EVET ise; Doğal Afetler Hakkında HANGİ BİLGİLERİ Medyadan Öğrendiniz ? Öncelik Sırasına Göre İlk Üçü Sıralayınız.

0. Doğal afetlerden korunma yolları ( )
1. Kriz merkezleri hakkında bilgi ( )
2. Deprem öncesi ve sonrası alınacak önlemleri ( )
3. Afetler hakkında genel bilgi ( )
4. İlk yardım ( )
5. Acil ulaşım noktaları ( )
6. Yardım ulaşım noktaları ( )
7. Fay hatları ve yerleri ( )
8. Deprem sigortası ve bina güçlendirmesi ( )

29- Ev Sahibi İseniz, Evinizi DEPREM SİGORTASI Yaptırdınız mı ?

0. Evet ( ) 1. Hayır ( )

30- Doğal Afetler ile İlgili Bilgileri NEREDEN Öğrenmek İstiyorsunuz?

0. İlgili Kurslardan ( )
1. Gazetelerden ( )
2. Televizyonlardan ( )
3. Radyodan ( )
4. Kitaplardan ( )
5. İnternette ( )
6. Okul ( )
7. Diğer .....Lütfen Yazınız.

31- İstanbul İlini Etkileyebilecek DEPREM FAY HATTININ İsmi ve Yerini Biliyor musunuz ?

0. İsmi .....
1. Yeri .....
2. Bilmiyorum ( )

32- Marmarada SON Oluşan İki Depremi (Ay-Gün-Yıl) Hatırlıyormusunuz ? Yazınız .

0. ....
1. ....
2. Hatırlamıyorum ( )

33- Sizce, Yaşanan Marmara Depreminde Medya, BEKLENTİLERİNİZE yanıt verdi mi ?
0. Evet ( ) 1. Hayır ( ) 2. Kısmen ( )

34- 33. Soruya Cevabınız EVET ve KISMEN ise ; HANGİ Beklentilerinize Yanıt Verdi ? Öncelik Sırasına Göre İlk Üçü Sıralayınız .

0. Doğal afetler ve korunma yollarını öğrenme ( )
1. Hükümet afet politikalarını öğrenme ( )
2. Erken uyanılma ( )
3. Tarafsız haber ( )
4. Uzman görüşleri ( )
5. Eğitim ( )
6. İlk yardım ( )
7. Haberdar olma ( )
8. Hiçbiri ( )
9. Diğer.....Lütfen Yazınız.

35- Medya, Marmara Depreminde Sonra Bölgedeki Sorunları İZLEME Konusunda Haber Takibinde Süreklilik Gösterdi mi ?

0. Evet ( ) 1. Hayır ( ) 2. Kısmen ( )

36- 35.Soruya Cevabınız EVET veya KISMEN ise , Hangi TV KANALI ve Hangi GAZETE Olduğunu Yazınız .

- TV Kanalı ..... ( )
Gazete ..... ( )

37- Sizce ; Medyada Doğal Afet Haberlerine AYRILAN SÜRE Yeterli mi?

0. Evet ( ) 1. Hayır ( )
2. Ayrılan süre az ( )
3. Ayrılan süre fazla ( )

38-Medyada Yer Alan Doğal Afet Haberleri Size Göre TARAFSIZ Veriliyor mu ?

0. Evet ( ) 1. Hayır ( )

39- Sizce ; Afetlerden Etkilenen İnsanların Acıklı ve Zor Durumdaki Görüntüleri YAYIMLANMALI mı ?

0. Evet ( ) 1. Hayır ( ) 2. Kısmen ( )

40- Sizce ; Medyada EN GÜVENİLİR Deprem Uzmanı Kimdir ?

0. Ahmet Mete Işıkkara ( )
1. Ahmet Ercan ( )
2. Celal Şengör ( )
3. Naci Görür ( )
4. Oğuz Gündoğdu ( )
5. Şener Üşümezsoy ( )
6. Bildiğim bir deprem uzmanı yok ( )
7. Hiç birini güvenilir bulmuyorum ( )

41- Size Göre ; Afet Haberleri Konusunda EN GÜVENİLİR Haber Yapımcısı Kimdir ?

0. Reha Muhtar Show TV ( )
1. Uğur Dündar Star TV ( )
2. Ali Kırca ATV ( )
3. Oğuz Haksever NTV ( )
4. Tuncay Özkan Kanal D ( )
5. Selahattin Önkibar TGRT ( )
6. Ahmet Hakan Kanal 7 ( )
7. Mehmet Ali Birand CNN Türk ( )
8. Hiçbirini güvenilir bulmuyorum ( )
9. Diğer .....Lütfen Yazınız.

42- Halk , Deprem Konusunda Medyada Yer Alan Açıklamaları Size Göre ;Nasıl DEĞERLENDİRİYOR ?

0. Geçen zamanın boşa harcandığını düşünüyor ( )
1. Deprem tehdidinin sonunda farkına vardılar diyor ( )
2. Gereksiz açıklamalar yer aldı, panik yaratıyor ( )
3. Fikrim yok ( )

43- Size Göre ; Hükümet ve Yerel Otoriteler Marmara Depreminde ÜZERİNE DÜŞEN GÖREVLERİ Yerine GETİRDİ Mİ?

0. Evet ( )
1. Hayır ( )
2. Kısmen ( )

44- Size Göre ; Olası Bir Marmara Depremi İçin Hükümet HAZIRLIK ve ÖNLEMLER Konusunda Görevlerini Yerine GETİRİYOR MU?

0. Evet ( )
1. Hayır ( )
2. Kısmen ( )

45- 44.Soruya Cevabınız HAYIR ve KISMEN ise , Hükümet HANGİ KONUDA GÖREVLERİNİ Yerine Getirmiyor ? Öncelik Sırasına Göre İlk Üçü Sıralayınız.

0. Arama -Kurtarma ( )
1. İlk yardım ( )
2. Maddi Destek Yardımı ( )
3. Yiyecek -GıyecaK Yardımı ( )
4. Psikolojik Destek Merkezleri ( )
5. Haberleşme ( )
6. Kriz Merkezi Yönetim Yetersizliği ( )
7. Planlama ve Koordinasyon Yetersizliği ( )
8. Diğer .....Lütfen Yazınız.

46- Doğal Afet Haberlerinde, Medyanın Haber Kaynaklarını GÜVENİLİR Buluyor musunuz ?

0. Evet ( ) 1. Hayır ( )

47- Marmara Depreminde Acil Yardım ya da Hizmet ALDINIZ mı?(Arama-Kurtarma, İlk Yardım, Maddi Destek, Psikolojik Destek, Yiyecek ve Giyecek Desteği v.b.)

0. Evet ( ) 1. Hayır ( )

48- Marmara Depreminde Acil Yardım ya da Hizmete KATILDINIZ MI ?

0. Evet ( ) 1. Hayır ( )

49- 47. ve 48. Sorulara Cevabınız EVET İse ; Acil Yardım ve Hizmetlerle İlgili Bilgileri NEREDEN Öğrendiniz ? Öncelik Sırasına Göre İlk Üçü Sıralayınız.

0. Sivil Savunma Müdürlüğü ( )
1. Sivil Toplum Örgütleri ( )
2. Boğaziçi Kandilli Rasathanesi ( )
3. Kriz Masaları ( )
4. Medya ( )
5. Kızılay ( )
6. Kurslar ( )
7. Diğer .....Lütfen Yazınız.

50- Size Göre ; Doğal Afetlerde İLK MÜDAHALE'den Kim Sorumludur ?

0. Afet Genel Müdürlüğü ( )
1. Sivil Toplum Örgütleri ( )
2. Sağlık Bakanlığı ( )
3. Türk Silahlı Kuvvetleri ( )
4. İtfaiye ( )
5. Emniyet Teşkilatı ( )
6. Kızılay ( )
7. Sivil Savunma Müdürlüğü ( )
8. Diğer .....Lütfen Yazınız.

51- Size Göre ; Doğal Afet Haberlerinde Medya TARAFSIZ Hareket Edebiliyor mu ?

0. Evet ( ) 1. Hayır ( ) 2. Kısmen ( )

52- Marmara Depreminde ; Hükümet Yetkilileri, Depremzede Dernekleri, Sivil Savunma ve Kızılay'ın Çalışmalarına Medyada YETERİNCE Yer Verildi mi?

0. Evet ( ) 1. Hayır ( ) 2. Kısmen ( )

53- Size Göre ; Marmara Depreminde Afetzedeler Medyada HANGİ YOĞUNLUKTA Yer Aldı ?

0. Çok yoğun ( )
1. Yoğun ( )
2. Az yer aldı ( )
3. Yer almadı ( )

54- Size Göre ; Marmara Depreminde Afet Bölgesinde İhtiyaç Duyulan Hizmetler İle İlgili Bilgiler Medyada YETERİNCE Yer Aldı mı?

0. Evet ( )
1. Hayır ( )

55- 54. Soruya Cevabınız EVET İse, HANGİ TV KANALI ,RADYO, GAZETE Olduğunu Yazınız .

TV Kanalı ve Radyo : .....
Gazete: .....

56- Doğal Afetlerde Düzenlenen Yardım Kampanyalarını GÜVENİLİR Buluyor musunuz ?

0. Evet ( )
1. Hayır ( )

57- 56.Soruya Cevabınız HAYIR İse Hangi Kuruluşlar Yardım Kampanyası DÜZENLEME LİDİR ?

0. Valilik ( )
1. Kızılay ( )
2. Medya ( )
3. Sivil Toplum Örgütleri ( )
4. Belediyeler ( )

58- Medyada Yer Alan KIZILAY İle İlgili Haberleri Nasıl Değerlendiriyorsunuz ?

0. Gerçek ( )
1. Gerçek Dışı ( )

59- Size Göre ; Kızılay'ın Doğal Afetlere Müdahalede Yüklenmesi Gereken Öncelikli SORUMLULUKLAR Hangileridir?Önem Sırasına Göre İlk Üçü Sıralayınız.

0. Yemek Dağıtımı ve Barınma ( )
1. İlk Yardım Uygulaması ve Afetler Hakkında Halk Eğitimi ( )
2. Arama Kurtarma Çalışmaları ( )
3. Psikolojik Destek Merkezleri Açmak ( )
4. Yurtiçi ve Yurtdışı Yardımları Kabul ve Dağıtımı ( )
5. Diğer .....Lütfen Yazınız.

60- Yaşanan Doğal Afetlerde Yardım Almak,Toplamak ve Dağıtımını Yapmak Sizce HANGİ KURULUŞUN GÖREVİ Olmalıdır?

0. Kriz Masaları ( )
1. Polis Teşkilatı ( )
2. Kızılay ( )
3. Türk Silahlı Kuvvetleri ( )
4. Sivil Toplum Örgütleri ( )
5. Diğer .....Lütfen Yazınız.

61- Kızılayın Daha İyi Bir Hizmet Verebilmesi İçin Size Göre ÖNCELİKLİ Olarak Neler Yapılmalıdır? Önem Sırasına Göre İlk Üçü Sıralayınız.

0. Mevcut Çalışmalara Devam Edilmeli ( )
1. Radikal Yönetim Değişikliği Yapılmalı ( )
2. Reklam ve Tanıtım Kampanyaları Düzenlenmeli ( )
3. Eğitim ve Teknolojik Yenilikler Yapılmalı ( )
4. Personel Değişikliği Yapılmalı ( )
5. Yeniden Örgütlenmeli ( )
6. Diğer .....Lütfen Yazınız.

62- Herhangi Bir SİVİL TOPLUM Kuruluşuna Üye misiniz ? Üye İseniz İşaretleyiniz .

0. Depremzede Demekleri ( )
1. AKUT ( )
2. TEMA ( )
3. Çağdaş Yaşamı Destekleme Demeği ( )
4. Dayanışma Gönüllüleri Vakfı ( )
5. Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı ( )
6. Afetlere Karşı Sivil Koordinasyon Demeği ( )
7. KIZILAY ( )
8. Diğer ( )

63- Resmi Kurumların ve Demeklerin AFET POLİTİKALARINI Destekliyor musunuz ?

0. Evet ( )
1. Hayır ( )
2. Herhangi bir afet politikaları yok. ( )

64- Size Göre ; Ulusal Afet Politikasının Oluşturulması ve Uygulanmasında TV ve Gazeteler SORUMLULUK taşımaları mıdır?

0. Evet ( ) 1. Hayır ( )

65- Size Göre ; Doğal Afet Haberlerinde Herhangi Bir DENETİM Uygulanmalı mıdır ?

0. Evet ( ) 1. Hayır ( ) 2. Bazen ( )

66- Cevabınız EVET ve BAZEN İse ; Denetimi HANGİ KURULUŞ Uygulamalıdır?

0. R.T.Ü.K. ( )
1. TV ve Gazete Patronları ( )
2. Bağımsız Bir Kuruluş ( )
3. Başbakanlık (Devlet) ( )
4. Türkiye Gazeteciler Demeği ( )
5. Üniversiteler ( )
6. Kandilli Rasathanesi ( )
7. Meslek Odaları (TMMOB, Ticaret Odaları ,Sanayi Odaları v.b.) ( )

ÖZGEÇMİŞ

1968 Vize doğumlu Selma Koç, 1986 yılında Kızılay Özel Hemşirelik Lisesi'ni, 1990 yılında Marmara Üniversitesi Basın Yayın Yüksekokulu Gazetecilik ve Halkla İlişkiler Bölümünü bitirerek 1996 yılında İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesinde Radyo, Televizyon ve Sinema bölümünde Yüksek Lisansını tamamladı.

Türkiye Kızılay Derneği Kızılay Özel Sağlık Meslek Lisesi'nde Okul Müdürü olarak görev yapan Selma Koç, birçok ulusal ve uluslararası yardım organizasyonunun afet yönetim uygulamalarında görev aldı.Halen Uluslararası Kızılay ve Kızıllaç Federasyonu ve Kızılay'ın Afet Müdahaleye Hazırlık Eğitimlerinde, Afet Hazırlık, Müdahale ve Medya konularında eğitimci olarak görev yapmakta, seminerler vermektedir.